

PASCAL

DÜŞÜNCELER

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: DEVRİM ÇETİNKASAP

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

BLAISE PASCAL
DÜŞÜNCELER

ÖZGÜN ADI
PENSÉES

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
DEVRİM ÇETİNKASAP

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2012
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
HANDE KOÇAK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KAĞAN KAHVECİ

DÜZELTİ
MUSTAFA AYDIN

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, TEMMUZ 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-145-3 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-295-144-6 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

PASCAL
DÜŞÜNCELER

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
DEVRİM ÇETİNKASAP

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Blaise Pascal (19 Haziran 1623-19 Ağustos 1662) kısa ömründe matematik ve fizik bilimlerine önemli katkılar sunmayı başarmış, bugün hâlâ Fransız nesrinin üstatlarından sayılan bir dehadır: Matematik eğitimi alanlar onu Pascal üçgeni veya icat ettiği hesap makinesiyle, fizikçiler ve bilim tarihçileri boşluk üzerine çalışmalarıyla, felsefe ve ilahiyat öğrencileri ise geliştirdiği meşhur bahis argümanı ile tanır.

Ölümünden sonra bulunan el yazmalarının derlenmesiyle ortaya çıkmış *Düşünceler* tam anlamıyla bir kitap olmayıp, sonradan uzun ve çetrefilli bir serüven içinde kitaplaştırılmış bir metindir. Yazarın ölümünden sekiz yıl sonra basılan, Port-Royal baskısı olarak bilinen ve *Pensées sur la religion et sur quelques autres sujets* [Din ve Muhtelif Başka Konular Üzerine Düşünceler] başlığını taşıyan ilk edisyon, Pascal'ın el yazmalarından mantıksal bir tasnife tabi tutulmuş en anlaşılır ve okunaklı fragmanları içerir. Bu edisyonu Condorcet (1776), Bossut (1779), Faugère (1844), Havet (1852) ve Brunschvicg edisyonu (1897) başta olmak üzere çok sayıda edisyon izler.

Düşünceler'in İngilizce ve Fransızcadaki modern edisyonlarına bakıldığında son yıllarda daha çok Lafuma (1962) ve Sellier (1976) edisyonlarının tercih edildiği görülecektir. Bu edisyonların önceki yüzyılda yapılanlardan farkı,

yukarıda bahsettiğim mantıksal tasnifin dışında bir yöntem takip etmeleri ve Pascal'ın orijinal projesinin izini sürmeye çalışmalarıdır. Kendine göre akademik avantajları olan bu yöntemin Türkiyeli okuyucuya hitap etmeyeceğini düşündüm; tematik sıra izleyen bir çevirinin, kültürel ve tarihsel mesafeden ötürü pek çok kişiye zaten yadırgatıcı gelecek bir eseri daha okunur kılacağına kanaat getirdim. Bu yüzden elinizdeki çeviride Léon Brunschvicg'in 1921 tarihli *Oeuvres de Blaise Pascal*'inin [Blaise Pascal'ın Eserleri] 12., 13. ve 14. ciltlerini esas alınmıştır. Ancak sonradan keşfedildiği için sadece Sellier edisyonunda yer alan fragmanları da eklemeyi uygun gördüm. Böylece Pascal'ın *Düşünceler* başlığı altındaki mevcut bütün fragmanları bir araya topladım. Elinizdeki kitap bu açıdan *Düşünceler*'in Türkçedeki ilk tam metnidir.

Çeviriyi yaparken, çalışmaları devam eden bir elektronik edisyon projesine, <http://www.penseesdepascal.fr/> adresli internet sitesine de başvurdum. Pascal'ın orijinal el yazmalarının fotoğrafları ve çeşitli edisyonları 2011'den bu yana bu proje çerçevesinde dijital ortama aktarılmakta ve her fragmanla ilgili yapılmış kaydadeğer akademik yorumlar eklenerek sitenin kapsamı genişletilmektedir. Fransızca bilen meraklı okurlar, bu sitedeki derlenmiş yorumlara başvurabilirler. Öte yandan kitabın sonunda Lafuma ve Brunschvicg edisyonları arasındaki uyuşmayı gösteren bir tablo eklendi.

Okuru *Düşünceler*'in “apolojetik” niteliği konusunda uyarmak isterim. “Bir şeyin lehinde, o şeyi savunma amaçlı konuşma” anlamına gelen, Yunanca ἀπολογία [apologia] sözcüğünden türemiş olan bu terim, “dinî bir hakikatin veya dinin kendisinin, rasyonel ve sistemli savlarla savunulması” anlamını kazanarak evrenselleşmiştir. Pascal örneğinde bu elbette, Gassendi, Descartes, Montaigne gibi filozoflardan ilham alan “rasyonel” ve “kuşkucu” sorgulama biçimlerine karşı Hristiyanlığın savunulması anlamına gelir. *Düşünceler*'in önemli bir kısmının Hristiyan ilahiyatıyla ilgi-

li olması da bu yüzdendir. Konuya hiç vakıf olmayan ortalama bir okuru hüsrana uğratabilecek ve metnin anlaşılmasını yer yer zahmetli kılacak bir özellik olarak görüyorum bunu, zira çeviri sırasında ben de benzer duygulara kapıldım. Çeviride karşılaştığım diğer bir zorluk da kitapta sıkça geçen *Kutsal Kitap* alıntılarının çevrilmesiydi. Pascal o dönemde yaygın kullanılan Latince *Vulgata*'yı, bazen olduğu gibi aktararak, bazen bab ve ayet numaraları vererek, bazense kendi anlayacağı kısaltmalarla referans göstermiştir. Bir fragmanın bağlamını korumayı öncelik saydığımdan, Türkçedeki mevcut *Kutsal Kitap* çevirilerini doğrudan kullanmam her zaman mümkün olmadı; ben de böyle durumlarda İngilizce ve Fransızca versiyonlardan da yararlanarak serbest bir çeviri tutturmayı tercih ettim. Bu serbestliği okurun yadırgamayacağını umuyorum.

Son olarak, elinizdeki çeviriyi özgün metinle kıyaslayarak okuyan Kağan Kahveci'ye, birkaç yerde Latince bilgisi-ne başvurduğumuz Cengiz Çevik'e ve titiz editörlüğünden ötürü Hande Koçak'a müteşekkirim. Elbette, çevirideki bütün hatalar bana aittir.

Devrim Çetinkasap
Haziran 2017, İstanbul

I. Fasil

1

Matematik kavrayış ile sezgisel kavrayış arasındaki fark.

Matematik kavrayışta ilkeler aşikârdır, ama gündelik kullanımdan uzaktır; öyle ki alışık olunmadığından ilkelere yoğunlaşmak başta zordur. İlkeleri ancak bir süre üzerinde durduktan sonra açık seçik görürüz ve gözden kaçamayacak kadar bariz bu ilkelerden yola çıkıp da yanlış düşünmek için tümüyle kusurlu bir zihne sahip olmak gerekir.

Fakat sezgisel kavrayışta ilkelerin, gündelik kullanımları vardır ve bunlar herkesin gözü önündedir. Sadece bakmak yeterlidir, çaba harcamaya gerek yoktur; tam bir görüşe sahip olmaktadır mesele. Tam görebilmek gerekir, çünkü ilkeler o kadar incelikli ve çok sayıdadır ki hiç değilse bazılarının gözden kaçmaması neredeyse imkânsızdır. Oysa bir ilkenin gözden kaçırılması hataya sürükler; bu yüzden bütün ilkeleri görebilmek için oldukça net bir görüşe sahip olmak ve ardından, bilinen ilkeler üzerinden yanlış akıl yürütmemek için de doğru bir kavrayışa sahip olmak gerekir.

Şu halde, görüşleri tam olsaydı bütün matematikçiler sezgisel olurlardı, çünkü matematikçiler bildikleri ilkelerden yola çıkarak yanlış akıl yürütmezler. Sezgisel kafalar da an-

cak düşüncelerini alışık olmadıkları matematik ilkelere uydurdıkları takdirde matematikçi olabilirler.

Demek ki kimi sezgisel kafaların matematikçi olmamalarının sebebi, matematik ilkelere yoğunlaşamamalarıdır. Matematikçilerin sezgisel olmamalarının sebebi ise önlerinde duran şeyi görmemeleri ve matematiğin açık ve kesin ilkelerine alışık olmaları sebebiyle ilkeleri tam manasıyla görüp kullanmadan akıl yürütmemeleridir; ilkelerin bu tür bir kullanıma izin vermediği sezgisel meselelerde yollarını kaybederler. Bu tür meselelerde ilkeler hemen hiç görülemezler, görülmekten çok hissedilirler; hissetmeyen kişiler için onları hissedilir kılmak müthiş zordur. Bu ilkeler sayıca öyle çok ve inceliklidirler ki kavranmaları için keskin ve hassas bir his lazımdır; çoğunlukla matematikte olduğu gibi, bir düzen içinde ispat yapma imkânı olmaksızın bu hisse uygun düşen doğru ve geçerli hükümlerde bulunabilmek gerekir. Çünkü ilkeler bu şekilde bizim için bilinebilir değildirler ve onları bu şekilde bilmeye çalışmak sonu gelmeyecek bir girişimdir. Konuyu hiç değilse bir noktaya kadar akıl yürütmeye değil, tek bakışta, derhal görmemiz gerekir. Ve bu yüzden matematikçiler arasında sezgisel kafalar nadirdir ve sezgisel kafalar da nadiren matematikçi olurlar, çünkü matematikçiler sezgi gerektiren konuları matematiksel açıdan ele almak isterler ve önce tanımlardan, sonra da ilkelerden başlamayı arzu ettiklerinden kendilerini gülünç duruma düşürürler; zira bu tür meselelerde bu şekilde yol alınamaz. Zihin bunu yapamadığı için değil, fakat zımnen, doğal olarak ve herhangi bir tekniğe başvurmadan yaptığı için, pek az insan ne olup bittiğinin hissine sahiptir, ifade etmek ise bütün insanların gücünü aşar. Bir bakışta hüküm vermeye alışık olan sezgisel kafalar ise tersine, önlerine hiç anlamadıkları, olanca teferuatıyla görmeye alışık olmadıkları, ancak kısır tanımlardan ve ilkelerden hareketle nüfuz edebilecekleri önermeler konulduğunda cesaretlerini yitirir ve konudan soğurlar.

Gelgelelim, hatalı kavrayış ne sezgisel ne matematikseldir.

Sadece matematik kavrayışa sahip kafalar doğru kavrayışa sahiptirler, ama bu, her şey kendilerine tanımlar ve ilkeler yoluyla açıklandığı sürece böyledir. Aksi takdirde hatalı ve tahammül edilmez kafalardır bunlar, çünkü yalnızca ilkeler iyice açık kılınmışsa doğru işlerler.

Sadece sezgisel kavrayışa sahip kafalar ise hayatlarında hiç karşılaşmadıkları, tümüyle sıra dışı olan, düşünce ve hayalgücü gerektiren konularda ilk ilkelere kadar gidecek sa-bırdan yoksundurlar.

2

Doğru düşünme yolları çeşitlidir. Kimisi şeyleri belirli bir düzene koyarak doğru düşünür, sıranın şaştığı başka düzenlerde bunu yapamaz.

Kimisi birkaç ilkedен sağlıklı sonuçlara varır ve bu doğru düşünmedir.

Kimisi de pek çok ilkenin söz konusu olduğu durumlarda sağlıklı sonuçlara varır.

Bazıları, sözgelimi suyun etkileri gibi pek az ilke içeren şeyleri iyi kavrarlar, fakat bundan çıkan sonuçlar o kadar inceliklidir ki sadece keskin bir doğru düşünme varabilir bu sonuçlara.

Ancak bu insanlar iyi matematikçiler olamayabilirler, çünkü matematikte çok sayıda ilke vardır ve belki de az sayıda ilkeyi derinlemesine kavrayabildiği halde çok sayıda ilkeyi içeren şeylere hiç mi hiç nüfuz edemeyen bir tür kafa da vardır. Dolayısıyla iki tür kavrayış söz konusudur: Biri, ilkelere sonuçlarına hızla ve derinlemesine nüfuz eden sezgisel kavrayış; diğeri de, çok sayıda ilkeyi birbirine karıştırmadan kavrayabilen matematik kavrayış. Sezgisel kavrayış zihnın keskinliği ve gücü, matematik kavrayış ise zihnın kapsayıcı-

lıdır. Biri, diğeri olmadan var olabilir; bir kafa güçlü ve dar olabileceği gibi geniş ve zayıf da olabilir.

3

Hislerine göre hüküm verme alışkanlığında olanlar akıl yürütme gerektiren konulardan hiç anlamazlar. Çünkü bir bakışta konuya nüfuz etmek isterler ve ilkeleri araştırma alışkanlıkları yoktur. İlkeler üzerinden akıl yürütme alışkanlığında olanlar ise tersine, hislerle ilgili meseleleri hiç anlamazlar, ilkelerin peşine düşerler ve konuyu bir bakışta kavrayamazlar.

4

Matematik. Sezgi.

Gerçek belagat belagati küçümser, gerçek ahlâk ahlâkı küçümser. Yani yargı ahlâkı, kuralsız olan akıl ahlâkını küçümser.

Çünkü yargı his sahibinin işidir, tıpkı bilimlerin zihnin işi olması gibi. Sezgi yargının bir parçasıdır, matematik de zihnin.

Felsefeyi ciddiye almamak gerçek anlamda felsefe yapmaktır.

5

Bir eseri hiçbir kural olmadan değerlendirenlerin durumu, saati başkalarınınkinden farklı olan bir insanın durumu gibidir. Biri “İki saat oldu,” der, diğeri “Sadece kırk beş dakika oldu,” der. Saate bakıp birine “Sıkılmışsınız,” diğerine “Sizin için

zaman hızlı geçiyor, çünkü aslında bir buçuk saat oldu,” derim ve bana, zamanın benim için yavaş geçtiğini, kendi kafama göre yargıda bulunduğumu söyleyenlere gülerim.

Kendi saatime göre hüküm verdiğimi bilmezler.

6

Zihin nasıl yozlaşırsa hisler de yozlaşır.

Zihnimiz ve kanılarımız iletişimle geliştikleri gibi iletişimle yozlaşırlar da. İyi veya kötü iletişim onları geliştirir ya da yozlaştırır. Dolayısıyla yozlaştırmayıp geliştirmek adına nasıl tercih yapacağımızı bilmemiz büyük önem taşır. Ve bu tercihi ancak halihazırda gelişmiş ve yozlaşmamışsak yapabiliriz. Burada fasit bir daire oluşabilir ve kendini bu dairenin dışına atanlar şanslıdır.

7

Bir kişi ne kadar akıllıysa etrafında o denli çeşitli insanlar görür. Sıradan kişiler insanlar arasında fark görmezler.

8

Bir vaazı akşam duasını dinler gibi dinleyen çok insan vardır.

9

Bir insana hatalı olduğunu göstermek, faydalı olacak şekilde onu düzeltmek istediğimizde, kişinin meseleyi hangi

yönüyle ele aldığına dikkat etmeliyiz, çünkü o yönden bakılırsa kişi genellikle haklı çıkar. Biz de hakkını teslim etmeli, ancak hatalı olduğu yönü de ona göstermeliyiz. Bu karşımızdakini memnun edecektir, çünkü yanılmadığını, sadece meseleye her yönden bakmayı başaramadığını görecektir. Gelgelelim hatalı olmak hoşumuza gitmese de her şeyi göremediğimiz için gücenmeyiz. Bu belki de, doğası gereği insanın her şeyi görmemesi ve yine doğası gereği, duyularıyla kavradığı daima doğru olduğundan, kendi bakış açısından baktığında yanılmayışı yüzündendir.

10

Başkalarının aklına gelen sebeplere değil de, kendi keşfettiğimiz sebeplere genelde daha kuvvetle ikna oluruz.

11

Büyük eğlencelerin her türlü Hristiyanca bir hayat açısından tehlikelidir. Fakat icat edilmiş bütün eğlenceler arasında en çok korkulması gereken tiyatrodur. Çünkü tiyatro tutkuların öyle doğal ve zarif bir tasviridir ki bu tutkuları kalbimizde doğurup büyütür; özellikle de iffetli ve erdemli bir duygu olarak tasvir edildiğinde aşkı... Bu duygular saf ruhlara ne kadar masum görünürse onlar üzerindeki etkileri de o kadar güçlü olur. Aşkın şiddeti gururumuza hoş gelir, o da bu denli güzel sahnелendiğini gördüğümüz etkilerin aynısına yol açmayı arzu eder. Aynı anda, sahnede gördüğümüz duyguların içtenliğine dayanan ve saf ruhlarda çekinceyi ortadan kaldıran bir şuur doğar, çünkü bu insanlar, bu denli makul görünen bir aşkla sevmenin asla saflığa zarar veremeyeceğini sanırlar.

Böylece tiyatrodan, kalbimiz aşkın güzelliği ve rikketiyle dopdolu ayrılırız. Ruhumuz ve zihnimiz aşkın saflığına öyle ikna olmuştur ki tiyatroda güzelce sahnelendiğini gördüğümüz hazları ve fedakârlıkları bizzat yaşamamız mümkün olabilsin diye, doğmak üzere olan ilk aşk izlenimine kapılmaya ya da daha doğrusu bir başkasının kalbinde bu izlenimleri uyandırmaya çoktan hazırızdır.

12

Tek bir şeyi düşünen Scaramuccia.¹

Konuşma arzusuyla yanıp tutuşan, her şeyi anlattıktan sonra üstüne bir çeyrek saat daha konuşan doktor.²

13

Hataları görmeyi, Cleobuline'in³ tutkusunu görmeyi severiz, çünkü kendisi bunun farkında değildir; yanılmamış olsa onu izlemekten hoşlanmazdık.

14

Gündelik bir konuşma sırasında bir tutku veya bir izlenim dile geldiğinde, işittiğimiz şeyin gerçekliğini içimizde hissederiz, öncesinde içimizde olduğunu bilmesek de... Ve bize bunu hissettiren kişiyi sevmeye başlarız, çünkü bize hissettirdiği şey kendi zenginliği değil yine bizim zenginliği-

1 Aktör Tiberio Fiorelli (1608-1694) tarafından geliştirilmiş İtalyan komediyası *commedia dell'arte*'nin meşhur bir karakteridir.

2 Bir başka komedi karakteri.

3 Madeleine de Scudéry'nin romanı *Le Grand Cyrus*'un bir karakteri olan Korinthos kraliçesinin ismidir.

mizdir. Bu durum ondan hoşlanmamızı sağlar, paylaştığımız düşünsel ortaklığın, kalbimizi onu sevmeye yöneltmesi kaçınılmazdır.

15

Krallar gibi değil tiranlar gibi, otoriteyle değil tatlılıkla ikna eden belagat.

16 veya 15. Fragmana Ek

Belagat şeyleri o şekilde anlatmaktır ki (1) konuştuğumuz insanlar söylediklerimizi rahatsızlık hissetmeden ve keyifle dinlerler; (2) söylediklerimize ilgi duyarlar ve böylece benlik sevgisi onları konuşulan üzerinde daha büyük bir istekle düşünmeye sevk edebilir.

Dolayısıyla belagat bir yandan konuştuğumuz insanların kalpleri ile zihinleri arasında kurmaya çalıştığımız bir uyum, diğer yandan bu iş için yararlandığımız düşünce ve ifadelerdir. Bu da insan kalbinin bütün işleyişini incelemiş olmayı, bu kalbe uyarlanacak söylemi doğru tespit edebilmiş olmayı gerektirir. Kendimizi bizi dinleyenine yerine koymak ve sözlerimize vereceğimiz biçimi önce kendi kalbimizde denememiz lazımdır; böylece o biçim ile kalbin uyup uymadığını görebilir, dinleyicinin teslim olmak zorunda kalacağına emin olabiliriz. Mümkün olduğunca basit ve doğal olanla yetinmek, küçük şeyleri büyütüp büyük olanları küçültmemek gerekir.

Bir sözün güzel olması yetmez, konuya da uygun olmalı, eksik ya da fazla bir şey barındırmamalı.

17

Nehirler hareket eden ve nereye gitmek istersek bizi oraya götüren yollardır.

18

Bir şeyin hakikatini bilmiyorsak o konuda insan zihnini rahat ettiren ortak bir yanılgının var olması iyi bir şeydir: Örneğin mevsimlerin değişiminin, hastalıkların ilerleyişinin vs. Ay'a bağlanması gibi. Zira insanın en temel hastalığı bilemeyeceği şeylerle ilgili huzursuz bir merak duymasıdır ve gereksiz bir merak içinde yaşamaktansa yanılıyor olmak o kadar da kötü bir şey değildir.

Epiktetos'un, Montaigne'in ve Salomon de Tultie'nin⁴ yazma tarzları fazlasıyla alışıldık, etkili, akılda kalıcı ve sık sık alıntılanıp başkaları tarafından da kullanılan türdendir, çünkü tümüyle, sıradan sohbetler sırasında doğan düşüncelerden oluşurlar. Öyle ki Ay'ın her şeyin sebebi olduğu şeklindeki yaygın yanılgıdan bahsederken Salomon de Tultie'nin, "Bir şeyin hakikatini bilmiyorsak bu konuda ortak bir yanılgının var olması iyi bir şeydir," dediğini yeri geldiğinde dile getirmekten çekinmeyiz, ki bu da yukarıda ifade ettiğimiz düşüncedir.

19

Bir eser kaleme alırken en son, başa neyi koymamız gerektiğini keşfederiz.

4 Pascal'ın *Les Provinciales* adlı eserinde kullandığı Louis de Montalte mahlasından anagram yoluyla türettiği bir başka isim.

20

Düzen.

Ahlâk düşüncemi niçin altıya değil de dörde ayırmayı tercih edeyim? Neden erdemi tek kısımda değil de iki ya da dört kısımda ele alayım? Niçin doğaya uymayı veya Platon gibi özel işlerini adaletten sapmadan halletmeyi veya başka bir şeyi değil de sakınma ve sabretmeyi⁵ benimseyeyim?

Ama diyeceksiniz ki böylece her şey bir söze sığdırılmış oluyor. Tamam, ama eğer açıklanmazsa bu sözün faydası olmaz. Ve açıklamaya kalktığınızda, diğerlerini içinde barındıran bu kuralı açtığınızda, baştaki, kaçınmaya çalıştığınız düzensizlik çıkar karşınıza. Dolayısıyla bütün kurallar tek bir kuralın içine sıkıştırıldığında, tıpkı bir kutunun içindeymişçesine her biri saklı ve faydasız olur ve ancak doğal düzensizlikleri içinde görünür hale gelebilirler. Doğa her birini, birbiri içine sıkıştırmadan yerleştirmiştir.

21

Doğa bütün hakikatlerini, kendi bünyesine tek tek yerleştirdi. Bizim marifetimiz bazı hakikatleri diğerlerinin içine katar, fakat bu doğal değildir. Her birinin kendi yeri vardır.

22

Kimse yeni bir şey söylemediğimi iddia etmesin: Malzemenin tertibi yenidir. Hentbol oynanırken herkes aynı topa oynar, fakat biri topu diğerlerinden daha iyi kullanır.

Eskilerin sözlerine başvurduğumun söylenmesi de umurunda olmazdı. Aynı düşünceler farklı sıralandıklarında

5 *Abstine et sustine.* Ünlü Stoacı maksim.

farklı bir söylem ortaya çıkmasa da, aynı sözler farklı düzenlendiklerinde farklı düşünceler ortaya çıkar.

23

Farklı sıralanmış sözcükler farklı anlamlar oluşturur. Ve farklı sıralanmış anlamlar farklı etkiler yaparlar.

24

Dil.

Zihni ancak zamanı geldiğinde, dinlenmek amacıyla başka bir şeye yöneltmek gerekir; o da sadece dinlenmek elzem olduğunda. Çünkü vakitli vakitsiz gevşeyen kişi bitap düşer, usanır ve vakitsiz usanan kişi gevşeyerek her şeyi yarım bırakır. Zevk, karşılığında her isteneni verebileceğimiz bir ücrettir; ihtiras iblisi ise karşılığında zevk ücreti ödmeden bizden bir şeyler almak isteyenlerin tam aksini yapmaktan müthiş hoşlanır.

25

Belagat.

Belagat hem hoşla gitmeli hem gerçek bir şey barındırmalı, ama hoşla giden şey de doğru olandan kaynaklanmalıdır.

26

Belagat düşüncenin yaptığı resim gibidir; resmi yaptıktan sonra hâlâ ona bir şeyler ilave etmeye çalışanlar portre değil tablo yapıyorlardır.

27

Muhtelif.

Dil.

Kelimelerin anlamını zorlayarak antitezler üretenler, simetri namına sahte pencereler yapanlara benzer: Kaideleri doğru konuşmak değil uygun mecazlar kullanmaktır.

28

Simetri, bir bakışta gördüğümüz şeylerdeki simetri...

Ya başka türlü yapma gerekçesinin olmayışına ya da insanın biçimine dayanan simetri.

Bu yüzden simetrinin yükseklik ve derinlikte değil, ende olmasını isteriz.⁶

29

Üslup.

Doğal bir üslupla karşılaşınca hem şaşırır hem de hayran kalırız, çünkü bir yazar görmeyi beklerken, karşımızda bir insan buluruz. Ancak ince beğeniye sahip olanlar ve bir kitap gördüklerinde orada bir insan bulmayı bekleyenler, karşılarında bir yazar bulduklarında epey şaşırırlar: İnsandan çok şair gibi konuştun.⁷

Doğanın, ilahiyat da dâhil her şey hakkında konuşabileceğini gösterenler doğayı gereğince onurlandırır.

⁶ Çünkü insandaki simetri eninedir.

⁷ Metinde Latince: *Plus poetice quam humane locutus es.* Gaius Petronius, *Satyricon*, 90.

30

[Bkz. Jansenistin 2, 4 ve 5 numaralı konuşmaları (*Les Provinciales* [Taşra Mektupları]): yüce ve ciddi].⁸

[Soytarıdan da kurumludan da eşit derecede nefret ederim.] İkisinden de dost olmaz insana.

Sadece kulaktan gireni dikkate alıyoruz, kalpte bir şey olmayınca.

Kural doğrudur.

Şair ve doğru bir insan da değil. [Sekizinci mektubumun ardından, artık bu konuda gereken cevabı verdiğimi düşünüyordum.]

Dışarıda tutmanın, hüküm vermenin güzelliği.

31

Cicero'da görüp küçümsediğimiz bütün o sahte güzelliklerin hayranları vardır ve bu hayranların sayısı bir hayli de çoktur.

32

Güçlü ya da zayıf olsun, doğamız ile hoşumuza giden nesne arasındaki bir ilişkiden ibaret olan belirli bir çekicilik ve güzellik modeli vardır.

Bu modele uyan her şey hoşumuza gider: bir ev, bir şarkı, söylev, beyit, düzyazı, kadın, kuş, ırmak, ağaç, oda, giysi vs.

Bu modele uymayan her şey zevk sahibi insan için na-hoştur.

Ve bu modele uygun yapılmış bir ev ile bir şarkı arasında mükemmel bir oran ve orantı vardır, her ikisi de kendi tar-

⁸ Bundan sonra, Pascal'ın elyazmasında üstü çizilmiş kısımların çevirisini köşeli parantez içinde vereceğiz.

zında söz konusu eşsiz modelle uyumludurlar. Aynı şekilde, kötü bir modele uygun şeyler arasında da benzerlik vardır ve bu benzerlik kötü modelin eşsiz, tek olmasından kaynaklanmaz; zira kötü modeller sayıca sonsuzdur. Ancak örneğin, hangi kötü modele göre kurulmuş olursa olsun kötü bir şiir ile yine kötü modele göre giyinmiş bir kadın arasında tam bir benzerlik vardır.

Yapmacık bir şiirin ne kadar saçmasapan bir şey olduğunu daha iyi kavramak için yapılacak en iyi şey onun doğasını ve modelini düşünmek, sonra da, o modele göre bir kadını veya o modele göre inşa edilmiş bir evi hayal etmektir.

33

Şiirsel güzellik.

Şiirsel bir güzellikten söz ettiğimiz gibi, matematik bir güzellikten ya da tıbbi bir güzellikten de söz edebilmeliydik. Fakat bunu yapmıyoruz; bunun sebebi, matematiğin ve tıbbın neyle uğraştığını bilmemizdir; birinin amacı ispat etmek, diğerrinin amacı tedavi etmektir. Ama şiirin amaçladığı cazibenin ne olduğu bilinmez. Bu alanda taklit edilmesi gereken doğal modelin ne olduğu belli değildir ve bu bilgiden yoksun olduğumuz için tuhaf tabirler icat ederiz: “altın çağ, zamanın harikası, yakıcı,” vs. Ve bunları şiirsel güzelliğin jargonu sayarız.

Fakat büyük laflarla incir çekirdeğini doldurmaz şeylerden bahseden bir kadını hayal eden herkes, onun kendisini aynalara ve kolyelere kaptırmış şirin bir küçük hanım olduğunu görüp buna gülecektir. Sebebi, kadının cazibesinin ne olduğunu bir dizenin cazibesinden daha iyi biliyor olmamızdır. Fakat bu konulardan anlamayanlar şatafata hayran kalacaklardır ve pek çok köyde küçükhanım, kraliçeyle bir tutulacaktır. Bu modele uygun üretilmiş sonelere “köyün kraliçeleri” dememiz belki de bundandır.

34

Şair veya matematikçi yaftası yapıştırılmamış kimsenin şairden iyi anladığı düşünülmez. Fakat evrensel insanlar yafta istemezler ve şairlik ile nakışçılık arasında büyük fark gözetmezler.

Evrensel insanlar şair ya da matematikçi vs. olarak tanımlanmazlar. Fakat bütün bu sıfatlar kendilerine uyar ve bütün bu konulardan anlarlar. Kimse böyle olduklarını tahmin etmez. Bir ortama girdiklerinde ne konuşuluyorsa o konuda sohbeti devam ettirirler. Onlarda, şu ya da bu niteliğin baskın olduğu fark edilmez; zaruret doğup da bu niteliklerini göstermek durumunda kalmadıkları sürece... Ancak o zaman akılda kalan bir izlenim bırakırlar. Çünkü onlar hakkında karakteristik olan bir başka şey de şudur: Dil söz konusu değilse iyi birer konuşmacı oldukları fark edilmez, ama konu buysa o zaman durum değişir.

Dolayısıyla birisi için, sahneye çıkar çıkmaz çok yetenekli bir şairdir demek sahte bir övgüdür ve bir dizeyi değerlendirmek gerektiğinde görüş sormamak kabalıktır.

35

Beyefendi.

Birinin “matematikçi”, “hatip” ya da “iyi konuşmacı” değil, “beyefendi” olduğunun söylenmesidir önemli olan. Bana sadece bu evrensel nitelik hoş görünür. Bir insanı görüp de yazmış olduğu kitabı hatırlamak kötüye işarettir. Bir vesileyle kullanılıp öne çıkmadıkça hiçbir meziyetin dikkat çekmemesini tercih ederim, *hiçbir şeyde aşırıya kaçma*,⁹ aksi takdirde bir meziyetin baskın gelip insanın üzerine yapışmasından korkulur. Güzel konuşmak mesele haline gelmediği

9 Ne quid nimis.

sürece kimse o kişinin güzel bir konuşmacı olduğunu düşünmesin, fakat mesele buysa, ancak o zaman düşünsün.

36

İnsan her yönden muhtaç bir varlıktır. Bütün ihtiyaçlarını giderebilecek olanları sever sadece. Filanca iyi bir matematikçidir denir, ama benim matematikle hiç işim olmaz, bana bir önermeymişim gibi davranabilir. Filanca iyi bir askerdir, o da beni kuşatılacak bir kale sanabilir. Dolayısıyla kendini bütün ihtiyaçlarıma uydurabilecek iyi birine ihtiyaç duyarım.

37

[Bilinebilecek her şeyi bilerek tamlığa ulaşamayacağımıza göre her şeyden biraz bilmek durumundayız, nitekim her şeyden biraz bilmek bir şey hakkında her şeyi bilmekten daha iyidir. Bu tür bir tamlık çok daha iyidir. Her ikisine birden sahip olmak elbette daha iyidir, fakat seçmek gerekiyorsa bu ikincisi seçilmelidir. Kamu âlem de bunu hisseder ve ona göre davranır, çünkü kamu çoğunlukla iyi bir yargıçtır.]

38

Şair ve doğru bir insan değil.

39

Yıldırım alçak yerlere de isabet etseydi, sadece bu tür şeylere dayanarak akıl yürütenler ve şairler bir kanıttan yoksun kalırlardı.

Bir şeyi ispat için kullandığımız örnekleri ispat etmeye kalkışmışsak, onlar için de başka örnekler vermemiz gerekir. Zorluğun, daima ispat etmek istediğimiz şeyde yattığına inandığımızdan, ispatı kolaylaştıracak daha açık örnekler ararız.

Şu halde, ispat edeceğimiz şey genel ise, duruma bir vakaya ait özel bir kaideyle başlamak gerekir; ispat edeceğimiz şey özelse [genel] bir kaideyle. Çünkü ispat etmek istediğimiz şeyi daima muğlak, ispat için kullandığımızı ise açık sayarız. İspat etmek üzere öne sürdüğümüz şeyin bu sebeple muğlak olduğunu, onu ispatlayan şeyin ise açık ve dolayısıyla kolaylıkla anlayabileceğimiz bir şey olduğunu hayal ederiz.

Martialis'in¹⁰ epigramları.

İnsan kötülük yapmayı sever; mazlumlara veya bedbahtlara değil, talihli ve kibirli olanlara... Aksi takdirde yoldan çıkardık. Zira bütün hareketlerimizin kaynağında heves vardır ve insanlık vs...

İnsani ve müşfik hislere sahip olanları memnun etmeliyiz.

İki âmâyâ karşı yazılmış epigramın hiçbir değeri yoktur; çünkü o, insanları teselli etmeyip, sadece yazarın ününü artırmaya yöneliktir.

Yazarın yalnızca kendisi için yazdığı şeylerin hiçbir değeri yoktur.

*Kırpacak gösteriş budalası süslemeleri.*¹¹

10 Marcus Valerius Martialis (MS 40-104), Latin şair.

11 *Ambitiosa recidet ornamenta*. Horatius, *Ars Poetica –Şiir Sanatı–*, Çev. C. Cengiz Çevik, İş Kültür Yayınları, Haziran 2016, Dize 447.

42

Krala *prens* demek hoş'a gider, çünkü kralın mertebesini küçültür.

43

Bazı yazarlar eserlerinden bahsederken şöyle derler: “kitabım”, “yorumum”, “tarih çalışmam” vs. İşleri her daim tıkırında olan ve ağızlarından “bence, benim” lafını düşürmeyen burjuvalıkları alttan alta sırtır. Oysa “kitabımız”, “yorumumuz”, “tarihimiz” vs. deseler daha yerinde olurdu, çünkü bunlarda başkalarının katkısı hep daha büyüktür.

44

İnsanların hakkınızda iyi düşünmesini mi istiyorsunuz? Kendinizden konuşmayın.

45

Diller harflerin değil, kelimelerin birbiri yerine geçebildiği şifreler gibidir. Bilinmeyen bir dil böyle deşifre edilebilir.

46

Karakteri kötü, söze gelince mahir.

47

Güzel konuşan fakat güzel yazmayanlar vardır. Dinleyicilerle ortamla havaya girerler, zihinlerine normalde olduğundan daha çok şey üşüşür.

48

Bir söylemde bazı sözcükler tekrar tekrar kullanılmışsa ve bu durumu düzeltmeye çalışırken söylemin kendisine zarar verme tehlikesi varsa, sözcükler olduğu gibi bırakılmalıdır, çünkü bu durum tekrarların yerinde olduğunun göstergesidir. Demek ki bu düzeltme çabası hasettendir ve haset, tekrarın bu haliyle bir hata olmadığını fark edemeyecek kadar kördür. Zira genel kaidesi yoktur.

49

Doğanın maskelenmesi, kılıklara sokulması. Artık ne kral ne papa ne de piskopos, sadece “haşmetli hükümdar” vs. Paris değil de krallığın başkenti.

Bazı yerlerde Paris’e sadece Paris, bazı yerlerde de krallığın başkenti denilmelidir.

50

Aynı anlam kendisini ifade eden sözlere göre değişir. Anlamlar sözlere değer kazandırmak bir yana, değerlerini sözlerden alırlar. Buna örnek bulmak lazım...

51

Dikkatlihalara karşı şüpheci.

52

Kartezyen olmayanlardan başka hiç kimse bir başkasına Kartezyen demez; bilgiç ve taşralı için de aynısı geçerlidir. Ve kitabıma *Les Provinciales* yerine *Lettres au Provincial* [Taşralıya Mektuplar] başlığını koyanın matbaacı olduğuna bahse girerim.

53

Niyete göre, bir arabaya *devrilmiş* de denebilir *ters dönmüş* de. Saçmak ya da devirmek, niyete göre değişir.
(M. Le Maitre'in,¹² Fransisken olmaya zorlanmış kişiyi müdafaası.)

54

Muhtelif.
Konuşma üslubu.
Buna yoğunlaşmak istiyordum.

55

Bir anahtarın açma kabiliyeti, bir çengelin çekme kabiliyeti.¹³

12 Antoine le Maitre belagatiyle ün salmış meşhur bir avukattır. Pascal, onun 1657'de yayımlanmış *Plaidoyer et Harangues* adlı eserine gönderme yapıyor.

13 Nesnede kabiliyetler, *vertu* bulunduğunu ileri süren Skolastik felsefenin cismani nitelikler kuramına alaycı bir gönderme yapıyor.

56

Tahmin etmek: Acınıza ortak olduğumu belirtmek isterim. Kardinal tahmin edilebilir olmak istemiyor.

“Zihnim kaygıyla dolu,” ya da “Kaygıyla doluyum,” demek daha doğru olur.

57

Şu tür nezaket sözlerinden daima rahatsız olurum: “Çok zamanınızı aldım,” ya da “Sizi sıkmaktan endişe ederim,” yahut “Korkarım çok uzun oldu.” Ya sürükleriz ya can sıkılırız.¹⁴

58

Uygunsuz mu davranıldı, “Lütfen bağışlayın,” denir. Oysa bu özür olmasa ortada bir kusur olduğunu fark etmeyecektim.

“Tüm saygımla şunu söylemeliyim ki:” Ortadaki tek kusur buradaki özürdür.

59

“Ayaklanmanın ateşini söndürmek,” fazla süslü.

“Dehasının huzursuzluğu,” gereğinden büyük iki laf.

¹⁴ Konuşmamız ya sürükleyici ya da can sıkıcıdır, üçüncü bir ihtimal olmadığından bu tür nezaket sözleri anlamsızdır.

II. Fasil

60

Birinci Bölüm: Tanrı'nın yokluğunda insanın sefilliği.

İkinci Bölüm: İnsanın Tanrı'yla gelen saadeti.

Yahut:

Birinci Bölüm: Bizzat doğanın gösterdiği üzere doğa aşağıdır/yozlaşmıştır.

İkinci Bölüm: *Kutsal Kitap*'ın gösterdiği üzere bir Mesih vardır.

61

Düzen.

Bu söylemi şu düzen içerisinde ele alabilirdim: Bütün hayat biçimlerinin beyhudeliğini göstermek için, önce sıradan yaşamların beyhudeliğini ve sonra, ister Stoacı, ister şüpheci olsun felsefi yaşamın beyhudeliğini göstermek. Fakat bu düzeni sağlamak mümkün olmayacaktı. Meselenin ne olduğuyla ve ne kadar az kişi tarafından anlaşıldığıyla ilgili biraz bilgim var. Hiçbir insani bilim bu düzeni sağlayamaz. Aziz Thomas bunu yapamamıştır. Matematik bunu yapabilir fakat onun da derinlik bakımından yararı dokunmaz.

İlk bölüme önsöz.

Kendini bilmekle ilgilenmiş kişiler hakkında: Charron'un depresif ve iç bayıcı ayrımları, Montaigne'in kafa karışıklığı, doğru yöntemden yoksun olduğunu gerçekten hissetmesi, konudan konuya atlayarak bu meseleden kaçmaya ve zevahiri kurtarmaya çalışması.

Kendini tasvir etmek gibi aptalca bir projeye girişmesi ve bunu tesadüfen, herkesin zaman zaman düşebileceği bir hatayı kendi düsturlarıyla çelişerek değil, temel, asli bir amaç uğruna ve kendi düsturları gereğince yapması. Çünkü kazara ve zaaf sebebiyle aptalca şeyler söylemek sıradan bir hatadır, ama bunu kasten yapmak tahammül edilebilir değildir.

Montaigne.

Montaigne'in kusurları büyüktür. Müstehcen kelimeler, Matmazel de Gournay¹ ne derse desin değersizdir. Montaigne: "Gözleri olmayan insanlar"²... Cahildir: "çemberi kareleme, daha büyük bir dünya".³ Taammüden cinayet ve ölüm hakkındaki düşünceleri... Kurtuluşa dair, korkusuz ve pişmanlıktan uzak bir kayıtsızlık telkin eder. Kitabı din-darlığı teşvik amacıyla yazmamıştır, bu yüzden bu konuda bir yükümlülüğü yoktur, fakat dinden uzaklaştırmamak-

1 Montaigne'in editörü, *Denemeler*'in önsöz yazarı ve romancı Marie Jare De Gournay. *Denemeler*'in 1635 bakısına yazdığı önsözde Montaigne'in aşkı tasvir edişindeki doğruluğu ve açık yürekliliği savunmaktadır.

2 "Plinius'a veya Herodotos'a inanacak olursak, insanları bizim bildiğimiz insanlara hemen hiç benzemeyen diyarlar vardır; bazı ülkelerde insanlar kafasız doğar, gözleri ve ağızları midelerindedir; (...) tek gözleri vardır ve o da alınlarındadır." (Reymond Sebond'un Müdafaası, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm)

3 Dairenin karelenmesiyle ilgili olarak bkz. *Denemeler*, II. Kitap, 14. Bölüm; daha büyük bir dünya için bkz. II. Kitap, 12. Bölüm.

la yükümlüyüz. Hayatta rastlanılan kimi durumlarla ilgili öne sürdüğü, biraz serbest ve gevşek görüşlerini (730,731)⁴ mazur görebiliriz, fakat ölümle ilgili paganlarınkini andıran kanaatlerini mazur görmemiz mümkün değildir. Çünkü hiç değilse ölürken bir Hristiyan olarak ölmek istemiyorsa insan, Tanrı korkusundan tümüyle vazgeçmelidir. Oysa Montaigne kitap boyunca korkakça ve sızlanarak ölüm üzerine düşünür.

64

Montaigne'de gördüğüm her şeyi Montaigne'de değil kendimde buluyorum.

65

Montaigne.

Montaigne'de iyi olan şeyleri özümsemek zordur. Biri çıkıp da lafı uzattığını ve kendisinden fazla bahsettiğini söyleyip onu uyarsaydı, kötü olan şeyleri de, yani ahlâk düşüncesi dışında kalan şeyleri kastediyorum, kolayca düzeltilebilirdi.

66

Kendini tanımak gerekir. Bunun gerçeği bulmakta yardımcı dokunmazsa, hiç değilse hayatı düzene koymaya yarar. Bundan daha iyi bir şey de olamaz.

4 Pascal, *Denemeler*'in elinde bulunan 1636 baskısının sayfa sayısına gönderme yapıyor: "Sadece ruhumuza çöreklenen sıkıntılar beni çoğu insana kıyasla daha az etkiler, bu kısmen nasıl hüküm verildiğiyle ilgilidir, zira insanlar benim hemen hemen kayıtsız olduğum pek çok şeyi korkunç ve ne pahasına olursa olsun kaçınılması gereken şeyler sayarlar (...)" Bkz II. Kitap, 37. Bölüm.

67

Bilimlerin beyhudeliği.

Dışındaki şeylerin bilgisi ıstırap anlarındaki manevi cehaletimi telafi etmez. Ama ahlâk bilgisi fizik bilimlerdeki cehaletime her zaman bir teselli sunar.

68

Bir insana sadece, dürüst insan olmak öğretilmez, geri kalan her şey de öğretilir. Ve insan hiçbir şeyden dürüst olmak kadar gururlanmaz. Sadece öğretilmemiş bir şeyi bilmekle gururlanılabilir.

69

Çok hızlı veya çok yavaş okuduğumuzda, okuduğumuzdan hiçbir şey anlamayız.

69bis

İki sonsuz. Orta.

Çok hızlı veya çok yavaş okuduğumuzda hiçbir şey anlamayız.

70

[Doğa bizi o kadar güzel biçimde dengeye yerleştirmiştir ki terazinin bir tarafını değiştirdiğimizde diğer tarafı da değiştirmiş oluruz: *Je feson, zoa trekei*.⁵

⁵ *Je feson*. Pascal'ın özne tekilken fiilin çoğul çekildiği bir forma örnek vermek için kullandığı, gramatik açıdan yanlış bir cümledir. ὦα τρέχει ise

Bu şuna inanmama yol açıyor: Kafamızda yaylar vardır ve öyle ayarlanmışlardır ki birine dokunan karşısına da dokunmuş olur.]

71

Ya çok gelir şarap ya da az. Çok verin, gerçeği bulamaz. Az verin, yine aynı.

72

İ.⁶

İnsanın oransızlığı.

[Doğayla ilgili bilgilerimizin bizi sürüklediği nokta.

Bu bilgiler hakikat değilse, insanda hakikat denilen şeyden eser yok demektir, eğer bu bilgiler hakikatse insan burada büyük bir tevazu kaynağı keşfeder, şu ya da bu şekilde kendini alçaltmak durumunda kalır.

Ve bu bilgilere inanmaksızın yaşamayı sürdüremeyeceğinden, doğayla ilgili daha büyük keşiflere girişmeden önce, bir kere acele etmeden ve ciddiyetle doğayı düşünmesini temenni ederim; dönüp kendine de baksın ve doğayla kendisi arasında nasıl bir oran bulunduğunu bir düşünsün.]

Öyleyse insan doğayı haşmetli ve azametli yüceliği içerisinde bir düşünsün, bakışını etrafını çevreleyen sıradan nesnelerden uzaklaştırsın. Kâinatı aydınlatsın diye gökyüzüne ebedî, bir lamba gibi asılmış şu parıldayan ışığa bir baksın. Yeryüzü, bu yıldızın çizdiği geniş yörüngeye oranla bir nokta

hayvanlar koşuyor anlamında, bu defa özne çoğulken fiilin tekil olarak çekildiği Yunanca bir cümledir.

6 Pascal tarafından insanlık durumunu ele alan fragmanların başına Fransızca insan anlamına gelen *homme*'un baş harfi "H" eklenmiştir. Çeviride insan sözcüğünün baş harfi "İ" ile karşılanmıştır.

gibi görünsün gözüne ve bu muazzam yörüngenin de, göklerde dönen yıldızların geçtikleri yola oranla ancak minik bir nokta kadar olmasına hayret etsin. Bakışımız burada duraklarsa, hayalgücümüz devralsın işi. Tasavvur gücümüz bile doğanın sundukları karşısında kısa sürede bitap düşecektir. Görebileceğimiz kâinatın tamamı, doğanın engin bağrında fark edilemeyecek bir nokta gibi kalır. Hiçbir fikir yaklaşılamaz ona. Kavrayışımızı istediğimiz kadar bu muhayyeli uzayların ötesine doğru genişletmeye çalışalım, gerçekte olana kıyasla hayal ettiklerimiz atom olmaktan öteye geçmez. Çünkü merkezi her yerde olup da çeperleri hiçbir yerde olmayan bir küre gibidir. Nihayetinde Tanrı'nın kadirimutlak oluşunun en büyük ve hissedilir işareti hayalgücümüzün bu düşünce içinde kaybolup gitmesidir.

Sonra, insan kendine dönsün ve var olanlara oranla ne olduğuna baksın ve kendini doğanın ücra bir köşesinde kaybolmuş halde görsün. İçinde barındığı o küçük hücrede, yani evrende, yeryüzünü, krallıkları, şehirleri ve şahsını tartıya vursun. Sonsuzluk içinde bir insan nedir ki?

Ama aynı derecede şaşırtıcı bir harika daha sunalım insana, onu bildiği en küçük, en narin şeyleri incelemeye davet edelim. Bir kurtçuğun küçük bedenine baktığında, bu bedenin çok daha küçük parçaları olduğunu görecektir: Eklemleri, bacakları, bacaklarında damarları, damarlarında kan, kanında salgılar, salgılarında damlacıklar ve damlacıklarında da gazlar vardır. İnsanın, bunları da bölerek kavrama gücünün sonuna geldiğinde ulaşabileceği en küçük şeyi ele alalım şimdi. Belki de insan bunun doğadaki en uç küçüklük olduğunu düşünecektir. Bense orada insanı yeni bir uçuşun beklediğini göstermek isterim. Ona sadece görülebilir evreni değil şu kesif atomun sınırları içinde düşünebileceğimiz muazzam genişlikteki doğayı da tasvir etmek isterim. Böylece orada, her biri, görülebilir evrenle aynı oranda kendi gezegenlerine, kendi toprağına, kendi bitkilerine sahip sonsuz sa-

yıda dünya olduğunu, bunların her birinde ilkinde gördüklerinin aynısı olan yer canlılarını ve nihayet kurtçukları tekrar tekrar ve sonu gelmeyen bir şekilde görsün. Küçüklükleriyle olduğu kadar büyüklükleriyle de akıllara durgunluk veren mucizelere gark olsun. Öyle ya, külli âlem içinde fark edilemeyecek kadar küçük olan dünyada, az önce fark edilemeyecek kadar küçük bir nokta olarak düşündüğümüz bedenimizin, başka bir açıdan devasa oluşu, hiç varamadığımız hiçliğe oranla bir bütün, kendi başına bir dünya oluşu kimi hayrete düşürmez? Kendini bu şekilde düşünen biri kendinden ürkecek, sonsuzluk ve hiçlik gibi iki uçurum arasında, doğanın kendisine verdiği cisimle desteklendiğini görerek bu harikalar karşısında titreyecektir. İnanıyorum ki böylece merak yerini hayranlığa bırakacak ve bu harikaları cüretkâr biçimde araştırmaktan ziyade sessizlik içinde tefekkür etme eğiliminde olacaktır.

Çünkü nihayetinde doğa karşısında insan nedir ki? Sonsuzluğa göre bir hiç, hiçliğe göre her şey; her iki ucu da kavramaktan sonsuz uzak, hiç ile her şey arasında bir orta noktadır. Eşyanın gayesi ve prensibi nüfuz edilemez bir sır içinde, erişemeyeceği bir muamma olarak saklıdır. Üstelik ne içinden çıktığı hiçliği, ne de içine gömülü olduğu sonsuzluğu anlamaya muktedirdir.

Öyleyse ne gayesini, ne de ilkesini bilebildiği şeylerin arasında, ebedî bir umutsuzluk içinde, kimi görünüşleri yakalamaktan başka ne yapabilir? Eşya hiçlikten gelmiş, sonsuza uzanmaktadır. Bu hayret verici süreci kim takip edebilir? Ancak bu harikaların müellifi kavrayabilir onu. Başka kimse kavrayamaz.

Bu sonsuzlukları düşünmeyi başaramayan insanlar sanki insanla doğa arasında bir orantı, bir nispet olabilirmiş gibi fütursuzca doğayı incelemeye koşuyorlar.

Şeylerin ilkesini anlamayı ve böylece her şeyin bilgisine erişmeyi istemeleri tuhaf, amaçladıkları şeyler kadar ölçüsüz

bir küstahlıktır. Doğa kadar sonsuz bir kapasiteye veya aynı derecede büyük bir küstahlığa sahip olmadan böyle bir hedef belirlemek de mümkün değildir kuşkusuz.

Bilgiden nasibi olan, doğanın her şeye, kendisinin ve müellifinin imgesini kazınmış olduğunu, neredeyse doğadaki her şeyin bu çifte sonsuzluğu taşıdığını anlar. Bütün bilimlerin, incelemelerinin kapsamı bakımından sonsuz olduğunu böylece fark ederiz. Sözelimi matematiğin, ispat etmesi gereken sonsuz sayıda önermeye sahip olduğundan kim kuşku duyabilir? Bu önermeler ilkelerinin inceliği açısından olduğu kadar sayıları bakımından da sonsuzdurlar. Nihai olduğu öne sürülen ilkelerin kendi kendine temellenmediğini, başka önermelere dayandığını, onların da başkalarına dayandığını ve nihai bir önermeye asla ulaşılmadığını görmemek mümkün müdür?

Ancak akla nihaiymiş gibi gelenleri nihai kabul ederiz; tıpkı maddi şeyler söz konusu olduğunda hislerimizle, daha ötede bir şey algılayamadığımız noktayı bölünmez kabul etmemize benzer bu. Oysa doğası gereği o da sonsuza kadar bölünebilir.

Bilimlerdeki bu çifte sonsuzdan büyük olanı daha kolay hissedilir, zaten bu yüzden pek az kişi her şeyi ele alabileceğini iddia etmiştir. Demokritos, “Her şeyden bahsedeceğim,” diyordu.

[Ancak bunlar hakkında bilgi ve delil olmadan konuşmak, nafîle olmak bir yana, olanaksızdır da. Sonsuz sayıda şey bize o denli gizlidir ki düşünceye ve söze gelebilenler ancak bunların görünmez bir izi olmaktan ibarettir.

Şöyle bir düşünürsek, tek başına aritmetiğin bile, tıpkı diğer bilimler gibi, incelenecek sayısız konu sunduğunu görürüz.]

Fakat küçüklükteki sonsuz çok daha az fark edilir türdendir. Filozoflar bu sonsuzu anladıklarını iddia ederken çok daha rahattırlar ve hepsi de burada tökezler. Bu durum yay-

gın rastlanan şu tür başlıkların kaynağıdır: Şeylerin İlkeleri Üzerine⁷, Felsefenin İlkeleri Üzerine⁸ ve benzer şekilde, Bilinebilir Her Şeye Dair⁹ gibi göze çarpmayan, görünüşte daha mütevazı ama aslında bir o kadar iddialı olan diğerleri...

Doğal olarak bir şeyin çevresini kuşatmaktansa o şeyin merkezine ulaşmaya daha ehil olduğumuza inanırız. Dünyanın görünür alanı, gözle görülebilen bir biçimde aşar bizi. Ama küçük şeylerin üstesinden geldiğimizden onları ele almaya daha ehil olduğumuza inanırız, oysa hiçliğe ulaşmak da bütüne ulaşmak kadar zordur. İkisi için de sonsuz kapasite gerekir. Bana öyle geliyor ki şeylerin nihai ilkesini anlayan biri, sonsuzun bilgisine de ulaşabilirdi. Biri diğerine bağlıdır ve diğerine götürür. Bu iki uç birbirine temas eder, ayrıldıkları ölçüde birleşir ve sadece ama sadece Tanrı'da buluşur.

Öyleyse kavrayış gücümüzün farkında olalım. Bir şeyiz ama her şey değiliz. Varlığımız bizi hiçlikten doğan ilk ilkelere bilgisinden alıkoyar. Varlığımızın küçüklüğü ise sonsuzu bakışımızdan gizler.

Doğal uzamda bedenimizin konumu neyse, anlaşılır şeylerin düzeni içerisinde de aklımızın konumu odur.

Her açıdan ve yönden sınırlı olan bu iki ucun ortasında yer alma durumu her melekemiz açısından da geçerlidir. Hislerimiz uçtaki şeyleri duymaz: Aşırı gürültüyle sağır, aşırı ışıkla kör oluruz ve mesafenin aşırı büyük ya da az olması görmemize mâni olur. Fazla uzun veya fazla kısa bir konuşma anlaşılmaz gelir, hakikatin fazlası ise şaşkına çevirir. (Hiçten dört çıkarılınca hiç kalmasına akıl erdiremeyen pek çok insan biliyorum.) İlk ilkeler bizim için fazla aşikârdır, izahtan varestedir. Zevkin aşırısı sıkar bizi, ahen-

7 Muhtemelen John Duns Scotus'un *De rerum principio* adlı eserine göndermedir.

8 Descartes'ın 1644 tarihli *Felsefenin İlkeleri* adlı eserine gönderme.

9 *De omni scibili*, Pico della Mirandola'nın 1486 tarihinde savunduğu 900 tezinden birinin ismi.

gin aşırısı müzikte yavan kaçır, iyiliğin aşırısı rahatsız eder. Borcumuzu faiziyle ödeme imkânına sahip olmak isteriz. *Borcu ödemek mümkün olduğu ölçüde hoşla gider iyilik, bunun ötesine geçildi mi minnettarlık hınca yol açar.*¹⁰ Çok sıcak da, çok soğuk da hissetmeyiz. Aşırı uçtaki nitelikler zarar verir ve tarafımızdan algılanamaz: Onları hissedemeyiz, onların mağduru oluruz. Aşırı gençlik ya da aşırı yaşlılık, eğitimin aşırısı ya da çok az oluşu zihni akamete uğratar.

Kısacası aşırı uçtakiler bizim için yok hükmündedir, biz de onlara göre yok gibiyizdir. Bizden kaçarlara ya da biz onlardan kaçırız.

İşte gerçek halimiz budur. Kesin bilgiye de, mutlak cehalete de sahip olamayışımızın sebebi budur. Geniş mi geniş bir alanda, daima kararsız ve başıboş bir halde oradan oraya sürüklenip duruyoruz.

Ne zaman kendisine bağlanıp tutunacak bir dayanak noktası bulduğumuzu düşünsek, onun da sarsıldığını ve bizden uzaklaştığını görürüz. Onu takip edecek olursak elimizden kayıp gider, sonsuza kadar bizden kaçır. Bizim için sabit kalan hiçbir şey yoktur. Bu, doğal durumumuzdur, ama eğilimlerimize en çok ters düşen durum da budur. Çıktığımızda sonsuza erişebileceğimiz bir kule inşa etmek için, sağlam bir zemin ve dayanıklı bir temel bulma arzusuyla yanıp tutuşuyoruz. Fakat bütün temeller çatırıyor, altımızdaki toprak yarıp uçurumlara dönüşüyor.

Öyleyse kesinlik ve istikrar aramayalım artık. Aklımız kararsız görünümlere daima kanacaktır; iki sonsuzun kuşatıp aştığı, iki sonsuz arasında kalmış sonluyu sabit tutabilecek hiçbir şey yoktur.

¹⁰ *Beneficia eo usque laeta sunt dum videntur exsolvi posse. Ubi multum antevenere pro gratia odium redditur.* Cornelius Tacitus, *Annales*, 4. Kitap. Bu sözü ayrıca Montaigne de alıntılar, bkz. age., III. Kitap, 8. Bölüm.

Bu bir defa anlaşıldıktan sonra, herkesin doğanın kendisini koyduğu yerde huzurla kalabileceğine inanıyorum.

Bize nasip olan bu orta konum, uçlardan daima uzak olduğuna göre, birinin herhangi bir konuda biraz daha fazlasını bilmesinin ne önemi olabilir? Böyle bir bilgisi varsa ve bu bilgiyle biraz daha uzağa gitse dahi, nihai noktadan hâlâ sonsuz uzakta değil midir? Ve ömrümüz bir on sene daha uzayacak olsa, yine de sonsuzluğa kıyasla aynı derecede kısa olmayacak mıdır?

Bu iki sonsuzun perspektifinden bakıldığında, bütün sonlular eşittir ve hayalgücümüzü, bir sonsuzdansa diğerine vakfetmek için hiçbir sebep göremiyorum. Kendimizi sonlulukla bu şekilde kıyaslama işi acı verir.

İnsan öncelikle ve ilk başta kendini incelerse, daha ileri gitmekten ne kadar âciz olduğunu görecektir. Bir parça, bütünü nasıl bilebilir? Belki de, hiç değilse, kendisiyle orantılı parçaları bilmeyi umut edecektir. Ama evrenin parçaları birbiriyle o şekilde ilintili ve bağlantılıdır ki, biri olmadan diğerini ve bütün olmadan herhangi bir parçayı bilmek bence mümkün değildir.

İnsanın, örneğin, bildiği her şeyle ilintisi vardır. Kendisini tutacak bir yere, sürececek bir zamana, tecrübe ettiği harekete, onu oluşturan unsurlara, beslenmek için ısıya ve besine, soluyacak havaya ihtiyacı vardır. Işığı görür, cisimleri hisseder, velhasıl her şey onun alanına girer. Dolayısıyla insanı anlamak istiyorsak onun yaşamak için neden havaya ihtiyaç duyduğunu ve bunun insan hayatıyla ilgisini vs. bilmemiz gerekir.

Ateş havasız olmaz: Bu yüzden, birini anlamak için diğerini anlamak lazımdır.

Dolayısıyla her şey hem sonuç hem sebeptir; hem destekleyen hem desteklenendir; hem dolaylı hem dolaysızdır. Ve her şey en uzak ve farklı şeyleri bile bağlayan, hissedilmez fakat doğal bir bağla birbirine bağlıdır. Bu yüzden bütünü bilmeden parçaları, tek tek parçaları bilmeden de bütünü bilmeyi olanaksız sayıyorum.

[Şeylerin kendilerinde veya Tanrı'da ebedî/ezelî oluşları, kısacık ömrümüze kıyasla bizi daima şaşırtsa yeridir. Doğanın sabit ve süreğen devinimsizliğine kıyasla içimizde sürüp giden daimî değişim de aynı etkiyi yaratmalıdır.]

Şeylerin kendilerinde basit olmaları fakat bizim, birbirinden farklı, birbirine zıt iki doğadan, yani ruh ve cisimden meydana gelmemiz eşyayı tanımaktaki aczimizi iyice artırır. Çünkü bizde akıl yürüten tarafın ruhani olmaması imkânsızdır ve sadece cismani bir varlık olduğumuzu varsaymak bizi şeylerin bilgisinden daha da uzaklaştırır, çünkü cismin kendi kendisini bildiğini söylemek kadar anlaşılmaz bir şey olamaz. Bir şeyin kendini nasıl bilebildiğini bizim bilmemiz mümkün değildir çünkü.

Bu yüzden cismani ve basit varlıklar olsaydık hiçbir şey bilemezdik. Ve zihin ve cisimden oluştuğumuza göre ister ruhani, ister cismani olsunlar, basit şeyleri mükemmelen bilemeyiz.

[Zira bu bilgiyi bize sağlayan araç kısmen de olsa ruhanidir. Bize ağırlık veren ve bizi dünyaya bağlayan bedenimiz varken ruhani cevherleri nasıl tam olarak bilebiliriz ki?]

İşte bu yüzden felsefecilerin neredeyse tamamının eşyayla ilgili fikirleri bulanıktır ve cismani şeylerden ruhani terimlerle, ruhani olanlardan cismani terimlerle söz ederler. Hiç çekinmeden, cisimlerin düşmeye eğilimli olduklarını, merkezlerine doğru meylettiklerini, mahvolmaktan kaçındıklarını, boşluktan korktuklarını, temayüllere, sempati ve antipatiye sahip olduklarını söylerler ki bunların hepsi sadece zihinler için geçerli olabilir. Zihinlerle ilgili konuşurken de tersine, onları mekândaymış gibi düşünürler ve onlara, bir yerden başka bir yere hareket etme özelliği atfederler ki bu sadece cisimler için geçerli olabilir.

Eşyaya dair fikirlerimizi saflıkları içerisinde ele almak yerine, onları kendi niteliklerimizle süslüyor ve düşündüğümüz her basit şeye kendi bileşik varlığımızın damgasını vuruyoruz.

Zihin ve cisimin her şeyi oluşturduğuna inandığımızı gören biri, bu bileşimin bizim için anlaşılır olduğundan şüphe edebilir mi? Gelgelelim en az anladığımız şey budur. İnsan için doğadaki en müthiş konu kendisidir, çünkü cismin, hele hele zihnin ne olduğunu kavrayamadığı gibi, zihnin cisimle nasıl bir olduğunu hiç kavrayamaz. Bu birlik, zorlukların doruk noktasıdır, ayrıca insanın özvarlığıdır: *Cismin ruhla nasıl bir olduğu insan tarafından anlaşılamaz, ama insan bundan başka bir şey de değildir.*¹¹

[İnsanın doğayı anlamakta bu denli beceriksiz olmasının sebeplerinden biri de budur. Doğa iki yönden de sonsuzdur, insan ise sonlu ve sınırlı. Doğa bakidir ve varlığını aralıksız sürdürür, insan ise geçici ve fanidir. Her şey her an değişip dönüşür, insan ise sadece geçerken görür onları. Eşyanın kendi prensibi ve gayesi vardır. İnsan ne bir ilke ne de gaye görür. Şeyler basittir, insan ise farklı iki doğadan mürekkeptir.]

Nihayet, âcizliğimizin ispatı olacağını umduğum şu iki mütalaayla bitireceğim...

73

[Ama bu konu, belki de aklın erimini aşıyordu. Şu halde aklın, gücü dâhilindeki şeylere getirdiği çözümleri inceleyelim. Aklın kendi yararı için azami ciddiyetle üzerine eğilmesi gereken bir konu varsa o da en üstün iynin araştırılmasıdır. Öyleyse feraset ve dirayet sahibi kafaların bu en üstün iyiyi nereye koyduklarına ve bu konuda hemfikir olup olmadıklarına bakalım.

En üstün iynin erdem olduğunu söyleyen var. Haz olduğunu, doğaya uygun yaşamak olduğunu, hakikat olduğunu – *Şeylerin sebebini bilen kişi ne mutludur*–¹² buyuran da var.

11 *Modus quo corporibus adhærent spiritus comprehendit ab homine non potest, et hoc tamen homo est.* Aziz Augustinus, *Civitas Dei*, XXI. 10.

12 *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* Vergilius, *Georgica*, ii.

Bir başkası en üstün iyinin huzurlu bir cehalet olduğunu, bir diğeri aylaklık olduğunu, bazıları da görünömlere aldanmak olduğunu söylüyor. Bir başkasına göre hiçbir şeye hayran olmamaktır; *hiçbir şeye şaşmamak, mutluluğu doğurup sürdüren tek şeydir neredeyse*.¹³ Yaman skeptikler ise onu, hüküm vermekten sürekli kaçınma ve şüphe anlamına gelen meşhur *ataraksia*'larında¹⁴ buluyorlar. Daha bilge olan bazıları en üstün iyinin aransa bile bulunamayacağını söylüyorlar. Ne kadar tatmin edici bir tablo!

Bu enfes felsefenin, bunca uzun ve zorlu bir uğraşın sonunda kesin bir şey elde edip etmediğine bakmamız gerekiyor. Belki de, en azından ruh kendini bilecek. Bu konuda dünyada sözü geçenleri dinleyelim. Ruhun neyden müteşekkil olduğuyla ilgili ne düşünüyorlar? (395)¹⁵ Yoksa nerede konumlandığıyla ilgili daha parlak fikirleri var mı? (395) Ruhun kökenini, ne kadar sürdüğünü, nereye gittiğini bulabilmişler mi? (399)

Öyleyse, ruh bu cılız idrakler için fazla ulvi bir mevzu mu yoksa? Şu halde meseleyi madde düzeyine indirelim. Ruhun canlandırdığı kendi vücudunun ve de gözlemlediği, keyfince hareket ettirdiği diğer cisimlerin neden yapıldığını bilip bilmediğine bakalım. Her şeyi bilen şu büyük dogmatistlerin bu konuda ellerinde ne var?

Bütün bu görüşler hakkında.¹⁶ (393) Akıl makul olsaydı bu kadarı yeterli olurdu. Henüz sağlam hiçbir şey bulamamış olduğunu itiraf edecek kadar makuldür, fakat sonuca ulaşmaktan henüz ümit kesmemiştir. Tersine, bu arayışında hiç olmadığı kadar azimlidir ve zafer için gereken gücü bünyesinde taşıdığından emindir.

13 *Nihil morari prope est una quae possit facere et servare beatum*. Horatius, *Epistulae*, I. vi.

14 Endişe, kaygı ve korkudan azade bir dinginlik hali.

15 Metindeki bu sayılar Pascal'ın başvurduğu 1652 yılı basımlı *Denemeler*'in sayfa numaralarıdır. Pascal sonradan not almak üzere elyazmalarındaki sayfalarda boşluklar bırakmış.

16 *Harum sententiarum*.

Şu halde bu bahsi tamamlamamız ve aklın melekelerini verdiği sonuçlar üzerinden inceledikten sonra, bunları kendi başlarına da incelememiz gerekiyor. Şimdi aklın hakikati yakalamaya yeter bir kavrayışı ve gücü olup olmadığına bakalım.]

74

İnsan bilgisinin ve felsefenin çılgınlığı üzerine bir mektup. Bu mektup *oyalanma* bölümünden önce.

*Şeylerin sebebini bilen ne mutludur.*¹⁷

*Hiçbir şeye şaşmayan ne mutludur.*¹⁸

Bunlar Montaigne'deki 280 çeşit en üstün iyidir.¹⁹ (393)

74bis

Filozoflara göre iki yüz seksen en üstün iyi var.

75

Bölüm I, 1, 2, c.1, Fasıl 4.²⁰

Cansız cisimlerin tutkuları, kaygıları, korkuları olduğunu söylemekten daha saçma bir şey olabilir mi? Bu hissiz, cansız, yaşam yeteneği olmayan cisimlerin tutkulara sahip olduğu söylenebilir mi? Bu tutkular hiç değilse onları tecrübe edebilecek, hisseden bir ruhu gerektirirken üstelik. Bunun da ötesinde bir de cisimlerin asıl korkularının boşluk olduğu

17 *Felix qui potuit.* Vergilius, *Georgica*, 2., 490.

18 *Felix nihil admirari.* Horatius, *Epistulae*, 1.6.1.

19 Bkz. Montaigne, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm: “İnsan için en üstün iyinin ne olduğuyla ilgili kavga filozoflar arasındaki en şiddetli kavgadır. Bu kavgadan Varro'ya göre tam 288 hizip çıkmıştır.”

20 Pascal'ın *Expériences nouvelles touchant le vide* adlı eserine göndermedir.

söyleniyor. Boşlukta onları korkutacak ne olabilir? Bundan daha sığ ve saçma bir şey olabilir mi? Hepsi bu da değil, bir de boşluktan kaçınacak bir hareket kaynağını kendi içlerinde barındırdıkları söyleniyor. Kolları, bacakları, kasları, sinirleri mi var yoksa?

76

Bilimlere çokça dalıp gidenlere karşı yazmak. Descartes.

77

Descartes'ı affedemiyorum. Tanrı'dan vazgeçmek istiyor gibi yaptı tüm felsefesini. Fakat Tanrı'ya dünyada hareketi başlatan bir şey olarak ihtiyaç duyuyordu, bunun dışında Tanrı'yla işi yoktur.

78

Descartes, faydasız ve kesinlikten uzak.

79

Descartes

[Ana hatlarıyla şöyle söylemeliyiz: "Bu, şekil ve hareketten meydana gelmiştir"; doğru bir sözdür bu. Ama bunların hangi şekil ve hareketler olduğunu söylemek ve mekanizmayı kurgulamak gülünçtür, çünkü faydasız, kesin olmayan ve zahmetli bir iştir. Doğru bile olsa, bütün felsefenin değerinin bir saatlik zahmetle ölçülebileceğine inanmıyoruz.]

80

Sakat bir insanın değil ama sakat bir zihnin sinirimize dokunması nedendir? Sakat kişi doğru yürüdüğümüzün farkındadır, ama sakat zihin topalladığımızı sanır. Bunu yapmasa, ona karşı öfke değil merhamet duyardık.

Epiktetos daha da etkili bir şekilde şöyle sorar: Başımızın ağrıdığı söylendiğinde sinirlenmememiz, ama yanlış akıl yürüttüğümüz ya da yanlış tercihte bulunduğumuz söylendiğinde sinirlenmemiz niye?²¹

Bunun sebebi, başımızın ağrımadığından ve topallamadığımızdan pekâlâ emin olmamız, fakat doğru olanı tercih ettiğimizden o kadar emin olmayışımızdır. Öyle ki, sadece kendi gözümüzle gördüğümüzden emin olduğumuz için, başkasının kendi gözleriyle aksini görmesi bizi askıda bırakır ve şaşırtır. Hele bir de yığınla insan yaptığımız tercihle alay ediyorsa... Kendi ışığımızı başka pek çok insanın ışığına yeğlememiz gerekir, ki bu çok zordur ve cüret ister. Sakat biri söz konusu olduğunda bu tür bir çelişki yaşamayız.

81

Zihin için inanmak tabiidir, irade için de sevmek tabiidir. O kadar ki bunlar, gerçek nesnelerin yokluğunda, sahtelerine bağlanmak zorunda kalırlar.

82

Hayalgücü.

İnsandaki bu yanıltıcı yön, hata ve yanlışlarımızın bu efendisi, her zaman yanıltmadığı için çok daha yanıltıcıdır,

21 Epiktetos, *Sohbetler*, IV. 6.

çünkü bu yönümüz yanlışığın yanılmaz bir ölçütü olsaydı doğruluğun da yanılmaz ölçütü olabilirdi. Ama çoğunlukla yanıltıcı olduğundan rengini hiç belli etmez, gerçeği de yalanı da aynı renge boyar. Burada aptallardan değil, en bilge olanlardan bahsediyorum, çünkü en çok onların hayalgücü, insanları ikna etmeye muktedirdir. Akıl istediği kadar ver-yansın etsin, her şeye paha biçen kendisi değildir.

Aklın düşmanı olan, akla egemen olup onu kontrolü altına almaktan hoşlanan bu müthiş meleke ne kadar kuvvetli olduğunu göstermek için insanda ikinci bir doğa meydana getirir. Hayalgücünün de kendi mutluları ve mutsuzları, sağ-lıklıları ve hastaları, zenginleri ve fakirleri vardır. Akli inan-dırır, kuşkulandırır, inkâr ettirir. Duyuları askıya alabildiği gibi, daha hassas hale de getirebilir. Onun da çılgınları, bilge-leri vardır ve hiçbir şey bizi, hayalgücünün bu insanları akıl-dan çok daha eksiksiz biçimde, tümüyle tatmin ettiğini gör-mekten daha çok rahatsız etmez. Hayalgücüyle kanatlanmış insan, ölçülü birinin makul şekilde olamayacağı kadar çok hoşnuttur kendisinden. İnsanlara tepeden bakar; öbürü çe-kinip lafını tartarken, o güvenle ve lafını sakınmadan tartı-rır. Ve o neşeli bakışları, dinleyenlerin nazarında üstünlük sağlar; bilgeliğini hayalgücüne borçlu olan nicelerinin, aynı mizacı paylaşanlar nezdinde sahip oldukları avantajdır bu.

Hayalgücü aptalları bilge yapamaz, ama dostlarını daha da sefil kılan aklın aksine mutlu edebilir; biri dostlarına şan, öbürü hicap getirir.

İnsanlara, eserlere, yasalara, ekâbire saygı ve itibar ge-tiren, şan dağıtan hayal etme melekesi değilse nedir? Onun onayı olmadan yeryüzünün zenginlikleri nasıl da nafiledir.

Yaşına cümle âlemin hürmet gösterdiği şu yargıca bak-kınca onun, katıksız, yüksek bir hikmete göre yaşadığını ve ancak akli havada insanların hayallerine tesir eden önemsiz maddi koşullara bakmayıp her şeyi esas mahiyetine göre de-ğerlendirdiğini düşünmez miyiz? Bu şahıs samimi bir şevkle vaaz dinlemeye gidiyor diyelim; aklının sarsılmazlığını hayır

işlemenin coşkusuyla perçinlemiş. İşte örnek gösterilebilecek bir hürmetle vaazı dinlemeye hazır. Vaiz çıkıp geliyor; doğanın çatlak bir ses verdiği, yüzü tuhaf biriye gelen veya berberi o gün tıraşı uydurmuşsa, ya da olur ya, üstü başı her zamankinden kirliyse, ne kadar büyük hakikatlerden bahse derse etsin, bahse girerim ki bizim ihtiyar yargıç ciddiyetini kaybedecektir.

Dünyanın en büyük filozofunu alıp uçuruma asılmış, yerlerinden de geniş bir kalasın üstüne koyun; akli her ne kadar emniyeti konusunda onu temin etse de hayalgücü baskın gelecektir. Pek çok insan sararıp soğuk terler dökmeden bunun düşüncesine bile tahammül edemez.²²

Hayalgücünün bütün etkilerinden bahsetmeyeceğim. Karşımıza çıkıveren bir kedi ya da farenin, ezilen kömürün çıkardığı sesin vs. aklımızı yerinden oynattığını herkes bilir. Ses tonu en bilge insanı bile etkiler, bir şiirin veya konuşmanın gücünü belirler. Sevgi veya nefret adaletin çehresini değiştirir. Parası peşin ödenmiş avukatın gözüne, savunduğu dava çok daha haklı görünür! Cüretkâr bir tavırla yaptığı savunma da, görünüşten etkilenen yargıçlara davayı çok daha sağlam gösterir. Bir esintiyle ne yöne savrulacağı belli olmayan gülünç akıl!

Neredeyse bütün insani eylemleri sıralayarak, hayalgücünün taarruzu altında hemen hiçbirinin sarsılmadan duramayacağını gösterebilirdim. Çünkü akıl hep geri adım atmak zorunda kalmıştır ve en bilge kişi, insanların hayal güçlerinin her fırsatta düşüncesizce ileri sürdüğü şeyleri ilke kabul eder kendisine.

[Yaşamında yalnızca akli rehber edinmek isteyen biri insanların ortak kanaatine göre çılgındır. İnsanların büyük çoğunluğunun hükümlerine göre hükmetmek gerekir. Bu ortak kanaate uygun olarak her gün, hayalî olduğu bilinen menfaatler için çalışmamız lazımdır; bitap düşmüş aklımız uykuyla tazelandikten sonra, hemen sıçrayıp başka hayalet-

22 Montaigne, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm.

lerin peşine koşturmak ve dünyanın efendisi bu gücün etkilerine tahammül etmek durumundayız. Yanlışların bir kaynağı da bu, fakat tek kaynağı değil. Doğru ile yanlış ittifaka sokarken insanın pek çok gerekçesi olabilir, ama bu barışta hayalgücü muazzam bir avantaja sahiptir, zira iş savaşa geldiğinde onun elinde daha fazlası vardır: Akıl hiçbir zaman hayalgücü karşısında üste çıkamazken hayalgücünün aklı kürsüsünden indirmediği çok nadirdir.]

Yargıçlarımız bu muammayı pek güzel çözmüş. O kırmızı cübbeler, kabarık tüylü kediler gibi sarmalandıkları kürkler, adalet dağıttıkları saraylar, *fleur-de-lis*'ler²³ ve tek-mil görkemli donatım son derece elzemdir. Hekimlerin önlükleri ve terlikleri, âlimlerin üzerlerine dört beden büyük gelen cübbeleri ve dört köşeli kepleri olmasaydı, böyle orijinal bir gösteriden etkilenmeden edemeyen kamu âlemi asla kandıramazlardı. Yargıçlar gerçekten adil, hekimler sahiden tedavi becerisine sahip olsalar, dört köşeli keplere ihtiyaç duymazlardı. Bu ilimlerin haşmeti, kendi başına yeterince hürmet uyandırabilirdi. Ancak ilimleri hayalî olduğundan, hayalgücüne hitap eden bu boş vasıtalarla başvurmaları şarttır. Ve böylece, gerçekten de saygı telkin ederler.

Sadece askerler bu tür kılıklara girmezler, çünkü gerçekten de çok önemli bir rolleri vardır. Başkaları gibi kendilerini gösterişle değil, güçle kabul ettirirler.

Krallarımızın bu tür kılıklara girmeye tevessül etmeyişleri de bundandır. Onlar arzıendam etmek için olağanüstü kostümlerin ardında saklanmadılar, muhafızlar ve mızraklı askerler eşlik etti kendilerine. Güç ve hünerlerini sadece onların hizmetine vermiş silahlı adamlar, önlerinde yürüyen davul ve trompetler, etraflarını sarmış birlikler en sarsılmaz insanları bile titretir. Krallar sadece süse değil güce de sahiptirler. Muhteşem sarayı içinde, etrafında kırk bin yeniçeri

23 Fransa krallığının sembolü olan, dekoratif amaçlarla da kullanılan zambak motifi.

olan Büyük Türk'e sıradan bir adammış gibi bakabilmek için herhalde katışıksız bir akıl gücü gerekir.

Bir avukatı kepi ve cübbesiyle görüp de onun mesleki ehliyeti hakkında lehte bir kanaat oluşturmada edemeyiz.

Her şey hayalgücünün tasarrufundadır. Dünyanın varı yoğu olan güzelliği, adaleti ve mutluluğu o yaratır.

Sadece başlığını işittiğim *Dell'opinione regina del mondo*²⁴ isimli İtalyanca kitabı okumayı isterdim. Daha okumadan içinde yazanlara onay veririm, tabii herhangi bir kötülük içermiyorsa.

Kaçınılmaz hatalara sürüklenelim diye bize özellikle bahşedilmiş benzeyen bu yanıltıcı melekenin etkileri aşağı yukarı bunlardan ibaret. Ancak hatanın başka kaynakları da var.

Bizi yoldan çıkartan sadece geçmiş kanılarımız değildir, yeniliğin cazibesi de aynı güce sahiptir. İnsanlar arasındaki bütün tartışmalar buradan kaynaklanır: Birbirlerini çocukluktan getirdikleri yanlış kanıları sürdürmekle veya gözü kapalı, yeni kanaatler ardında düşmekle suçlarlar. Orta yolu tutturan var mı? Varsa çıksın, ispat etsin. Eğitimden veya tecrübeden kaynaklanan ve yanlış bir kanı gözüyle bakılamayacak hiçbir ilke yoktur; hatta çocukluktan getirdiğimiz ve artık bize doğal görünen ilkeler de dâhil.

Bazıları diyor ki, “Çocukluğunuzdan itibaren, içinde hiçbir şey görmediğiniz kutunun boş olduğuna inandığınız için, boşluğun mümkün olduğuna inanmışsınız. Bu duyularınızın bir aldatmasıdır; alışkanlıkla pekişmiştir ama bilim tarafından doğrulanması icap eder.” Bazıları da, “Okulda size boşluk diye bir şey olmadığı söylendiğinden, bu yanlış kanıyı kabul etmeden önce boşluğu açıkça kavrayan sağduyunuz artık körelmiştir, onu ilk haline döndürerek ıslah etmek gerekir,” diyor. Gerçekten yanıltan hangisi? Duyularımız mı eğitim mi?

24 Dünyaya hükmeden kanı üzerine.

Hatalarımızın bir başka kaynağı da hastalıklar. Yargılarımızı ve duyularımızı yanıltıyorlar. Ciddi hastalıklar duyularımızı fark edilir ölçüde yanılttığına göre, önemsiz rahatsızlıkların da kendi çaplarında etkilediklerine şüphem yok.

Gözlerimizi tatlılıkla kör eden bir başka şahane vasıta da kendi çıkarlarımızdır. Dünyanın en adil insanının bile kendi davasında hüküm vermesine müsaade edilmez. Sırf tarafgir görünmeyeyim diye, aleyhte son derece adaletsiz hüküm vermiş yargıçlar biliyorum. Yakınlarının telkini söz konusu oldu mu, ne kadar haklı olursa olsun o davanın artık kaybedileceği kesindir. Hakikat ve adalet son derece hassas birer uç gibidirler, kullandığımız araçlar onlara tam manasıyla temas edemeyecek kadar kabadır. Temas edecek olsalar ya tahrip ederler ya da her şeyi doğrudan ziyade eğriye çevirirler.

[Dolayısıyla, insanoğlu tam bir hakikat ilkesinden yoksun, ama hataya dair pek çok mükemmel ilkeye sahip olacak kadar talihli yaratılmıştır. Şimdi bunların ne kadar çok olduğunu görelim.

Fakat insanın hatalarının en gülünç sebebi akı ile hisleri arasındaki savaştır.]

83

Yanıltıcı güçlerle ilgili bölüm bu tespitle başlasın: İnsan hata içinde yüzer; bunlar doğaldır ve Tanrı'nın inayeti olmadan ortadan kaldırılmaları da mümkün değildir. Hiçbir şey hakikati göstermez insana, her şey onu yanıltır. Hakikatin bu iki kaynağı, hisler ve akıl, güvenilir olmadıkları gibi, birbirilerini de yanıltırlar. Hisler, akı aldatıcı görünümlerle yanıltır ve akla aksettirdikleri bu aldatmacaya sonra kendileri de kanarlar. Böylece akıl da hislerden intikam almış olur. Ruhun tutkuları hisleri bulandırır ve yanlış kanaatler oluşturur onlardan. Yalanda ve aldatmada birbirleriyle yarışır.

Fakat bu birbirine benzemeyen melekeler arasındaki anlaşmazlıktan, arızı biçimde doğan bu hataların da ötesinde...

84

Hayalgücü küçük şeyleri büyütür ve müthiş bir abartmayla ruhumuzu bunlarla doldurur ve Tanrı'dan bahsedilirken yaptığı gibi fütursuz bir küstahlıkla da büyük şeyleri kendi ölçüsüne indirip küçültür.

85

En çok bel bağladığımız şeyler, sözgelimi bir kenarda tuttuğumuz üç beş kuruş, aslında çoğu zaman neredeyse bir hiçten ibarettir. Hayalgücümüzün dağ gibi gösterdiği bir hiçtir bu ve hayalgücümüzün bir başka hamlesi bunun böyle olduğunu kolayca keşfetmemizi sağlar.

86

[Hayalgücüm yemek yerken ağzını şapırdatan ve nefes sesi çıkartan birinden tiksineceğime iter beni. Hayalgücünün büyük ağırlığı vardır. Peki, bunun bize ne yararı oluyor, sırf doğal diye bu ağırlığın peşinden mi sürükleneceğiz? Hayır, buna direneceğiz...]

87

583.²⁵ *Büyük gayretle konuşan şu adam büyük zırvalar söyleyecek.*²⁶

25 Montaigne'in *Denemeler*'indeki sayfa numarasına göndermedir.

26 *Nae iste magno conatu magnas nugas dixerit.* Terentius, *Heauton Timorumenos*, IV, 1, 8.

*Kendi kurgularıyla güdülen birinden daha mutsuz kim olabilir.*²⁷ Plinius

88

Kendi yüzlerine kara çalıp sonra da korkuya kapılan çocuklar, sadece çocuktur. Ama çocuklukta bu kadar zayıf olan biri yaşını alınca nasıl gerçekten güçlü hale gelecektir? Sadece hayal ettiğimiz şeyler değişir. İlerlemeyle mükemmelleşen her şey ilerlemeyle yok da olur. Vaktiyle güçsüz olmuş hiçbir şey asla mutlak anlamda güçlü olamaz. “Büyüdü, değişti,” dememiz boşunadır, çünkü bir yandan da hâlâ aynıdır.

89

Alışkanlık doğamızdır. İmana alışkın olanlar inanırlar, artık cehennemden korkmazlık edemezler ve başka bir şeye de inanmazlar. Kralın zalim olduğuna inanma alışkanlığında olanlar vs. Öyleyse sayıları, uzayı ve hareketi görmeye alışkın olan ruhumuzun bunlara ve sadece bunlara inandığından kim şüphe edebilir?

90

*Sebebi bilinmese bile sıradan bir olaya hayret edilmez. Daha önce hiç görülmemiş bir hadise ise mucize sayılır.*²⁸ Cicero.

²⁷ *Quasi quidquam infelicius sit homini cui sua figmenta dominantur.*

²⁸ *Quod crebro videt non miratur etiamsi cur fiat nescit; quod ante non viderit id si evenierit ostentum esse censet.* Cicero, *De Divinatione*, ii. 22.

91

*Spongia Solis.*²⁹

Her zaman aynı sonucun doğduğunu görünce doğal bir zorunluluğa hükmederiz. Örneğin, yarın güneş yeniden doğacak vs. Fakat doğa genellikle bizi yanıltır ve kendi kurallarına uymaz.

92

Doğal kabul ettiğimiz ilkeler, âdet edinmiş olduğumuz ilkelere başka nedir ki? Çocuklarda bunlar, hayvanlardaki avlanma gibi, atadan devralınan âdetler değil midir?

Başka bir âdet başka doğal ilkeler ortaya çıkaracaktır. Bu deneyimle sabittir. Ve âdetlerin bozmadığı bazı ilkeler varsa, doğaya karşı olup da doğanın veya sonraki âdetlerin bozmadığı âdetler de vardır. Burada belirleyici olan eğilimlerdir.

93

Babalar çocukların kendilerine duyduğu doğal sevginin yok olup gideceğinden korkarlar. Yok olabilecek bu doğa, nasıl bir şeydir?

Âdet ve alışkanlıklar bu ilk, asli doğayı yok edebilecek ikinci doğadır.

Fakat bu doğa dediğimiz nedir? Niçin âdet ve alışkanlıklar doğal değildir?

Âdetlerin ikinci doğa olmaları gibi, bizzat doğanın da bir ilk âdet olmasından korkarım.

29 Güneş süngeri. 1604'te keşfedilen ve güneş ışınlarına maruz bırakıldığında ışıldayan bir tür kaya.

94

İnsanın doğası, tek mil doğadır. *Tekmil hayvanat*.³⁰

Doğal hale getirilemeyecek hiçbir şey yoktur. İzi silinmeyecek hiçbir doğal yoktur.

94bis

İnsan tam anlamıyla *omne animal*'dir.

95

Hatıra, neşe hep histir ve hatta matematik önermeler bile his haline gelir; çünkü akıl doğal hisler meydana getirdiği gibi doğal hisler de akıl tarafından silinir.

96

Doğal olguları açıklamak için geçersiz sebeplere başvurmayı alışkanlık haline getirdiğimizde, açığa çıkarıldıkları zaman geçerli sebepleri kabul etmek istemeyiz. Kan dolaşımı konusu, ligatürün³¹ aşağısında damarların neden şiştiğinin açıklanması, bunun bir örneği olarak verilmiştir.

97

Hayattaki en önemli şey meslek seçimidir ve onu da tesadüfler tayin eder. İnsanları duvar işçileri, askerler, çatı us-

³⁰ *Omne animal*, bkz. *Kutsal Kitap*, Tekvin 7:14. [Bu dipnottan sonraki *Kutsal Kitap* alıntılarında yalnızca bölüm adına yer verilmiştir. Bölüm tekrarlarında ise agb. (adı geçen bölüm) kısaltmasına başvurulmuştur. -e.n.]

³¹ Kan damarlarını bağlamak için kullanılan iplik.

taları yapan âdetlerdir. “Mükemmel bir çatı ustasıdır,” derler. Veya askerlerden bahisle, “Bu insanlar delidir,” denilir. Bazıları ise aksine, “En esaslı iş savaşmaktır, diğer insanlar soytarıdır,” der. Çocukluğumuzda bir mesleğin övülüp diğerlerinin de yerildiğini duyduğumuz için belli bir mesleği tercih ederiz. Çünkü doğal olarak doğruluğu sever, çılğınlıktan hazzetmeyiz; bu sözler bizi duygulandırarak harekete geçirir, ancak uygulamada kusurlu davranabiliriz.

Gelenekler, âdetler o kadar güçlüdür ki doğa sadece insanları meydana getirirken biz, insanların bütün koşullarını meydana getiririz.

Bazı memleketler duvar ustalarıyla, bazıları askerlerle doludur vs. Kuşkusuz doğa bu derece tekdüze değildir, buna sebep olan geleneklerdir, çünkü gelenek doğayı zorlar. Kimi zaman ise doğa geleneği aşarak, iyi veya kötü bütün âdetlere rağmen insana içgüdülerini dayatır.

98

Hataya sevk eden uyarılar.

İnsanların sadece araçları düşünüp asla amacı düşünmediklerini görmek acıklıdır. Herkes hayattaki konumundan muaf kalabilmeyi düşler, fakat konumumuzu ve ülkemizi seçmeyiz, kaderin vergisidir.

Bunca Türk’ün, zındığın ve kâfirin sırf en iyisinin bu olduğu yönünde tembih edildikleri için atalarının yolunu takip ettiklerini görmek hazindir. Ve bir asker, bir çilingir vs. olarak herkesin konumunu belirleyen de budur.

Vahşilerin Provence’ı hiç mi hiç umursamamaları bundandır.³²

32 Montaigne’in denemelerine gönderme. *Denemeler*, I. Kitap 23. Bölümde Montaigne şöyle yazar: “Herkesin doğanın kendisini yerleştiği mekândan memnun olması temayüllerden ötürüdür: Touriane İskoçya’nın barbarlarının umurunda bile değildir.” Pascal *Denemeler*’deki Touraine’in yerine burada Provence’ı koyuyor.

İradi davranışlar ile öyle olmayanlar arasındaki fark asli ve evrensel bir farktır.

İrade inancın en temel aletlerindendir; inancı oluşturduğu için değil, olaylar bizim baktığımız açıya göre doğru veya yanlış olduğu için. Şu açıyı değil de bu açıyı tercih eden irade gözardı ettiği bir boyutun avantajlarını fark etmekten alıkoymaz zihni ve böylece iradeyle birlikte hareket eden zihin, hoşuna giden o açıdan bakmayı sürdürür, gördüğü şeye göre hüküm verir.

Benlik sevgisinin ve insandaki bu *ben*'in mahiyeti sadece kendini sevip kendini düşünmektir. Fakat elinden ne gelir? Sevdiği şeyin, yani benliğin zaafırlarla ve sefaletle dolu olmasını engelleyemez. Büyük olmak ister ama kendi küçüklüğünü görür; mutlu olmak ister ama kendi zavallılığını görür; kusursuz olmak ister ama kendini kusurlarla dolu görür. İnsanların saygı ve sevgisine mahzar olmak ister ama kusurlarının sadece, insanların hoşnutsuzluk ve hor görüsünü hak ettiğini görür. Kendisini içinde bulduğu bu rahatsızlık, hayal edilebilecek en adaletsiz, en canı tutkuları doğurur. Çünkü benlik, kabahatleri konusunda kendisini ikna ve ihtar eden bu hakikate karşı, amansız bir nefret beslemeye başlar. Bu hakikati imha etmek ister, fakat onu kendi içinde yok etmeyi başaramadığından, yapabildiği oranda kendi bilgisinde ve başkalarının bilgisinde yok etmeye çalışır. Yani, kusurlarını hem başkalarından hem kendinden saklamak için elinden gelen çabayı gösterir ve başkalarının bu kusurları fark etmesinden veya bunlara dikkat çekmesinden azap duyar.

Kusurlarla dolu olmak kuşkusuz bir fenalıktır, fakat kusurlarla dolu olup da bunları kabule yanaşmamak daha büyük bir fenalıktır, çünkü bu, bütün o kusurlara bir de kasıtlı bir yanılsamayı eklemek demektir. Başkaları tarafından aldatılmak istemeyiz ve hak ettiklerinden daha değerli görülme-lerinin haksızlık olduğunu düşünürüz. Öyleyse bizim de başkalarını aldatmamız, hak ettiğimizden değerli görülmek istememiz aynı şekilde haksızlık olmalıdır.

Bu durumda, şu kadarı açıktır ki, insanlar gerçekten de sahip olduğumuz kusur ve kabahatleri fark ettiklerinde bize haksızlık etmiyorlardır, çünkü bunların müsebbibi değildirler. Aslında böylece bize iyilik ederler, çünkü bir fenalıktan, yani kusurlarımızdan bihaber olduğumuz cahillik durumundan kurtulmamıza yardım etmiş olurlar. Hatalarımızı bildikleri ve bu hataları hor gördükleri için onlara kızmamalıyız, gerçekten de hor görülecek bir şey mevcutsa, bizi olduğumuz gibi bilmeleri ve hor görmeleri haklı bir iştir.

İşte bunlar, hakkaniyet ve adaletle dolu bir kalpte ortaya çıkacak hislerdir. Peki tam tersi bir yöne meylettiğimizde hissettiklerimizle ilgili ne söylemeli? Hem hakikatten hem de hakikati bize söyleyen insanlardan nefret ettiğimiz doğru değil mi? Kendi lehimize bizi aldatanlardan hoşlandığımız ve olduğumuzdan farklı görünerek bu insanlar tarafından takdir edilmek istediğimiz doğru değil mi?

İşte bu gerçeğin beni dehşete düşüren bir kanıtı: Katolik dini günahlarımızı, ayırım gözetmeden herkese ifşa etmekle yükümlü kılmaz bizi. Tek bir istisna dışında, günahlarımızın bütün insanlardan gizli kalmasına izin verir. O istisna da, kendisine en derin gizlerimizi açmamız ve kendimizi olduğumuz gibi göstermemiz emredilen kişidir. Dünyada sadece bu tek kişiye bizi uyandırma görevi verilmiştir, o da ihlal edilemez bir gizlilikle, bildiklerini sanki hiç var olmamış gibi saklamakla yükümlüdür. Bundan daha müşfik, daha merhametli bir şey düşünülebilir mi? Ama insanın yozlaşmışlığı

o boyuttadır ki bu yasayı bile katı bulur. Zaten Avrupa'nın büyük kısmının Kilise'ye karşı ayaklanmasının temel sebeplerinden biri de budur.

İnsan kalbi, aslında bütün insanlara karşı yapılması gereken bir şeyi bir insana karşı yapmaya zorlandığında bunu çekilmez bulabilecek denli akıl ve adaletten uzaktır! İnsanları aldatmaya hakkımız var mıdır?

Bu hakikat tiksintisinin farklı dereceleri vardır, ama belli oranda herkeste olduğu söylenebilir, çünkü bu tikslenme benlik sevgisinden ayrılmaz. Başkalarıyla aykırı düşmekten kaçınmak adına onca kısıtlamaya ve dolambaçlı yollara sapmaya mecbur olanların sergilemek zorunda kaldıkları sahte nezaketin sebebi budur. Kusurlarımızı elden geldiğince küçültmek, mazur görür gibi yapmak, araya sevgi ve saygı gösterileri, övgüler katmak zorundadırlar. Bu karışım, her şeye rağmen benlik sevgisi için yine de acı bir muamele olmaya devam eder. Asgari miktarda ve daima iğrenerek kabul ederiz bu muameleyi; çoğu zaman sorumlularına karşı gizli bir hınç duymadan da edemeyiz.

Sonuç olarak, bizim tarafımızdan sevilmekten çıkarı olanlar hoşla gitmediğini bildikleri bir hizmeti vermekten kaçınırlar. Nasıl muamele görmek istiyorsak o şekilde muamele ederler bize: Hakikatten nefret ederiz, onlar da hakikati gizlerler; övülmeyi severiz, bizi överler; aldatılmayı severiz, aldatırlar.

Böylece, bize toplumda mevki kazandıran talih merdiveninin her bir basamağı biraz daha hakikatten uzaklaştırır bizi, çünkü bize büyük yararı dokunan, nefreti bize büyük zarar verecek kişilerin duygularını incitmekten korkarız en çok. Bir hükümdar Avrupa'nın güldürü malzemesi olabilir ve bundan haberi olmayan tek kişi yine kendisi olabilir. Buna şaşmam: Gerçeği söylemek aslında söylenen kişiye yarar, fakat söyleyenlerin avantajına değildir, çünkü bu yüzden nefret edilen insanlar haline gelirler. Gelgelelim hükümdarlarla birlikte yaşayanlar, hizmet ettikleri hükümdarın çıkar-

larından çok kendi çıkarlarına düşkündürler, bu yüzden de kendi çıkarlarına dokunacak bir hizmeti sunmamaya özen gösterirler.

Bu talihsizlik kuşkusuz varlıklılar arasında daha büyük ve daha yaygındır, fakat daha az varlıklı olanlar da bu beladan muaf değildirler, çünkü insanlar tarafından seilmekte ufak da olsa bazı avantajlar her zaman vardır. Bu bakımdan insan hayatı süregelen bir yanılsamadır, birbirimizi pohpohlayıp aldatmaktan vazgeçmeyiz. Hiç kimse yokluğumuzda huzurumuzdaki gibi bahsetmez bizden. İnsanlar arasındaki birlik karşılıklı aldatma üzerine kuruludur; herkes, yokluğunda arkadaşlarının, kendisi hakkında nasıl konuştuğundan haberdar olsa pek az dostluk ayakta kalırdı, oysa samimi ve çıkarından uzak biçimde konuşmak ancak o zaman mümkündür.

Dolayısıyla hem kendiyle hem başkalarıyla olan ilişkilerinde insan gerçeği örtmekten, yalandan ve riyadan ibarettir. Hakikatin kendisine söylenmesini istemez. Başkalarına söylemekten de kaçınır. Adaletten ve akıldan fersah fersah uzak olan bütün bu eğilimlerin insan kalbinde doğal kökleri vardır.

101

İddia ediyorum ki herkes kendi hakkında konuşulanlardan haberdar olsaydı dünyada bir avuç dost bile kalmazdı. Birbirimiz hakkında zaman zaman yaptığımız yersiz tespitlerden çıkan kavgalar bunun kanıtıdır.

102

Bazı günahlar başka günahlar sebebiyle bize musallat olur ve bunlar dallar gibidir; kök bir defa söküldüğünde ortadan kalkarlar.

103

İskender'in ayyaşlığını örnek alıp içki içenler, onun iffe-tini örnek alıp ölçülü davrananlardan fazla olmuştur. Onun kadar erdemli olmamak ayıp olmadığı gibi, ondan daha kusurlu olmamak da mazur görülebilir. Büyük insanların kusurlarını bizzat paylaştığımızı gördüğümüzde, sıradan insanlarla aynı kusurları paylaşmadığımızı zannediyoruz. Ama bu bakımdan onların da sıradan insanlarla aynı olduk-larını fark etmiyoruz: Tıpkı bizim onlara benzememiz gibi, onlar da normal insanlara benzerler, nitekim ne kadar yücel-tilmiş olurlarsa olsunlar, bazı yönlerden yine de, en seviyesiz insanlarla aynıdırlar. Toplumdan kopuk, havada asılı duran kişiler değildirler. Hayır, bizden daha büyük iseler bunun sebebi kafalarının bizden yüksekte olmasıdır, fakat ayakları bizimkiler kadar aşağıdadır. Bizimle aynı seviyededirler, aynı zemine basarlar ve bu açıdan bizim olduğumuz kadar, en küçüğümüz kadar, çocuklar, hayvanlar kadar aşağıdırlar.

104

Tutkularımız bizi bir şey yapmaya sürüklediğinde, görev-lerimizi unuturuz. Bir kitaptan hoşlanıp okumaya dalmışız-dır, fakat başka bir şey yapmamız gerekiyordur aslında. Bu durumda, görevimizi hatırlamak adına, hiç hoşlanmadığı-muz bir şeyi yapmaya karar vermemiz ve sonra da yapacak başka bir işimiz olduğunu söylememiz gerekir. Bu yolla gö-revlerimizi hatırlayabiliriz.

105

Söylediğimiz şeyin, onu söyleyiş şeklimizden bağımsız olarak değerlendirilmesi neredeyse imkânsızdır. *Bence güzel*

veya *bence muğlak* gibi bir şey söylediğinizde ya karşınızdakini bu yönde etkiler ya da aksi yönde tahrik edersiniz. Hiçbir şey söylememek yeğdir, bu durumda karşınızdaki olayı olduğu gibi, yani o andaki duruma ve bizim sebep olmadığımız koşullara göre değerlendirir. Fakat hiç değilse bizim eklediğimiz bir şey yoktur. Tabii, karşınızdakinin huyu ve yorumuna göre bu sessizlik de bir etki yaratabilir veya hareketlerimizden, yüz ifademizden ya da ses tonumuzdan, bu tür emareleri okumada ne kadar kabiliyetli olduğuna bağlı olarak bir anlam çıkarabilir. Başkasının yargısının doğal bir akış içinde ortaya çıkması ne kadar zordur, yargıların ne kadar azı sağlam ve istikrarlıdır.

106

Bir insanda baskın olan tutkuyu biliyorsak onu memnun edeceğimizden emin olabiliriz. Ama yine de, herkesin kendi iyiliğiyle çelişen istekleri vardır ve bu tam da iyiden ne anladıklarına bağlıdır. Bizi sıkıntıya sokan tuhaf bir durumdur bu.

107

*Dünyayı lambasıyla aydınlattı.*³³ Ruh halim havanın durumuyla pek az ilintilidir. Puslu havalar da güzel havalar da içimde. İşlerimin yolunda gidip gitmemesiyle de bunun bir ilgisi yoktur. Kimi zaman talihe karşı durup mücadele ederim. Talihi alt etmenin şanı bana bunu sevinçle yaptırır; kimi zaman ise yaver giden talihe rağmen bezgin davranırım.

33 *Lustravit lampade terra.* Homeros, *Odysseia* (XVIII, 135).

108

İnsanlar söylediklerinden çıkar beklemiyor da olsalar bundan mutlaka yalan söylemedikleri sonucunu çıkarmamalıyız. Çünkü sırf yalan söylemek için yalan söyleyen insanlar vardır.

109

Sağlığımız yerindeyken vaktiyle hastalıkla nasıl başa çıkabildiğimize şaşarız. Ama bir defa hasta olduğumuzda, seve seve ilaç alırız: Ağrı her şeye kadirdir. Sağlıklıyken yapabildiğimiz fakat hastalığın gereklilikleriyle uyuşmayan, yürüyüşe çıkma, eğlenme arzusu ve hevesi gibi şeyler kalmaz. Demek ki doğa, içinde bulunduğumuz hale uygun heves ve arzular veriyor. Doğanın değil kendimizin yol açtığı kaygılar sıkıntı verir bize, çünkü içinde bulunduğumuz hale, içinde bulunmadığımız halin tutkularını karıştırırlar.

Doğa bizi her koşulda sürekli mutsuz kıldığından, arzularımız bizim için mutlu bir durum resmeder, zira içinde bulunduğumuz hale bir başka halin hazlarını katar. Fakat bu hazlara ulaştığımızda da mutlu olmayız, çünkü bu sefer de o yeni hale uygun başka arzularımız olur.

Bu genel kaideyi özel koşullara uygulamak gerekir.

110

Yaşadığımız hazların boş olduğu hissi ve yaşamadığımız hazların beyhudeliğinden henüz habersiz olmamız, değişkenliğe neden olur.

111

Değişkenlik.

İnsanlarla muhatap olurken karşımızda âdeta sıradan bir org var sanırız. Gerçekten de orga benzer insan, fakat tuhaf, değişken ve tutarsız [düdükleri mutat sırayla dizilmemiş] bir orga. Sadece sıradan bir orgu çalmayı becerenler insandan ahenkli bir ses elde edemezler. Tuşların nerede olduğunu bilmek gerekir.

112

Değişkenlik.

Nesnelerin çeşitli nitelikleri, ruhun ise çeşitli eğilimleri vardır, zira ruha kendini duyuran hiçbir şey basit değildir. Ruh da zaten hiçbir şeyi basit biçimde duymaz. Aynı şeye hem gülüp hem ağlamamız bundandır.

113

Değişkenlik ve tuhafılık.

Sadece emeğiyle geçinmek ile dünyanın en güçlü devletine hükmetmek birbirine çok ters şeylerdir. Bunlar Türklerin büyük Sultanının şahsında birleşmiştir.

114

Çeşitlilik o kadar geniştir ki her ses tonu, her yürüyüş, öksürme, sümkürme, hapşırma biçimi [birbirinden farklıdır –ç.n.]. Meyveler arasında üzümü ayırt ederiz, üzümler arasında Muskat üzümünü, onlar arasında Condrieux üzüm-

lerini ve onlar arasında da Desargues üzümlerini. Hepsi bu kadar mı? Aynı asmada birbirinin tıpkısı iki üzüm, aynı üzümde iki aynı tane vs. bulunabilir mi?

Bir şey hakkında iki kez aynı hükme vardığım olmamıştır ve bir iş hakkında, onu daha yaparken hüküm vermem de mümkün değildir. Ressamlar gibi yapıp biraz geriye çekilmem gerekir, ama aşırı da değil. Peki, ne kadar? Tahmin edin.

115

Çeşitlilik.

İlahiyat bir ilimdir, fakat içinde kaç ilim birden vardır? İnsan bir bütündür, fakat kesip parçalara ayrıldığında kafa, yürek, mide, damarlar, her bir damar, her damarın her parçasında kan, her damla kanda salgılar vardır, peki bunların hangisi insandır?

Bir şehre, köye uzaktan baktığımızda bir şehirdir, köydür sadece; fakat yaklaştıkça gördüğümüz evler, ağaçlar, kiremitler, yapraklar, otlar, karıncalar, karıncaların bacaklarıdır ve böyle sonsuza kadar gider. Bütün bunlar “köy” sözcüğünde ihtiva edilir.

116

Düşünceler.

Bütün birdir ve bütün çeşitlidir. İnsan doğasında nice doğalar vardır. Nice uğraşlar ve ne büyük tesadüfler. Genellikle herkes övüldüğünü işittiği uğraşı tercih eder.

Güzel yapılmış ökçe.

117

Ayakkabının ökçesi.³⁴

“Nasıl da güzel yapılmış!” “İşte becerikli bir usta!” “Ne cesur asker!” İşte eğilimlerimizin ve hayat koşullarıyla ilgili tercihlerimizin kaynağı bu tür sözlerdir. “Ne yaman içici!” “Ne kadar az içiyor!” İşte insanları sarhoş veya ayık eden, onları asker, korkak vs. yapan bunlardır.

118

Diğer yetenekleri idare eden asli yetenek.

119

Doğa kendisini taklit eder.

Verimli toprağa ekilen bir tohum, ürün verir; kuvvetli zihne ekilen bir ilke, ürün verir.

Sayılar, kendilerinden çok farklı bir doğadaki mekânı taklit ederler.

Her şey aynı efendi tarafından yapılır ve idare edilir: kök, dallar, meyveler, ilkeler, neticeler.

120

[Doğa çeşitlendirir ve taklit eder. Teknik taklit eder ve çeşitlendirir.]

34 Ayakkabıda ökçe en gösterişsiz yerdir. Bu başlıkla Pascal bir mesleği çoğunlukla içyüzünü bilmeden dış görünüşüne ve insanların sözlerine göre tercih ettiğimizi vurguluyor.

121

Doğada her şey sürekli yeniden başlar: yıllar, günler, saatler, hatta mekânlar. Ve sayılar baştan sona, birbirini takip eder. Böylece bir tür sonsuzluk ve ebediyet ortaya çıkar. Bu şeyler tek başlarına sonsuz ve ebedî değildir, fakat bu sonlu varlıklar sonsuzca çoğalır. Bu nedenle, bana öyle geliyor ki sadece bunları çoğaltan sayı sonsuzdur.

122

Zaman acıları ve çekişmeleri dindirir, çünkü değişiriz. Artık aynı kişi değiliz; ne kıranlar ne kırılanlar aynı kişidir artık. Birbirine öfkelenip, iki kuşak sonra barıştırılan milletler gibi: Hâlâ Fransız'dırlar fakat aynı Fransız değildirler.

123

On yıl önce sevdiği kadını artık sevmiyor. İnanırım, ne o aynı adamdır ne diğeri aynı kadın. Eskiden ikisi de gençti, şimdi kadın bambaşka biri. Eski kadın olsa belki onu hâlâ sevebilirdi.

124

Şeylere sadece farklı açılardan değil, başka gözlerle de bakarız. Onları benzer bulmaktan kaçınırız.

125

Tezatlar.

İnsan doğal olarak hem kolay kanar hem kuşkucudur, hem ürkek hem cüretkârdır.

126

İnsanın tanımlanması.

Bağımlılık, bağımsızlık arzusu, ihtiyaçlar.

127

İnsanlık durumu.

Değişkenlik, usanç, kaygı.

128

Bağlandığımız uğraşlarımızı terk ederken duyduğumuz sıkıntı. Adamın biri evinde mutlu mesut yaşıyor olsun. Cazip bir kadın gördü veya beş altı gün kumara daldı diyelim, her günkü rutinine dönünce sefil olur. Bundan daha sık rastlanan bir şey olamaz.

129

Doğamız hareket halinde olmaktır; tam bir durgunluk ölümdür.

130

Harekete zorlanma.

Bir asker veya işçi vs. çektiği zahmetten şikâyet mi ediyor, bir de ona hiçbir şey yapmama görevi verin.

131

Usanç.

İşsiz güçsüz, tutkusuz, eğlencesiz, çabasız, tam bir durgunluk içinde olmak kadar tahammül edilemez bir şey bulunmaz insan için.

Çünkü öyle bir durumda hiçliğini, yalnızlığını, yetersizliğini, bağımlılığını, zayıflığını, boşluğunu hisseder.

Hemen o an ruhunun derinliklerinden usanç, kasvet, hüznün, keder, huzursuzluk, umutsuzluk yükselir.

132

Bana öyle geliyor ki Sezar dünyayı fethetmek suretiyle gönlünü eğlendirmek için çok yaşlıydı. Bu tür bir eğlence, Augustus'a ya da İskender'e göreydi. Durdurulmaları güç, genç insanlardı onlar. Sezar'ın, daha olgun olması gerekiyordu.

133

Kendi başlarına gülünç olmayan iki yüz, yan yana gelince, bizi benzerlikleriyle güldürürler.

134

Asıllarına hiç de hayranlık duyulmayan şeylere benziyorlar diye hayran olunan resimlerin beyhudeliği...

135

Zafer değil kavgadır en çok hoşumuza giden.

Hayvanların dövüşünü seyretmek hoşumuza gider, yenenin yenileni ezmesini seyretmek değil. Zaferin nasıl kazanılacağını görmek isteriz ve dövüş sona ulaştığında muradımıza çoktan erişmişizdir. Oyunda da bu böyledir, hakikat arayışında da. Tartışmalarda görüşlerin çarpışmasını izlemeyi severiz, erişilen hakikat üzerinde durmayı değil. Zevkle işaret edebilelim diye gerçeğin tartışmadan nasıl doğduğunu göstermemiz gerekir. Tutkular için de aynı, orada da iki tezadın çarpışmasını izlemektir zevkli olan. Ama biri bir defa egemen oldu mu, artık gördüğümüz kıyımdan ibarettir.

Aradığımız, bir şeyin kendisi değildir asla, o şeyin peşinde koşmaktır. Tıpkı tiyatrodaki gerilimden uzak biteviye mutlu sahnelerin, umut olmadan sefaletin, acımasız gönül ilişkilerinin, hiddetli zalimliklerin değerinin olmaması gibi.

136

Küçücük bir şey teselli eder bizi; küçücük bir şey üzmeye yeter de ondan.

137

Tek tek bütün meşgaleleri incelemeye gerek duymadan, hepsinin oyalanmanın bir türü olduğunu anlamak yeterlidir.

138

İnsanlar, odalarının dışındayken, çatı ustalığına diğer her meslekten çok yatkındırlar.

139

Oyalanma.

İnsanların türlü maceralarını, saraylarda, savaşlarda atıldıkları tehlikeleri, girdikleri zahmetleri ve bunların yol açtığı onca kavgayı, ihtirası, gözüpek ve çoğu zaman sonu kötü biten girişimleri vs. düşündüğümde, şunu fark ettim: İnsanların bütün mutsuzluğu bir tek şeyden kaynaklanır: Bir odada sessiz sakin durmayı becerememelerinden. Geçinip gidecek kadar serveti olan bir insan, keyifle evinde kalmayı bilse denizlere açılmaz, kuşatmalara gitmezdi. Onca para verip orduda görev almak, ancak memlekette durmaya tahammül edilemiyorsa olabilecek bir iştir. Oyun eğlencesi ve muhabbet peşinde koşmak ancak keyifle evde oturulamadığı içindir.

Ama daha yakından bakıp bütün mutsuzluklarımızın nedenini bulduktan sonra, bunun zemininde aslında ne olduğunu keşfetmek istedim. Gerçekten de güçlü bir saik buldum, ki o da fani ve âciz insanlık durumunun doğal mutsuzluğudur: Üzerinde kafa yorulduğunda görülür ki hiçbir şey bu mutsuzluğu teselli edemez.

Hangi şartlarda, ne kadar zengin olduğumuzu tasavvur edersek edelim, dünyadaki en iyi mevki krallıktır. Fakat gelin, mertebesinin sağladığı bütün nimetlerle birlikte bir kralın durumunu hayal edelim. Kendisini eğlendirip oyalayacak şeylerden yoksun kalmışsa, kim olduğunu düşünmek, sorgulamak durumunda kalıyorsa, bu durgun saadet ona yeterli gelmeyecektir. Çaresiz, varlığını tehdit eden kemgözleri, çıkabilecek isyanları ve nihayet kaçınılmaz ölümü ve hastalıkları düşünecektir. Sonuç olarak, eğlenme ve oyalanma denilen şey olma-

yınca, oyunlar oynayıp kendilerini eğlendirebilen tebaasından bile mutsuz olacaktır.

Kumar, kadın, savaş ve yüksek mevki peşinde koşturmanın sebebi budur. Gerçekten mutluluk getirdikleri için değil, gerçek saadetin, kumarda kazanılan parada veya kovalanan tavşanda olduğunu sandığımızdan da değil; bize sunulsa bunları kabul etmeyebiliriz. Bizi insanlık durumumuzun mutsuzluğuyla yüz yüze getirecek kolay ve sakın bir hayat değildir peşinde koştuğumuz; savaşın tehlikeleri, vazifenin zorlukları da değildir. Asıl aradığımız, bizi halimizi düşünmekten alıkoyacak ve oyalayacak bir koşuşturmadır.

Avı yakalamaktan çok avlanmayı sevmenin sebepleri.³⁵

.....

İnsanın gürültüyü ve hareketi bu kadar sevmesi buradan gelir. Hapishanenin bu kadar korkunç bir ceza olması da bundandır. Yalnızlık keyfinin anlaşılmasız bir şey oluşu da. Zaten kral olmanın en büyük saadeti insanların sürekli onu eğlendirmeye ve her türden keyfi almasını sağlamaya çalışmalarından kaynaklanır.

Kralın etrafı, onu eğlendirmekten ve kendisini düşünmesini engellemekten başka işi olmayan insanlarla doludur. Çünkü her ne kadar kral da olsa, kendi kendisini düşünen kişi mutsuzdur.

İşte insanların kendilerini mutlu etmek için icat ettikleri şeyler bunlardan ibaret. Bu konuda felsefe yapanlar ve satın almayacakları bir tavşanın peşinde bütün gününü geçirenlerin makul olmadığını düşünenler, insan doğasını tanımıyorlar. Etrafımızdaki sefaleti ve ölümü düşünmekten bizi alıkoyan tavşan değil, avlanmanın kendisidir.

Onca zahmet sonunda erişeceğini hayal ettiği boş zamanı şimdi kullanması için Pirus'a verilen tavsiye, uyulması hiç de kolay olmayan bir tavsiyeydi.

35 Pascal'ın sayfa kenarına düştüğü not.

[Bir insana köşesinde, sükûnet içinde bir hayat sürmesini önermek ona mutlu yaşamayı önermektir. Boş zamanını değerlendirebileceği ve bundan ötürü sıkıntıya düşmeyeceği kusursuz bir mutluluk içinde yaşamasını tavsiye etmektir. Fakat bu doğayı anlamamak demektir.

Kendi durumunun doğal olarak farkında olan insanlar, boş kalmaktan kaçındıkları kadar hiçbir şeyden kaçınmazlar ve heyecan aramak için yapmayacakları şey yoktur. Fakat bu, kendilerine gerçek mutluluğu tanıttacak kabiliyete sahip olmamalarından değildir...] Beyhudelik, bunu başkalarına göstermenin hazzı.³⁶

[Onları suçlarsak hata ederiz; kabahatleri heyecan peşinde koşmak değildir. Tabii bunu sadece bir oyalanma olarak istiyorlarsa, esas kötülük, aradıkları şeyleri, sanki sahip olmak onları gerçekten mutlu edecekmiş gibi aramalarındadır. Ancak bu bakımdan arayışlarını beyhude olmakla eleştirebiliriz. Bütün bu hususlarda eleştirenler de eleştirilenler de insanın gerçek doğasını anlamıyorlar.]

Böylece, aslında kendilerini tatmin etmeyecek bir şeyin peşinde bu kadar hevesle koştukları için eleştirildiklerinde, biraz kafa yoracak olsalar cevaben, sadece kendilerini düşünmekten alıkoyacak denli heyecanlı ve coşkulu bir uğraş aradıklarını ve bu yüzden onları kuvvetle cezbeden çekici bir şey peşinde koşmayı tercih ettiklerini söylerlerdi. Bu da kendilerini eleştirenlerin çenesini kapatırdı.

Fakat böyle cevap vermezler, çünkü kendilerini tanımazlar. Peşinde oldukları şeyin yakalamak değil, avlanmak olduğunu bilmezler.

.....

Dans: Adımını nereye atacağını iyi düşünmek gerekir.

.....

Soylu kişi avın büyük bir keyif, asil bir keyif olduğuna samimiyetle inanır. Fakat avda kendisine yardımcı olan hizmetkârı aynı kanaatte değildir.

.....

36 Pascal'ın sayfa kenarına düştüğü not.

Ancak amaçlarına ulaştıktan sonra keyifle dinleneceklerini ve arzusunun yatışmaz doğasından etkilenmeyeceklerini hayal ederler. Samimiyetle huzuru aradıklarına inanırlar, ama aslında sadece heyecan peşindedirler. Onları eğlenceyi ve meşguliyeti dışarıda aramaya iten gizli bir dürtü vardır; sürekli, kalıcı mutsuzluğa duydukları hınçtan beslenen bir dürtüdür bu. Fakat içlerinde, bozulmamış fıtratımızın yüceliğinden yadigâr bir başka gizli dürtü daha vardır; mutluluğun esasında heyecanda değil, huzurda olduğunu söyleyen bir dürtüdür bu da. Ve bu iki zıt dürtüden karmaşık bir proje çıkartırlar; ruhlarının derinliklerinde, gözlerinden gizlenmiş bu proje, onları hareket yoluyla sükûnet aramaya sürükler. Bir kez karşılarına çıkan güçlükleri aştıktan sonra hep özledikleri tatmine kavuşacaklarını ve nihayet huzura bir kapı aralayacaklarını düşünürler daima.

Bütün bir hayat böylece geçer gider; engellerle mücadele ederek sükûnet ararız. Engelleri aştığımızda da sükûnet, yol açtığı can sıkıntısıyla dayanılmaz hale gelir. Bu durumdan kurtulmak ve heyecan için yalvarmak gerekir. Çünkü ya kendi sefaletimizi ya da pusuya yatmış talihsizlikleri düşünmeye başlamışızdır. Ve kendimizi her bakımdan yeterince güvende hissetsek bile, başına buyruk can sıkıntısı doğal olarak kök saldığı kalbimizin derinliklerinden sükûn eder ve zehriyle zihnimizi kaplar.

[Kendi varlığını düşünmekten alıkonulmaya dayanan bu mutluluğun ne olduğu da değerlendirilmeli.]

İnsan o kadar mutsuzdur ki, can sıkıntısı için hiçbir sebep olmadığı halde, sırf mizacı gereği sıkılacaktır. Ve o kadar boştur ki, canını sıkacak bin çeşit sebep varken bilardo topuna ıskatayla vurmak gibi eften püften bir şey kendisini eğlendirmeye yeter.

Fakat bütün bunlardaki maksat ne diye sorabilirsiniz. Amaç ertesi gün arkadaşlarına filancadan daha iyi kart oynadığı için hava atmaktır. Aynı şekilde başkaları da, henüz çözülmemiş bir cebir problemini çözebildiklerini göstermek için çalışma odalarında terlemektedirler. Pek çokları, bence eşit derecede aptallıkla, bir kenti zapt etmekle övünebilmek için kendilerini olmadık tehlikelere atarlar. Nihayet başkaları da vardır, ki bütün bunları gözlemleyip saptamak uğruna kendilerini kırıp geçirirler; üstelik daha bilge olmak için değil, sadece bildiklerini gösterebilmek için. Bu sonuncular hepsi içinde en aptallarıdır, çünkü bilirken aptallaşmışlardır, oysa diğerlerinin bilgi sahibi oldukları takdirde aptallıktan kurtulacağı düşünülebilir.

Adamın biri, her gün ufak bir meblağ kumar oynayarak can sıkıntısından azade bir hayat sürüyor. Her sabah, kumar oynamaması şartıyla, bu adama kazanabileceği kadar parayı verin: Onu mutsuz edersiniz. Kazancın değil, eğlencenin peşinde olduğunu söyleyenler çıkabilir. O halde, parasız oynatın. Bu sefer bütün heyecanını yitirecek, oyundan sıkılacaktır. Demek ki aradığı sadece eğlence değildir, renksiz ve tutkusuz bir eğlence ona bıkkınlık verecektir, oyundan heyecan duyması ve oynamamak karşılığı kabul edebileceği meblağı kazandığı takdirde mutlu olacağını hayal etmesi gerekir. Yani bir şeyi tutku konusu haline getirmesi, tıpkı kara çaldıkları yüzlerinden ürken çocuklar gibi,³⁷ korkusunu, arzusunu ve öfkesini bu konuyla harekete geçirmesi gerekir.

Biricik oğlunu birkaç ay önce kaybetmiş ve davalarla, sıkıntılarla, onca mühim meseleyle beli bükülmüş bir adam daha sabahleyin o kadar üzgünken şimdi bunların hiçbirini nasıl düşünmeyebiliyor? Hiç şaşırmanın, köpeklerinin altı

37 Bu benzetme için bkz. Montaigne, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm: "Surratlarını boyayıp lekeledikleri oyun arkadaşlarından korkan çocuklar gibi, kurgularımız ve dolaplarımızla kendimizi kandırıp durmamız ne kötü."

saattir ısrarla takip ettiği domuzun hangi yoldan geçtiğini araştırmakla meşguldür. Daha fazlasına ihtiyacı yoktur. İnsan ne kadar kederli olursa olsun, bir eğlenceye, oyalanmaya dalması sağlanırsa bir süreliğine de olsa mutlu olur. Aynı şekilde insan ne kadar mutlu olursa olsun, tutku duyduğu bir şeyle meşgul olup oyalanmıyorsa veya sıkıntının yavaşça onu ele geçirmesini engelleyecek bir eğlencesi yoksa bir müddet sonra mahzun ve mutsuz olur. Oyalanma yoksa sevinç de olmaz, o varsa hüzne yer yoktur. Yüksek mevki sahibi kişilerin mutluluğu da bundandır: Etraflarındaki kişilerle oyalanırlar ve bu hali sürekli kılacak güce sahiptirler.

Bir düşünelim. Müfettiş, şansölye, başbakan olmak, her sabah dört bir yandan gelen bir yığın insanla görüşmek, kendini düşünecek bir saat bile bulamayacak bir vaziyette olmaktan başka nedir? Bu insanlar, gözden düşüp memleketlerine gönderildikleri zaman yoksunluğunu duydukları şey ne servet ne de ihtiyaçlarını karşılayacak uşaklardır; mutsuzlukları ve terk edilmişlikleri, kendilerini düşünmekten alıkoyacak kimsenin kalmayışındandır.

140

[Biricik oğlunun ve karısının ölümüyle mahvolmuş, filanca büyük beladan mustarip şu adamın, şu anda hiç de üzgün olmayışı, yeis ve endişe verici bütün o düşüncelerden uzak oluşu nasıl mümkün olabiliyor? Buna şaşmamak gerekir. İşte önüne bir top atıldı, topu yeniden arkadaşına geçirmesi gerekiyor. Sayı kazanmak için pürdikkat, topun tavandan düşüşünü izliyor.³⁸ Önünde uğraşması gereken böyle bir iş varken başka meseleleri nasıl düşünsün? İşte size büyük bir ruhu meşgul edebilen, onu başka her türlü düşünceden arındırabilen

38 Tenisin atası olan ve raketli raketsiz oynanabilen *jeu de paume*'dan bahsediyor.

bir uğraş. Kâinatı tanımak, olayların içyüzünü öğrenmek, bütün bir devleti yönetmek için doğmuş olan bir başka adamın şimdi bütün işi ve uğraşı bir yabantavşanını yakalamak. Ve bunlara gönül indirmeyecek, daima gergin ve ciddi kalmayı tercih edecek olursa iyice aptal hale gelecek, çünkü kendini insanlığın üstünde tutmuş olacak. Oysa en nihayetinde sadece bir insandır o, yani aza ve çoğa, hiçbir şeye ve her şeye güç yetirebilen biri. Ne melektir ne hayvan, insandır.]

141

Ya bir topun ya bir tavşanın peşinde koşturur insanlar. Kralların bile eğlencesidir bu.

142

Oyalanma.

Kraliyet onuru tek başına, ona sahip olan kişiyi, sırf kim olduğunu aklına getirerek mutlu etmeye yetecek kadar büyük değil midir? Yoksa sıradan insanlar gibi o da, kendisini bunu düşünmekten uzaklaştıracak bir oyalanmaya mı ihtiyaç duyacaktır? Oyalanmanın insanın kafasını, sözgelimi iyi dans edebilme galesiyle meşgul ederek, gündelik dertlerinden uzaklaştırdığı ve böylece insanı mutlu edebildiği mahlumdur. Ama aynı şey bir kral için de geçerli midir; bu boş eğlencelere dalması kendi mevkîinin yüceliğini düşünmekten daha mı çok tatmin etmektedir onu? Kendisini bundan çok tatmin edebilecek bir şey olabilir mi? Adımlarını müziğin ritmine uydurma veya bir demir çubuğu beceriyle fırlatma düşüncesiyle meşgul olmak keyfini kaçırmaz mı? Bunun yerine etrafını çevreleyen saltanatlı haşmeti sakince seyre almak daha çok sevinç vermez mi ona? Bunu bir test edelim. Bir kralı, duyularını tatmin edecek hiçbir şey, zihnini meşgul

edecek hiçbir uğraş olmadan, tek başına ve sükûnet içerisinde sadece kendini düşünmek zorunda bırakalım. Eğlenme ve oyalanma imkânından yoksun kalacak kralın perişan bir adama dönüşeceğini görürüz. Zaten böylesi bir durumdan özenle kaçınılır, nitekim kralın etrafında kalabalık bir grup insan vardır ki bunlar, kamusal işleri hep bir faaliyetin takip etmesini sağlarlar, dinlenme zamanlarını oyunlar ve eğlencelerle, hiçbir boşluğa mahal vermeyecek şekilde doldururlar. Başka deyişle, kralın yalnız kalıp kendiyle ilgili düşüncelere dalmamasına azami özen gösteren kişilerdir bunlar, çünkü bunun, her ne kadar kral da olsa, bir insanı mutsuz edeceğini bilirler.

Burada, Hristiyan krallardan Hristiyanlar olarak değil, sadece krallar olarak söz ediyorum.

143

Oyalanma.

Çocukluğundan itibaren insana, itibarıyla, refahıyla, dostlarıyla ve hatta dostlarının itibarı ve refahıyla ilgilenmesi gerektiği söylenir. Görevlerin, dil öğreniminin ve ödevlerin ağırlığı üzerine yüklenir. Ve kendi sağlığı, itibarı, serveti ve hatta dostlarının güvence altında değilse mutlu olamayacağı, en ufak bir eksiğin bile onu mutsuz edeceği öğretilir. Böylece günün doğduğu andan itibaren onu kaygılandıracak görevler ve işler yüklenmiş olur sırtına. “İnsanı mutlu kılmak için bu kadar tuhaf bir yol olur mu?” diyeceksiniz. Bir insanı mutsuz kılmak için bundan daha iyi bir yol düşünülebilir mi? Gerçekten de, daha fazla ne yapılabilir? Bütün yükümlülüklerini ortadan kaldıramayız, çünkü o zaman, kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini düşünüp görecektir Bu yüzden bir insanı ne kadar meşgul edip oyalasanız azdır ve önüne onca görevi yığıldıktan sonra boş zamanı

kalırsa ona bu zamanı eğlenceye, oyuna harcamasını ve her zaman kendini meşgul etmek için kullanmasını tavsiye etmemiz de bundandır.

.....

Ne kadar anlamdan yoksundur, ne çirkeflerle doludur insan kalbi.

144

Soyut bilimleri çalışarak uzun zaman geçirdim ve bu konularda konuşulabilecek pek az insan olması beni soğuttu. İnsanı incelemeye başladığımda, bu soyut bilimlerin gerçek anlamda insana has olmadıklarını gördüm. Bu soyut bilimlerde ilerlerken kendi insanlık durumumdan, o konuda hiç bilgisi olmayanlardan daha fazla uzaklaşıyordum. Başkalarının bu bilimlerdeki bilgisizliklerini hoş gördüm, fakat hiç değilse insanı incelerken, yanımda daha çok insan bulacağımı umuyordum, çünkü bunun insana has, sahici bir çalışma olduğuna inanıyordum. Yanılmışım. İnsanı inceleyenlerin sayısı matematik çalışanlardan bile azmış. İnsanı nasıl inceleyeceğimizi bilmediğimizden diğer alanlara yöneliyoruz. Fakat bu bilimin insana gereken bilgiyi hâlâ vermediği ve mutlu olmak için kendini bilmemenin daha hayırlı olduğu doğru değil mi?

145

Aynı anda iki şeyi birden düşünemeyiz, bizi tek bir düşünce meşgul eder. Tanrı bir yana, dünya işleri bakımından böyle olması bir nimettir.

146

İnsanın düşünmek için yapıldığı muhakkaktır. Tüm itibarı, liyakati düşünmededir ve tüm görevi de doğru düzgün düşündürmektir. Gelgelelim düşüncenin düzeni şudur: kendisi üzerine düşünme, faili üzerine düşünme, ereği üzerine düşünme.

Peki, ama insanlar ne hakkında düşünürler? Bunlar üzerinde hiç düşünmezler de dans etme, ud çalma, şarkı söyleme, mısra düzme, mızrak oyunu hakkında düşünürler; dövüşmek ve nasıl kral olabilecekleri üzerine kafa yorarlara, ama kral olmanın veya insan olmanın ne olduğu üzerinde düşünmezler.

147

Kendimizde ve bize has varlığımızda barındırdığımız hayat yetmez bize. Başkalarının düşüncelerinde muhayyel bir hayatı da yaşamak isteriz ve bunun için de “öyle görünmeye”, etkilemeye çalışırız. Sürekli olarak, bu hayalî varlığımızı muhafaza etmeye, güzelleştirmeye çabalar, sahici varlığımızı gözardı ederiz. Huzurlu, yüce gönüllü ya da sadakatli isek örneğin, bu erdemleri hayalî varlığımıza katabilmek adına bilinir kılmaya çalışırız veya bu amaçla, aynı erdemlerden sıyrılabiliriz de. “Cesur” namını almak için korkaklık göstermeyi seve seve kabul edebiliriz. Hayalî varlığımız olmadan asıl varlığımızla tatmin olmamamız ve biri için diğerinden sürekli feragat etmemiz, öz-varlığımızdaki hiçliğin bir büyük göstergesidir. Ne de olsa onurunu kurtarmak için ölmekten kaçınanın adı kötüye çıkacaktır.

148

O kadar mağruruz ki herkesin, hatta biz dünyadan geçip gittikten sonra geleceklerin bile bizden haberdar olmasını isteriz ve o kadar kibirliyiz ki etrafımızdaki beş altı kişinin takdiri bizi hoş tutup tatmin etmeye yeter.

149

Uğrayıp geçtiğimiz şehirlerde bize ne kadar hürmet gösterildiğini dert etmeyiz. Ama o şehirde kısa süreliğine de olsa kalmamız gerekiyorsa durum farklıdır. Ne kadar zaman gerekir? Geçirdiğimiz beyhude ve önemsiz süreyle orantılı bir miktar.

150

Boş gurur insan kalbine o kadar derinden kök salmıştır ki bir asker, yaver, aşçı veya liman işçisi kendisiyle övünür, hayranları olsun ister; hatta filozoflar da bunu arzular. Ve filozoflara karşı yazanlar iyi yazmanın şanını arzu ederler, bu yazıları okuyanlar okumuş olmanın şanını, bu satırları yazan ben ve okuyacak olanlar da belki...

151

Övgü.

Beğenilmek, çocukluktan itibaren yozlaştırır. “Ne hoş söyledi, ne güzel yaptı, ne kadar uslu,” vs. Ne övgüyle ne de imrendirmeyle teşvik edilen Port-Royalli çocuklar ise bigâne kalıyor.

152

Kibir.

Merak boş gururdan ibarettir. Çoğu zaman bir şeyi sadece hakkında konuşmak için bilmek isteriz, hiç söz etmeyecek olsak denizler üzerinde seyahat etmezdik; başkalarına anlatma umudu olmasa, sırf görmenin zevki için böyle bir yolculuğa asla çıkmazdık.

153

Yanında bulunduğumuz kişiler tarafından takdir edilme arzusu üzerine.

Bütün zavallılıklarımız, hatalarımız içerisinde kibir bizi o denli doğallıkla ele geçirir ki, insanlar hakkımızda konuşacak olduktan sonra hayatımızdan geçmeyi bile seve seve göze alırız.

Beyhudelik: oyun, av, gezinti, tiyatro, namın sahte kalıcılığı.

154

[İşinize yarayabilecek bir dostum yok.]

155

Gerçek dost büyük soylular için bile son derece değerli bir varlıktır; kendileri hakkında güzel şeyler söylesinler ve yokluklarında bile kendilerini desteklesinler diye bu tür bir dosta sahip olmak için her şeyi yaparlar. Fakat doğru bir tercihte bulunmalıdırlar. Çünkü bütün çabalarını aptal kişiler için

harcarlarsa bunun faydası dokunmaz, aptalların onlar hakkında ne kadar iyi konuştuklarının önemi yoktur; üstelik bu aptal kişiler herhangi bir otoriteden yoksun olduklarından, görüşleri kabul görmediğinde, etraflarındakinin onayını kazanmak için dostları hakkında kötü de konuşabileceklerdir.

156

*Silahsız hayatın hayat olmadığını düşünen vahşi halk.*³⁹

Ölümü barıştan çok seviyorlar, başkaları ölümü savaştan çok seviyor. Her kanaat hayata yeğ tutulabilir, hayat sevgisi ne kadar güçlü ve doğal olsa da.

157

Çelişki: varlığımızı küçümseme, bir hiç için ölme, varlığımızdan nefret etme.

158

Meslekler.

Nam o kadar tatlıdır ki, ucunda ölüm bile olsa sevilir.

159

İyi amelin gizlisi en muteberidir. Bu tür amellere tarihte rastlamak (sayfa 184'te olduğu gibi)⁴⁰ çok hoşuma gidiyor. Gelgelelim bunlar bütünüyle gizli de değiller, çünkü nihaye-

39 *Ferox gens, nullam esse vitam sine armis rati.* Titus Livius, Roma Tarihi, XXXIV, 17. Ayrıca Montaigne, *Denemeler*, I. Kitap, 14. Bölüm.

40 Montaigne, *Denemeler*, I. Kitap, 41. Bölüm. 162 tarihli baskının 184. sayfası.

tinde biliniyorlar. Ve insanlar elden geldiğince bunları saklamaya çalışmış olsalar da sadece bir kısmının bilinmesi bile her şeyi mahvediyor. Çünkü bu amellerdeki en iyi taraf onları saklama iradesidir.

160

Hapşirmek, tıpkı haz gibi, ruhun tüm işlevlerini tüketir, fakat buradan hareketle insanın yüceliği aleyhinde sonuçlara varamayız, çünkü hapşırma insanın iradesi dışında olur. Her ne kadar hapşırmanın faili biz olsak da, fiil yine irademiz dışında gerçekleşir, ama amaç fiilin kendisi değil, ondan başka bir şeydir. Ve dolayısıyla bu, insanın zayıflığına ve bu fiile teslim oluşuna dair bir işaret değildir.

İnsanın acıya teslim olması utanılacak bir şey değildir, fakat hazza teslim olması utanılacak bir şeydir. Bunun sebebi acının bize dışarıdan gelmesi, hazzı ise bizzat arıyor olmamız değildir, zira bu tür bir zilleti yaşamadan acıyı aramak ve bile isteye acıya boyun eğmek de mümkündür. Öyleyse, akıl niçin acının tesirine yenilmeyi onurlu, hazza yenilmeyi ise utanç verici olarak düşünüyor? Bizi çeken ve cezbeden acı değildir de ondan. Duruma egemen olabilmek adına acıyı iradi olarak tercih eden ve bize galip gelmesini isteyen kendimiziz. Ve burada, insan kendi kendisine yenilir. Fakat haz söz konusu olduğunda, insan hazza yenilir. Oysa insana onur getiren sadece egemenlik ve kontroldür, boyun eğme ise sadece utanç getirir.

161

Beyhudelik.

Dünyanın beyhudeliği gibi apaçık bir şey o kadar az biliniyor ki, büyüklük peşinde koşmanın aptallık olduğunu söylemek tuhaf ve şaşırtıcı olabiliyor; müthiş bir şey bu!

162

İnsanın beyhudeliğini tam olarak anlamak isteyen birinin, aşkın sebeplerini ve sonuçlarını düşünmesi yeterlidir. Aşkın sebebi bir *Je ne sais quoi*'dir.⁴¹ Corneille. Ve sonuçları dehşetengizdir. Bu *Je ne sais quoi*, bu farkına varamayacağımız kadar küçük şey, yeryüzünün tamamını, bütün hükümdarları, orduları, bütün dünyayı sarsar.

Kleopatra'nın burnu biraz daha küçük olsa, dünyanın hali bambaşka olurdu.

163

Beyhudelik.

Aşkın sebebi ve neticeleri. Kleopatra.

163bis

[İnsanın beyhudeliğini, boş gururunu, aşkın sebep ve sonuçlarını düşünmek kadar iyi gösteren bir şey yoktur, çünkü bütün dünya değişir aşkla. Kleopatra'nın burnu.]

164

Dünyanın beyhudeliğini görmeyenin, kendisi beyhudedir.

Hem böyle olduğunu hayhuya, eğlenceye, gelecek planlarına dalmış gençlerden başka kim görmez?

Ne ki eğlenceleri ellerinden alınmaya görsün, can sıkıntısından sararıp solarlar.

41 *Ne olduğunu bilmediğim veya ne idiği belirsiz şey.* Bkz. Pierre Corneille, *Medée*, II, 5. "Souvent je ne sais quoi qu'on ne peut exprimer/ Nous surprend, nous emporte, et nous force d'aimer." Türkçesi, "İfade edilmez o ne idiği belirsiz şeydir çoğu zaman / bizi hazırlıksız yakalayan, üstümüze çullanıp bizi sevmeye zorlayan."

O zaman, ne olduğunu anlamadıkları hiçliklerini hissediler, çünkü oyalanma vesilesinden mahrum olup kendi içine bakmaktan başka yol kalmayınca hissedilen dayanılmaz hüznün, gerçekten de mutsuzluk demektir.

165

Düşünceler.

*Her şeyde huzuru aradım.*⁴²

İnsanlık durumu gerçekten mutlu bir hal olsaydı, mutlu olmak için, halimizi düşünmekten bizi alıkoyacak oyalanmalara ihtiyaç duymazdık.

166

Oyalanma.

Ölümü, hiç düşünmeden sineye çekmek, hiçbir tehlike yokken ölümü düşünmekten daha kolaydır.

167

Tüm bunların temelinde insan hayatının sefilliği vardır. Bunu gördüklerinde de oyalanmaya dalarlar.

168

Oyalanma.

İnsan ölüme, sefalete, cehalete çare bulamadığından, mutlu olmak için bunları hiç düşünmemek gerektiğine karar vermiştir.

⁴² *In omnibus requiem quæsi.*

169

Bu sefilliklere rağmen insan mutlu olmak ister, bundan başka bir şey istemez, mutlu olmamayı ise isteyemez. Fakat bunu nasıl becerecek? En iyi yol kendini ölümsüz kılmak olurdu. Fakat bunu yapamadığından, kendisini bu konuyu düşünmekten alıkoymaya çalışır.

170

Oyalanma.

İnsan mutlu olsaydı, kendi başına kalmak onu daha da mutlu ederdi; tıpkı azizler ve Tanrı gibi.

Evet, ama bir şeyle oyalanarak gönlünü hoş tutmak mutlu olmak değil midir? Hayır, çünkü bu oyalanılacak şey dışımızda, başka yerdedir, yani başka şeylere bağlıdır. Bu yüzden de oyalanma bin çeşit şeyle bozulabilir ve bu da kaçınılmaz sıkıntılara yol açar.

171

Sefillik.

Bizi sefaletimiz karşısında teselli eden tek şey oyalanmadır. Ve fakat tam da bu en büyük sefilliğimizdir. Çünkü bizi kendimizi düşünmekten alıkoyan ve farkına varmadan bizi kendi mahvımıza sürükleyen esas şey budur. Bu olmasa usanç içinde kalırdık ve bu usanç bizi sağlam bir çıkış yolu aramaya sevk ederdi. Fakat oyalanma bizi eğlendirir ve fark ettirmeden bizi ömrümüzün sonuna erdirir.

Şimdiki zamanda değiliz hiç. Geleceği, gelmesi çok uzun sürüyormuş da gelişini çabuklaştırabilecekmişiz gibi bekliyor, geçmiş i sanki çok hızlı geçmiş de durdurabilecekmişiz gibi hatırlıyoruz. Artık bizim olmayan bir zamanda gezinecek, bize ait olan tek zamana ise aldırmayacak kadar basiretsiz; artık hiç olmamış şeyleri düşünecek, elimizde olanın geçip gitmesine hiç düşünmeden izin verecek kadar mağruruz. Çünkü şimdiki zaman, bize genellikle acı veriyor. Sıkıntı verdiğinde yüz çeviriyoruz ondan, tatlı tatlı geçiyorsa, hayıflanıyoruz gidişine. Gelecekle desteklemeye çalışıyoruz onu, geleceği hiç de kesin olmayan bir zaman için, hiç elimizde olmayan şeyleri nasıl ayarlayacağımızı kuruyoruz.

Düşüncelerinizi inceleyin, tamamen geçmişle ya da gelecekle ilgili olduklarını göreceksiniz. Şimdiyi neredeyse hiç düşünmeyiz ve düşünecek olsak da bunu sadece gelecekteki planlarımıza ışık tutmak için yaparız. Şimdi, bizim için asla amaç değildir. Geçmiş ve gelecek araçlarımız, sadece gelecek amacımızdır. Sonuçta asla yaşamayız, sadece yaşamayı ümit ederiz ve hep mutlu olmayı planladığımızdan mutlu olmamız kesindir.

Tutulmaların talihsizliklerin emaresi olduğu söylenir, çünkü talihsizlikler yaygındır. Talihsizlikler çok sık başa geldiğinden sıklıkla öngörülebilir de. Oysa tutulmaların iyi talihin emaresi olduğu söylenseydi bu öngörüler çoğunlukla yanlış çıkacaktı. İyi talih göklerdeki nadir dizilimlerle ilişkilendirilir. Bu yüzden de öngörülerde nadiren yanılır.

174

Sefillik.

Süleyman ve Eyüp insanın sefilliğini en iyi bilen ve ondan en güzel şekilde söz eden kişilerdi; biri insanların en mutlusu, diğeri en mutsuzudur. Biri hazların beyhudeliğini tecrübeyle bilir, öbürü acıların gerçekliğiyle.

174bis

Sefillik.

Süleyman ve Eyüp.

175

Kendimiz hakkında o kadar az şey biliyoruz ki, kimi sağlıklıyken ölmek üzere olduğunu sanıyor kimi de ölümün eşiğindeyken iyi olduğunu zannediyor; bir hummanın kapıda, bir apsenin çıkmak üzere olduğundan habersiz.

176

Cromwell bütün Hristiyanlığı mahvetmek üzereydi, kraliyet ailesi perişan olmuş, Cromwell'in yakınları iktidara, hiç bırakmayacakmış gibi kurulmuştu; ama bu arada küçük bir taş parçası gelip idrar torbasına yerleşti.⁴³ Roma bile onun yönetimi karşısında titriyordu. Ama o küçük idrar taşı, sebebi oldu. Cromwell öldü, ailesi gözden düştü, sonra ortalık duruldu ve krallık yeniden tesis edildi.

43 Olivier Cromwell Eylül 1658'de öldü. Pascal bu satırları, İngiltere'de krallığın yeniden tesis edilmesinden sonra, 1660 yılında yazmıştır.

177

İngiltere kralının, Polonya kralının ve İsveç kraliçesinin dostluğunu kazanmış biri dünyada sığınacak yeri, barınağı kalmayacağına inanabilir mi?⁴⁴

178

Macrobius. Hirodes tarafından öldürülen masumlar.

179

Hirodes'in ölüme gönderdiği iki yaşından küçük çocuklar arasında Hirodes'in kendi oğlunun da olduğunu öğrenen Augustus, "Hirodes'in domuzu olmak, oğlu olmaktan iyi," der. Macrobius, *Saturnalia*, II. Kitap, IV. Bölüm

180

Büyük insanlar da küçük insanlar da aynı kazalara, aynı sıkıntılara, aynı tutkulara maruz kalırlar. Fakat biri tekerin üstünde, diğeri ise merkeze yakın bir yerdedir ve o yüzden de aynı hareketin yarattığı sarsıntıdan daha az etkilenir.

181

O kadar mutsuz varlıklarız ki ancak kötü sonuçlandığında sinirleneceğimiz bir işten hoşnut kalabiliyoruz; oysa bin

⁴⁴ İngiliz Kralı I. Charles'ın 1649'da kafası kesildi, 1650'lerde II. Charles sürgündeydi ve Polonya kralı 1656'da birkaç aylığına görevden azledildi. İsveç Kraliçesi Christina 1654'te tahttan çekildi.

türlü iş ters gidebilir, her an gidiyor da zaten. İyi giden işlerden hoşnut kalıp da aksi olduğunda tasalanmamanın sırrını keşfedebilmiş kişi meseleyi çözmüş sayılabilirdi. Mesele sürgit devinim meselesidir.⁴⁵

182

İşleri ters giderken umudunu hep koruyup talihin yaver gidişiyle neşelenenler, talihin ters gidişiyle aynı oranda kederlenmiyorlarsa, bu kötü gidişle rahatladıklarından şüphelenilebilir. Ve bu insanlar meseleyle ilgilendiklerini göstermek ve yaptıkları neşelenme numarasıyla, aslında kötü sonuç karşısında hissettikleri neşeyi gizlemek için bu umut bahanelerini bulabilmekten son derece memnundurlar.

183

Önce önümüze uçurumu görmemizi engelleyecek bir şey koyar, sonra hiç aldırmadan uçuruma doğru koşarız.

45 Pascal burada, fizikte sürgit devinim veya devamlı hareketin imkânsızlığı olgusu ile burada sözünü ettiği insan eylemleriyle ilgili ideal çözümün insan doğasına aykırılığı arasında ironik bir paralellik kuruyor.

III. Fasıl

184

Tanrı'yı araştırmaya yönelten mektup.

Ve sonra, Tanrı'yı bulmaya çalışana tebelleş olacak filozoflar, şüpheciler ve dogmacıların söylediklerinde de yine Tanrı'nın aranmasını sağlamak.

185

Her şeyi rahmetle düzenleyen Tanrı'nın yolu, dini zihinlere akılla, kalbe ise inayetle sokmaktır. Fakat zihne ve kalbe dini zor ve tehditlerle sokmaya çalışmak, *dini değil korkuyu yerleştirmek* olacaktır.¹

186

Öğütle değil korkuyla yönlendiriliyorlarsa, bu lanetli bir hükümlerlik olabilir.² Augustinus, *Epistulae* 48 veya 49.³

Dördüncü Cilt, *yalancılığa karşı, uzlaşmaya doğru*.⁴

1 *Terrorem potius quam religionem.*

2 *Nesi terrentur et non docerentur, improba quasi dominatio videretur.*

3 Pascal'ın elindeki Latince baskıda, Augustinus'un 48. mektubu.

4 *Contra Mendacium ad Consentium.*

187

Düzen.

İnsanlar dini küçümserler; ondan nefret ederler ve hakikat olmasından korkarlar. Buna çare olarak dinin hiç de akla aykırı olmadığını, övgüye ve saygıya layık olduğunu göstererek işe başlamak gerekir. Sonrasında onu sevdirmeli, iyilerin onun hakikat olmasını dilemesini sağlamalı ve ardından da hakikat olduğunu göstermeli.

Övgüye değerdir, çünkü insanın içyüzünü bilir.

Sevgiye değerdir, çünkü hakiki iyiyi vaat eder.

188

Her tür diyalogda ve konuşmada alınan kişilere şunu diyebiliyor olmalıyız: “Şikâyet ettiğiniz şey nedir?”

189

İnançsızlara acıyarak başla, içinde bulundukları durumdan yana yeterince mutsuzdurlar. Ancak yararı dokunacaksa onlara kötü söz söylemeliyiz. Fakat bu onları incitir.

190

Aramayı sürdüren ateistlere acı, çünkü zaten yeterince mutsuzdurlar. İnançsızlığıyla iftihar edenlere karşı ise sesini yükselt.

191

Bu mu başkasına dudak bükecek?

Dudak bükecek olan kimdir? Ama bu, başkasını alaya almıyor, ona acıyor.

192

Miton'u⁵ istifini bozmadığı için şimdiden ayıpla, zira Tanrı zaten ayıplayacak.

193

*Küçük şeyleri hor gören ve yüce şeylere inanmayan insanın hali ne olacak?*⁶

194

Dine saldırmadan önce hiç değilse onun ne olduğunu öğrensinler. Bu din Tanrı'ya dair açık bir anlayışa, görüşe sahip olmakla ve onu açıkça, örtüsüz gözler önüne sermekle övünseydi, dünyada bu açıklığı bize gösteren herhangi bir delil göremediğini söyleyerek dine saldırmak mümkün olabilirdi. Fakat bu din, aksine, insanların karanlıkta olduğunu, Tanrı'dan uzaklaştığını, Tanrı'nın insanların bilgisinden gizlenmiş olduğunu, hatta Kutsal Yazılar'da onun isminin Gizlenmiş Tanrı⁷ olduğunu söylüyor. Ve şu iki şeyi yerleştirmek için eşit ölçüde uğraş veriyor: Tanrı, samimiyetle arayanlara

⁵ Daniel Miton veya Mitton (1618-1690) Pascal'ın arkadaşlarından biridir.

⁶ *Quid fiet hominibus qui minima contemnunt majora non credunt.*

⁷ *Deus absconditus*, bkz. Yeşaya, 45:15: "Gerçekten sen, kendini gizleyen bir Tanrı'sın."

kendisini tanıtmak için Kilise'ye belirgin işaretler koymuştur, fakat bunları yine de, Tanrı'yı yalnızca tüm kalbiyle arayanların anlayacakları şekilde gizlemiştir. Hal böyleyken gaflet içinde hakikati aradıklarını söyleyip hiçbir şeyin dini bariz hale getirmediğinden şikâyet ederek ne kazanabilirler? Nitekim, içinde bulundukları karanlık ve o karanlık içinde Kilise'ye karşı çıkışları, bu dinin ortaya koyduğu şeylerden birini hiç etkilemezken diğerini sağlamlaştırıyor ve Kilise'nin öğretisini yıkmak yerine pekiştiriyor.

Bu dine saldırmak için onu dini her yerde ve ellerindeki tüm imkanlarla, Kilise'nin sunduğu öğretilerde bile aradıklarını, fakat tatmin olmadıklarını iddia etmeleri gerekirdi. Bu şekilde konuşsalar, gerçekten de bu iddialardan birine saldırmış olurlardı. Fakat burada göstermeyi umduğum gibi, hiçbir makul kişi bu şekilde konuşamaz ve ben hiç kimse-nin böyle konuşmadığını söylemeye de cüret ediyorum. Bu zihniyete sahip kişilerin nasıl davrandıklarını biliyoruz. Kutsal Yazılar'dan bir bölümü birkaç saat ayırıp okudular veya imanla ilgili bir konuda ruhbanlara danıştılar diye, öğrenmek için büyük gayret sarf ettiklerini sanırlar. Sonra da kitaplara ve insanlara danışarak araştırdıkları halde bir sonuç alamamakla övünürler. Gelgelelim, sık sık söylediğim bir şeyi onlara tekrar edeceğim: Bu ihmalkârlık tahammül edilir şey değildir. Burada söz konusu olan, tanımadığımız herhangi birinin önemsiz çıkarları değildir, ki konuya bu şekilde yaklaşalım. Söz konusu olan kendimiz, her şeyimizdir.

Ruhun ölümsüzlüğü bizim için o kadar önemlidir, bizi o kadar yakından ilgilendirir ki konuyla ilgili gerçekleri bilmeye kayıtsız kalmak için bütün hislerimizi yitirmiş olmamız gerekir. Ümit edebileceğimiz ebedî nimetlerin olup olmayışına göre bütün davranışlarımız ve düşüncelerimiz o kadar farklı bir doğrultu takip eder ki bu konu ışığında yolumuzu düzene koymadığımız sürece bizim için anlamlı bir adım atmak ve yargıda bulunmak mümkün değildir, nihai amacımız da bu olmalıdır.

Şu halde, ilk uğraşımız ve ilk vazifemiz bütün davranışlarımızla alakalı olan bu konuda kendimizi aydınlatmaktır. Ve ruhun ölümsüzlüğüne ikna olmamış kişiler arasında, bu konuda bilgi edinmek için tüm güçleriyle gayret edenler ile konu üzerinde hiç düşünmeyen ve zahmete girmeyenler arasında keskin bir ayrım yapmamın sebebi de budur.

Bu konudaki kuşkularını samimiyet ve üzüntüyle ilan edenlere, buna mutsuzlukların en büyüğü olarak bakanlara, konudan kurtulmak için çaba harcamak yerine, onu en önde gelen ve en ciddi meşguliyeti haline getirenlere merhametten başka bir şey duymam mümkün değil.

Fakat hayatın bu son durağına dair hiç düşünmeden ömürlerini geçiren, sırf bu yüzden iman ışığını kendi içlerinde bulamayıp başka yere bakmayı da ihmal eden ve bu görüşün safdil bir basitlikle halkın inandığı bir şey mi yoksa kendi içinde anlaşılması güç olmakla birlikte sağlam ve sarsılmaz temelleri olan görüşlerden biri mi olduğunu etraflıca incelemeyenlere gelince, onlara bambaşka bir gözle bakıyorum.

Bizzat kendilerinin, ebediyetlerinin, bütün varlıklarının söz konusu olduğu böyle bir konuda gösterdikleri bu ayırmazlık, bana dokunmaktan beni sinirlendiriyor; şaşırtıyor ve iğrendiriyor. Bana göre bu canavarcadır. Bunu bana söyleten, manevi bağlanmaya karşı duyduğum sofuca coşkunluk değil. Aksine bunun, insani bir ilgi ilkesi ve özsevgi gereği sahip olunması elzem bir hassasiyet olduğunu düşünüyorum. Bunun için, en eğitimsiz insanların bile gördüklerini görmek yeterlidir.

Bu dünyada kalıcı ve gerçek bir tatmine ulaşamayacağını, bütün hazlarımızın boş, dertlerimizin sonsuz olduğunu ve bizi her an tehdit eden ölümün birkaç yıl içinde bizi ebediyen yok olma veya bedbaht olma gibi korkunç bir zorunluluğa kaçınılmaz şekilde mahkûm edeceğini anlamak için çok yüksek bir ruh olmak gerekmez.

Bundan daha gerçek ve beter bir şey olamaz. Ne kadar yiğit geçinirsek geçinelim, dünyadaki en güzel hayatı bile bekleyen son bu. Bunun üzerinde düşünelim ve sonra, bu dünyadaki tek iyi şeyin bir başka dünya umudu olduğunun şüphe götürüp götürmediğini, sona yaklaşırken mutlu olup olmayacağımızı söyleyelim; ebediyetten yana tam bir güvenceye sahip olanlar için artık hiç mutsuzluk olmayacağını, aynı şekilde bundan yana hiç ışığı olmayanlar için hiç mutluluk olmayacağını da...

Öyleyse muhakkak ki bu tür bir şüphe içinde olmak büyük bir iltettir. Fakat böyle bir şüphe içindeyken, hiç değilse araştırmak kaçınılmaz bir görevdir. Ve kuşku içinde olup da araştırmayan kişi, hem fazlasıyla mutsuz hem fazlasıyla gaflet içindedir. Bu durumdan memnun ve huzurluysa, bırakalım öyle olduğunu iddia etsin, bırakalım bununla övünsün ve bu hali sevincinin, boş gururunun sebebi kılsın. Böyle ölçüsüz bir yarattığı tasvir edecek söz bulamam.

Bu duygular nereden kaynaklanmaktadır? Çaresiz sefilikten başka bir şeyin beklenemeyeceği bir durumda sevinç için ne tür bir gerekçe bulunabilir? Kendini zifiri karanlık içinde görmekte övünülecek ne olabilir ve şu akıl yürütmeye makul bir insanda nasıl rastlanabilir?

“Ne beni dünyaya kim koydu biliyorum ne dünyanın ne olduğunu ne de kim olduğumu; her şeyden yana feci bir cehalet içindeyim. Vücudum nedir, hislerim, ruhum ne, söylediğim şeyleri düşünen, her şey hakkında olduğu gibi kendi hakkında da düşünen ve kendini de başka şeylerden çok bilmeyen bendeki şu şey nedir bilmiyorum.

Kâinatın beni kuşatan dehşetengiz mesafelerini görüyorum ve bu muazzam uzam içerisinde bir köşeye ilişmişim; neden başka bir yere değil de buraya konulduğumu bilmeden ve bana verilmiş şu kısa ömrün niçin benden evvelki ve sonraki sonsuz süre içinde bir başka an değil de şu anda olduğunu bilmeden. Her tarafta, sadece bir anlığına kalıp

geri dönüşsüzce kaybolan bir gölgeymişim, bir atommuşum gibi etrafımı kuşatmış sonsuzluklar görüyorum. Tek bildiğim yakında ölmem gerektiği, fakat hakkında hiç mi hiçbir şey bilmediğim şey ise tam da bu kaçınamayacağım ölümün kendisi.

Nereden geldiğimi bilmediğim gibi nereye gittiğimi de bilmiyorum; bu dünyadan ayrılınca ya ebedî hiçliğe ya da öfkeli bir Tanrı'nın eline düşeceğimi biliyorum sadece, iki halden hangisinin payıma düşeceğinden habersiz. İşte, aciziyet ve belirsizlikle dolu halim. Ve bütün bunlardan, ömrümün her gününü başıma ne gelecek diye düşünmeden geçirmem gerektiği sonucuna varıyorum. Belki kuşkularım içinde bir parça ışık bulabilirdim, fakat külfete girmek, aramak için bir adım atmak istemiyorum. Ve sonra, bu gaileyle dertlenenleri küçümseyerek, önümü görmeden fakat korku da duymadan o büyük olayla yüzleşmeye gitmek, telaşlanmadan, geleceğimden, ebedî hayattan yana belirsizlik içinde ölüme doğru sürüklenmeye kendimi bırakmak istiyorum.”

Böyle konuşan biriyle kim dost olmak ister? Kendi işlerini anlatmak için başkaları varken onu kim seçer? Sıkıntılı zamanında kim ona başvurur? Ve böyle birinin hayatta kime ne faydası dokunabilir?

Gerçekten de düşmanlarının bu derece akılsız kişiler olması din için muhteşemdir; bunların husumeti o kadar az tehlikelidir ki bilakis dinin hakikatlerini tahkim etmeye yarar. Çünkü Hristiyan inancı hemen hemen sadece şu iki şeyi tesis etmeye çalışır: Doğanın yozlaşmışlığı ve İsa Mesih'in kurtarıcılığı. Bu insanlar davranışlarının kutsiyetiyle kurtuluş gerçeğini kanıtlamaya hizmet etmeseler de, hiç değilse bu denli gayritabii hissiyatlarıyla doğanın nasıl yozlaşabildiğini göstermeye pek güzel hizmet ediyorlar.

İnsan için hiçbir şey, kendi durumundan önemli değildir ve onun için hiçbir şey ebediyet kadar korkutucu değildir. Bu yüzden, kendi varlığını yitirme ve sonsuz bir sefillik teh-

didine karşı kayıtsız insanların olması doğal değildir. Başka tehditlere karşı bambaşka şekilde davranıyorlar: En ufak bir tehlike karşısında korkuyorlar, onu derhal sezinleyip hissediyorlar. Ama bilmem hangi mevkii kaybetmekten veya haysiyetine olası bir saldırıdan ötürü, öfke ve yeis içerisinde günler geçiren bu aynı insan, ölümle her şeyi kaybedeceğini hiçbir duyguya ve kaygıya kapılmadan biliyor. Bu en önemsiz şeylere karşı hassasiyet ile en büyük ve önemli şeylere karşı duyarsızlığın aynı kalpte ve aynı anda barındığını görmek dehşet vericidir. Anlaşılmaz bir büyüünün tesiri altında olma ve doğaüstü bir uyku halidir bu ve buna sebep olan kadirimutlak bir güce işaret eder.

Tek bir kişinin bile bu durumda olabileceğine inanmak güç iken bunu şerefli bir hale getirmek için insan doğasında tuhaf bir altüst oluşun yaşanmış olması gerekir. Öte yandan, bunu sayısız defalar tecrübe ettiğimden, bu durumdakilerin büyük kısmının samimiyetsiz ve esasen, göründükleri gibi olmadıklarını bilmeyenlere şaşarım. Bu insanlar, bu tür bir aşırılık gösterisinin toplumda kabul gören tavırlardan olduğunu işitip inanmışlardır. Buna boyunduruğu kırmak derler ve hepsinin öykündüğü şey de budur. Fakat bu yolla takdir peşinde koşmanın nasıl bir gaflet olduğunu onlara anlatmak zor olmasa gerektir. Takdir elde etmenin yolu bu değildir: Hatta olayları makul biçimde değerlendiren ve başarılı olmanın tek yolunun dürüst, sadık, hakkaniyetli olmaktan ve dostlarına faydalı hizmette bulunabilmekten geçtiğini bilen cemiyet insanları arasında bile. Zira insanlar doğaları gereği, sadece kendilerine faydalı olabilecek kimseleri severler. O halde, artık boyunduruktan kurtulduğunu, davranışlarımızı gözetleyen bir Tanrı olduğuna inanmadığını, hareketleri üzerindeki tek hâkimin yine kendisi olduğunu ve sadece kendisine karşı mesul olduğunu söyleyen birinin bu sözlerinde bizim faydamıza ne olabilir? Bu şekilde konuşarak, bundan böyle kendisine tümüyle güvenebileceğimiz ve artık tavsiye

ve teselli bulmak, hayatın bütün müşkülli karşılarında her türlü yardım için kendisine gelebileceğimiz konusunda bizi ikna ettiğini mi sanmaktadır? Ruhumuzu hafif bir yel ve dumandan ibaret gördüklerini, kendinden emin ve hoşnut bir ses tonuyla söyledikleri için bizi memnun ettiklerini mi iddia ediyorlar? Bu neşeyle söylenecek bir şey midir? Yoksa tam tersine, hüznle, hatta dünyadaki en üzücü şeymiş gibi söylenecek bir şey midir?

Konu üzerinde ciddiyetle düşünmüş olsalardı, bunun ne kadar yanlış, sağduyuya ne kadar aykırı, itidale ne kadar ters olduğunu, meraklısı oldukları görgülü tavırlardan ne kadar uzak olduğunu görürler ve kendilerini takip etme eğiliminde olabilecek kişileri yozlaştırmak yerine ıslah etmek isterlerdi. Ve gerçekten de dinden şüphe etmekteki gerekçelerini ve bu konudaki hissiyatlarını açıkladıklarında, o kadar zayıf ve alelade şeyler söylerler ki sizi sözlerinin tersine ikna ederler. Onlara gereğince karşılık veren biri şöyle söylemişti: “Böyle konuşmaya devam edecek olursanız, sahiden de beni dine döndüreceksiniz.” Ve böyle demekte haklıydı, çünkü bu derece rezil arkadaşlarla aynı görüşü paylaşmak zorunda kalıp da bundan dehşete kapılmayacak biri olamaz.

Şu halde, aslında sadece bu görüşlere sahip geçinen kişi, en küstah insanlardan biri olup çıkacak şekilde kendi doğasını zorladığı için, gerçekten de son derece mutsuz olmalıdır. Daha fazla ışığa sahip olmadıkları için kalplerinin derinliklerinde sıkıntı çekiyorlarsa, bırakalım bunu gizlemeyip ortaya döksünler: Bu kabul utanç verici olmayacaktır. Bu konuda utanç duyulacak tek şey hiç utanmamaktır. Tanrısız bir adamın mutsuzluğunu kabul etmemek: Bir zihnin muazzam aczini hiçbir şey daha iyi ortaya seremez. Ebedî vaadin hakikatini arzu etmemek: Kalbin bozuk tıynetini bundan iyi gösteren bir şey olamaz. Ve hiçbir şey Tanrı karşısında yiğitliğe kalkışmaktan daha korkakça olamaz. Dolayısıyla bu küfür-

leri, gerçekten bunlara muktedir, doğuştan kötü karakterli olanlara bıraksınlar. Hristiyan olamıyorlarsa hiç değilse dürüst insanlar olsunlar. Son olarak, makul denilebilecek iki tip insan olduğunu kabul etsinler: Tanrı'yı bildiklerinden tüm kalpleriyle ona hizmet edenler ve Tanrı'yı bilmedikleri için tüm kalpleriyle onu arayanlar.

Ancak hem Tanrı'yı bilmeden hem de aramadan yaşayanlar, kendilerini ilgiye o kadar az layık görmektedirler ki başkalarının ilgisine de layık değildirler. Ve hakir gördükleri dinin sevgisi olmasa, onları kendi çılgınlıklarına terk edecek denli hakir görmek mubah olurdu. Ancak bu din, bizi, yaşadıkları sürece onları Tanrı kayrasıyla aydınlanabileceklermiş gibi gözetmekle yükümlü kılıyor. Şuna inanmakla da yükümlüyüz: Onlar göz açıp kapayıncaya kadar bizden de daha imanlı olabilirler ve aynı şekilde biz de onların içinde oldukları körlüğe sürüklenebiliriz. Bu yüzden yerlerinde olsak bizim için yapılmasını isteyeceğimiz şeyleri onlar için yapmalı ve onları, kendilerine insaf etmeye, hiç değilse aydınlığı bulmak için bir adım atmaya çağırmalıyız. Başka bir şeyle uğraşıp boşu boşuna geçirecekleri birkaç saati bunu okumaya ayırsınlar. Bu her ne kadar onları hoşnut etmese de belki biraz faydalanırlar, hiç değilse kaybedecekleri çok şey olmayacaktır. Bu okuma işine tüm samimiyetleriyle ve hakikati bulmaya yönelik gerçek bir arzuyla yaklaşanlara gelince, onların bununla tatmin olacaklarını ve burada bir araya getirdiğim, böylesine kutlu bir dinin ispatlarıyla ikna olacaklarını umuyorum.

194bis

(1)

[Her ikisine de acımalı, şefkatten doğan bir acıma veya hakir görmekten doğan bir acıma.]

(2)

[Bunu taassupla değil, insan kalbinin doğasına binaen ele alıyorum, dindarca bir gayret veya bağlılıkla değil, tamamen insani bir ilkeyle, çıkar ve benlik sevgisi temelinde... Ve çünkü hayatın bütün sıkıntılarından sonra, bizi her an tehdit eden... kaçınılmaz... birkaç sene içinde muhakkak... korkunç bir zorunlulukla... gelecek olan bir ölümün kesinliğiyle etkilenecek kadar bizi ilgilendirdiğinden...]

(3)

[Tanrı'yı bilmeden iyiliğin olmayacağı, Tanrı'ya yaklaştıkça mutlu olabileceğimiz ve nihai mutluluğun da onu yakinen bilmek olduğu kuşkusuzdur. Ondan uzaklaştıkça daha sefil olduğumuz ve nihai sefilliğin bunun tersi bir kesinliğe sahip olmak olduğu da...]

Öyleyse kuşku duymak mutsuz olmaktır, fakat kuşku içinde aramak vazgeçilmez bir ödevdir ve bu yüzdendir ki kuşku duyup da aramayan hem haksız hem mutsuzdur. Buna rağmen kişi bir de neşeli ve mağrur ise, bu tür tuhaf bir yaratığı adlandıracak sıfat bulamam.]

(4)

[Çaresiz dertlerden başkasını beklememek ne büyük sevinçtir! Tesellilerden umudu kesmek ne büyük tesellidir!]

(5)

Ama dinin yüceliğine en karşı görünen insanlar, dinde doğaüstü bir şeyin olduğuna dair ilk kanıt haline gelecekler. Böylece diğer insanlara faydaları dokunacak. Çünkü bu tür bir körlük doğal değildir. Ve eğer ahmaklıkları onları kendi iyiliklerine bu denli düşman ediyorsa, böylesine acınası bir örneğin verdiği dehşet ve merhamete bu kadar muhtaç bir ahmaklık diğer insanları uyarmaya yarar.

(6)

Kendilerini etkileyen her şeye kayıtsız kalacak kadar katılar mı yoksa? Onları, zenginliklerini ve onurlarını kaybetmekle sına bakalım. Nasıl! Sanki bir büyü gibi...

(7)

Buna karşın, insanın feci şekilde yozlaşmış olduğu ve bu durumda bile bir neşe tohumunu yüreğinde barındırdığı da kesindir.

(8)

[Bu tür insanlar akademisyenler, öğrencilerdir ve bildiğim en berbat insan tipidir.]

(9)

Kendini hoş görmemek görgülü olmanın, başkalarını hoş görmek ise dindarlığın işaretidir.

(10)

[Gururla böbürlenmek ve neşelenmek için, iyi bir mazeret de diklenerek şunu söylemektir: “Öyleyse keyfimize bakalım, korku ve endişeden uzak yaşayalım ve ölümü bekleyelim. Mademki hepsi belirsizdir, öyleyse bekleyip başımıza ne geleceğini görelim.” Bu söyleme nasıl devam edilir kestiremiyorum.]

(11)

Neşeyle söylenecek bir şey mi bu? Öyleyse, hüznle söylenmesi gereken bir şeydir.

(12)

Bunun görgü kurallarıyla ilgisi yoktur.

(13)

Beni dininize döndüreceksiniz.

(14)

[Ne o şeyden ötürü rahatsız olmak ne de o şeyi sevmek: Zihin için ne büyük acziyetin, irade için ne büyük melanetin işaretidir.]

(15)

[Ölmek üzere olan biri için, kadirimutlak ve ebedî bir Tanrı’yla karşılaşmaya, kaygılı ve âciz bir halde gitmek cesaret olabilir mi?]

(16)

[Çünkü bu onlara söyleyecek hiçbir şey olmadığını gösterir; hakir gördüğümüzden değil, sağduyuya sahip olmadıklarından. Onlara Tanrı’nın yol göstermesi gerekir.]

(17)

[Onları hakir görmemek için hakir gördükleri bir dine mensup olmak gerekir.]

(18)

[Böyle bir durumda olsaydım ve biri ahmaklığıma acıyıp, kendime rağmen beni o durumdan çekip çıkarmaya lütfetseydi ne kadar mutlu olurum.]

(19)

Mucizelerin bir mekânda gösterilmesi ve mukadderatın bir millette tecelli etmesi yetmiyor mu?

194

(1)

Onlara, saldırdıkları imanın temellerini bizzat teyit edip etmediklerini sordum, ki o temel, insan doğasının yozlaşma içinde olmasıdır.

(2)

Bundan başka hiçbir şey önemli değildir ama ihmal ettiğimiz tam da budur.

(3)

Bu haberin yanlışlığından emin olan kişinin tüm yapabileceği budur. Öyle bile olsa, bundan ötürü neşe değil, keder hissetmelidir.

(4)

Bunun aklın bir emaresi olduğu söylenmemeli.

(5)

Üç durum.

195

Hristiyan dininin ispatları konusuna girmeden önce, kendileri için bu denli önemli, onları bu denli yakından il-

gilendiren bir konuda hakikati araştırmayacak kadar kayıtsızlık içinde yaşayan insanların gafletine işaret etmeyi gerekli buluyorum.

Bütün yanılgıları arasında, kuşkusuz en çok bu kayıtsızlık onları körlüğe ve çılgınlığa mahkûm eder ve bu kayıtsızlık içinde bunları, sağduyunun ve doğal hislerin ilk emareleriyle birbirine karıştırmak kolaydır. Nitekim bu hayatın bir andan ibaret olduğu, mahiyeti ne olursa olsun, ölüm halinin ebedî olduğu şüphesizdir. Bu yüzden de bütün düşünce ve hareketlerimizin bu ebediyet haline uygun farklı bir güzergâhı takip etmesi gerektiği, sağduyu ve mantığa uygun davranmanın tek yolunun da gidişatımızı, nihai gayemiz olması gereken bu noktanın ışığı altında değerlendirmek olduğu açıktır.

Bundan daha açık bir şey yoktur ve bu yüzden de, aklın ilkelerine göre, bundan başka bir yol tutan insanların davranışları tümüyle akıldışıdır.

Öyleyse, hayatın nihai ereğini düşünmeden yaşayanları, sanki akıllarına hiç getirmezlerse ebediyeti yok edebilirlermiş gibi, sadece şu anda kendilerini mutlu kılmaya bakıp kaygısız ve düşüncesizce, eğilimleri ve hazlarının kendilerini sürüklemesine izin verenlerin durumunu, buna göre değerlendirelim.

Gelgelelim ebediyet mevcuttur ve bu ebediyetin kapılarını açacak olan, sürekli enselerinde kılıç sallayan ölüm kısa sürede muhakkak ki onları ya yok olmak veya ebediyen bedbaht olmak gibi dehşetli bir zorunluluğun eline terk edecek, bu iki ebediyetten hangisinin kendileri için ebediyen hazırlanacağını da bilmeyecekler.

İşte size, sonuçları feci olan bir kuşku. Ebedî bir perişanlık riskiyle karşı karşıyalar, ama yine de, sanki konu hiç dert etmeye değmezmiş gibi, bunun insanların aşırı bir aldanişla kabul ettiği kanaatlerden biri mi yoksa kendi içinde müphemlik taşımakla birlikte, gizli ama çok sağlam temele sahip bir kanaat mi olduğunu düşünmeyi ihmal ediyorlar.

Bu yüzden bu işte hakikat payı olup olmadığını bilmedikleri gibi, delillerin zayıf mı kuvvetli mi olduğunu da bilmiyorlar. Deliller gözlerinin önünde, fakat bakmayı reddediyorlar ve bu cehalet içerisinde bu mutsuzluğa –eğer varsa– düşmek için gereken her şeyi yapmayı, delilleri sınamadan, ölüm gelinceye kadar beklemeyi seçiyorlar; bir yandan da bu durumdan oldukça hoşnut olduklarını ilan edip, hatta bununla övünebiliyorlar bile. Konunun önemini ciddiyet içerisinde düşünüp de böylesi aşırı bir davranıştan dehşete kapılmamak mümkün müdür?

Bu cehalet içerisinde kalmak korkunç bir şeydir, hayatlarını bu cehalet içerisinde geçirenlere onun aptallığını ve aşırılığını hissettirmek gerekir ki çılgınlıklarını görüp şaşkınlığa kapılsınlar. Nitekim insanların, aydınlanmayı aramadan, kim olduklarıyla ilgili bu tür bir cehalet içerisinde yaşamayı seçtiklerinde düşündükleri bir “bilmiyorum”dan ibarettir.

195bis

[Şimdiki zamanı sürekli düşündüğümüz için hayalgücümüz şimdiki zamanı o denli büyütür ve ebediyeti düşünmediğimizden ebediyeti o denli küçültür ki ebediyeti hiçliğe, hiçliği ebediyete çeviririz. Ve bütün bunlar içimizde o denli kök salmıştır ki, aklımız bizi buna karşı koruyamaz ve...]

196

Kalpsiz insandan dost olmaz.

197

Bizi ilgilendiren şeyleri küçük görmeye varan bir duyarsızlık ve bizi en çok ilgilendiren şeye duyarsız hale gelmek.

198

İnsanın küçük şeylere hassasiyeti ve büyük şeylere karşı kayıtsızlığı: Tuhaf bir altüst oluşun resmidir.

199

Zincire vurulmuş insanlar hayal edin, hepsi de ölüme mahkûm olmuş. Bir kısmı diğerlerinin gözü önünde her gün boğazlanıyor, geri kalanlar kendi durumlarını arkadaşlarının aynasında görüyorlar ve esefle, hiç ümitleri olmadan birbirlerine bakarak, sıralarını bekliyorlar. İnsanlık durumunun resmidir.

200

Zindanda, hakkında ne hüküm verildiğini bilmeyen, hükmü öğrenmesine bir saat kalmış bir adam olsun. Verilen hükmü öğrenmeye çalışsa kalan bir saat onu feshettirmesine yetecekken, bu süreyi kâğıt oynamakla geçirmesi doğaya aykırıdır. Aynı şekilde, [ateistlerin durumunda -ç.n.] insan doğasına aykırı olan vs. Bu, Tanrı'nın onlar hakkındaki hükmünü ağırlaştırmasına sebep olacaktır. Bu bakımdan, Tanrı'yı arayanların gayreti değil sadece, onu aramayanların körlüğü de Tanrı'ya delalet eder.

201

Her iki tarafın da itirazları sadece kendi aleyhlerinedir, dinin aleyhine değil. Dinsizlerin söylediği her şey...

202

[İçlerinde inancı bulamayarak mutsuz olanlar, bize Tanrı'nın onları aydınlatmayı dilemediğini gösterir. Öbürleri ise onları körleştiren bir Tanrı olduğunu.]

203

Önemsiz şeylerin büyüleyiciliği.⁸

Tutkular zarar vermesin diye, gelin, sadece sekiz gün ömrümüz kalmış gibi davranalım.

204

Ömrümüzün sekiz gününü verebildiğimiz gibi, yüz yıl da verebilmemiz gerekir.⁹

205

Şu kısacık ömrümü –*sadece bir gün kalıp ayrılan misafirin hatırası* misali–¹⁰ önünde ve arkasında uzanan ebediyetin orta yerinde sıkışmış olarak düşündüğümde, doldurduğum

⁸ *Fascinatio nugacitatis*. Süleyman'ın Özdeyişleri, 4:12.

⁹ Bkz. Fragman 694.

¹⁰ *Memoria hospitis unius diei praetereuntis*. Süleyman'ın Özdeyişleri, 5:15.

şu küçük mekânı, hiç haberdar olmadığım, benden de haberdar olmayan mekânların sonsuz büyüklüğü içine gömülü gördüğümde, şurada değil de burada olmam dehşete ve hayrete düşürüyor beni. Zira şurada değil de burada bulunmamın, başka zamanda değil de şimdide olmamın bir gerekçesi yok. Kim koydu beni buraya? Bu yer ve bu zaman, bana kimin emri ve idaresiyle verilmiş?

206

Bu sonsuz uzamların ebedî sessizliği ürkütüyor beni.

207

Nice krallıklar var, bizden habersiz!

208

Bilgim niçin sınırlı, neden ömrümün uzunluğu, örneğin bin seneye değil de yüz seneye sınırlı? Doğanın hayat süremi böyle belirlemesi neden? Bir yerin diğerine üstünlüğü yokken ve şurada değil de burada olmam için sebep yokken doğanın beni sonsuz mekânlar arasında bu yere koymasının gerekçesi ne?

209

Efendin tarafından sevilip övüldün diye daha az mı kölesin? İşin iş köle, efendin seni övüyor diye. Yakında seni dövecek de.

210

Oyun ne kadar güzel de olsa son sahne kanlıdır. Nihayetinde yüzümüze toprak atılır, olup olacağı bu kadardır.

211

Bizim gibi sefil, âciz olan, bize benzer varlıklarla birlikte yaşamaya bel bağlamamız ne kadar gülünç. Sonuçta bize yardımları dokunmayacak. Yalnız öleceğiz.

Bu yüzden, yalnızmışız gibi davranmamız gerekir. Gelgelelim müthiş evler inşa ederiz vs. Tereddütsüz hakikati isteriz. Bunu yapmayı reddedersek, hakikat arayışından çok insanların değer verişine değer vermiş oluruz.

212

Kayıp gitme.

Sahip olduğumuz her şeyin kayıp gittiğini hissetmek korkunç bir şeydir.

213

Bizimle cehennem veya cennet arasında sadece, dünyadaki en narin şey, iki aradaki hayatımız vardır.

214

Haksızlık.

Sefilliğe küstahlığın eşlik etmesi ne büyük bir haksızlıktır.

215

Tehlike altındayken değil, tehlikeden uzakken ölümden çekinmek, insan olmak bunu gerektirir.

216

Sadece ani ölümden korkarız ve bu yüzdendir ki günah çıkartıcılar, ekâbirin yanında saf tutarlar.

217

Kendi evinin evraklarını bulan bir vâris düşünelim. Sahte olabilir diye görmezden gelip araştırmayabilir mi?

218

Zindan. Copernicus'un görüşlerinin daha derinlemesine araştırılmamasında bir sorun görmüyorum. Fakat şu var: Ruhun ölümlü mü ölümsüz mü olduğunu bilmek tüm hayatı etkileyen bir şeydir.¹¹

219

Ruhun ölümlü ya da ölümsüz oluşunun ahlâk konusunda önemli bir fark yaratacağına şüphe yoktur; buna karşın, felsefeciler etiklerini bundan bağımsız olarak kurdular: Zaman geçirmek için tartışıyorlar.

Hristiyanlığa hazırlık için Platon.

11 Evrenin sonsuz olduğunu düşünen Pascal'a göre her nokta merkez olarak alınabileceğinden güneş merkezli veya yermerkezli sistemlerin birbirlerine karşı bir üstünlüğü yoktur, oysa ruhun ölümsüzlüğü gibi bir mesele tüm hayatı etkileyecek öneme sahiptir.

220

Ruhun ölümsüzlüğünü tartışmamış filozofların hatası. Montaigne'in bahsettiği filozof ikilemlerindeki hata.¹²

221

Ateistlerin tümüyle açık şeyler söylemeleri gerekir. Gelgelelim, ruhun maddi olup olmadığı, hiç de tümüyle açık bir şey değildir.

222

Ateistler.

Hangi gerekçeyle ölüyken dirilemeyeceğimizi söylüyorlar? Hangisi daha güçtür, dirilmek mi yoksa doğmak mı? Hiç var olmamış bir şeyin olması mı yoksa bir zamanlar var olmuş bir şeyin yeniden var olması mı? Varlığa gelmek, yeniden var olmaktan daha mı zor? Birini bize kolay gösteren alışkanlıktır ve alışkın olmayışımız da diğerini bize imkânsız gösterir.

Sıradan bir hüküm verme şeklidir bu.

Bir bakire neden çocuk doğuramasın? Bir tavuk horoz olmadan yumurta yapmıyor mu? Bunları zahiren diğerlerinden ayıran nedir? Ve tavuğun tıpkı horoz gibi o tohumu oluşturamayacağını nereden biliyoruz?

12 Bkz. Montaigne, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm: "Ölümlü oluşumuzu reselli için filozofların hiçbir vakit dillerinden düşürmedikleri bir ikilemdir: *Ruh ya ölümlüdür ya ölümsüz. Ölümlüyse acı duymayacaktır artık; ölümsüzse iyileşerek yoluna devam eder.* İkilemin diğer ucuna temas etmezler hiç; Ya kötüleşerek yoluna devam ederse ne olacak! Gelecek acılarla ilgili gözdağı vermeyi şairlere bırakırlar."

223

Dirilmeye ve bir bakirenin doğurmasına karşı neler diyorlar? Bir hayvanı veya insanı yaratmak mı yoksa yeniden üretmek mi zordur? Bir hayvan türünü hiç görmemiş olsalar, birbirleriyle eşleşerek mi eşleşmeden mi doğurduklarını nasıl tahmin edebilirler?

224

Komünyon ayinine inanmamak vb. saçmalıklardan nasıl da nefret ediyorum.

İncil doğruysa, İsa Mesih Tanrı'ysa, bu ayinde anlaşılma-yacak ne olabilir?

225

Ateizm zihinsel gücün göstergesidir, ama sadece bir dereceye kadar.

226

Aklın yolunu izlemeyi öneren inançsızların akıl bakımından olağanüstü güçlü olmaları gerekir.

Peki, ne söylüyorlar?

“İnsanların da hayvanlar gibi veya Hristiyanların da Türkler gibi yaşayıp öldüklerini görmüyor muyuz?” diyorlar. “Onların da törenleri, peygamberleri, hekimleri, azizleri yok mu? Bizim gibi kendilerine ait bir dinleri yok mu?” vs.

Bu *Kutsal Kitap*'a aykırı mı ki? Orada bütün bunlar söylenmiyor mu?

Hakikati bilmekle biraz ilgiliyseniz, bu kadarı sizin için yeterli olabilir. Ama hakikati tüm kalbinizle bilmeyi arzu ediyorsanız, bu görüş hakikati bütün detaylarıyla ele almıyor. Felsefi bir sorun için o kadarı da yetebilirdi, fakat her şeyin mevzubahis olduğu bu noktada...

Ama yine de, bu tür üstünkörü bir mütalaadan sonra kendi kendimizi avuturuz vs.

Gelin bu dini¹³ araştıralım, bize bu muğlaklığın¹⁴ sebebinin açıklamasa da belki onun hakkında bir şeyler öğretebilir.

227

Diyaloglarda düzen.

Ne yapmalıyım? Nereye baksam, tek gördüğüm karanlık. Hiç olduğuma mı inanayım? Yoksa Tanrı olduğuma mı?

“Her şey değişiyor, yerini bir başkasına bırakıyor.

Yanılıyorsun, zira...”

228

Ateistlerin itirazları.

“Ama bize hiç ışık verilmedi ki.”

229

“Gördüğüm, bana sıkıntı veren şey bu. Her yöne bakıyorum ve her tarafta tek gördüğüm karanlık. Doğanın sundukları içinde hiçbir şey yok ki şüphe ve endişe konusu olma-

¹³ Hristiyanlığı.

¹⁴ Muğlaklıktan kasıt insanlık durumundaki tezatlardan kaynaklanan bir muğlaklıktır ve Pascal burada tersini söylüyormuş gibi görünse de aslında Hristiyanlığın ve sadece Hristiyanlığın bu duruma bir açıklama getirdiğine inanır.

sın. Doğada tanrısallığa delalet eden hiçbir şey görmeseydim olumsuz karar verirdim; her yerde bir yaratıcının emarelerini görseydim huzur içinde imanda karar kılardım. Fakat inkâr edemeyecek kadar fazla, emin olamayacak kadar da az şey gördüğümünden, müşkül bir durumdayım. Ve bu durumdayken belki yüz defa şunu arzu etmişimdir: Doğayı var kılan bir Tanrı'ysa doğa da onu şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde ortaya koysun veya doğada görünen Tanrı emareleri yanıltıcıysa doğa onları tümüyle yok etsin. Yani doğa ya her şeyi söylesin ya hiçbir şey söylemesin ki, hangi tarafta karar kıla-
cağımı bileyim. Oysa kim olduğumu, ne yapmam gerektiğini bilmediğim bu durumdayken ne halimin ne de ne yapmam gerektiğinin farkındayım. Takip edebileyim diye gerçek iyinin nerede olduğunu bulmaya tüm kalbimle özlem duyuyorum. Ebediyet karşılığında hiçbir bedel bana ağır gelmez.

İman edip de ihmalkârca yaşadıklarını gördüğüm kişilere imreniyorum. Bu armağanı gereğince değerlendirmiyorlar, bana öyle geliyor ki, o armağana ben sahip olsaydım onu çok farklı kullanırdım.”

230

Tanrı'nın var olması kadar var olmaması da anlaşılamazdır; ruhun bedenle birlikte var olması ruha sahip olmamak kadar, dünyanın yaratılmış olması yaratılmamış olması kadar anlaşılamazdır ve bu, ilk günahın olması kadar olmaması için de geçerlidir.

231

Tanrı'nın sonsuz, parçasız olmasının olanaksız olduğuna mı inanıyorsunuz? “Evet.” Öyleyse size [*namütenahiliği*

içinde Tanrı'nın bir imajını] sonsuz ve bölünmez bir şeyi göstermek istiyorum: Sonsuz bir hızla her yerde hareket eden bir nokta.

Çünkü o her yerde birdir ve her konumda bütün olarak vardır.

Daha önce size olanaksız gelen bu doğal etmen, henüz bilmediğiniz başkalarının da olabileceğini anlamanızı sağlar. Bu deneyden artık öğrenecek hiçbir şey kalmadığı sonucuna varmak yerine, öğrenecek sonsuz şey daha olduğu sonucunu çıkarın.

232

Sonsuz hareket.

Sonsuz hareket, her şeyi dolduran nokta, dinginlik anı: nicelikten muaf sonsuz, bölünmez ve sonsuz.

233

Sonsuz –hiçlik.

Ruhumuz bir bedene atılmış, orada sayıyı, zamanı, boyutları buluyor ve üzerlerine düşünerek buna doğa, zorunluluk adını veriyor, başka da bir şeye inanamıyor.

Sonsuza eklenen bir birim sonsuzu hiç artırmaz, sonsuz uzunluğa eklenen bir karışın onu artırmaması gibi. Sonlu sonsuzun karşısında yok olur ve saf bir hiçliğe dönüşür. Aynı şey, Tanrı karşısındaki zihnimiz, ilahi adalet karşısındaki insan adaleti için de geçerlidir. Ancak bizim adaletimiz ile Tanrı'nın adaleti arasındaki nispetsizlik, bir ile sonsuz arasındaki nispetsizlik kadar büyük değildir.

Tanrı'nın adaletinin, merhameti kadar muazzam olması lazımdır. Gelgelelim, onun lanetlenmişler karşısındaki adaleti daha az kuşatıcıdır ve bizim için bu, seçilmişler karşısındaki merhametinden daha az şaşırtıcı olmalıdır.

Bir sonsuz olduğunu biliyoruz, fakat doğasını bilmiyoruz; tıpkı sayılar sonlu demenin yanlış olduğunu bilmemiz gibi. Şu halde, sayılarda bir sonsuz olduğunu biliyoruz, fakat bunun ne olduğunu bilmiyoruz. Onun çift olduğunu söylemek de tek olduğunu söylemek de yanlıştır, çünkü bir sayının sonsuza eklenmesi onun doğasını değiştirmez. Ama yine de bir sayıdır o ve her sayı ya tek ya çifttir. Bunun bütün sonlu sayılar için geçerli olduğu doğrudur.

Yani Tanrı'nın ne olduğunu bilmediğimiz halde, bir Tanrı olduğunu pekâlâ bilebiliriz.

Hakikatin ta kendisi olmadıkları halde pek çok doğru şeyin var olduğunu görerek, kati bir hakikat olmadığını mı söyleyeceğiz?

Şu halde sonlunun mevcudiyetini ve doğasını tanıyoruz, çünkü biz de onun gibi sonlu ve uzamlıyız.

Sonsuzun mevcudiyetini biliyoruz, ama doğasını bilmiyoruz, çünkü bizim gibi uzamlıdır fakat bizim gibi sınırlı değildir.

Fakat Tanrı'nın ne mevcudiyetini ne de doğasını biliyoruz, çünkü o ne uzamlı ne sınırlıdır.

Fakat iman yoluyla Tanrı'nın mevcudiyetini biliyoruz, sonsuz saadeti içinde onun doğasını da bileceğiz.

Gelgelelim bir şeyin doğasını bilmeden de mevcudiyetini bilebileceğimizi gösterdim.

Şimdi doğal ışık¹⁵ çerçevesinde konuşalım.

15 *Lumière naturelle*. Descartes'ın da çokça kullandığı bu tabir genel olarak akıl yetisini, özelde de sebep-sonuç ilkesini bilmeyi sağlayan yetiyi ifade eder.

Bir Tanrı varsa kavrayış gücümüzü sonsuz aşmaktadır, çünkü ne parçaya ne sınıra sahip olduğundan bizimle hiçbir ilişkisi olamaz. Dolayısıyla ne varlığını ne var olup olmadığını bilmeye kabiliz. Böyle olduğuna göre kim bu soruyu çözmeye cüret edebilir? Onunla hiçbir ilişkiye sahip olmayan bizler değil elbette.

Şu halde, akılla açıklayamadıkları bir dini ikrar eden Hristiyanları, inançlarını akla dayandıramadıkları için kim suçlayabilir? Onlar ki dinlerini bu dünyaya duyururken onun bir saçmalık, *stultitiam*¹⁶ olduğunu ilan ettiler. Hal böyleyken onu ispat etmediklerinden şikâyet ediyorsunuz. İspat etselerdi sözlerini tutmamış olurlardı. İspattan yoksun oldukları için şuurdan da yoksun değillerdir. “Tamam, ama bu her ne kadar dinlerini bu şekilde sunanların niyetini açıklasa da, onu akıl temeline yerleştirmeden ileri sürenleri temize çıkarsa da, onu bu şekilde kabul edenler için bir mazeret değildir.” Bu noktayı bir tetkik edelim. Ve şöyle diyelim: Tanrı ya vardır ya yoktur, hangi tarafa meyledeceğiz? Aklın bu hususta tayin edebileceği bir şey yoktur. Onunla bizi ayıran sonsuz bir kaos vardır. Bu sonsuz uzaklığın ucunda bir yazı tura oyunu oynanır. Hangisi için bahse gireceksiniz? Akla göre ikisinden birini seçmek veya reddetmek için sebebiniz yok.

Dolayısıyla, bir tercih yapmış olanları yanıyla suçlamayın, çünkü bu konuda hiçbir şey bilmiyorsunuz. “Hayır, ben onları şunu ya da bunu tercih etmelerinden ötürü değil, bir tercih yapmalarından ötürü suçluyorum. Çünkü yazıyı tercih eden oyuncu turayı tercih edenden daha hatalı değil; ikisi de aynı derecede hatalı. Doğru olan, hiç bahse girmektir.”

Evet, ama bahse girmek mecburidir. Bu isteğe bağlı bir şey değil, oyuna dâhil olmuş durumdasınız. Öyleyse hangi tarafı seçeceksiniz? Bir bakalım. Mademki seçmek mecburi, hangi seçeneğin daha az kazançlı olduğuna bakalım. Kaybe-

16 I. Korintliler, 1:18.

decek iki şeyiniz var: gerçek ve iyi; ortaya süreceğiniz iki şey var: aklınız ve iradeniz, bilginiz ve saadatiniz; doğanız gereği kaçınacağınız iki şey var: hata ve sefillik. Seçmeye mecbur olduğunuza göre, aklınız birini değil de öbürünü seçmekten ötürü daha çok rencide olmayacak. Bu işin bir boyutunu hal-
lediyor. Peki ya saadete ne olacak? Tura diyerek Tanrı'nın varlığı için bahse girdiğimizde kaybedip kazanacaklarımızı bir düşünelim. Şu iki durumu değerlendirelim: Kazanacak olursanız her şeyi kazanmış olursunuz, kaybedecek olursanız hiçbir şey kaybetmezsiniz. Öyleyse, hiç tereddütsüz Tanrı'nın varlığına bahse girin. "Bu harika. Evet, bahse girmeliyim. Fakat belki de bahse yatırdığım şey çok fazla." Bir bakalım öyle mi: Kaybetme ve kazanma şansı eşit olduğuna göre, bir hayat karşılığında kazanacak sadece iki hayat varsa, yine de bahse girebilirsiniz. Ama bire karşı kazanacak üç hayat varsa, o zaman oynamanız gerekecektir (nitekim zaten oynamak mecburiyetindesiniz) ve oynamak zorunda olduğunuza göre, kaybetmenin de kazanmanın da eşit derecede muhtemel olduğu bir oyunda, üç hayat kazanmak üzere elinizdeki tek hayatı riske atmamak basiretsizlik olacaktır. Üstelik sonsuz bir hayat ve mutluluk var. Hal böyleyken, sadece biri lehinize olmak üzere, sonsuz sayıda ihtimal bile olsa, yine de iki hayat kazanmak için elinizdeki tek hayatı bahse yatırmak makul olurdu. Ve oynamak mecburi olduğuna göre, sadece biri lehinize olmak üzere, sonsuz ihtimal olan bir oyunda, üç hayat karşılığında bir hayatı riske atmayı reddetmek basiretsiz bir tercih yapmak olacaktır, ayrıca burada kazanılacak sonsuz mutlu, sonsuz bir hayat vardır; sonlu sayıda kaybetme ihtimaline karşı ise bir kazanma ihtimali vardır ve bahse yatırdığınız şey de sonludur. Bu durum, ortada bir sonsuzun bulunduğu ve kazanma ihtimaline karşı sonsuz sayıda kaybetme ihtimalinin olmadığı bir oyunda bütün bahisleri kapatır. Tereddüde mahal yoktur, her şeyi yatırmak gerekir. Ve böylece, oynamak mecburiyeti karşısında, en az sonu hiç

olacak bir kayıp kadar muhtemel olan sonsuz kazanç uğruna hayatı riske atmak değil, hayatı muhafaza etmek için akıldan vazgeçmek gerekir.

Çünkü kazanıp kazanmayacağınızın belirsiz, aldığınız riskin ise kesin olduğunu söylemek bir şey ifade etmez. Veya riske attığınız şeyin kesinliği ile kazanma ihtimaliniz olan şey arasındaki sonsuz farkın, bahse yatırdığınız sonlu iyiyi, belirsiz olan sonsuz iyiyle eş kıldığını söylemek de bir şey ifade etmez. Çünkü öyle değildir. Her oyuncu kesin olmayan bir kazanç için kesin olan bir riski üstlenir, ama yine de, kesin olmayan bir sonlu kazanç için, akla ihanet etmeden kesin ve sonlu bir risk almaktadır. Kesin olan risk ile kesin olmayan kazanç arasında sonsuz bir fark olduğu doğru değildir. Gerçekten de kazanmanın kesinliği ile kaybetmenin kesinliği arasındaki fark sonsuzdur, ancak kazanma ve kaybetme şansları arasındaki nispete göre bakıldığında, kazanmanın kesin olmayışı, alınan riskin kesinliğiyle orantılıdır. Dolayısıyla her iki taraf için de şans eşitse, eşit ihtimallere oynuyorsunuz demektir ve bu durumda riske attığınız şeyin kesinliği kazanabileceğiniz şeyin kesin olmayışına denktir, yani arada sonsuz fark yoktur. Şu halde, riskin sonlu, kazanma ve kaybetme şansının eşit olduğu, sonsuzun kazanabileceği bir oyun söz konusu olduğundan, bizim öne sürdüğümüz yol sonsuz güçtedir.

Bunun ispat gücü vardır ve eğer insan herhangi bir hakikate kabilse, bu odur.

“Bunu itiraf ve kabul ediyorum, ama yine de, kartlarda ne olduğunu görmenin hiç yolu yok mu?” Var, Kutsal Yazılar ve diğerleri vs. “Evet, ama ellerim bağlı ve ağzım mühürlü; bahse girmeye mecbur bırakılıyorum, özgür değilim. Serbest bırakılmış değilim ve inanmamın mümkün olmayacağı şekilde yapılmışım. Bu durumda, benden ne yapmamı istiyorsunuz?” Doğru. Fakat hiç değilse inanmaktaki yeteneksizliğinizin tutkularınızdan geldiğini anlayın, çünkü aklınız sizi bu noktaya kadar getiriyor, ama buna rağmen,

tutkularınız yüzünden inanamıyorsunuz. Öyleyse kendinizi iknaya çalışın, ama bunu Tanrı'yla ilgili daha çok ispat arayarak değil, tutkularınızı yatıştırarak yapın. İmana erişmek istiyor fakat gideceğiniz yolu bilmiyor musunuz? İnançsızlıktan kurtulup ıslah olmak istiyor, çare mi arıyorsunuz? Sizin gibi tutkularının esiri olmuş, fakat şimdi tüm sahip olduklarını bahse yatıranlardan ders alın. Bu insanlar sizin takip etmek istediğiniz yolu bilen, tedavi olmak istediğiniz hastalıktan kurtulmuş insanlardır. Onların attığı ilk adımı takip edin: Sanki inanıyormuş gibi davranmış, takdis olmuş, ayinlere katılmışlardır vs. Bu sizi mekanikleştirecek ve doğal olarak inanmanızı sağlayacaktır. "Fakat benim endişe ettiğim tam da bu." Peki ama neden? Kaybedecek neyiniz var? Öte yandan bu şekilde istediğiniz şeye ulaşabileceğinizi görmemiz gerekir, en büyük engeliniz olan tutkuları böyle yatıştırabilirsiniz.

Bu konuşmanın sonu.

Şimdi, bu tarafı tutmakla nasıl bir zarara uğrayabilirsiniz? Sadık, dürüst, mütevazı, kadirbilir, cömert, samimi ve gerçek bir dost olacaksınız. Sağlıksız hazların, lüks ve şöhret hırslarının pençesine kesinlikle düşmeyeceksiniz, fakat başka bir şeyiniz olmayacak mı?

Size şu kadarını söyleyeyim ki, sonuçta bu hayatta kazanacaksınız ve bu yolda attığınız her adımda, kazancınızın o kadar kesin, riske attığınızın o kadar hiç mertebesinde olduğunu göreceksiniz ki, en nihayetinde kesin ve sonsuz bir şey için bahse girdiğinizi ve karşılığında da hiçbir şey vermediğinizi fark edeceksiniz.

"Ah! Bu konuşma beni heyecanlandırıyor, cezbediyor," vs. Bu konuşma hoşunuza gidiyorsa, size ikna edici geliyorsa şunu bilin ki, size bunları söyleyen, hemen öncesinde ve sonrasında o sonsuz, parçalardan münezzeh varlığa tüm varlığını teslim etmiş ve onun karşısında diz çöküp dua etmiş birisidir, ki kendi iyiliğiniz ve onun şanı için her şeyinizi ona teslim edersiniz ve güç bu bayağılıkla buluşabilsin.

Kesin bildiğimiz şeyler haricinde hiçbir eylemde bulunmamamız gerekseydi, din için hiçbir şey yapmamamız gerekirdi, çünkü din kesin değildir. Fakat kesinlik içermeyen ne çok fiile girişiyoruz: deniz yolculukları, muharebeler! Şu halde hiçbir şey yapmamamız gerekirdi, çünkü hiçbir şey kesin değildir ve üstelik dinde, yarına çıkacak olmaktan daha büyük bir kesinlik vardır.

Nitekim yarına çıkacağımız kesin değildir, fakat çıkmayabileceğimiz kesindir. Bunu din için de söyleyemeyiz. Dinin hak olduğu kesin değildir, ama hak olmadığının kesin olduğunu söylemeye kim cüret edebilir?

Yarın için çalışırken, kesin olmayan şeyler için çabalar-ken akla uygun davranmış oluruz, çünkü göstermiş olduğumuz olasılık kuralına göre, kesin olmayan şeyler için çalışmamız gerekir.

Aziz Augustinus deniz yolculuğunda, muharebelerde vs. kesin olmayan bir şey için çabaladığımızı görüyordu. Fakat bu çabanın farz olduğunu gösteren olasılıklar kuralını göremedi. Montaigne aklın aksaklığı karşısında dehşete kapıldığımızı ve alışkanlığın her şeye muktedir olduğunu gördü, fakat bu sonucun sebebini göremedi.

Bu insanlar sonuçları görmüş fakat sebepleri görememişlerdir. Onların sebepleri keşfeden kişilere nazaran durumları, gözleri olan ama zihinleri olmayan insanların durumu gibidir: Nitekim sonuçlar duyumsanabilir şeyler gibidir, ama sebepler sadece zihinle görülür. Ve burada bahsettiğimiz sonuçlar, her ne kadar zihinle görülmüş olsalar da, sebepleri gören zihne kıyasla bu zihnin durumu, zihin karşısında bedensel duyuların durumu gibidir.

235

*Olanı gördüler, sebebini değil.*¹⁷

236

Tarafınızı belirlerken hakikati arama zahmetine girmelisiniz, çünkü gerçek ilkeye tapmadan ölürseniz, mahvolunuz demektir. “Ama,” diyeceksiniz, “kendisine tapmamı istiyorduysa niçin bu muradını gösterir işaretler bırakmamış?” Bunu yapmıştır, fakat siz bu işaretlere aldırımıyorsunuz. Öyleyse arayın onları; onlar gerçekten aramaya değerdir.

237

Seçenekler.

Farklı kabuller bizi dünyada farklı hayatlar sürmeye mecbur bırakır:

1. Daima dünyada olacağımız kabulü.

2. Daima dünyada olup olmayacağımızın belirsiz olduğu kabulü.

3. ~~Daima dünyada olmayacağımızın kesin, fakat uzun süre daha dünyada olacağımızın garanti olduğu kabulü.~~

4. ~~Daima dünyada olmayacağımızın kesin, uzun süre daha dünyada olup olmayacağımızın belirsiz olduğu kabulü.~~

5. Daha uzun süre dünyada olmayacağımızın kesin, çok kısa bir süre daha dünyada olup olmayacağımızın ise belirsiz olduğu kabulü.

Bizimkisi bu son kabuldür.

¹⁷ *Rem viderunt, causam non viderunt.* Aziz Augustinus, *Contra Pelagium*, iv.

238

Öyleyse nihai olarak bana ne öneriyorsunuz? Kapıyı on seneden açarsak,¹⁸ on senelik benlik sevgisini, başkalarını hoşnut etmeye yönelik sonuçsuz gayret ve kaçınılmaz ıstırapları mı?

239

İtiraz: Kurtulmayı umut edenler bu umut sayesinde mutludurlar, fakat bunu dengeleyen bir cehennem korkusu da duyarlar.

Cevap: Cehennemden korkmak için kimin daha çok sebebi vardır? Bir cehennem olduğunu bilmeyen ve varsa eğer lanetleneceği kesin olan mı yoksa bir cehennem olduğuna kesin olarak inanan ve varsa eğer ondan esirgenmeyi umut eden mi?

240

“İmanım olsaydı hazlardan hemen vazgeçerdim,” diyorlar. Bense şunu söylüyorum size: “Hazlardan vazgeçerseniz hemen iman sahibi olursunuz.” Yani başlamak sizin elinizde. Elimde olsa size iman bahşederdim. Ne bunu yapmam mümkün ne de söylediğiniz şeyin doğruluğunu sınavabilirim. Fakat siz, hazlardan pekâlâ vazgeçip söylediğim şeyin doğruluğunu sınavabilirsiniz.

18 Kariyerde yükselme veya toplumsal itibarı tesis için aşağı yukarı harcanması gereken zaman olarak Pascal'in belirlediği süre, on sene.

Düzen.

Hristiyan dininin hak olduğuna inanıp yanılmaktan çok, yanılıp da iş işten geçtikten sonra Hristiyan dininin hak olduğunu anlamak herhalde benim için daha korkutucu olurdu.

IV. Fasıf

242

İkinci kısma önsöz.

Bu konuyla ilgilenmiş kişilerden bahsetmek.¹

Bu insanların Tanrı'dan söz ederkenki cüretkârlığına hayranım.

Söylemleriyle dinsizleri muhatap alırken, yazılarının ilk bölümlerini doğanın eserlerindeki tanrısallığı ispata ayırıyorlar. İnananları muhatap alsalardı bu yaptıklarına şaşmazdım, çünkü inancı kalbinde tecrübe edenler için, tüm varlığın, tap-tıkları Tanrı'nın eserinden ibaret olduğunu görmek işten bile değildir. Ancak bu ışıktan mahrum olanlar, bu ışığı içlerinde yeniden tutuşturmaya çalıştığımız kişiler, yani imandan ve inayetten yoksun olup da içlerinde kalan tüm ışıkla doğada kendilerini bilgiye ulaştırabilecek bir şeyleri araştırırlar, sadece karanlık ve belirsizlikle karşılaşırılar. Ve bu insanlara tek yapmaları gerekenin etraflarındaki küçük şeylere bakmak olduğunu ve baktıkları yerde Tanrı'yı açıkça göreceklerini söylemek, bu muhim ve büyük meselede tek ispat olarak onlara sadece ayın ve gezegenlerin yörüngelerini sunarak bu argü-

1 Bkz. Fragman 62. "İlk kısma önsöz. Kendini bilmekle ilgilenmiş kişiler hakkında konuşmak."

mana yeterli delil getirdiğimiz iddiasında bulunmak, aslında dinimizin delillerinin gerçekten de zayıf olduğunu düşünmeleri için onlara malzeme vermek olacaktır. Ve akılla olduğu kadar tecrübe yoluyla da bildiğim şey şu ki, bu insanlarda dine karşı hor görü yaratmak için bundan daha iyisi yapılamaz.

Tanrı hakkında çok daha iyisini bilen Kutsal Yazılar'da da zaten meseleden bu şekilde bahsedilmemektedir. Tersine orada, Tanrı'nın gizli bir Tanrı olduğu, doğanın yozlaşmasından itibaren Tanrı'nın insanları bir körlük içinde bıraktığı ve insanların bundan sadece İsa Mesih sayesinde kurtulabilecekleri, İsa Mesih olmaksızın Tanrı'yla bütün bağlantılarının kesilmiş olacağı söylenmektedir: *Babayı, Oğlundan ve Oğlunun tanıtmak istediği kişilerden başka kimse tanımaz.*²

Pek çok yerde, Tanrı'yı arayanların onu bulacaklarını söylerken Kutsal Yazılar'ın bize beyan ettiği şey budur. Tanrı'yı bulduracak olan ışık, gün ortası ışığı gibi bir şey değildir. Öğle vaktinde güneşi veya denizde suyu arayanların onu bulmasından bahsetmiyoruz. Ve dolayısıyla Tanrı'nın kanıtı doğadaki bu tür şeyler olamaz. Ayrıca başka bir yerde de söylenmiştir: *Gerçekten sen kendini gizleyen bir Tanrı'sın.*³

243

Kutsal metinleri yazanlardan hiçbirinin Tanrı'yı ispat için doğaya başvurmamış olması hayranlık vericidir. Bunların hepsi Tanrı'ya inanılması için çalışıyordu. Davud, Süleyman ve diğerleri hiçbir zaman, "Boşluk yoktur, öyleyse Tanrı vardır," dememişlerdir. Oysa bu insanlar kendilerinden sonra gelen ve bu argümana başvurmuş en zeki insanlardan daha zeki olmalıdır. Bu oldukça kaydadeğer bir noktadır.

2 *Nemo novit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.* Matta, 11:27.

3 *Vere tu es Deus absconditus.* Yerehya, 65:15.

244

“Nasıl, göğün ve kuşların Tanrı’nın delili olduğunu biz-zat sen söylemiyor musun?” Hayır. “Peki ya dinin söylemi-yor mu?” Hayır. “Çünkü bu, Tanrı’nın bu ışıktan bahsettiği birkaç ruh için, bir anlamda doğru olsa da, pek çokları için yanlıştır.”

245

İman etmenin üç yolu vardır: akıl, gelenek, ilham. Hristiyan dini, ki akılı barındıran tek din odur, ilham olmadan iman edenleri kendi çocuklarından saymaz. Bunun sebebi Hristiyanlığın akılı ve geleneği dışlaması değildir, tersine; el-bette zihni delillere açmak, onları gelenekle doğrulamak ge-rekir, fakat tevazuyla kendimizi ilhama da açmamız lazımdır. Gerçek kurtuluşu getiren de budur: *Mesih’in çarmıhtaki ölümü boşa gitmesin diye.*⁴

246

Düzen. “Tanrı’nın aranması gereğiyle” ilgili mektuptan sonra, mektuba; “makine”yle ilgili konuşmanın, “engellerin ortadan kaldırılması”nın, “makinenin hazırlanması”nın ve “akılla araştırma hususları”nın eklenmesi.⁵

4 *Ne evacuetur crux Christi.* I. Korintliler, 1:17.

5 Tanrı’nın aranması gerekliliği üzerine mektubun 194 numaralı fragman-daki konuşma; makineyle, engellerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili konuş-manın 233 numaralı fragmandaki ünlü bahis argümanı olduğu düşünül-mektedir. Fakat Pascal’ın başta mektup formunda yazmayı düşündüğü bu bölümü daha sonra diyalog formunda yazdığı anlaşılıyor.

247

Düzen. Tanrı'yı aramaya yöneltmek için bir dosta gönderilen teşvik mektubu. Ve kendisi şöyle cevap verir: "İyi ama aramak neye yarar, ortaya hiçbir şey çıkmıyor." Cevap şu olacak: "Umutsuzluğa kapılma." Buna karşılık o, bir parça da olsa ışığa kavuşmaktan mutluluk duyacağını, fakat inanacak olsa bile bizzat bu din açısından bunun kendisine bir şey kazandırmayacağını ve bu yüzden hiç aramamayı tercih ettiğini söyleyecek. Buna verilecek cevap: "Makine."⁶

248

İspatların faydasına işaret eden mektup. Makineye binaen.

İman ispattan farklıdır. Biri insanidir, öbürü ise Tanrı'nın ihsanı. *Hak ehli, imanıyla yaşar.*⁷ Tanrı'nın bizzat kalplere koyduğu bu imandır ve ispatlar çoğu zaman bunun vesilesidir, *iman haberi işitmekle olur.*⁸ Fakat bu iman kalptedir ve *biliyorum* değil, *inanıyorum*⁹ dedirtir.

249

Kurtuluş umudunu biçim ve usullere bağlamak bağnazlıktır, onlara riayet etmek istememek ise küstahlıktır.

6 Bkz. Fragman 246. "Bahis" başlığıyla bilinen ünlü pasaj, makine üzerine düşünceleri içermektedir. Bkz. Fragman 233.

7 *Justus ex fide vivit.* Romalılar, 1:17.

8 *Fides ex auditu.* agb., 10:17.

9 *Scio* değil, *credo.*

250

Tanrı'ya kavuşmak için dışın içle, zahirîn bâtınla bir olması gerekir, yani diz çökmeli, dudaklarımızla dua etmeliyiz vs. Böylece, Tanrı'ya boyun eğmek istemeyen kibirli kişi artık onun yarattığına boyun eğer. Zahirî olandan yardım beklemek batıl itikattır. Bâtınla bir olmayı istememek kibirdir.

251

Putperestlik gibi diğer dinler daha popülerdir, çünkü onlarda her şey zahirîdir, fakat akıllı insanlara uygun değildir. Tümüyle akli olan bir din, akıllı kimseler için daha uygun olacak, fakat halka hitap etmeyecektir. Sadece Hristiyanlık herkes için uygundur, çünkü zahirî olanı deruni olanla birleştirmiştir. Halkı deruni olana yükseltirken aklıyla gururlananları zahirî olan karşısında tevazuya sürükler; ikisi birden olmadan din mükemmel olamaz, çünkü halk lafızdaki manayı kavramalı, akıllı olanlar ise anladıklarını lafza tabi kılmalıdır.

252

Kendimizi yanlış tanımayalım: Zihin olduğumuz kadar otomatıktır da. Ve bu yüzdendir ki akılla ispat, ikna etmenin tek aracı olamaz. İspat edilmiş şeylerin sayısı ne kadar azdır! İspatlar, deliller sadece zihni ikna edebilir, en kuvvetle ve katiyetle inandığımız delilleri bize sağlayan ise âdet ve alışkanlıklardır. Zihni, düşünmesine fırsat vermeden kendisiyle birlikte sürükleyen otomatı meylettiren şey âdet ve alışkanlıklardır. Yarın güneşin doğacağını ve günün birinde öleceğimizi ispat edebilen var mıdır? Ya bunlara inanmayan var mıdır?

Demek ki bizi ikna eden âdet ve alışkanlıktır. Bunca Hristiyan, bunca Türk ve pagan olmasına, bunca asker, bunca çeşitli meslek vs. olmasına neden olan da budur. (Paganların değil de Hristiyanların vaftizle imana gelmeleri bundandır.) Velhasıl zihin bir defa hakikatin nerede olduğunu gördükten sonra, susuzluğumuzu gidermek ve kendimizi sürekli elimizden kaçan bu imanda sabit kılmak için âdet ve alışkanlığa başvurmalıyız. Zira her zaman delile sahip olmak çok güçtür. İnancı daha kolay elimizde tutabilmeliyiz, ki bu da alışkanlıkla olur. Şiddete, maharete veya argümana başvurmadan bizi inandıran, yetilerimizi bu inanca meylettiren ve bu yolla ruhumuzu doğal halinde inançla buluşturan şey alışkanlıktır. Sadece kanaat gücüyle inanmak yeterli değildir, hele de otomat, tersine inanmaya meyilliye. Dolayısıyla bizdeki bu iki kısmın da inandırılması lazımdır: Zihin hayatta bir defa anlaşılması yeterli olan sebepler yoluyla, otomat ise âdet ve alışkanlıklarla inandırılmalı, bunların karşı yöne meyletmesine izin verilmemelidir. *Kalbimi meylettir ya Rab.*¹⁰

Akıl pek çok perspektiften ve ilkeden hareketle yavaş hareket eder; bu ilke ve perspektiflerin daima onun huzurunda bulunması gerekir, fakat akıl bu ilkeleri daima aklında tutamadığından sürekli dalgınlığa düşer veya yolunu şaşırır. Hisler ise böyle işlemez; derhal faaliyete geçer ve harekete hep hazırdır. Dolayısıyla inancımız hissiyatımızda yer etmelidir, aksi halde daima sallantıda olacaktır.

253

İki ifrat.

Aklı dışlamak, sadece akli kabul etmek.

10 *Inclina cor meum Deus.* Mezmurlar, 119:36.

254

Her söze kandıkları için insanlardan şikâyetçi olmak nadir bir durum değildir. Bu da inanmazlık gibi, doğal bir kusurdur ve en az onun kadar zararlıdır.

Bağnazlık.

255

Dindarlık bağnazlıktan farklıdır.

Dindarlığı bağnazlığa vardırmak onu tahrip etmektir.

Zındıklar bizi bağnazca teslimiyet göstermekle suçluyorlar. Bizi suçladıkları şeyi yapmış oluyorlar böylece.

Görülmediği gerekçesiyle Komünyon ayinine inanmanın küfür oluşu.

Bazı önermelere inanmaktaki bağnazlık.

İman vs.

256

Gerçek Hristiyan azdır. Bunu inançla ilgili olarak da söylüyorum. İnanan pek çok kişi vardır, ama inançları bağnazlıktan kaynaklanır. İnanmayan pek çok kişi var, ama inançsızlıkları sefahatten ötürüdür. Bu iki grupta da yer almayan pek az kişi vardır.

Tamamen takvayla hareket edenler ile kalpten hislerle inananları bu iki gruba katmıyorum.

257

Üç tür insan vardır: Tanrı'yı bulmuş ve ona hizmet etmekte olanlar; Tanrı'yı bulamamış fakat aramakla uğraşanlar; Tanrı'yı bulamamış ve hayatlarını onu aramadan geçirenler. İlk gruptakiler akıllı ve mutludurlar, sonuncu gruptakiler akılsız ve mutsuzdurlar. Aradakiler ise mutsuz ve akıllıdırlar.

258

*Herkes kendine göre bir Tanrı yaratıyor.*¹¹

İğrenme.

259

Sıradan insanların, düşünmek istemedikleri şeyleri düşünmemek gibi bir kabiliyetleri vardır. “Mesih’le ilgili bölümler hakkında düşünme,” der Yahudi, oğluna. Bizim milletimiz, Hristiyanlar da sıklıkla aynı şekilde davranır. Batıl dinler ve hatta hak din de, pek çok insan için böyle muhafaza edilir.

Fakat kendini düşünmekten alıkoyma kabiliyetine sahip olmayan ve özellikle de yasaklanan şeyleri düşünen kişiler vardır. Bu insanlar, batıl dinlerden ve sağlam argümanlar bulamazlarsa hak dinden de kendilerini sıyrırırlar.

260

Kalabalığa saklanır ve sayısal üstünlüğü yardıma çağırırlar. Kargaşa.

11 *Unus quisque sibi Deum fingit.* Süleyman’ın Özdeyişleri, 15:8,16.

Otorite.

Söylenildiğini duyduğunuz şeyleri inancın kaidesi yapmak bir yana, söyleneni sanki hiç işitmemiş gibi yapmadan hiçbir şeye inanmamalısınız.

Sizi inandıracak olan şey, başkalarının değil, aklınızın sürekli sesi ve kendi kendinize verdiğiniz onaydır.

İnanç o denli önemlidir!

Yüz türlü çelişki içeren bir şey bile doğru olabilir.

Kadimlik inancın kaidesi ise, kadim insanların kaidelerinin olmadığını mı söyleyeceğiz?

Ortak kanı kaide olsaydı, insanlar helak olduğunda kaideye ne olurdu?

Sahte tevazu, gurur.

Perdeyi kaldırın.

Boşa çabalıyorsunuz: Ya iman ya inkâr ya da şüphe edeceksiniz.

Öyleyse kaidemiz yok mu?

Hayvanların yaptıkları şeyi iyi yaptığına hükmedecek kaidelerimiz var. İnsanlar hakkında hüküm vermekte kullanabileceğimiz bir kaide yok mudur?

At için koşmak neyse, inkâr, iman ve şüphe etmek de insan için odur.

Günah işleyenlerin cezası: hataya düşme.

Hakikatten hazzetmeyenler, onu reddedenlerin çokluğunu ve ihtilafları bahane gösterirler; dolayısıyla hataları aslında sadece hakikati ve iyiliği sevmemelerindendir. Bu yüzden de mazeretleri yoktur.

262

Hurafeler ve dünyevi arzular.

Vesvese, kötü arzular.

Kötü korku.

Tanrı'ya inançtan değil, var mı yok mu tereddüdünden doğan korku. İyi korku imandan gelir, sahte korku kuşku-
dan. İyi korku ümitle beraberdir, çünkü imandan doğmuştur
ve iman ettiğimiz Tanrı'ya ümit besleriz. Kötü korku ümit-
sizlikle beraberdir, çünkü iman etmediğimiz Tanrı'dan kor-
karız. Bazıları Tanrı'yı kaybetmekten bazıları ise bulmaktan
korkar.

263

“Bir mucize olsa, imanım sağlamlaşır,” deriz. Mucize
görmediğimizde bunu söyleriz.

Uzaktan görülen gerekçeler görüşümüzü sınırlandırır gi-
bidir, ama gerekçelere ulaştığımızda bunların ötesinin de ol-
duğunu görmeye başlarız. Hiçbir şey zihnimizin konuşkanlı-
ğını durduramaz. “Hiçbir kaide yoktur ki istisnası olmasın,”
deriz, bir şeyi bütün boyutlarıyla kuşatacak kadar genel
bir hakikat olmadığını söyleriz. Hakikatin tümüyle evren-
sel olmayışı, önümüzde duran bir meseleyi istisna saymak
için mazeret sağlamaya yeter; şöyle deriz: “Bu her zaman
doğru değildir, dolayısıyla bunun doğru olmadığı durumlar
vardır.” Ve bu istisnalar bir şekilde bulunamıyorsa ya son
derece talihsiz ya da son derece yeteneksizdir.

264

Her gün yemekten ve uyumaktan usanmayız, çünkü aç-
lık da uyku da geri gelir. Yoksa onlardan da usanırdık.

Aynı şekilde maneviyata açlık duymazsak ondan da sıkılırız: Doğruluğa açlık.¹² Sekizinci saadet.

265

Duyuların söylemediklerini iman söyler, fakat duyularla bilinenin tersini değil. İman, duyuların karşısında değil, üstündedir.

266

Teleskoplar bizi, eski filozoflar için var olmayan nice cisimden haberdar etti. Yıldızların çokluğuyla ilgili olarak, “Sadece 1022 tane var, biliyoruz,”¹³ denilerek Kutsal Yazılar açıktan açığa eleştirildi.

Yeryüzünde otlar var, görüyoruz. — Aydan bunları göremezdik. Ve otlarda ince lifler var ve bu ince liflerde hayvancıklar var; peki ya daha sonra hiç mi bir şey yok? — Ah şu haddini bilmez insanoğlu!

— Bileşikler unsurlardan oluşur, unsurlar ise böyle değildir. — Ey haddini bilmez insanoğlu, burada ince bir nokta var.

— Görmediğimiz şeylerin, var olduğunu söylememeliyiz. — Demek ki herkes gibi konuşmalı, fakat herkes gibi düşünmemeli.

267

Aklın varacağı son nokta, kendisini aşan sonsuz şey olduğunu kabul etmesidir. Bunu kabul edecek kadar ileri gide miyorsa, sadece zayıf bir akıldır.

12 Matta, 5:6.

13 Yıldızlar kataloğunda Ptolemaios (Batlamyus olarak da bilinir) yıldızların sayısını 1022 olarak tespit eder.

Doğal şeyler bile aklın ötesindeyse, doğaüstü olanlar için ne demeli?

268

Teslimiyet.

— Nerede kuşku duymak, nerede tasdik etmek ve nerede teslim olmak gerektiğini bilmeli. Böyle yapamayan biri, aklın gücünü anlamıyor demektir. Kimileri gerek ispatın ne demek olduğunu bilmediğinden her şeyin ispatlanabilir olduğunu öne sürerek, gerek hangi noktada teslim olmak gerektiğini bilmediği için her şeyden kuşku duyarak, gerekse de nerede hükme varmak gerektiğini bilmediğinden her söylenene teslim olur, bu ilkeye uymazlar.

269

Teslimiyet aklın kullanılmasıdır ve gerçek Hristiyanlık buna dayanır.

270

Aziz Augustinus. Akıl teslim olması gereken bazı durumların varlığını tasdik etmeseydi asla hiçbir şeye teslim olmazdı.

Dolayısıyla aklın, teslim olmak gerektiğine hükmettiği durumlarda teslim olması doğrudur.

271

Bilgelik bizi çocukluğa geri götürür. *Küçük çocuklar gibi olmadığınız sürece.*¹⁴

¹⁴ *Nisi efficiamini sicut parvuli.* Matta, 18:3. “Yolunuzdan dönüp küçük çocuklar gibi olmadığınız sürece Göklerin Egemenliği’ne asla giremezsiniz.”

272

Aklın bu yadsınması kadar akla yatkın gelen başka bir şey yoktur.

273

Her şeyi akla teslim edecek olursak, dinimizin gizemli ve doğaüstü hiçbir tarafı kalmayacaktır.

Aklın ilkelerine ters düşecek olursak, dinimiz saçma ve gülünç olacaktır.

274

Tüm muhakememiz hissetmeye boyun eğmeye varıyor.

Fakat hayalgücü, hissetmeye hem benzer hem de ona karşıttır, öyle ki bu iki karşıt arasında ayrım yapamayız. Bazıları hissetmenin hayalgücü olduğunu söylerken diğerleri hayalgücünün hissetme olduğunu söylüyor. Oysa kurala ihtiyacımız var. Akıl kendini ortaya koyar fakat her yöne meyledebilir.

Demek ki böyle bir kural yoktur.

275

İnsanlar kalpleri ile hayalgüçlerini sık sık birbirine karıştırırlar ve hidayet bulmayı düşündükleri andan itibaren hidayet bulduklarına inanırlar.

276

M. de Roannez şöyle derdi:¹⁵ “Sebepler benim için sonradan gelir, önce bir olay, sebebini bilmeden ya hoşuma gider ya da beni sarsar. Ama beni sarsan sebebi hep sonradan keşfettiğim bir sebeple sarsılırım.”

Ama bence, olay sonradan bulduğumuz sebepler yüzünden sarsmaz bizi, ancak sarsıldığımız için sonradan sebepleri buluruz.

277

Aklın bilmediği gerekçeleri vardır kalbin, bin türlü örnekten biliriz bunu.

Kalbin evrensel bir varlığı doğal olarak sevdiğini ve ona kendini açtığı takdirde kendini de doğal olarak sevdiğini söylüyorum ve yaptığı tercihlere göre birine veya öbürüne karşı kalbi de katılaşabilir. Birini reddedip öbürünü tuttunuz. Kendinizi akıl sayesinde mi seviyorsunuz?

278

Tanrı’yı duyumsayan kalptir, akıl değil. İşte iman denilen şey budur. Kalple hissedilen Tanrı, akılda değil.

279

İman Tanrı vergisidir. Onun aklın bir vergisi olduğunu söylediğimizi sanmayın. Başka dinler kendi itikatlarıyla ilgili olarak bunu söylemezler. İnanç için tek araç olarak akılı gösterirler, ama akıl inanca götürmez.

15 De Roannez, Poitou ilinin valisi ve Pascal’in yakın arkadaşıdır.

280

Tanrı'yı bilmekle onu sevmek arasında nice mesafe var.

281

Kalp.
İçgüdü.
İlkeler.

282

Hakikati sadece akılla değil, kalple de biliriz. Kaldı ki birincil ilkeleri ancak bu ikinci yolla, yani kalple biliriz ve bunda hiç payı olmayan akıl, birincil ilkelere boş yere karşı çıkmaya kalkışır. Tek amaçları bu olan şüphecilerin çabaları beyhudedir. Bunları akılla ispat konusunda âciz kalsak da hayal görmediğimizi biliriz. Bu âcizlik sadece aklımızın zayıflığını gösterir, yoksa onların ileri sürdüğü gibi bütün bilgilerimizin kesinlikten uzak olduğunu değil. Çünkü uzam, zaman, hareket, sayı gibi birincil ilkelerle ilgili bilgilerimiz, akıl yürütmeye ulaştığımız bilgiler kadar sağlamdır. Akıl, kalbin ve içgüdülerin bilgisine dayanmak ve bütün savlarını bunlar üzerinde temellendirmek durumundadır. (Kalp uzayda üç boyut olduğunu, sayıların sonsuz olduğunu hisseder. Ancak bundan sonra akıl, biri diğerinin iki katı olan iki kare sayının olmadığını ispatlayabilir. İlkeler hissedilir, önermeler ise ispat edilir; değişik biçimlerde olmakla birlikte ikisinde de kesinlik vardır.) Ve aklın birincil ilkeleri kabul etmeden önce kalpten bunların kanıtını istemesi hem faydasız hem de saçmadır. Aynı şey, aklın ispatladığı bütün önermeleri kabule yanaşmadan önce, kalbin bunlara dair bir hissi akıldan talep etmesi için de geçerlidir.

Dolayısıyla bu âcizlik sadece, her konuda hüküm vermeye meraklı aklı tevazuya sürüklemekle kalmalı, sanki tek bilgi kaynağımız akılmış gibi, kesinliğe karşı saldırı halini almamalıdır. Keşke Tanrı sayesinde hiç akla ihtiyaç duymayıp, her şeyi içgüdüyle ve hisle bilebilseydik, fakat doğa bizi bu nimetten mahrum bırakmış, bu tür bilgiden bize pek az bahşetmiştir. Diğer her tür bilgiyi ise sadece akıl yürütme yoluyla elde edebiliyoruz.

Bu yüzdendir ki Tanrı'nın, imanını kalbî bir hisle bahşettiği kişiler pek talihlidirler ve gereğince kani olanlar da onlardır. Böyle olmayanları ise, Tanrı onlara kalbî bir his bahşedinceye kadar, akıl yoluyla inandırabiliriz ancak. Bu kalbî his olmadan iman ancak beşerîdir ve kurtuluşu sağlamaz.

283

Düzen. Kutsal Yazılar'da düzen olmadığı yönündeki itiraza karşı.

Kalbin kendi düzeni, zihninin ise kendine göre ayrı bir düzeni vardır, ki o da ilkeden ve ispattan ibarettir. Kalbin düzeni başkadır. Sevginin sebeplerini bir düzen içinde sıralayarak sevilmemiz gerektiğini ispat etmiş olmayız; böyle bir şey abes olurdu.

İsa ve Aziz Pavlus ilahi sevginin düzenine sahiptiler, zihninin değil. Bu yüzden eğitmeyi değil coşkuyla tutuşturmayı istemişlerdir.

Aziz Augustinus da aynı şekilde. Bu düzen temel olarak, amaçla alakalı bir şeyi daima bu amaca işaret edecek şekilde açıklamaktan ibarettir.

284

Kendi halindeki insanların akıl yürütmeden iman etmelerine şaşmayın. Tanrı onlara Tanrı'yı sevmek, nefislerinden nefret etme kabiliyeti vermiştir. Kalplerini inanmaya meyilli kılmıştır. Tanrı kalbimizi meylettirmedikçe gerçek ve sağlam bir inançla inanamayacağız, öyle olduğunda ise hemen inanaacağız.

Davud bunu iyi biliyordu. *Yüreğimi yönelt ey Rab*,¹⁶ vs.

285

Din her tür zekâyâ uygundur. Bazıları dinin kurumsallığında kalırlar ve bu din öyledir ki kilisenin kurumsal hali bile tek başına onun hak olduğunu ispata yeterlidir. Bazıları havarilere kadar, en bilgililer ise dünyanın başlangıcına kadar geri giderler. Melekler daha da fazlasını görür ve daha da evvele giderler.

286

Ahitleri okumadan inananların, inanmalarına sebep tümüyle kutsal bir iç eğilime sahip olmaları ve dinimiz hakkında duyduklarının bununla uyumlu olmasıdır. Bir Tanrı'nın kendilerini yarattığını hissederek. Sadece Tanrı'yı sevmek isterler, sadece nefislerinden nefret etmek isterler. Bu kuvvetin kendilerinden kaynaklanmadığını, tek başlarına Tanrı'ya gitmekten âciz olduklarını ve Tanrı onlara gelmediği takdirde onunla iletişime kabil olmadıklarını hissederek. Vedimizle ilgili anladıkları sadece Tanrı'yı sevmek ve nefisinden nefret etmek gerektiğidir. fakat hepimiz yozlaşmış, Tanrı'ya

16 *Inclina cor meum Deus in.* Mezmurlar, 119:36.

liyakatsiz olduğumuzdan, Tanrı'nın bizimle bir olmak için kendini insan haline getirdiğini duyarlar. Kalbinde bu meyil olan, görevlerinin yanı sıra yetersizliklerini de bilen insanları inandırmak için bundan fazlasına gerek yoktur.

287

Kehanetlerden ve delillerden habersiz Hristiyan olduğunu gördüğümüz kişiler, bu konuda bunların bilgisine sahip olanlar kadar iyi hüküm veriyorlar. Diğerleri zihinleriyle, onlarsa kalpleriyle hüküm veriyor. Onları inanmaya meylettiren bizzat Tanrı'dır ve bu yüzden onların inançları layıkıyla sağlamdır.

[Bu şekilde hüküm vermenin kesinlikten yoksun olduğu ve inançsızların ve zındıkların bu yolu takip ederek dalalete düştükleri söylenebilir.

İnançsızların ve zındıkların aynı şeyi söyledikleri söylenebilir. Fakat ben buna, Tanrı'nın, Hristiyanlığa inanmayı sevenlerin kalbini gerçekten de eğilimli kıldığına dair kanıtlarımız olduğunu, inananların ise söyledikleri şeylerle ilgili hiçbir kanıtlarının olmadığını söyleyerek cevap veririm. Ve terim bakımından önermelerimiz benzer olsa da, birinin delil yoksunluğu ile diğerinin sağlam delilli oluşu bakımından arada fark vardır.]

İspat sormadan kalbiyle inanan şu Hristiyanlardan birinin, aynı şeyin [ispatsızlığın] kendisi için de geçerli olduğunu söyleyen bir inançsız, belki de ikna edemeyeceğini rahatlıkla kabul ederim. Fakat dinin delillerini bilenler, bu inanan kişinin, her ne kadar kendi başına ispatını veremese de, gerçekten de Tanrı'dan ilham aldığını zorlanmadan ispatlayabilir.

Zira Tanrı, kehanetlerinde, İsa Mesih zamanında ruhunu milletlerin arasına yayacağını, Kilise'nin oğullarının, kızları-

nın ve evlatlarının peygamberlik edeceğini söylediğine göre, Tanrı'nın başkalarıyla değil, onlarla olacağı kesindir.

288

Tanrı'nın kendini gizlemesinden şikâyet etmek yerine, kendini bu denli açık ettiği için ona şükredeceksiniz; böylesi yüce bir Tanrı'yı bilmeye layık olmayan kibirli bilgelere kendini açık etmediği için de yine ona şükredeceksiniz.

Onu iki tür insan bilir: Mütevazı bir kalbi olanlar, yani ister yüksek ister alçak, zekâ düzeyi ne olursa olsun alçakgönüllülüğü kucaklayanlar; bir de karşılarına çıkan engeller ne türden olursa olsun hakikati görmeye yetecek anlayış gücüne sahip olanlar.

289

Deliller.

1. Tesis edilişi itibarıyla Hristiyanlık dini: son derece güçlü, şefkatli ve bir o kadar da doğaya aykırı biçimde tesis edilişi.

2. Hristiyan bir ruhun kutsallığı, yüceliği ve mütevazılığı.

3. Kutsal Yazılar'ın mucizeleri.

4. Özelde İsa Mesih.

5. Özelde havariler.

6. Özelde Musa ve peygamberler.

7. Yahudi milleti.

8. Kehanetler.

9. Süreklilik: başka hiçbir dinin süreklilik arz etmeyişi.

10. Her şeyi açıklayıp anlamlandıran öğretisi.

11. Bu yasanın kutsallığı.

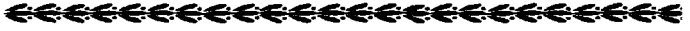
12. Dünyanın gidişatı.

Hiç şüphesiz, hayatın ne olduğunu, bu dinin ne olduğunu düşündükten sonra, bu dini izleme eğilimi kalbimize düşmüşse onu yok saymamalıyız. Ve bu dini izleyenlerle alay etmenin hiçbir zemini olmadığı da muhakkaktır.

290

Dinin ispatları.

Ahlâk./Öğreti./Mucizeler./Kehanetler./Mecazlar.

V. Fasıf

291

Adaletsizlikle ilgili mektupta şu gündeme gelebilir:

İlk doğan oğulların her şeye sahip olmasının abesliğı.
“Dostum, sen dağın bu yamacında doğdun; o yüzden ağa-
beyinin her şeye sahip olması haktır.”

“Beni niçin öldürüyorsunuz?”

292

Suyun öte yanında yaşar.

293

“Beni niçin öldürüyorsunuz?” “Nasıl yani! Suyun öte yanında yaşamıyor musun? Bu tarafında yaşıyor olsaydın dostum, bu beni katil yapardı ve seni böyle öldürmek haksız olurdu. Ama mademki diğer tarafta yaşıyorsun, bu beni cecur, öldürmeyi de haklı kılıyor.”

Hükmetmek istediği dünyayı nasıl bir düzene dayandıracak? Tek tek insanların kaprisine dayandıracak olsa, ne kargaşa! Adalete dayandıracak olsa, adaletin ne olduğundan habersiz.

Haberi olsaydı, insanların benimsediği düsturlar içinde en harciâlem olanı, herkesin kendi ülkesinin geleneklerine uyma gereğini kural diye koymazdı kuşkusuz. Gerçek hakaniyetin ışığı bütün milletlere boyun eğdirirdi. Yasakoyucular, bu değişmez, sabit adaletin yerine kâh Perslerin kâh Almanların kuruntu ve kaprislerini model almak zorunda kalmazlardı. Adaletin dünya üzerindeki bütün devletlerde ve bütün zamanlar için tesis edildiğini görürdük; oysa adil olsun adaletsiz olsun, iklim değişince mahiyeti de değişmeyen hiçbir şey göremiyoruz, kutba doğru üç enlem aşıldı mı tek mil hukuk ilmi altüst oluyor. Bir meridyen tayin ediyor hakikati. Temel yasalar birkaç yıldan sonra elden çıkartılıyor. Hakların da vadesi var. Satürn'ün Aslan burcuna girişi filanca cürümün kaynağına işaret ediyor. Sınırları bir nehirle çizilen gülünç adalet! Pireneler'in berisinde doğru olan ötesinde yanlış oluyor.

Adaletin bu âdetlerde olmadığını itiraf ediyorlar, bütün ülkelerde ortak olan doğal yasalardaymış. Beşerî yasaları keyfince serpiştiren talih, bunların arasına hiç değilse evrensel bir tane koymuş olsaydı, hiç kuşkusuz bu görüşü de inatla savunurlardı. Fakat komik olan şu: İnsanların kaprisleri o kadar çeşitli ki böyle bir evrensel yasa mevcut değil.

Hırsızlık, ensest, evlat katli, baba katli, hepsi bir vakit bir yerde faziletli davranışlar sayılmış. Nehrin ötesinde yaşıyor diye ve hükümdarı benim hükümdarımla kavgalı olduğu için kendisiyle hiçbir sorunum bulunmayan birinin beni öldürme hakkına sahip olmasından daha gülünç bir şey olabilir mi?

Şüphesiz doğal yasalar vardır, fakat şu yozlaşmış güzel gerekçe her şeyi de yozlaştırmıştır. “Artık bizim olan hiçbir şey yok, bizim dediğim sadece bir uzlaşi ürünüdür.”¹ “İşlenen cürümler senato kararları ve halkoyu mucibince cürümdürler.”² “Eskiden kabahatlerimiz bize acı çektiriyordu, bugünse yasalarımız acı çektiriyor.”³

Bu karmaşanın sonucu olarak bazıları adaletin özünün yasakoyucunun otoritesi olduğunu, bazıları hükümdarın menfaati olduğunu, bazıları ise mevcut âdetler olduğunu söylüyor. En sağlam görüş de bu sonuncusu. Sadece akla göre değerlendirirsek, hiçbir şey kendi başına adil değil, zamanla her şey değişiyor. Âdetler, sırf kabul gördükleri için, hakkaniyet namına ne varsa belirliyor. Bu [kabul görme] onların otoritesinin gizli (mistik) temeli; kim birincil ilkelere indirgemeye çalışırsa onları tahrip eder. Hiçbir şey kusurları ıslah eden bu yasalar kadar kusurlu olamaz. Adil oldukları için bu yasalara itaat edenler, adaletin özüne değil hayali bir adalete itaat etmektedir. Bunlar kendilerinden başka bir şeyi referans göstermezler, sadece yasa olmaktan ibarettirler. Bunların temelinde ne yattığını araştırmaya kalkışan biri bu temelin ne kadar zayıf ve süfli olduğunu gördüğünde, eğer insan muhayyilesinin aşırılıklarını gözlemlemeye alışkın değilse, geçen bir asırlık zamanın bunlara ne büyük ihtişam ve hürmet kazandırdığına şaşırıp kalacaktır. Devletlere karşı isyan ve devrim sanatı, yerleşik âdetleri sarsmak ve bunu da, onların kökenine inerek, adaletten de otoriteden de ne derece yoksun olduklarını göstererek yapmaktır. Adaletsiz bir geleneğin ortadan kaldırdığı, devletin ilksel ve temel yasalarına geri dönmemiz gerektiğini söyleyenler var. Her şeyin yitirilmesiyle sonuçlanacak kesin bir yoldur bu, çünkü bu

1 *Nihil amplius nostrum est, quod nostrum dicimus artis est.* Cicero, *De finibus*, V. 21.

2 *Ex senatus consultis et plebiscitis crimina exercentur.* Seneca, *Epistulae*, XCV.

3 *Ut olim vitis sic nunc legibus laboramus.* Tacitus, *Annales*, III.

ölçüte göre hiçbir şey adil olmayacaktır. Gelgelelim, halk bu tür söylemleri dinlemeye dünden hazır. Bir şeyin boyunduruk olduğunu kabul etmesiyle onu fırlatıp atması bir oluyor, sonuçta halkın ve de yerleşik âdetleri inceleyen meraklı araştırmacıların içine düştükleri bocalama, ekâbirin ekmeğine yağ sürüyor. İşte bu yüzden en bilge yasakoyucular, insanları kendi iyilikleri için aldatmak gerektiğini söylemişlerdir. Bir başka sağlam siyaset adamı şöyle diyordu: “Onu kurtaracak hakikatten habersiz olduğuna göre, yanıltılması evladır.”⁴ Gasbedildiği gerçeğinden haberdar olmaması gerekir; çünkü bu en başta gerekçesiz tesis edilmiş, daha sonra akla uygun hale gelmiştir. Muteber ve ebedî bir şey gibi görülmesini sağlamak gerekir; yakın zamanda sona ermesi istenmiyorsa, kökeni, kaynağı gizlenmelidir.

295

Benimdir, senindir.

Bu zavallı çocuklar “Bu köpek benim,” “Güneşteki şu nokta benim,” diyorlardı. İşte, tek mil dünya toprağının gasbedilmesinin örneği ve de başlangıcı.

296

Savaş açmak, onca insanı öldürmek, şu kadar İspanyol’u ölüme mahkûm etmek kararını vermek gerekince tek bir adam, üstelik yanlış biri bu kararı alıyor. Üçüncü ve yansız biri olması gerekirdi.

4 *Cum veritatem qua liberetur ignoret, expedit quod fallatu.* Augustinus, *De Civitate Dei*, IV. 27.

297

*Gerçek yasa*⁵ hakkında. Artık yoksunuz ondan. Yoksun olmasaydık, ülkemizin âdetlerine uymayı bir adalet kaidesi olarak kabul etmezdik.

Adil olanı bulamadığımız için gücü bulduk vs.

298

Adalet, güç.

Adil olanı izlemek adildir. Güçlü olanı izlemek ise mecburidir.

Güçsüz adalet iktidarsızdır. Adaletsiz güç ise zorbadır.

Güçsüz adalete muhalefet edilir, çünkü kötü insanlar her zaman vardır. Adaletsiz güç ise itham edilir. Dolayısıyla güç ile adaleti birleştirmek gerekir. Bunun için de adil olanı güçlü veya güçlü olanı adil kılmak gerekir.

Adalet tartışma konusudur. Güç ise kolay tanınır ve tartışmaya gelmez. Bu yüzden güç, adil olanın emrine verilememiştir, çünkü güç hakka meydan okumuş ve onu haksız, kendini haklı ilan etmiştir.

Ve böylece, haklı olanı güçlü kılamadığımızdan, güçlü olanı haklı kıldık.

299

Bir ülkenin kuralları arasında evrensel olanlar, sıradan şeyleri düzenleyen yasalardır sadece, diğer hususlarda yasalar çoğunluğa göre belirlenir. Bu neden kaynaklanır? İçinde barındırdıkları güçten. Bu yüzden, gücünü başka yerden alan krallar danışmanlarının oyçokluğuna uymaz.

5 *Veri juris.*

Kuşkusuz zenginliğin eşit dağılımı adildir, fakat gücü adalete boyun eğdirmeyi beceremediğimiz için, güce boyun eğmeyi adil hale getirmişiz. Adaleti sağlamlaştırmayı beceremediğimizden gücü haklı kılmışız, böylece adalet ve gücü bir araya getirmeyi, en üstün iyi olan barışı hâkim kılmayı ummuşuz.

300

“Silahlı, güçlü bir adam mülküne sahip çıktığında, mülkü güven altındadır.”⁶

301

Güç.

Niçin çoğunluğu takip ederiz? Daha geçerli gerekçeleri olduğundan mı? Hayır, daha büyük güce sahip olduğundan.

Kadim törelere ve görüşlere uymamız nedendir? Daha kutsal olduklarından mı? Hayır, benzersiz oldukları ve bizi farklılıklarımızın kökünden uzağa taşıdıkları için.

302

Âdetlerin değil, gücün yarattığı bir intibadır bu, çünkü yenilik getirme yeteneği nadirdir. Sayıca baskın olanlar sadece riayet etmek isterler, icatlarıyla yenilikler peşinde olanlara itibar etmeyi reddederler. Hak ettikleri itibar için bastırıp hiçbir yenilik getirmeyenleri hor görürlerse, insanlar onları komik isimlerle çağırır ve sopalarlar. Öyleyse kimsenin, ince zekâsıyla övünmemesi veya herkesin zekâsını kendine saklaması gerekir.

⁶ Luka, 11:21.

303

Dünyanın hâkimi kanaat değil güçtür, fakat gücü kullanan kanaattir.

Kanaati oluşturan güçtür. Etliye sütlüye karışmadan yaşamak kanaatimizce güzeldir. Niçin? Çünkü bir ip üzerinde dans etmek isteyen kişi, tek başına kalacaktır. Ama ben bunu yakışksız bulan bir insan topluluğunu etrafıma toplayarak daha güçlü olabilirim.

304

İnsanların birbirlerine saygı göstermelerini sağlayan bağlar genellikle zaruret bağlarıdır, zira bu saygıda farklı dereceler vardır; herkes bir diğerine hükmetmek ister ama herkes değil, sadece bazıları bunu gerçekleştirebilir.

Gelin, bu bağları oluşurken gözlemlediğimizi düşünelim. Güçlü taraf zayıf olanlar üzerinde tahakküm kuruncaya kadar kuşkusuz aralarında savaşıacaklar ve nihayet galip gelen bir taraf olacaktır. Ancak bu taraf bir kere belli olduğunda, savaşın sürmesini istemeyen hükmedenler, ellerinde olan gücün kendi keyiflerine göre devredileceğini ilan ederler: bazıları gücü halkoyuna sunarken bazıları da soylarından gelen mirasçılara vs. devrederler.

Ve işte hayalgücü burada devreye girmeye başlar. O zamana kadar salt güç iş görmektedir. Artık hayalgücü gücü belli bir tarafa dayandırır, Fransa'da bu soylulardır, İsviçre'de avamdır vs.

Demek ki filancanın falancaya saygı göstermesini sağlayan bağlar, hayalgücünün bağlarıdır.

305

İsviçreliler kendilerine beyefendi denilmesine alınırlar ve yüksek memurluğa layık görülmek için avamdan geldiklerini kanıtlamaları gerekir.

306

Dükler, krallar ve yüksek memurlar (güç her şeye hükmettiği için) gerçek ve zaruridirler; bunlar her zaman, her yerde vardır. Ama şu ya da bu kişiyi o mevkie ulaştıran sadece kanaatler olduğundan, bunda bir süreklilik yoktur, değişime tabidir vs.

307

Şansölye gösterişlidir ve kılığı süslerle bezelidir, çünkü makamı düzmecedir. Ama kral öyle değildir: Güce sahiptir. Hayalgücüyle işi olmaz. Hâkimlerin, hekimlerin vs. bütün işi hayalgücüyle.

308

Krallar, âdet olduğu üzere, yanlarında muhafızları, bandlerı, memurlarıyla ve makineyi saygı ve korku duymaya ayarlayan diğer şeylerle birlikte görüldüğünden, arada sırada bu debdebe olmadan tek başlarına görüldüklerinde de, kullarında yine aynı saygı ve korkuyu uyandırırılar, çünkü kafamızda onların şahsı ile genelde onlara eşlik edenleri birbirinden ayıramayız. Ve bu etkinin âdetlerin bir sonucu olduğunu bilmeyen insanlar, onun doğal bir güçten kaynak-

landığına inanırlar. Bu durum, *tanrısallık vasfı yüzüne sirayet etmiş* vb. sözlerin sarf edilmesine yol açar.

309

Adalet.

Moda neyin çekici olduğunu tayin ettiği gibi adaleti de tayin ediyor.

310

Kral ve despot.

Benim de art düşüncelerim olacak.

Her yolculukta dikkat edeceğim.

Müesses olanın büyüklüğü, müesses olana saygı.

Büyük insanlar, insanları mutlu edebilmekten keyif alırlar.

Zenginliğin özü, gani gani mazhar olmaktır.

Her şeyin özünü araştırmalı. Gücün özü, korumaktır.

Güç riyakârlığa saldırdığında: Bir er rütbeli bir memurun kepini alıp pencereden fırlattığında.

310bis

İtaat –hayalgücüyle.

311

Kanılara ve hayalgücüne dayanan bir düzen bir süre hâkim olabilir; tatlı, hoş bir düzendir üstelik. Güce dayalı düzen ise daima hüküm sürer. Dolayısıyla kanı, dünyanın kraliçesi gibidir, ama güç dünyanın tiranıdır.

312

Adalet geçerli olandır; dolayısıyla, geçerli olan bütün yasalar incelenmeden, sırf geçerli olduklarından zorunlulukla adil sayılırlar.

313

Halkın doğru kanaatleri.

İç savaş kötülüklerin en büyüğüdür.

Liyakati el üstünde tutmakta ısrar edersek iç savaşlar kaçınılmazdır, çünkü herkes liyakat sahibi olduğunu iddia edecektir. Oysa doğuştan kazanılmış haklarla vâris olan bir budalanın başımıza açabileceği bela, ne o kadar büyük ne de kaçınılmazdır.

314

Tanrı her şeyi kendisi için yarattı, ıstırabın ve rahmetin gücünü kendisi için var etti.

Bunu Tanrı için ya da kendiniz için söyleyebilirsiniz.

Tanrı için söylediğinizde kaide İncil'dir.

Kendiniz için söylediğinizde, kendinizi Tanrı yerine koymuş olursunuz.

Tanrı'nın etrafında iyilik sevgisiyle dolu ve ondan, kudretinde olan ihsanı dileyen insanlar olduğuna göre...

Öyleyse kendinizi bilin ve sadece dünya malının kralı olduğunuzu anlayın ve dünya malına götüren yollarda yürüyün.

315

İntibaların mantığı.

Sırma ipekler kuşanmış, peşinde yedi sekiz uşağı olan birine hürmet göstermememi istemeleri hayret edilecek bir şey. Nasıl olur! Selamı sakınacak olsam beni kırbaçlatır. Kılığı kıyafeti gücüdür onun. Tıpkı güzel koşumlu bir atın koşumsuz olandan farklı oluşu gibi. Montaigne'in aradaki farkı görmeyişi, nasıl olup da arada bir fark gördüğümüze hayret edip, bunun sebebini soruşturması pek hoştur. "Sahiden de," "Nasıl oluyor da" vs. der durur.⁷

316

Halkın doğru kanaatleri.

Şık giyinmek o kadar da beyhude değildir, zira böylece pek çok insanın sizin için çalıştığını göstermiş olursunuz. Saçınızın şeklinden bir uşağınız, parfümcünüz vs. olduğu an-

7 Montaigne, *Denemeler*, I. Kitap, 42. Bölüm: "Bir atı çevik ve yetenekli olduğu için överiz, koşumlarından ötürü değil. (...) Neden bir adamı da aynı şekilde ona has olanlarla değerlendirmiyoruz? Maiyeti geniştir, güzel bir köşkü, büyük itibarı, bol geliri var; bütün bunlar etrafında olan şeylerdir, bizzat kendisinde değil."

laşılır. Geniş ve dik yakalıklarınız, kordonlarınız, şeritleriniz vs. de aynı şeyi gösterir. Hizmetinizde bunca kol gücü olması basit bir görünüş veya yüzeysel bir gösteriş meselesi değildir.

Kol gücünüz ne kadar çoksa o kadar kuvvetlisinizdir. Şık olmak gücünü göstermektedir.

317

Saygı şu demektir: Rahat etme! Görünüşte boş, fakat oldukça doğru bir şeydir bu. Şu demektir: “Gerekseydi sizin için gerçekten de rahatımı bozardım, nitekim size hiç yararı dokunmazken bile yapıyorum bunu.” Kaldı ki, saygı ekâbiri diğer insanlardan ayırmaya yarar. Gelgelelim, saygı iskemlede oturup kalmakla gösterilseydi, herkese aynı saygıyı gösterir, herhangi bir ayırım yapmış olmazdık. Fakat rahat etmeyerek bu ayırımı pek güzel gösteririz.

318

Dört uşağı var.

319

İnsanları manevi niteliklerinden ziyade dış görünüşlerine göre ayırarak ne kadar da iyi bir şey yapmış oluyoruz! Öncelik kimde olacak, onda mı bende mi? Kim önceliği diğerine verecek? Daha az zeki olan. Ama ben de en az onun kadar zekiyim. Öyleyse kavga edeceğiz demektir. Onun dört uşağı var, benimse sadece bir. Bu görülebilen bir şeydir; saymak yeter. Bu durumda bana boyun eğmek düşer, eğer tartışsam aptalım demektir. Bu yolla barış temin edilir ve barış en büyük iyiliktir.

320

Gemiye idare etsin diye yolcular arasından, en iyi aileden gelenini seçmiyoruz.

320bis

İnsanların kural tanımazlığı yüzünden dünyanın en makul olmayan şeyi en makul şeyine dönüşür. Devleti idare etmesi için bir kraliçenin en büyük oğlunun seçilmesinden daha akla aykırı bir şey olabilir mi? Yolcular arasından en asil aileye mensup olanını seçip gemiye kaptan yapmıyoruz.

Bu yasa mantıksız ve adaletsiz bir yasa sayılmalıydı, fakat insanlar da tam manasıyla mantıksız ve adaletsiz olduklarından ve daima da öyle olacaklarından, bu yasa da makul ve adil hale geliyor. Kim seçilecek, en erdemli ve mahir olan mı? İşte yumruk yumruğa geldik bile; herkes kendisini en erdemli ve en mahir kişi sanır. Öyleyse bu nitelikleri tartışmasız bir şeye atfedelim. Bu, kralın büyük oğludur. Onun kim olduğu açıktır ve tartışma götürmez. Akıl bundan iyisini yapamaz, zira iç savaş kötülüklerin en büyüğüdür.

321

Çocuklar, arkadaşlarına hürmet edildiğini görünce şaşırırlar.

322

On sekizindeki birine başkasının ancak elli yılda hak edebileceği saygıyı, hürmeti, itibarı veren soyluluk büyük avantajdır. Zahmetsiz kazanılmış otuz yıldır.

Ben nedir?

Adamın biri, gelip geçenleri seyretmek için pencereye çıkmış; oradan ben geçsem, beni görmek için orada olduğunu söyleyebilir miyim? Hayır, çünkü onun ilgilendiği özel olarak ben değilim. Peki, birini güzelliğinden ötürü seven insan, gerçekten o kişiyi seviyor mudur? Hayır, çünkü insanı öldürmeden bütün güzelliğini yok eden bir çiçek hastalığı, ona olan sevgisini yok edecektir.

Beni verdiğim hükümlerden, hafızamdan ötürü severlerse, *ben*'i sevmiş olurlar mı? Hayır, zira benliğimi kaybetmeden de bu özellikleri kaybedebilirim. Öyleyse bedende de ruhta da bulunmayan bu *ben* nerededir? Peki, gelip geçici olduklarından, beni ben yapan şeyle ilgisi olmayan özellikleri için değil de, ne için sevebilir beden ya da ruh? Bir kişinin ruhunun özünü soyut bir şekilde, sahip olduğu özellikler ne olursa olsun sevebilir miyiz? Bu hem mümkün değildir hem de zaten haksız bir şey olurdu. Öyleyse aslında kimseyi sevmiyoruz, sevdiğimiz sadece bazı özellikler.

Bu yüzden rütbesi ve unvanıyla övünen insanlarla dalga geçilmesin, çünkü kişiyi ancak eğreti özellikleri için severiz.

Halkın çok doğru kanaatleri vardır. Örneğin:

1. Eğlenceyi ve av peşinde koşmayı şiiire yeğlemeleri. Yarı-âlimler bununla alay ederler ve insanların çılgınlığını bu örnekle ispatladıkları için övünürler. Fakat onların nüfuz edemediği bir sebepten ötürü halk haklıdır.

2. İnsanları nesep veya servet gibi görünür alametlere göre ayırmak. Yine burada da, insanlar bunun ne kadar saç-

ma olduğunu göstermekle övünürler. Fakat bu aslında son derece makuldür. (Yamyamlar çocuk krala gülerler.)⁸

3. Yüze atılan tokadı hakaret saymak ve şerefine düşkün olmak. Fakat şerefle birlikte gelen diğer temel faydalar sebebiyle oldukça arzu edilen bir şeydir bu. Ve alınmadan tokat yiyen biri hakaretlerin ve mecburiyetlerin ağırlığıyla ezilmiş biridir.

4. Kesin olmayan bir amaç için ter dökmek, denize açılmak, kalas üzerinde yürümek.

325

Montaigne yanılıyor. Âdetlere sadece âdet oldukları için uyulmalı, makul veya adil oldukları için değil. Gelgelelim, halk âdetlere sadece adil olduğuna inandığı için uyuyor. Aksi takdirde halk âdet olmalarına rağmen onlara uymazdı. Çünkü sadece akla ve adalete riayet etmek isteriz. Bu olmasa âdetler istibdat halini alırdı, ama aklın ve adaletin egemenliği hazzın egemenliğinden daha zorbaca değildir. Bunlar hep insan için doğal olan ilkelerdir.

Dolayısıyla yasalara ve âdetlere yasa oldukları için itaat etmek, onlarda herhangi bir adalet ve hakikat aramamak, bunlar hakkında hiçbir şey bilmediğimizi anlayıp sadece kabul görenlere uymak en iyisi olurdu. Bu şekilde, âdetleri asla terk etmezdik. Fakat insanlar bu öğretiyeye uygun davranamazlar. Hakikatin bulunabileceğine, onun yasalar ve âdetlerde mevcut olduğuna inandıklarından, bunların doğru olduğuna, kadim oluşlarının (sadece otoritelerine değil), ayrıca doğruluklarına da delalet ettiğine inanırlar. Böylece

8 Montaigne, *Denemeler*, I. Kitap, 31. Bölüm'de IX. Charles'ı Rouen'de gören Brezilyalı yerlilerin şaşkınlığına sözü getirerek şöyle der: "Kralın etrafındaki onca yetişkin, sakallı, güçlü ve silahlı adamın bir çocuğa itaat etmek zorunda oluşunu, komut için içlerinden birini seçmemesini çok tuhaf bulduklarını söylediler."

insanlar yasalara ve âdetlere itaat ederler, ancak bunların değersiz olduğu kendilerine gösterildiğinde (ki belli bir açıdan her biri için bu yapılabilir) isyana meylederler.

326

Adaletsizlik.

Halka yasaların adil olmadığını söylemek tehlikelidir, çünkü halk bunlara adil olduklarına inandığı için uyar. Bu yüzden halka bir yandan da, nasıl ki amirlere adil oldukları için değil amir oldukları için itaat etmeleri gerekiyorsa, aynı şekilde yasalara da adil oldukları için değil yasa oldukları için uymaları gerektiği söylenmelidir. Bunu anlamaları sağlanırsa, her türlü isyan ihtimali önlenir ve esasen adaletin doğru tanımını da budur.

327

Sıradan halkın yargıları sağlamdır, çünkü doğal bir cehalet içindedir, ki insanın asli hali de bu cehalet durumudur. Bilgi iki ucu birleştirir. İlk uçta insanların içine doğdukları doğal, katıksız cehalet vardır. Diğer uç ise insanın bilebileceği her şeyle hemhal olup hiçbir şey bilmediğini anlamış ve içinden çıktığı cehaletle yeniden buluşmuş büyük ruhların eriştiği durumdur. Fakat bu kendini bilen, bilge bir cehalettir. Bu iki uç arasında, doğal cahillikten sıyrılmış ama diğerine ulaşamamışlar vardır ki bilgiden pek az nasipleri olduğu halde âlim geçinirler. Bunlar insanlara sıkıntı verirler ve hiçbir konuda doğru hüküm vermezler. Sıradan ve akıllı insanlardır dünyayı çekip çeviren, bunlar ise dünyayı hor görürler ve hor görülürler aynı zamanda. Yargıları her konuda hatalıdır, halkın onlar hakkındaki yargısı ise doğrudur.

328

İntibaların mantığı.

Lehte ve aleyhte görüşlerin sürekli tersine dönmesi.

Önemli olmayan şeylere değer veren insanın ne kadar beyhude olduğunu böylece göstermiş olduk. Bütün kanaatleri böylece çürütülmüş oldu. Daha sonra, insanların kanaatlerinin tümüyle geçerli olduğunu ve tüm bu beyhudeliğin ne kadar sağlam temellere dayandığını, insanın söylendiği kadar beyhude olmadığını gösterdik. Böylece, halkın kanaatlerini çürüten görüşü de çürütmüş olduk.

Ancak şimdi bu son önermeyi de çürütmek ve her ne kadar kanaatleri sağlam da olsa halkın beyhudeliğinin doğru olduğunu, çünkü hakikati gerçekten olduğu yerde görmeyip onu gerçekte olmadığı bir yere koyduğunu, kanaatlerinin daima yanlış ve tümüyle temelsiz olduğunu göstermeliyiz.

329

İntibaların mantığı.

Pek çok şeyin güzel bulunmasına sebep insanın zayıflığıdır; iyi ut çalmayı bilmek örneğin.

330

Kralların gücü halkın aklına ve akılsızlığına dayanır, daha ziyade de akılsızlığına. Dünyadaki en büyük ve en önemli şeyin temeli zayıflıktır. Ve bu temel hayranlık uyandıracak denli sağlamdır, çünkü halkın zaafı olması daha kesin bir şey olamaz. Sağlam akıl üzerine temellenen şey ise pek kötü temellenmiştir, tıpkı bilgeliğe itibar gibi.

331

Platon ve Aristoteles'i hep ciddi akademik kıyafetleri içinde hayal ederiz. Bunlar dürüst insanlardı ve tıpkı başkaları gibi dostlarıyla birlikte gülüp eğlenirlerdi. *Yasalar*'ını veya *Politika*'larını yazarak eğlenirken bunu sanki bir oyun gibi yapmışlardır. Bu, hayatlarının en az filozofça ve en az ciddi kısmıydı, çünkü en filozofça olanı sade ve sakın biçimde yaşamaktı. Politikayla ilgili yazdıysalar bu onlar için âdeta deliler hastanesine kural yazmak gibiydi. Bunlardan çok ciddi şeylermiş gibi bahsetmeleri, muhatapları kral ve imparatorların aslında çılgın kişiler olduğunu bilmelerindendi. Bu konularda kural ve kaideler getirmelerinin sebebi onların çılgınlıklarını dizginlemek ve mümkün olduğunca zararsız hale getirmektir.

332

Zorbalık kendi sahası içinde olsun olmasın her şeye ve herkese egemen olma arzusudur.

Güçlüler, güzeller, akıllılar, mütedeyyinler, hepsinin sahası farklıdır. Her birinin yalnızca kendi sahasında sözü geçer. Fakat kimi zaman bunlar karşı karşıya gelirler. Güçlü ile güzel, kimin üstün olduğunu görmek için aptalca bir kavgaya tutuşur; aptalca, çünkü üstünlükleri farklı türdendir. Aynı dili konuşmazlar. Hataları, her sahada egemen olmak istemeleridir. Ancak bunu hiçbir özellik, hatta güç bile başaramaz, çünkü bilgi sahasında gücün esamesi okunmaz, o ancak zahirî işlere efendilik edebilir.

Zorbalık.

Zorbalık başka bir yolla elde edebileceğimiz şeyi tek bir şekilde elde etmek istemektir. Her meziyet karşısında üstümüze düşen vazife farklıdır: cazip olanı sevmek, güç karşısında çekinmek, bilgiye itimat etmek gibi.

Bu vazifeleri yerine getirmemiz gerekir; bunları inkâr etmek, başkalarının inkâr etmesini istemek haksızlıktır.

Aynı şekilde şu sözler de yanlış ve zorbacadır: “Güzelim, öyleyse benden çekinmeleri gerekir. Güçlüyüm, beni sevmeleri gerekir” vs. Keza şunları söylemek de yanlış ve zorbacadır: “Güçlü değil, onu saymayacağım; yetenekli değil, ondan çekinmeyeceğim.”

333

Kendisine pek az itibar gösterdiğinizden yakınırken, kendisi hakkında iyi düşünen önemli kişileri örnek veren insanlara rastladınız mı? Ben olsam onlara şöyle cevap verirdim: “O kişileri etkileyen meziyetlerinizi bana gösterin, ben de sizin hakkınızda iyi düşüneyim.”

334

İntibaların mantığı.

Heves ve güç, bütün eylemlerimizin kaynağıdır. Heveslerimiz iradi olanlara, güç ise gayriiradi olanlara sebep olur.

335

İntibaların mantığı.

Şu halde herkesin yanlış içinde bulunduğunu söylemek doğru olur, çünkü sıradan insanların kanıları her ne kadar sağlam ve doğru olsa da, kafalarında bu hiç de böyle değildir. Çünkü sıradan insanlar hakikati yanlış yerde görürler. Kanılarında gerçekten de hakikat vardır fakat onların düşüncükleri şekilde değil. Soyluları onurlandırmak gerektiği doğrudur, ama nesep gerçek bir üstünlük sağladığı için değil vs.

336

İntibaların mantığı.

Derin bir anlayışa sahip olmak, her şeyi bu anlayışa göre değerlendirmek, ama sıradan insanların diliyle konuşmak gerekir.

337

İntibaların mantığı.

Derecelenme. Halk soylu kişileri onurlandırır. Yarım akıllılar nesebin, kişinin üstünlüğü değil, şansı olduğunu söyleyerek küçümser onları. Akıllılar da onurlandırır, fakat halkla aynı gerekçelerle değil, daha derin bir anlayış sebebiyle. Bilgiden ziyade coşkuya sahip olan sofular ise, akıllıların davranışı altında yatan sebebe rağmen, küçük görürler onları, çünkü dindarlığın kendilerine bahsettiği yeni ışık altında hüküm vermektedirler. Kâmil Hristiyan ise onları bambaşka, ulvi bir ışık sebebiyle onurlandırır.

Böylece lehte ve aleyhte kanaatler, kişinin sahip olduğu ışığa göre, art arda sıralanırlar.

338

Gerçek Hristiyanlar yine de bu çılgınlara ses çıkarmazlar. Onlara değil, ceza olsun diye insanları bu çılgınlıklara mahkûm etmiş Tanrı'nın buyruğuna saygı duyarlar. *Her mahluk beyhudelikten mustarıptır. Ondan kurtulacaklardır.*⁹ Aziz Thomas, YAKUP'ta geçen, zenginlerin tercih edilmesiyle ilgili pasajı şöyle yorumlar:¹⁰ Bunu Tanrı'nın gözü önünde yapmazlarsa, dinin düzeninden çıkarlar.

9 *Omnis creatura subjecta est vanitati. Liberabitur.* Romalılar, 8:20-21.

10 Tommaso d'Aquino, *Summa Theologiae*, II., Soru 63. "Kim zenginleri zenginlikleri sebebiyle onurlandırır, günah işlemiş olur." (Yakup, 2:1.)

VI. Fasil

339

Elsiz, ayaksız, kafasız bir adamı pekâlâ düşünebiliyorum, çünkü bize kafanın ayaklardan daha elzem olduğunu öğreten tek şey tecrübedir. Fakat düşüncesiz bir insan düşünemiyorum. Öyle bir şey ya taş ya da hayvan olurdu.

339bis

İnsanda hazzı hisseden nedir? El midir, kol mudur; ten mi yoksa kan mı? Hissedenin gayrimaddi olması gerektiğini göreceğiz.

340

Hesap makinesinin ürettiği sonuçlar, düşünceye hayvan davranışlarından daha çok yaklaşıyor. Fakat hayvanlar için yaptığımız gibi, bu makinelere irade atfetmemizi sağlayacak bir fiilde de bulunmuyorlar.

341

Liancourt'un turnabalığı ve kurbağa hikâyesi.¹¹ Hayvanlar başka türlü değil, zihnin varlığını gerektiren herhangi bir şekilde de değil, her zaman aynı şekilde davranırlar.

342

Hayvan, avlanırken içgüdüyle yaptığını zihniyle yapabilseydi veya avın bulunduğunu ya da kaçırıldığını hemcinslerine bildirmek için içgüdüleriyle anlattıklarını zihniyle anlatabilseydi, hiç kuşkusuz daha önemli bulduğu şeyler hakkında konuşur ve örneğin şöyle derdi: “Canımı acıtan şu ipi kemirin, ben yetişemiyorum.”

343

Papağan gagasını temiz olsa da siler.¹²

344

İçgüdü ve akıl, iki ayrı doğanın işaretleri.

345

Akıl bizi herhangi bir efendiden çok daha buyurgan biçimde idare eder; efendiye itaat etmezsek sadece mutsuz oluruz, ama akla itaat etmezsek aptal oluruz.

11 Pascal'ın burada hangi hikâyeden bahsettiği tam olarak bilinmiyor. Fakat bunun Kartezyen makine-hayvan anlayışına karşı Dük Liancourt tarafından anlatılmış bir hikâye olduğu düşünülüyor.

12 Konuşmaya en yakın olan hayvanın bile hâlâ bir makine olduğu kastediliyor.

346

İnsanı yüce yapan düşüncedir.

347

İ. 3.

İnsan bir sazdır, doğadaki en zayıf varlıktır. Fakat düşünen bir sazdır. Onu yok etmek için bütün kâinatın davranıp üzerine yürümesine gerek yoktur. Bir buhar, bir su damlası bile öldürmeye yeter insanı. Ama kâinat onu ezecek olsa bile, insan kendisini öldüren şeyden daha soylu olacaktır, çünkü öldüğünü ve kâinatın, kendisinden üstün olduğunu bilir. Kâinat ise buna dair hiçbir şey bilmez.

Öyleyse tüm haysiyetimiz düşüncededir. Kendimizi düşünceden yola çıkarak yükseltmeliyiz, asla dolduramayacağımız uzaydan ve zamandan değil.

İyi düşünmeye gayret edelim öyleyse: Ahlâkın ilkesi budur.

348

Düşünen saz.

Haysiyetimi mekânda değil, düşüncemin düzenlenişinde aramalıyım. Dünyalar benim olsa ne fayda. Mekân bakımından evren beni kuşatır, bir nokta gibi bırakır; fakat düşünceyle ben onu kavrar, kuşatırım.

349

Ruhun gayrimaddiliği.

Tutkularına gem vurmuş filozoflar. Hangi maddi şey bunu başarabilirdi?

350

Stoacılar.

Kimi zaman yapabildiğimizi daima yapabileceğimize hükmediyorlar; çünkü şeref arzusu, ona sahip olanları bir şeyi iyi yapmaya sürüklediğine göre, diğer herkes de o şeyi iyi yapabilir onlara göre.

Oysa sağlıklı bir bünyenin taklit edemeyeceği hummalı hareketlerdir bunlar.¹³

Epiktetos, metanetli Hristiyanların olmasından hareketle, herkesin de kolaylıkla metanetli olabileceğine hükmediyor.¹⁴

351

Ruhu ara sıra aydınlığa ulaştıran bu büyük zihinsel atılımlar kalıcı değildir. Ruh, oraya bir tahta temelli çıkar gibi çıkmaz, sadece bir anlığına sıçrar.

352

İnsanın erdeminin derecesi atılımlarıyla değil, gündelik davranışlarıyla ölçülmelidir.

353

Sözgelimi, yiğitlik gibi bir erdemin uç noktasını, tersi bir erdemin uç noktasıyla birlikte aynı kişide görmüyorsam bunu takdir etmem. Örneğin Epaminondas¹⁵ uç noktada

13 Kahramanca ve erdemli davranışlar kastediliyor.

14 Epiktetos, *Sohbetler*, IV, 7.

15 Montaigne, *Denemeler*, III. Kitap, 1. Bölüm.

bir nezaket ile uç noktada bir yiğitliği kendisinde barındırıyordu. Çünkü durum böyle değilse, yükselme değil, düşüşle karşı karşıyayız demektir. Uç noktada tek bir erdeme sahip olarak büyüklük sergilemiş olmayız; bunu ancak, iki uç noktaya birden dokunarak ve ikisi arasındaki her şeye hâkim olarak yapabiliriz.

Ancak belki de bu, ruhun bir uçtan diğerine ani bir hareketidir ve ruh tıpkı bir kor gibi, aslında sadece tek bir noktada yoğunlaşabilir. Öyle olsun, ama hiç değilse bu durum ruhun menziline değilse bile kıvraklığına işaret eder.

354

İnsan doğası her zaman gelişmez. İlerlemeleri ve gerilemeleri vardır.

Yüksek ateş hem hararet hem de titreme demektir. Hararet kadar, hissedilen soğğun şiddeti de ateşin yüksekliğinin göstergesidir.

Aynı şey insanların yüzyıllar içindeki icatları için de geçerlidir. Dünyadaki iyilikler ve kötülükler için de aynı.

*Değişimler neredeyse hep hükümdarları memnun eder.*¹⁶

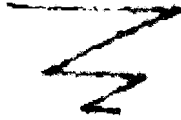
355

Kesintisiz belagat usandırır.

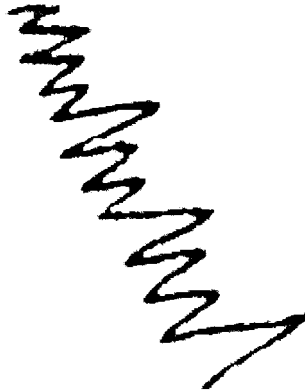
Prensler ve krallar da bazen oyun oynarlar. Her daim tahtlarında otursalar, sıkılırlardı. Yüceliğin kıymetini bilmek için onu ara sıra bir yana bırakmak gerekir. Süreklilik her konuda kabak tadı verir. Sonunda ısınmak için üşümek keyiflidir.

16 *Plerumque gratae principibus vices.* Horatius, *Carmina*, III. XXIX., 13.

Doğa ilerlemelerle hareket eder. Öne ve geriye.¹⁷ Bir ileri gider bir geriye ve ardından biraz daha ileri gittikten sonra, öncekinden daha az geriye ve sonra hiç olmadığı kadar ileriye vs.

Deniz akıntıları da böyle olur; güneşin ilerleyişi de buna benzer.

356

Vücut yavaş yavaş beslenir.
Çok besin, az öz.

357

Erdemleri ifrata veya tefrite götürmek istediğimizde zaaf-
larla karşı karşıya geliriz; bu zaaf- lar, sonsuz küçükten gelip
kendi fark edilmez yollarını takip ederek, belli belirsiz biçim-

¹⁷ *Itus et reditus.*

de, erdemlerin içine sızarlar. Ve sonsuz büyük cihetinde ise, zaafılar sayısız surete bürünerek karşımıza çıkarlar. Sonuç olarak kendimizi kusurlar içinde kaybeder ve artık erdemleri göremez hale geliriz. Mükemmele bile kusur buluruz.

358

Ne melek ne de hayvandır insan ve maalesef insanı melek yapmaya çalışanlar ondan bir hayvan yaratırlar.

359

Erdemli kalmayı kendi gücümüzle değil, birbirine zıt iki kusurun birbirini dengelemesi sayesinde başarıyoruz, tıpkı iki zıt rüzgâr arasında ayakta kalmak gibi. Kusurlardan birini ortadan kaldırın, diğerine sürüklenirsiniz.

360

Stoacıların önerdikleri hem çok zor hem de tamamen beyhudedir.

Stoacılar şöyle diyor: İki parmak derinliğinde de olsa suya girenlerin ıslanması gibi, yüksek bir bilgelik mertebesine erişmemiş olan herkes eşit derecede aptal ve kötüdür.

361

En yüksek iyi tartışması.

*Kendinden hoşnut olasm ve iyiliklere hayat veresin diye.*¹⁸

18 *Ut sis contentus temetipso et ex te nascentibus bonis. Seneca, Epistulae, XX., 8.*

Burada bir çelişki var, çünkü nihayetinde intiharı öneriyorlar. Bir vebadan kaçır gibi terk edilen hayatın mutluluğu ne mutluluktur ama!

362

*Meclise ait iradeler ve halkoylamaları gereğince.*¹⁹
Benzer bölümleri sor.

363

“İşlenen cürümler senato kararları ve halkoylamaları gereğince cürümdürler.”²⁰ Seneca, 588.

“Hiçbir büyük saçmalık yoktur ki filozoflar tarafından söylenmemiş olsun.”²¹ *De Divinatione*.

“Kati ve sabit bir kanaate bağlı olduklarından, kabul etmedikleri şeyleri bile savunurlar.”²² Cicero.

“Her şeyin aşırısından olduğu gibi külliyat çokluğundan da zarar görüyoruz.”²³ Seneca.

“Kişi için en uygunu ona en doğal gelendir.”²⁴ Sen., 588.

“Bu sınırları en önce doğa getiriyor onlara.”²⁵ Georgica.

“Bilgelik fazla okuma gerektirmez.”²⁶

19 *Ex senatus consultis et plebiscites.*

20 *Ex senatus consultis et plebiscitis crimina exercentur.* Seneca, *Epistulae*, XCV

21 *Nihil tam absurde dici potest quod non dicatur ab aliquo philosophorum.* Cicero, *De Divinatione*, II. 58.

22 *Quibusdam destinatis sententiis consecrati quae non probant coguntur defendere.* Cicero, *Disputationes Tusculanae*, II. 2

23 *Ut omnium rerum sic litterarum quoque intemperantia laboramus.* Seneca, *Epistulae*, cvi.

24 *Id maxime quemque decet quod est cujusque suum maxime.* Cicero, *De officiis*, I. 31.

25 *Hos natura modos primum dedit.* Vergilius, *Georgica*, II.

26 *Paucis opus est litteris ad bonam mentem.* Seneca, *Epistulae*, CVI.

“Utanç verici olmayan bir şey bile, çoğunluk tarafından öyle görülüyorsa utanç verici hale gelir.”²⁷

“Bu benim yolum. Sen de kendi ihtiyaç duyduğun şeyi yapmalısın.”²⁸ Terentius.

364

“Kendine yeterince saygı duyan insan nadirdir.”²⁹

“Tek bir kafaya dolmuş ne çok tanrı var.”³⁰

“Bilmeden iddia etmekten daha büyük rezillik olamaz.”³¹
Cicero.

“Ben onlar gibi, bilmediğimi kabul etmekten utanmam.”³²

“Hiç başlamamak daha kolaydır.”³³

365

Düşünce.

İnsanın tüm haysiyeti düşünmededir. Fakat bu düşünce nedir? Aptalca mıdır?

Düşünce, doğası gereği harika ve benzersiz bir şeydir. Hor görülmesi için tuhaf kusurlara sahip olması gerekir. Fakat bu tür kusurlara sahiptir, öyle ki düşünceden daha saç-

27 *Si quando turpe non sit non tamen non est non turpe quum id a multitudine laudetur.* Cicero, *De finibus bonorum et malorum*.

28 *Mihi sic usus est tibi ut opus est facto fac.* Terentius, *Heauton Timorumenos*, I. 21.

29 *Rarum est enim ut satis se quisque vereatur.* Quintillianus, X. 7.

30 *Tot circa unum caput tumultuantes deos.* Marcus Annaeus Seneca, *Suasoriae*, I. 4.

31 *Nihil turpius quam cognitioni assertionem praecurrere.* Cicero, *Academica*, I, 45.

32 *Nec me pudet ut istos fateri nescire quid nesciam.* Cicero, *Disputationes Tusculanae*, I. 25.

33 *Melius non incipient.* Seneca, *Epistulae*, LXXII.

ma bir şey de yoktur. Kendi doğası içinde ne kadar yüce ve kusurlarıyla ne kadar pespaye.

366

Dünyanın şu en üstün yargıcının zihni hiç de sarsılmaz değildir, zira yanı başında kopan bir gürültü patırtıdan irkili-verir. Düşüncelerine engel olması için bir top gümbürtüsü de şart değildir; bir rüzgârgülünün ya da makaranın gürültüsü yetişir. Şimdi doğru dürüst akıl yürütmemesine şaşırmayın: Bir sinek vızıldamaktadır kulağında. Bu onu düzgün düşünmekten alıkoymaya kâfidir. Gerçeğe ulaşması için, aklını dumura uğratan ve krallıkları, şehirleri yöneten o yaman zekâsını bulandıran şu hayvanı kovmalı önce. İşte gülünç bir tanrı! *Kahramanların en komiği!*³⁴

367

Sineklerin gücü: Savaşlar kazanıyorlar; ruhumuza ket vuruyor, vücudumuzu yiyorlar.³⁵

368

Sıcağın aslında birtakım küreciklerin hareketinden ve ışıktan kaynaklandığı, hissettiğimiz bir *conatus recedendi*'den³⁶

34 *O ridicolosissimo heroe!*

35 *Denemeler*, 2. Kitap, 12. Bölüm'de Montaigne bir şehri kuşatmış olan Portekiz ordusuna karşı arıların başarıyla kullanıldığı bir vakayı nakleder. Pascal'ın burada kullandığı "mouche" sözcüğünü de uçan her türlü böcek şeklinde anlamak gerekir. *Dictionnaire de l'Académie*'de verilen tanım da bu şekildedir.

36 Descartes'ın *Felsefenin İlkeleri* isimli eserinde geçen (3:54) ve dairesel bir düzlemde hareket eden cisimlerin hareket merkezinden uzaklaşma eğilimini ifade eden Latince söz.

ibaret olduğu söylendiğinde buna şaşırırız. Nasıl?! Aldığımız haz birtakım zerrelerin raksından mı ibaret? Oysa ona dair fikrimiz ne kadar farklı! Bu hissettiklerimiz ile kıyasladığımızda, aynı olduğunu söylediğimiz diğer hisler arasında büyük fark varmış gibi geliyor. Ateş hissi, bu sıcaklık, bizi dokunmaktan, ışığa ve sese maruz kalmaktan bambaşka *bir şekilde* etkiliyor ve bütün bunlar bize gizemli görünüyor. Ama bir taşın bize isabet etmesi kadar kaba aslında. Deriye nüfuz eden küçük zerrelerin başka başka sinirlere dokunduğu doğrudur, fakat dokunulan yine sinirler oluyor.

369

Hafıza, aklın bütün faaliyetleri için elzemdir.

370

[Rastlantılar düşünceler doğurur ve düşünceler uçup gider rastlantıyla. Ne korumanın ne kazanmanın bir yolu var.

Aklımdan çıkan bir düşünce vardı, yazmak istedim, ancak aklımdan çıktığını yazabildim.]

371

[Küçükken kitabımı kucaklardım ve bazen öyle olurdu ki... onu kucakladığımı sanıp kendimden şüphe ederdim.]

372

Düşüncelerimi yazıya aktarırken bazen kaçıyorlar benden, fakat bu bana sürekli unuttuğum âcizliğimi hatırlatıyor.

Bu da en az unuttuğum düşünce kadar öğretici oluyor benim için, zira benim için esas mesele hiçliğimi bilmek.

373

Şüphencilik.

Düşüncelerimi buraya sıra ve düzen gözetmeden yazacağım, ama belki amaçsız bir karmaşa da olmayacak. Gerçek düzen aslında bu ve tam da bu düzensizlik, daima amacıma işaret edecek.

Bir düzen içinde ele alacak olursam, konuyu fazla önemsemiş olacağım, zira konunun bunu kaldırmayacağını göstermek niyetindeyim.

374

Beni en çok şaşırtan şey, insanların zayıflıklarına nasıl şaşırmadıklarını görmek. Herkes gayet ciddi hareket ediyor ve hepsi de kendince bir yol tutturmuş; üstelik bu yolu âdet böyle olduğu, âdete uymak sahiden iyi olduğu için değil de, sanki aklın ve adaletin neyi gerektirdiğini kesin olarak biliyormuş gibi takip ediyorlar. Sürekli hayal kırıklığına uğruyorlar ve tuhaf bir tevazuyla bunu, hep sahip olmakla övündükleri becerilerine değil de kendi hatalarına bağlıyorlar. Ama dünya üzerinde şüpheli olmayan bunca insanın varlığı, şüphencilüğün şanı için hayırlı bir şey. Nitekim bu durum, insanların en olmadık kanaatlere nasıl kapılabildiklerini, kaçınılmaz ve doğal biçimde zayıf değil de tersine doğal birer bilge olduklarına nasıl inanabildiklerini gösteriyor.

Şüphenciligi, şüpheli olmayanlar kadar güçlendiren başka bir şey yoktur. Herkes öyle olsaydı, şüphencilik yanlış olurdu.

[Uzun yıllarımı adalet diye bir şeyin var olduğuna inanarak geçirdim ve yanılıyor da değildim, çünkü Tanrı'nın bize ilham ettiği türden bir adalet mevcuttur. Fakat ben adaleti bu şekilde anlamıyordum ve işte bu noktada yanılıyordum, zira adaletimizin esasen hakkaniyetli olduğuna ve bunu bir şekilde bilip değerlendirebileceğime inanmıştım. Ancak o kadar sık sağlıksız hükümlerde bulunduğumu gördüm ki en sonunda bu konuda önce kendimden, sonra da başkalarından şüphe etmeye başladım. Her milletin ve her insanın değiştiğine şahit oldum. Ve gerçek adaletin ne olduğu konusunda pek çok defa kanaat değiştirdikten sonra, doğamızın sürekli bir değişimden ibaret olduğunu anladım ve o zamandan bu yana da bende bir değişiklik olmadı. Değişmiş olsam, bu görüşüm doğrulanırdı.

Yeniden dogmacı hale gelen şüpheci Arkesilaos³⁷ misali.]

Bu hizip,³⁸ dostlarından ziyade düşmanlarıyla kuvvetlenir, çünkü insanın zayıflığı, bunu fark etmiş olanlardan çok fark etmemiş olanlarda göze çarpar.

Tevazu hakkında konuşmak kibirli kişiler için gurur, alçakgönüllüler için bir tevazu meselesidir. Aynı şekilde şüp-

37 MÖ 315-241 yılları arasında yaşamış Yunan şüpheci filozof, hükmün askıya alınması kavramını icat ettiği söylenir. Ancak Pascal burada da Montaigne'e gönderme yapıyor. *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm: "Arkesilaos hükmün değişmezliği, katılığı ve bükülmezliğinin iyi, uzlaşmanın ve uyarılmanın körü olduğunu söylüyordu. Bunu belli bir aksiyoma dayanarak ileri sürdüğü için Pyrrhonculuktan ayrıldığı doğrudur."

38 Şüphencilik.

hecilik hakkındaki konuşmalar da, inananların, inançlarını teyit etmesine vesile olur. Pek az kişi tevazudan alçakgönüllülükle bahseder; pek az insan namustan namuslu biçimde, şüphecilikten şüphe ederek bahseder. İnsanda her şey yalan, aldatma, çelişki; kendimizden saklanıyor, farklı kılıklara sokuyoruz kendimizi.

378

Şüphecilik.

Aşırı zekâ, tersi olan aşırı zekâ yoksunluğu gibi, delilik olarak adlandırılır. Sadece vasat iyidir: Bu kanaatin yerleşmesini çoğunluk sağlamıştır ve her iki uca da bir nebze olsun sapanları cezalandırır. Bu konuda ısrarcı olmayacağım; orta seviyeye koyulmaya razıyım ve en alta yerleştirilmeyi ise, aşağıda olduğu için değil, uçta olduğu için reddederim. Nitekim aynı şekilde yukarı uca yerleştirilmeyi de kabul etmezdim. Vasattan ayrılmak insanlıktan ayrılmaktır.

İnsan ruhunun yüceliği vasatı korumayı bilmektedir. Yücelik vasattan ayrılmakta değil, ayrılmamaktadır.

379

Çok özgür olmak iyi değildir.

İhtiyaç duyulan her şeye sahip olmak iyi değildir.

380

Güzel düsturların hepsi elimizin altında, eksiklik onları hayata geçirmekte.

Örneğin, toplumun menfaati için hayatını ortaya koyması gerektiğinden kimse şüphe etmez, ama din için kimse bunu yapmaz.

İnsanlar arasında eşitsizlik olması kaçınılmazdır. Bu doğrudur, fakat bir defa verili kabul edildiğinde, sadece en büyük tahakküme değil, en büyük istibdada da kapı aralanır.

Zihni bir nebze olsun rahatlatmak elzemdir, fakat bu en büyük taşkınlıklara kapı açar.

Sınırları çizelim. Eşyada sınırlara rastlanmaz. Hukuk bu sınırları koymaya çalışır, insan zihni buna tahammül edemez.

381

Çok genç olanlar iyi hüküm veremez, çok yaşlılar da öyle.

Bir şey üzerinde yeterince düşünmemek de fazlaca düşünmek de bizi inatçı ve dediğim dedik kılar.

Eserimizi, tamamladıktan hemen sonra gözden geçirecek olursak ondan olumlu etkileniriz, gözden geçirmeyi fazla erteleyecek olursak artık esere nüfuz edemez hale geliriz.

Çok uzaktan veya çok yakından bakılan tablolar da aynı şey olur. Doğru konum olan, bölünmez tek bir nokta vardır. Diğerleri ya çok yakındır ya çok uzak; ya çok aşağıda ya çok yukarıdadır. Resim sanatında bu noktayı perspektif tayin eder. Ama hakikat ve ahlâk söz konusu olduğunda bunu kim tayin edecek?

382

Her şey aynı yönde ve hızda hareket ettiğinde, bir gemide olduğu gibi, hiçbir şey hareket etmemiş görünür. Herkes

haddini aşarken, kimse haddini aşmıyor gibi görünür. Kim durup kendine çekidüzen verirse, tıpkı sabit bir nokta gibi, başkalarının azgınlığına dikkat çeker.

383

Düzensiz bir hayat sürenler düzenli olanlara şunu söyler: Doğayı takip ettiğinizi sanıyorsunuz, ama doğadan uzaklaşan sizsiniz; tıpkı hareket eden bir gemideki insanların kıyının hareket ettiğini düşünmeleri gibi. Her durumda, kullanılan dil aynıdır. Bir mesele hakkında hüküm vermek için sabit bir noktaya ihtiyaç duyarız. Gemidekiler için bu limandır. Peki ya ahlâk konusunda böyle bir limanı nerede bulacağız?

384

Çelişki hakikate dair yetersiz bir göstergedir.

Kesin olan pek çok şey çelişir.

Yanlış olan pek çok şeyde çelişki bulunmaz.

Ne çelişki yanlışlığın göstergesi ne de çelişmezlik doğruluğun³⁹ göstergesidir.

385

Kuşkuculuk.

Kuşkuculukta her şey kısmen doğru, kısmen yanlıştır. Asli hakikat ise böyle değildir, tümüyle saf ve tümüyle doğrudur. Bu karışım onu kirletip ortadan kaldırıyor. Hiçbir şey

39 *Vérité*: Hakikat. Fakat burada yanlışlığın (*faussété*) karşısına koymak için doğruluk sözünü tercih ettim.

katıksız hakikat değilse, bu anlamda hakikat diye bir şey de yoktur. “Cinayetin yanlış olduğu doğrudur,” diyeceksiniz. Evet, çünkü kötünün ve yanlışın ne olduğunu pekâlâ biliriz. Fakat iyi için ne söyleyeceksiniz? Bekâret mi diyeceksiniz? Reddederim bunu, çünkü bu dünyanın sonunu getirebilir. Evlilik mi? Hayır, ölçülü olmak yeğdir. Öldürmemek mi? Hayır, çünkü kargaşa ondan da beterdir ve o durumda kötüler iyileri öldürebilir. Öldürmek mi? Hayır, çünkü bu, doğayı mahveder. Ancak kısmen, kötülük ve yanlışla karışmış biçimde iyiye ve hakikate sahibiz.

386

Her gece aynı rüyayı görseydik, gördüklerimiz her gün şahit olduklarımız kadar etkilerdi bizi. Ve bir zanaatkâr her gece, on iki saat boyunca kral olduğu rüyasını görse, zannedirim ki her gece on iki saat boyunca bir zanaatkâr olduğunu gören bir kral kadar mutlu olabilirdi.

Her gece rüyamızda, düşmanlar tarafından kovalandığımızı ve korkunç hayaletler tarafından taciz edildiğimizi veya tıpkı seyahat ederken olduğu gibi, günlerimizi farklı işlerle geçirdiğimizi görsek sanki bunlar gerçekmiş gibi sıkıntıya düşerdik. Ve bu tür talihsizliklerle yüz yüze gelmekten çekindiğimizde nasıl sıkıntı içinde uyanıyorsak, aynı şekilde, uykuya dalmak bizim için bir sıkıntıya dönüşürdü. Gerçekten de bu durum bize, neredeyse gerçeklik kadar acı verirdi.

Ancak her rüya birbirinden farklı olduğu için ve hatta aynı rüya bile kendi içinde değiştiğinden, rüyada gördüğümüz, gerçekte gördüğümüzden çok daha az etkiler bizi. Bu, gerçekliğin daha sürekli olması sebebiyledir, ama o da o kadar sürekli değildir ve değişir, fakat bu değişme daha az ve sanki bir seyahattemişiz gibi daha seyrek. Bu yüzden de zaten şöyle deriz: “Sanki rüya görüyor gibiyim.”

Çünkü hayat, uykuyla gelen rüyadan biraz daha yavaş değişen bir rüyadır.

387

[Gerçek ispatlar mevcut olabilir, fakat bu kesin değil.

Ve bu da ancak şunu gösteriyor: Hiçbir şeyin kesin olmadığı kesin değildir. Şüphecilik şad olsun.]

388

Sağdıryu.

Şöyle demek zorunda kalıyorlar: “İyi niyetli yaklaşmıyorsunuz, farkına varmıyor değiliz,” vs. Mağrur aklı böyle süngüsü düşmüş, yalvarırken görmek ne kadar hoşuma gidiyor! Zira hakkına kastedilmiş, kendisini elindeki bütün silahlarla, tüm gücüyle savunan bir insanın konuşması değildir bu. Çünkü böyle biri iyi niyetle davranılmadığını söylemeye zahmet etmez, kötü niyeti güçle cezalandırır.⁴⁰

389

VAİZ kitabı, Tanrısız insanın tam bir cehalet ve kaçınılmaz bir mutsuzluk içinde olduğunu gösteriyor. Çünkü isteyip de yapamamak mutsuz olmaktır. Oysa insan mutlu ve bazı doğrulardan emin olmak ister, ancak buna rağmen ne bilebilir ne de bilmemeyi arzulayabilir. Şüphe bile edemez.

40 Kuşkucu argümanları çürütmeyi beceremeyen “filozofların” argümanı bir tarafa bırakıp kuşkucuların kötü niyetinden şikâyetçi olmasındaki âcizlik eleştiriliyor.

390

Tanrım, ne aptalca sözlerdir şunlar: “Tanrı dünyayı lanetlemek için yaratmış olabilir mi? Bu denli güçsüz olan insanlardan bu kadar çok şey istiyor olabilir mi?” vs. Bu hastalıkların ilacı kuşkuculuktur ve bu boş kibri kuşkuculuk yerle bir edecektir.

391

Söyleşi.

Dinle ilgili büyük laflar: “İnkâr ediyorum.”

Söyleşi.

Şüphecilik dine hizmet eder.

392

[(...) Dolayısıyla bütün bunları⁴¹ daha da belirsiz kılmadan tanımlayamıyor olmamız tuhaftır, yine de bunlar hakkında kesin bir şekilde konuşuyoruz.] Herkesin bunları aynı şekilde düşündüğünü varsayıyoruz, fakat oldukça keyfi bir varsayım, zira bunu destekleyecek hiçbir kanıta sahip değiliz. Bu sözcükleri aynı münasebetle kullandığımızı pekâlâ anlayabiliyorum. Ve iki kişi bir cismin yer değiştirdiğini her gördüğünde, her ikisi de aynı nesneyi aynı sözcükle ifade ediyor ve hareket ettiğini söylüyorlar. Bu kullanım benzerliğinden kalkarak fikir benzerliğiyle ilgili güçlü bir sanıya varıyoruz. Fakat bu böyle bir iddiada bulunmak için yeterli olsa da, tümüyle ikna edici değil, çünkü farklı varsayımlardan kalkılarak sık sık aynı sonuçlara varılabildiğini biliyoruz.

41 Bütün bunlardan kasıt “Matematiksel Kavrayış” bölümünde Pascal’ın söz konusu ettiği uzay, zaman, hareket vb. kavramlardır.

Bu kadarı, hiç değilse meseleyi karmaşıktırmaya yetiyor. Gerçi bu tür şeylerden emin olmamızı sağlayan doğal açıklığın bu şekilde tümüyle ortadan kalktığı da söylenemez. Akademisyenler bu bahse girebilirlerdi, fakat o durumda da mesele tavsar ve dogmatistlerin başına bela olurdu; ne şüphelerimizin açıklığını hepten ortadan kaldırabilen ne de doğal ışığın karanlığını hepten giderebilen bu muayyen kuşku-lu belirsizlik, bu muğlak muğlaklık, kuşkucuların ekmeğine yağ sürdüğüyle kalırdı.

393

Dünyada, Tanrı'nın ve doğanın bütün yasalarını bir yana bırakıp kendi uydurdukları yasalara katiyetle uyan insanlar oluşunu fark etmek gülünçtür. Örneğin Muhammed'in askerleri, hırsızlar, zındıklar vs. Ve mantıkçılar için de aynı şey geçerli: Bunca kutsal ve haklı sınırı aştıklarına göre kendilerine atfettikleri yetki sınırsız ve hudutsuz olmalı.

394

Şüphecilerin, Stoacıların, ateistlerin vs. bütün ilkeleri doğrudur, fakat vardıkları sonuçlar yanlıştır, çünkü bunların tersi ilkeler de doğrudur.

395

İçgüdü, akıl.

Hiçbir dogmatizmin üstesinden gelemeyeceği şekilde is-pattan âciziz.

Hiçbir şüphencilğin mağlup edemeyeceği biçimde, bir hakikat fikrine sahibiz.

396

İnsana tüm doğası hakkında bilgi veren iki şey vardır: içgüdü ve deneyim.

397

İnsanın yüceliği sefilliğini bilmesindedir.

Ağaç sefil olduğunu bilmez.

Şu halde sefilliğini bilmek sefil olmaktır, fakat insanın sefil olduğunu bilmesi onun yüceliğidir.

398

Bütün bu sefillikler insanın yüceliğine delalet eder. Büyük bir beyin sefilliği, tahtından indirilmiş bir kralın sefilliği.

399

Hisler olmadan sefil olmayız: yıkık bir ev sefil değildir. Sadece insan sefildir. *Gören adam benim.*⁴²

400

İnsanın yüceliği.

İnsan ruhu hakkında o kadar yüce bir fikre sahibiz ki bir başka ruh tarafından değer verilmemeye veya küçük görülmeye tahammül edemiyoruz. Ve insanların tüm mutluluğu bu değere dayanır.

⁴² *Ego vir videns.* Ağıtlar, 3:1.

401

İhtişam.

Hayvanlar birbirlerini takdir etmezler. Bir at yanındaki bir atı takdir etmez. Aralarında rekabet olmadığı için değil, bir yarış sırasında bu olur. Fakat bu rekabetten bir sonuç çıkmaz, zira bir ahırda, en gürbüz at ile en zayıf at arasında bir yem alışverişi olmaz; oysa insanlar kendileri için bunu isterler. Atların erdemleri ancak kendilerinedir.

402

Sonu gelmez dünya heveslerine kapılmışken bile takdire şayan bir kurallar sistemi çıkarmayı bilmiş ve bunu bir hayırseverlik tablosuna dönüştürmüş insanın yüceliği.

403

Yücelik.

İntibaların gerekçeleri, insanın yüceliğine, kendi dünya hevesinden bu denli güzel bir düzen meydana getirmesine delalet eder.

404

İnsanın en büyük alçaklığı şan ve şöret peşinde koşmasıdır. Fakat bu aynı zamanda onun mükemmelliğinin de en büyük alametidir; çünkü ister mülk ister sağlık, dünyada neye sahip olursa olsun, diğer insanların takdiri olmadan tatmin olmaz insan. İnsanların görüşlerine o kadar çok değer verir ki dünyada ne tür bir üstünlüğe sahip olursa olsun eğer insanların gözünde de üstün değilse hoşnut olmaz.

Dünyadaki en güzel konumdur bu sonuncusu; insanı bu arzudan döndürebilecek hiçbir şey yoktur. İnsan kalbinin en değişmez mizacı budur.

İnsanları en çok hor gören ve onları hayvanlarla bir tutanlara gelince, onlar da insanların, kendilerine inanmalarını, hayran olmalarını isterler ve böylece, bu hisleri yüzünden kendileriyle çelişirler. Çünkü diğer şeylere ağır basan doğaları onları, insanın alçaklığına ikna eden akıldan daha büyük bir kuvvetle, insanın büyüklüğüne ikna eder.

405

Çelişki.

Gurur bütün acıları dengeler. İnsan, gururdan ya acılarını gizler ya da bunları ifşa eder ve acılarının farkında olmakla övünür.

406

Gurur bütün sefillikleri dengeler ve peşi sıra sürükler. İşte size tuhaf bir canavar; açık, bariz bir sapkınlık. Önceki konumunu yitirip düşmüş olan insan, kaygıyla yine onun peşinden koşar. Bütün insanların yaptığı bir şeydir bu. Onu kimin bulduğuna bakalım bir de.

407

Günahkârlık yanına akı almışsa kibre dönüşür ve her parıldayışında bu akı ortaya serer.

Çilecilik veya tercihlerde katılık, gerçek iyiye ulaşmakta başarısız olur ve yeniden doğaya uygun davranmak zorunda kalırsa bu geri dönüşle birlikte kibre dönüşür.

408

Kötülük kolaydır. Sonsuz sayıda kötü vardır, iyi ise neredeyse tektir. Ancak belirli bir tür kötülüğe rastlamak, iyilik dediğimiz şeye rastlamak kadar zordur ve bu açıdan, bu özel kötülük çoğunlukla iyilikle karıştırılır. Böyle bir kötülüğe ulaşmak, iyiliğe ulaşmak kadar olağanüstü büyük bir ruh gerektirir.

409

İnsanın yüceliği.

İnsanın yüceliği o kadar barizdir ki sefilliğinden bile çıkarsanabilir. Nitekim hayvanlarda doğal olan şeylere, insan söz konusu olduğunda sefillik deriz. Böylece insanın şimdi hayvanlara benzeyen doğasının, vaktiyle kendisine mahsus olan, daha mükemmel bir doğanın bozulmuş bir hali olduğunu kabul ederiz.

Nitekim tahtından indirilmiş bir kraldan başka kim, kral olmadığı için bedbaht duruma düşer? Paulus Emilius'un artık *consul* olmadığı için üzüldüğünü kim düşünebilir? Tersine, herkes bir zamanlar *consul*'lük yaptığı için onun mutlu olduğunu düşünür, çünkü bu mevki sonsuza dek elde tutulamaz. Fakat insanlar tacını yitiren Perseus'un mutsuz olduğunu düşünürler, krallık daimî bir mevki olduğundan bu mevki olmadan yaşamaya nasıl tahammül edebildiğine şaşırırlar. Tek bir ağzı var diye kim mutsuz olur? Ve tek gözü var diye kim mutsuz olmaz? Muhtemelen hiç kimse üç gözü yok diye mağdur olduğunu düşünmemiştir, öte yandan tamamen gözsüz olmak, tesellisi imkânsız bir haldir.

410

Makedonya Kralı Perseus ve Paulus Emilius.
Perseus kendini öldürmediği için kınanmıştı.

411

Üzerimize çöreklenen bütün sefillikleri görmemize karşın, bize moral veren bastıramadığımız bir içgüdüye sahibiz.

412

İnsanda akıl ile tutkular arasında süregiden iç savaş.

Tutkular olmaksızın sadece akıl olsaydı.

Akıl olmaksızın sadece tutkular olsaydı.

İkisinden de nasibini almış insan kavgasız olamaz, bunlardan biriyle barışması ancak diğeriyle savaş halindeyken mümkün olabilir.

Bu yüzden her zaman bölünmüş, kendisiyle çelişir durumdadır.

413

Aklın tutkularla olan bu iç savaşı, huzuru arzulayanların iki hizbe ayrılmasına yol açtı. Bir grup, tutkulardan vazgeçip tanrı olmayı istedi, diğerleri akıldan vazgeçip vahşi hayvanlar olmayı. Des Barreaux.⁴³ Fakat ne biri ne diğeri başarılı olabildi ve akıl daima tutkuların bayağılığını ve haksızlığını itham etmeyi, onlara teslim olanların huzurunu

⁴³ Jacques Vallee Des Barreaux (1599-1673), Epikürosçu Fransız şair.

bozmayı sürdürdü. Ve tutkular, onlardan vazgeçmeye çalışanlarda daima canlı kalmayı sürdürdü.

414

İnsanlar o denli çaresiz biçimde çılgınlar ki, çılgın olmak, çılgınlığın bir başka çeşidi olabiliyor.

415

İnsanın doğası iki şekilde değerlendirilebilir. Birincisi, gayesine bakılarak, ki bu durumda insan büyüktür, eşsizdir. İkincisi, niceliğe göredir: Atların ve köpeklerin yapısına hükmedilirken niceliğe, örneğin hızına veya *yabancıları kovuşuna*⁴⁴ bakılması gibi... Bu durumda insan aşağı bir konumdadır, rezildir. İşte filozofların bunca tartışmasına ve farklı hükümler vermesine sebep olan, bu iki bakış açısıdır.

Zira bir grup diğerinin varsayımını reddeder. Bir kısım “Bu gayeyle doğmamıştır çünkü bütün eylemleri buna ters-tir,” derken, diğerleri “Bu aşağılık eylemlerde bulunduğu anda gayesinden uzaklaşır,” der.

416

A.P.R.⁴⁵ *Yücelik ve Sefillik*.

Sefillik yücelikten, yücelik de sefillikten çıkarsandığı için, kimileri insanın yüceliğini delil göstererek insanın sefilliğinden yana kanaate vardılar; kimileri ise daha büyük bir güçle, insanın sefilliğini delil göstererek yüceliğinden yana kanaate

⁴⁴ *Et animum arcendi*.

⁴⁵ A.P.R., *À Port-Royal*, yani Port-Royal İçin ibaresinin kısaltmasıdır.

vardı. İlk gruptakilerin insanın yüceliğine delil olarak öne sürebildikleri her şey, diğerlerinin sefillikten yana kanaate varmalarında argüman görevi gördü, çünkü ne kadar yüksekte düşersek o kadar sefil oluruz. İkinci gruptakiler de bunun tersini yaptılar. Sonu gelmeyen bir devridaim içinde bir grubu diğeri takip etti, çünkü insanların bilgisi arttıkça, hem yüceliği hem sefilliği insanda bulmaları kaçınılmazdır.

Kısacası insan sefil olduğunu bilir. Dolayısıyla sefaletinden ötürü sefil halledir. Fakat insan yücedir, çünkü bunu bilir.

417

İnsandaki bu iki kutupluluk o kadar barizdir ki bazıları iki ruhumuz olduğunu düşündü.

Tek bir kişinin bu denli çok ve ani değişim sergilemesi onlara imkânsız görünür, fakat insanın ölçüsüz bir küstahlıktan korkunç bir umutsuzluğa savrulduğu olur.

418

İnsana yüceliğini hatırlatmadan, sadece hayvanlara ne kadar benzediğini göstermek tehlikelidir. Ama aşağı haline değinmeden, yüceliğinden fazlaca söz etmek de tehlikelidir. İkisinden de bihaber bırakmak, hepsinden tehlikelidir. En faydalısı hem birini hem de diğerini insanların gözü önüne sermektir.

İnsanın ne hayvanlara ne de meleklerle denk olduğuna inanmaması gerekir. Bu ikisinden habersiz de olmamalı, her ikisini de tanımalıdır.

419

Ne birinde ne de diğesinde rahat etmesine izin vereceğim,
böylece istikrardan ve rahattan yoksun kalarak...

420

Kendini överse yerin dibine sokarım onu.
Kendini yerin dibine sokuyorsa överim.
Ve hep karşı çıkarım ona,
Akıl sır ermez bir canavar
Olduğunu anlayıncaya kadar.

421

İnsanı övmekten yana olanları da, onu suçlayanları da,
ona gülüp eğlenenleri de, eşit derecede itham ediyorum ve
sadece kaygı içinde arayanları hoş karşılıyorum.

422

Gerçek iyiyi sonuçsuzca arayıp yorulmak ve bitkin düş-
mek yeğdir, böylece kollarımızı kurtarıcımıza doğru uzata-
biliriz.

423

Tezatlar.

İnsanın aşağılığını ve yüceliğini gösterdikten sonra.

Şimdi bırakalım insan kendi değerine kendisi karar ver-
sin. Sevsin kendini, çünkü doğası iyiliğe kabildir, ama do-

ğasındaki aşağılığı sevmesini gerektirmez bu. Hor görsün kendini, çünkü bu kabiliyeti nafiyledir, ancak bu da, kendisindeki bu doğal kabiliyeti hor görmesini gerektirmez. Bırakalım nefret etsin ve sevsin kendini. İnsanda hakikati tanıma ve mutlu olma kabiliyeti vardır, ama değişmez ve tatminkâr hiçbir hakikate sahip değildir.

O yüzden, ben insanda böyle bir hakikati arama arzusu uyandırmak isterdim; tutkuların bilgimizi nasıl bulandırdığını görsün de, tutkularından arınıp, buluncaya kadar hakikati takip etmeye hazır olsun isterdim. Her şeyi kendi kafasına göre belirleyen dünya heveslerinden nefret etsin isterdim; böylece nefsi, tercihleriyle arasına girip onu kör etmesin, tercihinin sonuna kadar gitmesini engellemesin.

424

Beni dinin bilgisinden uzaklaştırır görünen bütün bu tezatlar, beni en çabuk şekilde gerçek dine yaklaştırdı.

VII. Fasil

425

İkinci kısım.

İmansız kişi ne gerçek iyiliği ne de adaleti bilebilir.

Bütün insanlar mutlu olmak ister. Kullandıkları araçlar değişse de bunun istisnası yoktur. Hepsi bu amaca yönelir. Birinin savaşa gitmesi, öbürünün gitmekten kaçınması, farklı görüşlerin eşlik ettiği aynı arzudan ötürüdür. İradenin en küçük adımı bile sadece ve sadece bu amaca yöneliktir. Gidip kendini asanlar da dâhil, bütün insanların bütün eylemlerindeki saik mutlu olmaktır.

Ama yine de, imanı olmayan birinin, herkesin dur duraksız yöneldiği bu amaca eriştiği, çok uzun yıllardan beri görülmemiştir. Hepsi şikâyet eder: prensler, uyruklar, soylular, sıradan vatandaş; yaşlısı, genci, güçlüsü, zayıfı, âlimi, cahili, hastası, sıhhatlisi, bütün memleketlerden, bütün zamanlardan, her çağdan ve mevkiden, herkes.

Bunca uzun süren, kesintisiz ve hep aynı sonucu veren bu sınamanın, bizi, kendi çabamızla iyiye ulaşma konusunda beceriksiz olduğumuza ikna etmesi gerekirdi şüphesiz. Fakat örneklerden ders almayız. İki şey arasındaki benzerlik ne kadar eksiksiz de olsa yine de küçük bir fark vardır. Bunun gibi,

biz de bu defa, beklentimizin diğ er seferlerde olduğu gibi boşa çıkmayacağını umarız. Ve bu yüzden şimdiki zaman asla tatmin etmez; deneyimlerimiz bizi yanıltır ve ebed i doygunluk olan ölüme kadar mutsuzluktan mutsuzluğa sürükler.

Bu hasretin ve bu  cizliğin yüzümüze haykırdığı şey, insanın bir zamanlar gerçekten mutlu olduğu, şimdi ise sadece bu gerçek mutluluğun izini ve boş bir nişanesini taşıdığı gerçeği değil midir? Bu boşluğu, boş yere etrafındaki şeylerle doldurmayı dener, elindekilerle tatmin olmayınca bunu başka şeylerin eksikliğine bağlar ve bu sefer onların peşine düşer. Fakat hiçbiri sonuç vermez, çünkü bu dipsiz, sonsuz boşluğu sadece sonsuz ve değişmez olan, yani Tanrı doldurabilir.

İnsan için hakiki iyi odur. Ve Tanrı insanı bıraktığından beri, doğadaki hiçbir şeyin onun yerini dolduramaması ilginçtir: yıldışlar, gökler, yer, elementler, bitkiler, lahanalar, pırasalar, hayvanlar, böcekler, buzağılar, yılanlar, hummalar, vebalar, savaşlar, kıtlıklar, günahlar, zinalar, enestler, hiçbir şey. Ve insan hakiki iyiyi kaybetti kaybedeli, her şey ona hakiki iyiymiş gibi görünür ve buna, her ne kadar hem Tanrı'ya, hem akla, hem de doğaya aykırı olsa da intihar da d hildir.

Kimileri iyiyi otoritede arar, kimileri merakta ve bilimlerde, kimileri de şehvette. İyiliğe gerçekten yaklaşmış olan bazıları ise bütün insanların arzuladığı bu evrensel iyinin tek bir kişi tarafından sahip olunabilecek şeylerde bulunamayacağını düşünmüştür, çünkü böyle bir şey paylaşıldığında, ona sahip olanların, ellerinden çıkan parça için duyacakları üzüntü, ellerinde olanın yarattığı sevince baskın gelecektir. Gerçek iyiliğin, hasede ve kıtlığa meydan vermeden herkesin bir arada sahip olabileceği, kimsenin istemeden kaybedemeyeceği bir şey olması gerektiğini anladılar. Ve bu arzu, herkeste zorunlu olarak bulunan, insanın onsuz var olmayacağı, insan doğasına uygun bir arzu olduğundan, şu sonuca vardılar...

426

Gerçek doğa yok olduğunda, her şey onun doğası haline gelir; aynı şekilde gerçek iyi kaybolduğunda, her şey onun iyisi haline gelir.

427

İnsan kendini hangi mertebeye koyacağını bilmez. Besselli ki yoldan sapmış ve gerçek mevkiinden düşmüş, oraya dönememektedir. Endişe içinde her yerde orayı arar, fakat nüfuz edilemez karanlıklar içerisinde başarısız olur.

428

Tanrı'yı doğadan yola çıkarak ispatlamak bir zayıflık alametiye Kutsal Yazılar'ı bu yüzden hor görme. Bu tezatların farkında olmak bir güç alametiye Kutsal Yazılar'a bu yüzden saygı duy.

429

Hayvanlara ram olmaya, onlara tapmaya kadar varan insanın rezilliği.

430

A. P. R.

Başlangıç.

Anlaşılmazlığı açıkladıktan sonra.

İnsanın sefaleti ve yüceliği o kadar barizdir ki, gerçek din bize hem bu yüceliğin hem de sefaletin önemli bir ilkeye dayandığını göstermesi gerekmektedir.

O halde bu çarpıcı tezatların sebebini açıklamalıdır.

Bu gerçek din, insanı mutlu kılmak adına, bir Tanrı olduğunu, onu sevmemiz gerektiğini, gerçek saadetin onda, gerçek kötülüğün ise ondan ayrı düşmekte olduğunu göstermelidir. Bizi Tanrı'yı bilmek ve sevmekten alıkoyan karanlıklarla dolu olduğumuzu ve görevimiz Tanrı'yı sevmekken, heveslerimiz sebebiyle ondan yüz çevirdiğimizi, adaletsizlikler içinde boğulduğumuzu görmezden gelmemelidir. Tanrı'ya ve kendi iyiliğimize bu karşı gelişlerimizi açıklamalıdır. Bize bu yetersizliklerin çarelerini ve bu çareleri elde etme yolunu göstermelidir. Dünyadaki bütün dinleri inceleyelim ve bu konulara cevap verebilen Hristiyanlıktan başka din var mı görelim.

Bize iyiyi kendimizde bulmamızı öneren felsefeciler bunu yapabilir mi? Gerçek iyilik içimizde midir? Kötülülklere çare bulabilmişler mi? İnsanı Tanrı'yla eşit konuma yerleştirmek, insanın küstahlığına deva olabilir mi? Bizi hayvanlarla bir tutanlar veya ebediyette dahi, hayırlı diye bize dünya nimetlerini öneren Muhammed yanlıları, nefsin heveslerine derman bulabilirler mi?

Öyleyse heves ve gurur hastalığına derman bulmayı bize öğretebilecek din hangisidir? İyiliğimizi, görevlerimizi ve bizi onlardan saptıran zaafı, bu zaafın sebebini, bunları ıslah edebilecek çareleri ve bu çareleri elde etme yolunu bize hangi din öğretecek?

Diğer bütün dinler bu konuda başarısız olmuştur. Tanrı Hikmeti'nin ne yapabileceğine bakalım.

"Ey insanlar," der Tanrı "hakikati de teselliye de insanlardan beklemeyin. Sizi yaratan, size kim olduğunuzu öğretecek olan sadece benim. Fakat sizi yarattığım gibi değilsiniz artık. Ben insanı kutlu, masum, mükemmel yarattım. Onu ışıkla ve akılla donattım. Ona ihtişamımı ve mucizelerimi

gösterdim. Böylece gözüyle gördü insan Tanrı'nın yüceliğini. Onu kör eden karanlıklar içinde değildi henüz, ne faniliği ne de onu mutsuz eden sefilliği bilirdi. Ancak bunca yüceliği küstahlığa düşmeden kaldıramadı, yardımından bağımsız olmak, kendi kendine efendi olmak istedi. Benim nüfuzumdan uzaklaştı, saadeti kendi içinde bulma arzusuyla kendini benimle eş tuttu. Ben de onu sahipsiz, kendi haline bıraktım. Vaktiyle ona boyun eğmiş yaratılmışlara başkaldırarak, onun düşmanları kıldım. Böylece insan artık hayvanlar gibi olmuştur. Benden o kadar uzağa sürüklenmiştir ki içinde yaratıcısının ışığı pek cılız bir iz olarak kalmıştır. Bilgisi o derece sönük ve bulanık hale gelmiştir. Akıldan bağımsız ve çoğu zaman akla hâkim olan duyuları, onu zevk peşinde koşmaya sürükler. Bütün yaratılmışlar ya ıstırap verir ya da ayartır onu, kâh kuvvetleriyle boyun eğdirerek kâh letafetleriyle cezbederek onu etki altına alırlar, ki bu sonuncusu daha beter ve daha zararlı bir zorbalıktır.

İşte insanların bugünkü durumu. İlk doğalarından zayıf bir mutluluk dürtüsü kalmıştır geriye. Fakat bu dürtü de, insanın ikinci doğası haline gelmiş heves ve körlüğün sefaleti içinde, derine gömülüdür.

Size gösterdiğim bu ilkeden yola çıkarak, insanları şaşırtan ve onları farklı kanaatlere sürükleyerek birbirinden ayıran çoğu tezadın sebebini kavrayabilirsiniz. Şimdi, yücelik ve şeref duygusunun bunca sefaletin ortasında boğulmadığını görün ve sefaletin sebebinin bir başka, ikincil bir doğadan kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırın.”

A.P. R.

Yarın için.

Kişileştirme.¹

“Ey insanlar, sefilliklerinize kendi içinizde çare aramanız boşunadır. Bütün bilgi birikiminizin sizi getireceği nokta, ne

¹ *Prosopopée*: Var olmayan, hayalî bir konuşmacının kişileştirilmesini ifade eden bir retorik terimidir, burada kişileştirilen Tanrı'nın hikmetidir.

gerçeğin ne de iyiliğin kendi içinizde olduğunu fark etmektir sadece. Felsefeciler size bunu vaat ettiler ve vaatlerini yerine getiremediler. Ne gerçek iyiliğin ne de insanlık durumunun ne olduğunu bilir onlar.

[Dünyada tatmin peşinde koşmayın, insanlardan hiçbir şey ummayın. Sizin için gerçek iyi Tanrı'dır.]

Ne olduğunu bile bilmedikleri sıkıntılarınıza nasıl çare bulabilirlerdi ki? Asıl hastalığınız, sizi Tanrı'dan uzaklaştıran gurur, sizi dünyaya bağlayan heveslerinizdir. Felsefecilerin tek yaptığı ise bu hastalıklardan en az bir tanesini bü-yütmektir. Tanrı'yı amaç olarak gösterenler de bunu ancak kibri beslemek için yaptılar. Çünkü böylece Tanrı gibi olduğunuza, doğaca Tanrı'ya benzediğinize inandırdılar sizi. Bu düşüncedeki boş gururu görenler ise sizi bir başka uçuruma sürüklediler ve doğanızın hayvanlarıinkiyle aynı olduğunu söyleyerek, iyi olanı hayvanlarla müşterek olan iştihâ ve heveslerinizde aramaya sürüklediler.

Bilgelerin ne olduğunu hiç bilmediği izansızlıklarınıza çare bulmanın yolu bu değildir. Kim olduğunuzu size ancak ben anlatabilirim.”

[Sizden kör bir inanç beklemiyorum.]

Âdem. İsa Mesih.

Tanrı'yla olan birliğiniz doğanızdan değil, Tanrı'nın lüt-fundandır.

Tevazunuz doğanızdan değil, tövbenizdendir.

Sizdeki bu ikili halin sebebi bu...

Yaratılıştaki durumunuzda değilsiniz.

Bu iki durum da sizin için mümkün olduğundan, bunların farkında olmamanız mümkün değildir.

İçinizden gelenlere kulak verin, kendinizi müşahede edin ve bu iki doğanın canlı alametlerini içinde bulup bulmayacağınızı görün. Bunca çelişki tek bir varlıkta nasıl bulunabiliyor?

Kavranılmaz.

Kavranılmaz olan her şeyin var olmayacağı doğru değildir. Sonsuz sayı, sonlu uzama eşit sonsuz bir uzam.

Tanrı'nın insanla birliğine inanmak mümkün değildir.

Bu mülahaza sadece kendi aşağı durumumuzun göz önüne alınmasından doğar. Fakat eğer sahiden samimiyseniz bu fikri benim yaptığım gibi sonuna kadar götürün ve Tanrı'nın merhametinin bizi ona layık kılıp kılamayacağını tek başımıza bilemeyecek kadar aşağı bir konumda olduğumuzu da teslim edin. Zira ne kadar zayıf olduğunu bilen bu hayvanın, nasıl olup da Tanrı'nın merhametini ölçüp biçebildiğini ve kendi zannına göre ona sınırlar getirebildiğini merak ediyorum. Çünkü insan kendisinin ne olduğunu bilemeyecek kadar az bilir Tanrı'yı. İçinde bulunduğu durumun farkında olmanın ıstırapıyla, Tanrı'nın onu kendisine muhatap kılamayacağını söylemeye cüret eder.

Bense şunu soruyorum: Tanrı insandan, Tanrı'yı bilmesi ve sevmesi dışında bir şey talep etmiş midir ve insan, fıtratı uyarınca sevgiye ve bilgiye muktedir olduğuna göre, Tanrı'nın insan tarafından bilinemez ve seviemez olabileceğine neden inansın? Kuşkusuz insan, hiç değilse var olduğunu ve bazı şeyleri sevdiğini bilir. Öyleyse, etrafını sarmış karanlıklar içinde bir şeyler görebiliyorsa ve dünyada sevebileceği bir şeyler bulabiliyorsa, üstelik Tanrı ona kendi özüne dair ipuçlarını açık etmişken, niçin Tanrı'yı, onu memnun edecek şekilde bilip sevmeye muktedir olmasın? Dolayısıy-

la, her ne kadar bariz bir alçakgönüllülükten kaynaklanıyor gibi görünse de, bu tür mülahazalarda dayanılmaz bir kibir olduğu muhakkaktır. Nitekim bu mülahazalar bizi, kendimizi bilmediğimizi ve ancak Tanrı'dan öğrenebileceğimizi kabule götürmedikleri sürece ne samimi ne de makuldürler.

“Bana akli bir tarafa bırakarak inanmanızı beklemiyorum ve size zorbalıkla boyun eğdirmek niyetinde değilim. Ne de her şey için size akli bir gerekçe verme niyetindeyim. Ve bu tezatları uzlaştırmak adına, bendeki ilahi özelliklere dair, kim olduğuma sizi ikna edecek tatmin edici delilleri açıkça göstermeyi, inkâr edemeyeceğiniz ispatlar ve mucizelerle otoritemi tesis etmeyi istiyorum. Böylece size gösterdiklerime inanacak, doğru olup olmadığını bilemeyecekleriniz bir yana, bunları reddetme gerekçesi bulamayacaksınız.

Tanrı insanları günahlarından arındırmak ve kurtuluşu arayanlar için yolu açmak istedi. Fakat insanlar buna layık olmayacak şekilde davrandılar. Bu yüzden Tanrı'nın borçlu olmadığı halde, kimilerine merhametiyle açtığı yolu, kalpleri katılaşmış olanlara kapatmış olması haktır.

Kalbi mühürlenmiş olanların inadını kırmak isteseydi, varlığının hakikatinden şüphe edemeyecekleri şekilde kendini ayan beyan açık edebilirdi; mahşer gününde yer gök altüst olup şimşekler yağarken, diriltilmiş ölülerin ve körlerin bile görebileceği şekilde gösterebilirdi kendini.

Fakat rahmetinin tecellisi nedeniyle size böyle görünmek istemedi, çünkü pek çok insan onun merhametine layık olmayacak şekilde davrandı ve Tanrı da onları arzu etmedikleri iyiliklerden yoksun bırakmayı diledi. Bu yüzden Tanrı'nın açıkça ulvi bir şekilde, bütün insanları kesinlikle inandıracak biçimde görünmesi olmayacak bir şeydir. Fakat kendisini samimiyetle arayanların erişemeyeceği kadar gizli olması da olmayacak bir şeydir. Çünkü onların kendisini tam manasıyla tanımasını istemiştir. Böylece, sadece tüm kalbiyle onu

arayanlara açık, ondan tüm kalbiyle kaçanlara gizli olmayı dilediğinden, kendisine dair ilmi; onu aramayanlar değil, arayanlar için görünür olan alametleri vererek kolaylaştırmıştır.

Tek arzusu onu görmek olanlara yetecek kadar ışık, aksi eğilimde olanlara yetecek kadar da karanlık mevcuttur.”

430bis

Kavranılamayan her bir şeyin, var olmaması şart değildir.

431

Başka hiç kimse insanın yaratılanların en mükemmeli olduğunu takdir edemedi. Bu mükemmelliğin hakikatine varan bazıları, insanların kendileriyle ilgili doğal bir biçimde sahip oldukları aşağılık hislerini korkaklık ve nankörlük saydı. Bu aşağılık hislerin ne kadar gerçek olduğunu pek iyi bilen başkaları ise, insan için aynı derecede doğal olan o yücelik hislerini gülünç bir küstahlık saydı.

İlk gruptakiler, “Gözlerinizi Tanrı’ya çevirin,” derler, “kendisine benzediğiniz, ona tapmanız için sizi yaratmış Tanrı’ya bakın. Böylece kendinizi ona benzetebilirsiniz. Eğer Tanrı’yı izlemek isterseniz, bilgelik sizi onunla denk kılacaktır.” “Yukarıda tutun başlarınızı, hür insanlar,” der Epiktetos. Başkaları ise insanlara şöyle diyor: “Gözlerinizi yere indirin, sizi cılız solucanlar ve eşlik ettiğiniz hayvanlara bakın.”

Şu halde, insana ne olacak? Tanrı’ya mı denk olacak, hayvanlara mı? Ne müthiş mesafe! Ne olacağız o halde? Bütün bunlara bakarak, insanın yoldan çıkmış olduğunu, mertebesini yitirdiğini, bir daha asla bulamayacağı o yeri kaygıyla aradığını kim görmez? Öyleyse oraya onu kim yöneltecek? En büyük insanlar dahi bunu yapamadı.

432

Şüphecilik.

Şüphecilik doğru konumdur. Çünkü en nihayetinde İsa Mesih'ten önceki insanlar nerede olduklarını, yüce mi önemsiz mi olduklarını bilmiyorlardı. Bu ikisinden birini iddia edenlerin konu hakkında hiçbir bilgileri yoktu ve bir sebebe dayanmadan, rasgele tahminde bulunuyorlardı. Nitekim bu insanlar, iki uçtan birini dışlayarak doğrudan ayrılmışlardır.

Bilmeden aradığınızı size din beyan edecek.²

433

İnsan doğasını tümüyle kavradıktan sonra. Bir dinin hak din olması için, doğamızı tanımış olması gerekir. İnsanın yüceliğini ve küçüklüğünü ve ikisinin de sebebini biliyor olmalıdır. Hristiyanlıktan başka hangi din biliyor bunu?

434

Şüphecilerin en güçlü argümanı –daha zayıf olanlarını bir tarafa bırakıyorum– şudur: Bu ilkelerin³ doğruluğuna emin olmamızın (iman ve vahiy haricindeki) tek yolu onları doğal olarak kendi içimizde hissetmemizdir. Gelgelelim, bu doğal his de onların doğruluğuna dair ikna edici bir kanıt değildir. İnsanın iyi bir Tanrı tarafından mı, kötü bir cin tarafından mı yoksa tesadüfen mi yaratıldığıyla ilgili, inanç hariç, bir kesinliğe ulaşılamaz. Dolayısıyla nereden geldiğimizle ilgili

2 *Quod ergo ignorantes, quaeritis, religio annuntiat vobis.* Elçilerin İşleri, 17:23.

3 İlkelerden ne kastedildiğiyle ilgili olarak Descartes'ın *Meditasyonlar*'ına bakılabilir.

bu ilkelerin doğru mu yanlış mı yoksa belirsiz mi oldukları şüphelidir. Üstelik hiç kimse –inanç haricinde– uykuda mı yoksa uyanık mı olduğundan emin olamaz, nitekim rüya görürken de uyanık olduğumuzu şu anki kadar kesin sayarız. Mekânlar, şekiller, hareketler gördüğümüzü sanırız: Zamanın akışını hisseder, hatta zamanı ölçeriz, kısacası uyanık olduğumuzda nasıl davranıyorsak aynı şekilde davranırız. Hayatımızın yarısı uykuda geçtiğine göre, bize nasıl görünürse görünsün, neyin gerçek olduğuyla ilgili hiçbir fikrimiz olmadığını kabul etmemiz gerekir, şu halde bütün hislerimiz yanılısamadan ibarettir. Belki de uyanık olduğumuzu sandığımız diğer yarıda, daha farklı bir uyku halindeyiz ve uyduğumuzu sandığımızda asıl bu durumdan uyanıyoruz, kimbilir?

[Başka insanlarla aynı ortamda rüya görsek ve bir şekilde bu rüyalar birbiriyle uyumlu olsa –ki bu rastlanılan bir şeydir– ve sonunda yalnız uyansak, rüya ile gerçeğin yer değiştirdiğine inanacağımızdan kim şüphe edebilir? Sık sık rüya içinde rüya gördüğümüze, bir düşe diğerini eklediğimize göre, uyanık olduğumuzu sandığımız hayatın bu yarısının, başkalarının da içinde yer aldığı ve ancak ölümle uyanabileceğimiz bir düştan ibaret olması da mümkündür. Bu hal sürdüğü müddetçe, tıpkı normal uykumuzda olduğu gibi, iyiye ve gerçeğe dair pek az ilkeye sahip olacağız; bizi burada rahatsız eden kimi düşünceler, belki de düşlerimizdeki zamanın akışına ve gördüğümüz asılsız hayallere benzer yanılısamalardan ibarettir.]

İşte iki tarafın en güçlü argümanları bunlar.

Âdetlerin, eğitimin, bir ülkedeki gelenek göreneklerin ve buna benzer şeylerin yarattıkları kanılarla ilgili olarak, şüphecilerin öne sürdükleri daha az güçlü argümanları bir tarafa bırakıyorum. Bu kanılar, dogmalarını bu boş temellere dayandıran sıradan insanların büyük kısmı üzerinde etkili olsa da şüphecilerin en ufak bir karşı çıkışıyla yıkılırlar. Bu

husustan yeterince emin değilseniz şüphecilerin kitaplarını okumanız yeterlidir, bunun doğruluğuna derhal ve belki de fazlaca ikna olursunuz.

Dogmatistlerin tek kuvvetli argümanı üzerinde duracağım, ki o da iyi niyet ve samimiyetle yaklaşıldığı takdirde doğal ilkelerden şüphe edemeyeceğimizdir. Şüpheciler buna karşı kısaca, kökenimizin belirsizliğinin doğamızın belirsizliğini de getirdiğini söylerler. Dogmatistler bu itiraza dünya var olduğundan beri hâlâ cevap verecekler.

İşte insanlar arasında sürüp giden, nihayete ermemiş bir savaş. Bu savaşta herkesin bir taraf tutması, ya dogmatistlerin ya da şüphecilerin yanında yer alması gerekir, çünkü yansız kaldığını düşünen kişi en âlâsından şüpheci olmuş demektir. Tarafsızlık bu hizbin temelidir. Şüphecilere karşı olmayan tümüyle onlardandır. Taraf tutmayan, kendinden yana değildir, yansızdır, kayıtsızdır, kendisi de dâhil her şeye karşı yargısını askıya alır.

Şu halde, insanın ne yapması gerekir? Her şeyden şüphe mi edecek? Uyanık olduğundan, çimdiklendiğinden, yandığından şüphe mi duyacak? Şüphe ettiğinden de şüphelenecek mi? Varlığından da şüphe edecek mi? Kimse işi bu noktaya vardırılmaz ve esasen ben de tam manasıyla gerçek bir kuşku-cunun asla var olmadığını söylüyorum. Doğa zayıf aklımıza sahip çıkar ve bizi bu noktaya varacak denli zırvalamaktan alıkoyar.

Şu halde tersine, hakikate kesinlikle ulaştığını mı söyleyecek insan? En ufak bir sıkıştırmada hakikat dediği şeye kanıt sunamayan ve onun elinden kayıp gidişine seyirci kalan insan mı?

Öyleyse nasıl bir vehimdir bu insan! Nasıl bir tuhaflık, nasıl bir canavar, nasıl bir karmaşa; ne tür bir tezat abidesi, nasıl bir ifrat! Her şey hakkında hüküm veren embesil yersolucanı; hem belirsizlik ve gaflet çukurunda, hem gerçeğin hâkimi, hem ıskartası hem de şanı evrenin!

Bu düğümü kim çözebilir?

[Elbette dogmatizmi de şüpheciliği de, bütün beşerî felsefeyi de aşar bu iş. İnsan insanı aşar. Öyleyse şüphecilere bunca ısrar ettikleri şeyi teslim edelim, hakikatin, haddimiz de harcımız da olmadığını, dünyada değil Tanrı'nın sine-sinde, göklerde ikamet ettiğini ve onu ancak Tanrı ne kadar bildirmek isterse o kadar bilebileceğimizi kabul edelim. O halde gerçek doğamızı yaratılmamış ama bedenleşmiş hakikatten öğrenelim.

İnsanlık durumunun iki yönlü olduğu gün gibi açık değil mi? Kesinlikle öyle.

Hakikati akılla arayarak bu üç hizipten kaçamayız. Doğamızı bastırmadan şüpheci, akıldan vazgeçmeden dogmatist olunmaz.]

Doğa şüphecileri, akılsa dogmatistleri zor durumda bırakıyor. İnsanlık durumunun aslını doğal akılla araştıran ey insanlar, size ne olacak peki? Bu hiziplerin herhangi birinden kaçamazsınız ama hiçbirinde de temelli kalamazsınız.

Öyleyse, ey mağrur insan, kendi kendinin paradoksu olduğunu anla! Alçakgönüllü ol ey âciz akıl! Sus, sen de sus, embesil doğa! İnsanın insanı sonsuzca aştığını öğren ve bihaber olduğun gerçek halini Mevlandan dinle. Tanrı'ya kulak ver.

Çünkü en nihayetinde, hiç bozulmamış olsaydı insan, masumiyetiyle, hem hakikati hem de saadeti yaşırdı güvenle. Sadece yozlaşmış bir varlıktan ibaret olsaydı, hakikatten de ebedî saadetten de haberi olmazdı. Ama öyle zavallı, üstelik yücelikten nasibini almış, iyice zavallı olan varlıklarız ki, hem biliyoruz mutluluğun ne olduğunu hem de ulaşamıyoruz ona; hem hakikatin tasavvuru var bizde hem de yalandan başka bir şey yok elimizde; ne kesin bilgiye ne de mutlak cehalete sahibiz. Bir zamanlar mükemmellikten nasibini almış ama maalesef sonradan mertebesini yitirmiş varlıklar olduğumuz o kadar açık ki.

Bilgimizin sınırlarından en uzaktaki muammanın, tevariüs edilen günahın, o olmadan kendimizi asla bilemeyeceğimiz bir muamma olması ne kadar hayret vericidir! Çünkü ilk insanın işlediği günahın çok uzak bir zamanda yaşayan, bu günaha iştirak etmeleri mümkün görülmeyen insanları da suçlu kıldığını söylemek kadar akli şaşkınlığa sürükleyebilecek bir şey olamaz şüphesiz. Günahın bu şekilde aktarılması bize sadece olanaksız değil, fazlasıyla adaletsiz de görünür. Öyle ya, irade gücünden yoksun bir çocuğu, doğumundan altı bin yıl önce işlenmiş ve hemen hiç kusuru bulunmayan bir gınahtan ötürü ebediyen mahkûm etmek kadar bizim zavallı adalet anlayışımıza aykırı bir şey olabilir mi? Kuşkusuz hiçbir şey bizi bu öğreti kadar derinden sarsamaz. Ancak buna rağmen, hepsi içinde en anlaşılması olan bu muamma olmadan kendimizi anlamamız mümkün değildir. İnsanlık durumunun düğümü, sıkılığını ve bükümlerini bu uçuruma borçludur. Bu muamma ne kadar anlaşılabilir da olsa, insan o olmadan çok daha anlaşılabilir.

[Dolayısıyla Tanrı'nın, varoluşumuzdaki çetrefili bizim için anlaşılabilir kılmak istediği ve bunun için de düğümü bizim erişemeyeceğimiz kadar yükseğe –daha doğrusu o kadar alçağa– koyduğu anlaşılıyor. Öyle ki aklımızın mağrur işleyişiyle değil, ancak mütevazı boyun eğişi sayesinde kendimizi gerçek anlamıyla tanıyabiliyoruz.

Dinin karşı gelinmez otoritesi üzerine sağlamca bina edilmiş bu temeller, bize imanın birbirine denk, sabit iki gerçeği olduğunu bildiriyor: Biri, yaratılış sırasında veya inayet anında insanın bütün doğanın üzerinde konumlandığı, Tanrı'ya benzer olduğu ve tanrısallıktan pay aldığı gerçeğidir. İkincisi, yozlaşma ve günah durumunda bu ilk halin inkisar ettiği ve insanın hayvana denk duruma düştüğüdür.

Bu iki sav da aynı derecede sağlam ve kesindir.

Kutsal Kitap özellikle de şu pasajlarda bize bunu açıkça ilan ediyor: *Sevincim insanların evlatlarıyla birlikteydi.*⁴ *Ru-*

4 *Deliciae meae esse cum filiis hominum.* Süleyman'ın Özdeyişleri, 8:31.

*humu bütün insanların teni üzerine dökeceğim.*⁵ Siz ilahlar-sınız vs.⁶ Başka bazı pasajlarda da şöyle: *İnsan teni çürümüş ottur.*⁷ *İnsan kendini düşünceden yoksun hayvanlarla karşılaştırdı ve sonunda onların benzeri oldu.*⁸ *İnsan evlatlarını geçirdim yüreğimden.*⁹

Bütün bunlardan açıkça anlaşılıyor ki insan inayet sayesinde Tanrı'ya benzer ve tanrısallıktan pay alır ve inayet olmadan vahşi hayvanlara benzer sayılır.]

435

Bu ilahi bilgiler olmadan, insan geçmişte kalmış yüceliğinin verdiği hisle mesut olmak veya şu anki âcizliğini görerek bedbaht olmak dışında ne yapabilir?

Çünkü hakikatin tamamını görmediklerinden mükemmel erdeme erişemediler. Kimileri doğasının bozulmamış kimisi ise iflah olmaz olduğunu düşünür ve bütün kusurların kaynağı olan gururdan da ataletten de kurtulamaz, çünkü tek yapabildikleri ya korkaklıktan teslim olmak ya da gurur sebebiyle kaçmaktır. Nitekim ya insanın mükemmelliğini bilmekle birlikte, yozlaşmışlığından bihaberdirler ve sonuç olarak, ataletten kolaylıkla kurtulur fakat gurur içinde kaybolurlar. Ya da doğalarındaki zayıflığın farkına varıp onun haysiyetinden habersiz olduklarından, boş gururdan kurtulur ama bu defa da umutsuzluğa düşerler.

Stoacıların ve Epikürosçuların, dogmatistlerin ve Akademikilerin vs. farklı hiziplere bölünmeleri bundan kaynaklanır.

5 *Effundam spiritum meum super omnem carnem.* Yoel, 2:28.

6 *Dii est.* Mezmurlar, 82:6.

7 *Omnis caro foenum.* Yeşaya, 40:6.

8 *Homo assimilatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis.* Mezmurlar, 49:12,13.

9 *Dixi in corde meo de filiis hominum.* Vaiz,3:18. Âyetin tamamı şu şekilde tercüme edilmiştir: "Tanrı hayvan olduklarını görsünler diye insanları sınıyor, diye düşündüm."

Bu iki kusurlu görüşe sadece ve sadece Hristiyanlık çare olabilir ve bunu, dünyevi bilgelik uyarınca bir kusuru bir diğeriyle savuşturarak değil, İncil'in sadeliğiyle her ikisini birden kovarak yapar. Çünkü İncil doğru olanlara, bizzat uluhiyetten pay aldırarak onları yücelttiğini bildirdiği gibi, bu yüce hal içerisinde bile, hâlâ onları bütün hayatları boyunca hataya, sefalete, ölüme ve günaha maruz bırakacak sefaletin kaynağını yine kendi içlerinde taşıdıklarını öğretmeyi sürdürür. Ve en azılı inançsızlara bile, kurtarıcının bahşedeceği inayetten yararlanabileceklerini ilan eder. Böylece onu doğrulayanları titretip, reddedenleri teselli ederek, herkes için müşterek olan bu inayet ve günah imkânında korku ile umudu öyle bir ölçüyle harmanlar ki sadece aklın yapabileceğinden çok daha etkili biçimde, üstelik onun gibi umutsuzluğa düşürmeden bizi tevazuya yöneltir. Övmeye gelince, bunu bizdeki doğal gururdan çok daha iyi, üstelik pohpohlamadan yapar; böylece, hatadan ve kusurdan sadece o azade olabileceğinden, insanı düzelterip eğitme görevinin yine sadece ona ait olduğunu da göstermiş olur.

Böylesi semavi bir aydınlık karşısında eğilmeyi, ona inanmayı kim reddedebilir? Kendi içimizde mükemmelin silinmez izlerini hissettiğimiz, gün gibi açık değil midir? Ve acınası insanlık durumunun sonuçlarını anbean tecrübe ettiğimiz de aynı derecede doğru değil mi?

Öyleyse, bu dehşetli kargaşa ve kaos bize bu iki halin de doğruluğunu, karşı koyulması imkansız güçlü bir sesle haykırmıyor mu?

Zayıflık.

İnsanın her işi iyiye yönelik olmadığı gibi, bu iyiyi hakıyla elde ettiğini gösterecek bir senede de sahip olamıyor,

çünkü tek sahip olduğu kendi arzuları. Elde ettiklerine kesin biçimde sahip olma gücünden de yoksun.

Bilgi için de aynı şey geçerli, zira hastalık onu da alıp götürüyor.

Ne iyiliğe ne gerçeğe muktediriz.

436bis

İnsanların bütün uğraşları, kendileri için iyi olan bir şeyi elde etmeye yöneliktir. Fakat insanlar ne hakkaniyetle sahip olmaya ehildirler ne de emniyetle sahip olabilecek kadar güçlü. Aynı şey bilgi ve haz için de geçerli: Ne hakikate ne iyiye sahibiz.

437

Gerçeği arzularız, ama tereddütten başka şey bulamayız içimizde.

Mutluluğu ararız, ama sefalet ve ölümden başka şey bulamayız.

Gerçeği ve mutluluğu arzu etmemeyi beceremeyiz ve ne gerçeğe ne mutluluğa muktediriz.

Bu arzu, hem bizi cezalandırmak için hem de düşüşümü-
zün nereden olduğunu hissettirmek için bize bırakılmıştır.

438

İnsan Tanrı için değilse, niçin ancak Tanrı'yla mutlu?
İnsan Tanrı içinse, niçin Tanrı'ya bu denli karşı?

439

Yozlaşmış doğa.

İnsan, varlığını meydana getiren akılla hareket etmez.

440

Aklın yolunu ne kadar şaşırmış olduğu, bu kadar aşırı ve farklı geleneklerin var olmasından anlaşılabilir. İnsanın kendisi için yaşamaktan kurtulması için hakikatin gelmesi gerekmiştir.

441

Şunu itiraf etmeliyim ki, bana göre, Hristiyan dini, insan doğasının Tanrı katından düşüp yozlaştığı ilkesini açık eder etmez, bu hakikatin işaretleri her yerde, herkes için görünür hale gelir. Çünkü doğa öyle bir haldedir ki, her yerde, hem insanın içinde hem dışında, geri çekilmiş ve kendini göstermeyen bir Tanrı'nın varlığına işaret eder.

442

İnsanın gerçek doğası, gerçek iyisi, gerçek erdemi ve gerçek dini, bunlar birbirlerinden ayrı ayrı bilinebilecek şeyler değildir.

443

Yücelik, sefillik.

Ne kadar aydınlanmışsak o oranda yücelik ve alçaklık görürüz insanda.

Sıradan insan.

Daha eğitimli olanlar.

Filozoflar.

Filozoflar sıradan insana şaşarlar.

Hristiyanlar filozoflara şaşarlar.

Şu halde, aydınlandığımız oranda zaten bildiğimiz şeylerde dinin daha da derinleşmemizi sağlamasına kim şaşabilir?

444

İnsanların en büyük bilgelikle kavrayabildiklerini, bu din çocuklarına öğretmiştir.

445

İlk günah insanların gözündeki çılgınlıktır, fakat bu şekilde verilir. Bu sebeple bu öğretilerdeki mantıksızlık yüzünden beni suçlamamalısınız, zira onu size gerekçesiz olarak veriyorum. Ancak bu çılgınlık insanlığın tüm hikmetinden daha hikmetlidir, *insanlardan bilgedir*.¹⁰ O olmadan insanın ne olduğu hakkında ne söyleyebilirdik? İnsanlık hali tamamen, idraki mümkün olmayan bu hususa bağlıdır. İnsan bunu aklıyla idrak edemez çünkü akla aykırı bir şeydir ve akıl, bunu kendi usulleriyle keşfetmek bir yana, önüne getirildiğinde ondan yüz çevirir.

446

İlk günah. Yahudilerde ilk günahla ilgili geniş gelenek.

TEKVIN, 8'de söylendiğine göre, *insan yüreğinin terkibi çocukluğundan beri kötüdür*.¹¹

¹⁰ *Sapientius est hominibus.*

¹¹ Tekvin, 8:21.

Rabi Moşe HaDarşan: Bu kötü maya insana yaratıldığı anda koyulmuştur.

Masehet Suka: Bu kötü mayanın Kutsal Kitap'ta yedi ismi vardır: *Şer, sünnet derisi, necis, hasım, rezillik, yürek taşı, kuzey yeli* diye geçer ve bütün bunlar insan kalbinde saklı ve kazılı olan kötülük manasına gelir.

Midraş Teilim: Tanrı, insanın iyi doğasını kötü olandan doğurtacaktır.

Bu kötülük her gün insanın aleyhine yenilenir, tıpkı MEZMURLAR, 37'de söylendiği gibi: *Kötü doğruya pusu kurar, onu öldürmeye çalışır, ama Rab onu kötünün eline düşürmez.*¹²

Bu kötülük insanın kalbini bu dünyada cezbeder, diğerinde itham. Bütün bunlar Talmud'da var.

Midraş Teilim MEZMURLAR, 4'le ilgili olarak şöyle der: *Titreyin ki günah işlemeyesiniz. Şehvetiniz ürkütüp titretsin sizi ki günaha sürüklenmeyesiniz.* Ve MEZMURLAR, 36'yla ilgili olarak, *Dinsiz kişi yüreğinden, Tanrı korkusu uzak olsun benden,* der; yani bunu dinsiz kişiye insanın doğal kötülüğü söyletmiştir.

Midraş Kohelet: *Yoksul ama bilge bir çocuk, geleceği öngöremeyen ihtiyar ve ahmak kraldan hayırlıdır.*¹³ Çocuk erdem, kral ise insanın kötülüğüdür. Ona kral denir çünkü bütün azalar itaat eder ona; ihtiyar denir çünkü çocukluktan yaşlılığa insanın kalbindedir; ahmak denir çünkü insanı öngöremediği mahvoluş yoluna sürükler.

Midraş Teilim'de de aynısı vardır.

Bereşit Rabb'a MEZMURLAR, 35'le ilgili şöyle der: *Tüm varlığımla kutsarım seni ya Rab, yoksulu zorbanın elinden kurtaransın. Ve kötü mayadan daha büyük zorba var mıdır?*¹⁴ Ve SÜLEYMAN'IN ÖZDEYİŞLERİ, 25'le ilgili olarak: *Düşmanın acıkmışsa doyur, yani kötü maya açsa ona, Özde-*

12 Mezmurlar, 37:32,33.

13 Vaiz, 4:13.

14 Mezmurlar, 35:10.

yişler 9'da bahsedilen bilgelik ekmeginden ver. Ve susamışsa ona, YEŞAYA 55'te söz edilen sudan ver.

Midraş Teilim aynı şeyi der ve Kutsal Yazılar'da düşmanımızdan bahseden bu pasajın kötü maya anlamına geldiğini, ona ekmek ve su vererek *bize taş atana gülle mukabele etmemiz* gerektiğini söyler.

Midraş Kohelet VAİZ, 9'la ilgili olarak: *Güçlü bir kral küçük bir şehri kuşatmıştı*. Bu güçlü kral kötü mayadır. Şehri çevreleyen büyük rampalar, ayartmalardır. Ve yoksul ve bilge bir adam çıkar şehri kurtarır, ki o erdemdir.

Ve MEZMURLAR, 41'le ilgili olarak: *Ne mutlu yoksulu düşünene*.

Ve MEZMURLAR, 78'le ilgili: *Nefes geçip gider ve bir daha gelmez geri*, bu bazılarını hatalı biçimde ruhun ölümsüzlüğüne karşı çıkmaya sürükledi, fakat anlamı şudur: Bu nefes ölüme kadar insana eşlik eden kötü mayadır ve dirilişte geri dönmeyecektir.

Ve MEZMURLAR, 10'la ilgili, aynısı.

Ve MEZMURLAR, 16'yla ilgili.

447

Adaletin dünyayı terk ettiği hep söylendiğine göre, insanların ilk günahı kabul ettikleri sonucuna varılabilir mi? Ölümünden önce kimseye mutlu denemez.¹⁵ Bu onların, ebedî ve sahici saadetin, ölümlle başladığını kabul ettikleri anlamına mı gelir?

448

Miton doğanın yozlaşmış olduğunu ve insanların dürüstlüğe gönülsüz olduğunu gayet iyi görüyor, fakat insanların neden daha yükseğe çıkamadığını bilmiyor.

15 *Nemo ante obitum beatus est*. Ovidius, *Dönüşümler*, iii.

449

Düzen.

Yozlaşmadan sonra şu söylensin: Bu durumda olan herkesin, ondan hoşnut olanların da olmayanların da, bunu bildiği doğrudur. Fakat herkesin kurtuluşu gördüğü doğru değildir.

450

Kibirle, hırsla, dünya hevesleriyle, zaafarla, sefaletle ve haksızlıkla dolu olduğumuzu bilmiyorsak, gerçekten de kör-rüz demektir. Ve bunları bildiği halde, kurtuluşu arzulamayan bir insan için ne söylenebilir?

İnsanın kusurlarını bu kadar iyi tanıyan bir dine hürmet etmekten, bu denli cazip çareler vaat eden bir dinin hak olmasını arzulamaktan başka elimizden ne gelir?

451

Bütün insanlar doğal olarak birbirlerinden nefret ederler. Kamunun iyiliğine hizmet ettirmek üzere elden geldiğince dünya heveslerinden yararlanılır. Fakat bu sadece bir yalan, sahte bir iyilikseverlik görüntüsüdür, çünkü aslında nefretten başka bir şey değildir.

452

Bahtsızlara acımak dünya heveskârlığına aykırı değildir; tersine, hiçbir şey vermediğimiz halde, şefkatli payesi kazanmaktan ve böylesine bariz bir dostluk sergilemekten ötürü mutlu oluruz!

453

İnsanların heveslerinden siyaset, ahlâk ve adalet alanında hayranlık verici kurallar çıkarıp tesis etmişiz.

Fakat esasında, insanın bu makûs temeli, şu şer unsuru¹⁶ sadece örtülmüş, ortadan kaldırılmamıştır.

454

*Adaletsizler.*¹⁷

Heveslerini başkalarına zarar vermeden tatmin etmenin başka bir yolunu bulamadılar.

455

Benlik, nefret edilesi bir şeydir. Onu örtüyorsunuz Miton, ama böylece ortadan kaldırmış olmuyorsunuz. Bu yüzden de nefret edilesi olmaya devam ediyorsunuz.

“Hiç de değil. Çünkü herkese nazik davranarak bizden nefret edilmesine fırsat tanımıyoruz.” Benlik, sadece sebep olduğu sıkıntılar yüzünden nefret edilesi olsa, bu doğru olurdu. Fakat benlikten adaletsiz olduğu için, kendini her şeyin merkezi haline getirdiği için nefret ediyorum, bu yüzden de daima nefret edeceğim.

Kısaca söylemek gerekirse benliğin iki özelliği vardır: Kendini her şeyin merkezi haline getirdiği için kendi içinde adaletsizdir. Başkalarına karşı ise rahatsızlık vericidir, çünkü onlara boyun eğdirmek ister. Nitekim her benlik düşmandır, diğer herkesin benliğine tahakküm etmek ister. Bu rahatsızlığı nezaketinizle ortadan kaldırabilirsiniz, ama adaletsizliği ortadan kaldıramazsınız.

¹⁶ *Figmentum malum*. Tekvin, 8,21.

¹⁷ *Injusti*.

Ve bu yüzden, benliğin adaletsizliğinden nefret eden biri için onu sevimli kılmak mümkün değildir. Onu düşman olarak görmeyen adaletsiz kişiler için sevimli hale gelebilir sadece, ki böylece adaletsiz biri olmayı sürdürürsünüz ve yalnızca adaletsiz kişileri hoşnut edebilirsiniz.

456

Kendini dünyanın geri kalanından üstün gören ve kendi iyiliğini, mutluluğunun ve hayatının sürekliliğini dünyanın geri kalanının mutluluğuna ve hayatına tercih eden kişinin muhakemesi ne kadar da çarpıktır.

457

Herkes kendisi için her şeydir, çünkü bir defa ölünce onun için her şey ölür. Bunun sonucunda her insan herkes için her şey olduğunu sanır. Doğayı kendimize göre değil, kendi içinde değerlendirmemiz gerekir.

458

Dünyada ne varsa hepsi tenin tutkuları, gözün tutkuları, hayatın verdiği gururdur.¹⁸ *Duyumsama arzusu, bilme arzusu, hükmetme arzusu.*¹⁹ Bu üç ateş nehrinin, sulamaktan çok yangın yerine çevirdiği lanetli toprağa yazıklar olsun. Bu nehirlerde batmadan ve sürüklenmeden sabit duranlara, dikilmeden, güvenli ve alçak bir mevkide oturup gün doğmadan kalkmayanlara ne mutlu. Orada huzur içinde dururlar ve

¹⁸ I. Yuhanna, 2:16.

¹⁹ *Libido sentiendi, libido sciendi, libido dominandi.*

Kutsal Yerusalim'in varaklarında kendilerini ayağa kaldırıp dimdik tutacak olana ellerini uzatırlar. Orada gurur saldırıp onları mağlup edemez artık. Ama yine de gözyaşı dökerler; sellerin sürüklediği fani şeyleri gördüklerinden değil, uzayıp giden sürgünlerinde akıllarından bir an olsun çıkarmadıkları sevgili memleketlerinin, kutlu Yerusalim'in hatırasıyla ağlarlar.

459

Bâbilin nehirleri akar, çağlar ve sürükler ötelere.

Her şeyin muhkem olduğu, hiçbir şeyin sukut etmediği,
Kutlu Sion!

O suların üstünde oturmalıyız, altında veya üzerinde değil. Ve dikelmeyip oturmalıyız, oturarak tevazuyu korumalı, üstünde kalarak güvende olmalıyız. Yerusalim'in varaklarında dikeleceğiz.

Bu hazzın sabit mi yoksa geçici mi olduğunu görelim!
Eğer geçiyorsa Bâbil'in bir nehridir.

460

Tenin, gözüñ hevesleri, gurur vs.

Eşyanın üç düzeni vardır: ten, zihin, irade.

Dünya ehli, zenginler ve hükmedenlerdir. İlgilendikleri bedendir, cisimdir.

Meraklılar ve bilginler, onların ilgilendikleri de zihindir.

Bir de bilgeler var, ilgilendikleri doğruluktur, adalettir.

Her şeye hükmetmesi gereken Tanrı'dır ve her şey onunla ilişkilendirilmelidir.

Tenin işlerinde hükmeden tam anlamıyla hevestir.

Zihnin işlerinde, tam anlamıyla merak.

Bilgelikte ise tam anlamıyla gurur.

Zenginlik veya bilgiyle övünülmez demiyorum, fakat gururun yeri burası değildir. Çünkü bir insanın bilgili olduğunu kabul ederek de söz konusu kişiyi kendini beğenmişliğin yanlış olduğuna ikna edebilirsiniz.

Gururun gerçek yeri bilgeliktir. Çünkü bir insanın bilge olduğunu kabul edip de bununla gururlanmasının yanlış olduğuna onu ikna edemezsiniz. Çünkü hakkıdır.

Oysa sadece Tanrı verir bilgeliği. Ve bu yüzdendir ki: *Gururlanan, Rab ile gururlansın.*²⁰

461

Üç heves üç düşünce ekolünü yarattı ve felsefecilerin tüm yaptıkları da bu üç tür hevesten birini takip etmek olmuştur.

462

Gerçek iyyinin araştırılması.

Sıradan insanlar iyiliği servette, dışımızdaki nimetlerde ya da hiç değilse eğlencede sanırlar.

Felsefeciler bütün bunlardaki beyhudeliği göstermiş ve fakat gerçek iyiyi kafalarına esen yere yerleştirmişlerdir.

463

[Tanrı'sı olup da İsa Mesih'ten yoksun olan filozoflara karşı.]

20 *Qui gloriatur in Domino gloriatur.* Bkz. II. Korintliler.

*Felsefeciler.*²¹

Sevgiye ve övgüye layık tek varlığın Tanrı olduğuna inanırlar ama insanlar tarafından sevilip övülmeyi arzu ederler. Ve kendi yozlaşmışlıklarının farkında değildirler. Kendilerini Tanrı'ya karşı sevgi ve hayranlıkla dolu hissetseler, onlar için en büyük sevinç kaynağı bu olsa, o zaman iyi olduklarını düşünmeleri haklı olurdu. Fakat bu yoldan sapmışlarsa, tek eğilimleri insanların gözünde itibarlarını sağlamlaştırmaksa ve bütün kusursuzluğu, mutluluğu, onları sevmekte bulmaları konusunda insanları zorlamadan ikna etmekse, ben bu kusursuzluğun ancak korkunç olduğunu söylerim. Hem Tanrı'yı bilecekler hem de insanların onu sevmesinden başka bir şeyi, yani kendileriyle yetinmesini isteyecekler, bu nasıl olabilir! Onlar, insanların hedefledikleri mutluluğun ta kendisi olmak istediler.

464

Felsefeciler.

Bizi dışarı fırlatan şeylerle dolu içimiz.

İçgüdülerimiz bize mutluluğu dışımızda aramamız gerektiğini duyuruyor. Tutkularımız bizi dışarıya itiyor, dışarıda onları harekete geçirecek hiçbir şey olmasa bile. Dışımızdakiler bizi kendiliğinden cezbedip çağırıyor, onları hiç düşünmüyor olsak bile. Bu yüzden felsefecilerin, “Kendi içinize çekilin, iyiliği orada bulacaksınız,” demeleri boşunadır, inanmayız onlara. Ve inananlar da en boş ve en aptal olanlardır.

465

Stoacılar şöyle diyor: “Kendi içinize çekilin, huzuru bulacağınız yer orasıdır.” Fakat bu doğru değildir.

21 Pascal'ın burada felsefecilerden kastı özellikle Stoacılarıdır.

Başkaları şöyle diyor: “Dışarı çıkın ve mutluluğu bir eğlencede arayın,” ki bu da doğru değildir. Hastalıklar baş gösterir.

Mutluluk ne dışımızda ne içimizdedir; Tanrı’dadır, hem dışımızda hem içimizdedir.

466

Epiktetos doğru yolu eksiksizce gördüğünü sandığı anda insanlara sadece şunu söyler: “Yanlış yoldasınız.” Bir başka yol olduğunu gösterir fakat o yola sevk etmez. Bu yol da Tanrı’nın dilediği şeyi dilemektir. Bu yola sadece İsa sevk edebilir. *Yol benim, hakikat benim.*²²

Zenon’un bile kusurları vardı.²³

467

İntibaların mantığı.

Epiktetos’un, “Başım ağrıyor,” diyenlerle ilgili sözleri.

Bunlar aynı şey değildir. Sağlıktan yana eminizdir, ama adil olmaktan yana emin olamayız. Kaldı ki Epiktetos’un düşüncesi de budalalıktı.

Fakat yine de, “ya kudretim dâhilindedir ya da değildir,” diyerek düşüncesini ispatladığına inanıyordu.

Fakat kalbimize kurallar koymaya kudretimizin yetmediğini görememiştir ve Hristiyanlarla ilgili olarak bunun tersine hükmederken de hataya düşmüştür.

22 *Via veritas.* Yuhanna, 14:6.

23 Kitionlu Zenon, Stoacılığın kurucusu ve Stoacı bilgelik idealinin örneği olarak kabul edilir.

468

Başka hiçbir din kendinden nefret etmeyi öğütmez. Bu yüzden, başka hiçbir din, kendinden nefret edenleri ve gerçekten sevgiye layık olmaya çalışan kişileri memnun edemez. Ve bu insanlar küçük düşürülmüş bir Tanrı'nın dininden bahsedildiğini duysalardı, onu derhal kucaklardı.

469

Hiç var olmamış olabilirdim, bunu hissederim çünkü ben dediğim şey, düşüncelerimden ibarettir. Şu halde anem, ben hayat bulmadan öldürülmüş olsaydı, düşünen bu ben, hiç var olmayabilirdi. Demek ki varlığım zorunlu değil. Ayrıca ebedî ya da sonsuz da değilim. Fakat doğaya bakınca, zorunlu, ebedî ve sonsuz bir varlık olduğunu pekâlâ anlıyorum.

470

“Bir mucize görsem dine girerdim,” diyorlar. Bilmedikleri bir şeyi yapacaklarından nasıl emin olabilirler? Dine girişi, kafalarında kurdukları bir alışveriş veya ortaklığa benzeyen bir tapınma sanıyorlar. Gerçek din değiştirme defalarca gücendirdiğimiz ve bizi haklı olarak her an mahvedebilecek o evrensel varlık karşısında nefsi yok etmek, onsuz hiçbir şey yapmayacağımızı ve hoşnutsuzluğundan başka hiçbir şeye layık olmadığımızı kabul etmektir. Tanrı ile aramızda üstesinden gelinmez bir karşıtlık olduğunu ve bir aracı olmadan ilişki de olamayacağını bilmektir.

471

İsteddiği kadar gönüllü ve zevkle olsun, birinin bana bağlanması haksız bir iştir. Kendisinde bu arzuyu doğurduğum kişiyi kandırmış olurum, çünkü ben kimsenin gayesi değilim ve kimseyi tatmin edebilecek imkâna da sahip değilim. Ölüm kapımda değil mi? Ve ben öldüğümde, onların bağlandıkları şey de ölecek. Dolayısıyla, insanları bir yanlışlığa inandırmaktan ötürü suçlu olacağım; her ne kadar ikna edişim tatlılıkla da olsa, bana zevkle inanılsa da ve hatta bana inanılması bana haz verse de, kendimi başkasına sevdirmekten ötürü suçlu olurum. Ve insanları bana bağlanmak üzere cezbediyorsam eğer, bir yalana razı gelmek üzere oldukları ve bana sağlayacağı avantajlar olmasına rağmen bu yalana inanmamaları gerektiği konusunda uyarmalıyım onları; yine aynı şekilde, bana bağlanmamaları gerektiğini, zira hayatlarını Tanrı'nın rızasını kazanmak veya onu aramakla geçirmeleri gerektiğini söylemeliyim.

472

İnsanın istenci, istediği her şey üzerinde kudret sahibi olsa bile asla tatmin bulamaz, ama vazgeçer geçmez tatmin bulur. İstenç olmadan tatminsiz olamayız, onunla da tatmin bulamayız.

473

Düşünen azalarla dolu bir vücut hayal edelim.

474

Azalar. Buradan başlanacak.

İnsanın kendisine borçlu olduğu sevgiyi tanzim etmek için düşünülen azalarla dolu bir vücut hayal etmek gerekir, çünkü biz bütünün azalarıyız. Ve her azanın nasıl kendisini sevmesi gerektiği görülmeli vs.

475

Ayakların ve ellerin kendi istençleri olsaydı, tüm vücudu idare eden ana istence kendilerini teslim etmedikçe kendi düzenlerini bulamazlardı. Bunun dışındayken kaos ve yeis içerisindeyler. Fakat vücudun iyiliğini istedikleri sürece kendileri için de iyiyi yapmış olurlar.

476

Sadece Tanrı'yı sevmeli ve sadece nefsimizden nefret etmeliyiz.

Ayak vücuda ait olduğunu, bağlı olduğu bir vücut bulunduğunu hiç bilmese, bildiği ve sevdiği sadece kendisi olsa ve sonra bağlı olduğu bir vücut olduğunu öğrense, eski yaşantısından ötürü, ona can veren (ve onu reddedecek, kendisinden ayıracak olsa mahvına yol açacak) vücuda bunca zaman faydasız olmaktan ötürü ne büyük pişmanlık, ne büyük utanç duyardı. Vücudun bir parçası olarak kalmak için ne dualar eder, vücuda hükmeden iradeye nasıl da teslim olurdu; hatta işi, gerektiğinde kesilip atılmaya razı gelmeye kadar vardırırdı! Aksi takdirde bir aza olma niteliğini kaybeder, zira bütün azaların vücut adına mahvolmayı istemesi gerekir, çünkü her şey sadece vücut içindir.

477

Başkalarının sevgisine layık olduğumuz doğru değildir, bunu istememiz adaletsizdir. Eğer makul ve tarafsız, kendimizi ve başkalarını tanıyan varlıklar olarak doğmuş olsaydık irademizin bu yöne meyletmesine izin vermezdik. Ama böyle doğmuşuz bir kere, yani adaletsiz doğmuşuz.

Nitekim her şey kendi nefesine meyleder. Bu tüm düzene aykırıdır: Genel olana meyletmek gerekir ve nefse meyil, bütün düzensizliklerin başlangıcıdır; savaşta, siyasette, ekonomide ve insanın kendi bünyesi içinde de böyle. Dolayısıyla istenç yoldan çıkmıştır.

Doğal ve medeni toplumların üyeleri nasıl içtimai bünyenin çıkarına meylediyorsa, başka toplumlar da bizatihi, üyesi oldukları, daha genel başka toplumlara meyletme mecburiyetindedir. Dolayısıyla genel olana meyletmek gereklidir. Bu itibarla adaletsiz ve yoldan çıkmış şekilde doğmuşuz.

478

Tanrı'yı düşünmek istediğimizde bizi alıkoyan, başka bir şeyi düşünmeye ayartan şeyler yok mu, işte onların hepsi kötüdür ve doğuştan beri bizimle birliktedirler.

479

Tanrı varsa, fani yaratılmışları değil, sadece onu sevmemiz gerekir. Dinsizlerin *Bilgelik*'teki akıl yürütmesi sadece ve sadece Tanrı'nın mevcut olmayışına dayanır. "Bu verili olduğuna göre," derler, "hiç değilse yaratılmışlardan keyif alalım."²⁴ Bu en feci yoldur. Ama eğer sevdikleri bir Tanrı

24 Süleyman'ın Özdeyişleri, 2:6.

olsaydı bu sonuca değil, tam tersi bir sonuca ulaşırlardı. Ve bilgelerin sonucu şu şekildedir: “Bir Tanrı vardır, öyleyse yaratılmışlardan keyif almayalım.”

Dolayısıyla bizi yaratılmışlara bağlanmaya iten her şey kötüdür, çünkü bu bizi, Tanrı’yı biliyorsak ona hizmet etmekten ya da bilmiyorsak da onu aramaktan alıkoyar. Ve dünya hevesleriyle dopdoluyuz, yani kötülükle dopdoluyuz, dolayısıyla benliğimizden ve bizi Tanrı’dan başka bir şeye bağlanmaya sürükleyen her şeyden nefret etmemiz gerekir.

480

Azaların mutlu olması için bir istençleri olması ve bu istenci vücuda uygun hale getirmeleri gerekir.

481

Spartalıların ve başkalarının özverili ölümleri bizi pek az etkiler, çünkü bunun bize kattığı bir şey yoktur.

Fakat şehitlerin ölümleri bizi etkiler, çünkü onlar “bizim azalarımızdır.”²⁵ Onlarla ortak bir bağa sahibiz. Metanetleri bizde metanet yaratabilir, sadece örnek olmaları yüzünden değil, fakat belki de bizimkine layık oldukları için.

Paganlar örneğinde buna benzer bir şey yoktur. Onlarla bağımız yoktur. Zenginleşen bir yabancıyı görerek zengin olmayız, fakat bu kişi bir baba veya koca ise durum farklıdır.

25 *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Romalılar, 12:5.

Ahlâk.

Var olmanın mutluluğunu duymayan, gökleri ve yeri yaratan Tanrı, bu mutluluğu idrak edecek ve düşünen azalardan bir vücut meydana getirecek varlıkları da yaratmak istedi. Bizim azalarımız birliklerindeki mutluluğu, hayranlık uyandıran zekâyı hissetmezler; doğanın onlara can verirken ve büyüyüp süregitmelerini sağlarkenki özeninden habersizdirler. Bunu hissetselerdi, nasıl olduğunu görselerdi ne kadar mutlu olurlardı. Fakat bundan haberdar olmaları için zekâ, evrensel ruhun niyetine rıza gösterecek bir iyi niyet gerekir.

Fakat kendilerine zekâ bahşedilecek olsa, bu zekâyı, beşinleri kendileri için tutmak, diğer azalara geçmesine izin vermemek için kullansalardı, sadece haksız değil, aynı zamanda sefil de olurlardı, birbirlerini sevmek yerine birbirlerinden nefret ederlerdi. Oysa mutlulukları kadar görevleri de, hep birlikte ait oldukları ve her birini kendi kendilerini sevdiklerinden daha çok seven bütün bir ruhun idaresine uymaktan ibarettir.

Bir aza olmak demek, sadece vücudun ruhu sayesinde hayata, varlığa ve harekete sahip olmak demektir. Vücuttan ayrı düşmüş, ait olduğu vücudu artık göremeyen bir aza ancak bozulup ölen bir varlıktır. Ama o bağlı olduğu vücudu artık görmediğinden yine de bir bütün olduğunu sanır, kendinden başkasına bağlı olmadığına inanır ve kendi başına bir merkez ve vücut haline gelmek ister. Fakat kendinde hiçbir hayat ilkesi barındırmadığından, sadece varlığının belirsizliğiyle şaşırıp sapar; bir vücut olmadığını pekâlâ hissederek ama hâlâ bir vücudun azası olduğunu görmeden. Nihayet ne

olduğunu bildiği zaman evine dönmüş gibi olur ve kendini ancak vücut dolayısıyla sever. Geçmişteki savruluşlarından pişman olur.

Doğası gereği, başka bir şeyi ancak kendisi için ve kendine tabi kılmak için sevebilirdi, çünkü her şey kendisini diğer her şeyden çok sever.

Fakat vücudu sevmekle ancak kendini sevmiş olur, çünkü sadece vücut içinde, onunla ve onun için vardır. *Tanrı'yla birleşen kişi onunla tek ruh olur.*²⁶

Vücut eli sever ve istenci olsa, elin de, aynı ruhun onu sevdiği gibi, kendi kendisini sevmesi gerekirdi. Bunun ötesine geçen her sevgi haksızdır.

*Tanrı'yla birleşmek onunla tek ruh olmaktır.*²⁷ İsa Mesih'in azaları olduğumuz için severiz kendimizi. İsa Mesih'i, azaları olduğumuz vücut olduğu için severiz. Bütün birdir. Bir, başkasındadır. Tıpkı [Kutsal Üçleme'deki] üç şahıs gibi.

484

Bütün Hristiyan devletlerini yönetmek için, bütün siyasal yasalardan daha üstün olan iki yasa yeter.

485

Tek ve gerçek erdem, nefsimizden nefret etmek (nitekim dünya heveslerinden ötürü nefreti hak ediyoruz) ve gerçekten sevmeye değer bir varlığı aramaktır. Fakat dışımızdaki

26 *Qui adhaeret Deo unus spiritus est.* I. Korintliler, 6:17.

27 *Adhaerens Deo unus spiritus est.*

bir şeyi sevmeyeceğimizden, içimizde olan, fakat kendimiz olmayan bir varlığı sevmemiz gerekir. Ve her bir insan için de böyledir. Bu ise ancak evrensel bir varlık olabilir. Tanrı'nın krallığı içimizdedir. Evrensel iyi bizdedir, hem bizzat kendimizdir hem değildir.

Paganlar, İsa Mesih, Muhammed.
Tanrı bilmezlik.

486

İnsanın haysiyeti, masumiyet döneminde, yaratılmışlara egemen olmasında ve onlardan yararlanmasındaydı, ama bugün bu haysiyet, yaratılmışlardan kendini ayırmasında ve onlara boyun eğmesindedir.

487

İtikat bakımından her şeyin başı olarak Tanrı'ya tapmayan ve ahlâk bakımından, her şeyin amacı olarak tek bir Tanrı'yı sevmeyen bütün dinler batıldır.

488

...Ama Tanrı evvel değilse ahir olması da asla mümkün değildir. Bakışımızı yukarıya çeviriyoruz ama ayağımız

kumda. Ve toprak eriyip gidecek, biz de göklere bakarken düşeceğiz.

489

Her şeyin tek bir başlangıcı, tek bir ereği varsa, her şey onun tarafından ve onun içinse, hak dinin bize sadece, ona tapmayı ve onu sevmeyi öğretmesi gerekir. Fakat bilemediğimiz şeye tapmaya ve kendimizden başkasını sevmeye gücümüz yetmediğinden, bu görevleri bildiren dinin bize kendi güçsüzlüğümüzü ve bunun çaresini de bildirmesi gerekir. Din Tanrı'yla aramızdaki bağın bir insan tarafından bozulduğunu ve aynı bağın yine bir insan tarafından tamir edildiğini öğretiyor.

Tanrı sevgisine o kadar elverişsiz doğuyoruz ve bu o kadar elzem ki, suçlu doğuyor olmamız gerek aksi takdirde Tanrı'nın adaletsiz olduğunu söylememiz lazım gelirdi.

490

İnsanlar değer meydana getirmeye alışık olmadıklarından ve sadece oluşmuş bir değeri takdir etmeyi becerebildiklerinden Tanrı'nın da kendileri gibi yaptığını sanırlar.

491

Hak dinin alâmetifarıkası, Tanrı'yı sevmekle mükellef kılmak olmalıdır. Bu son derece doğru, ama kimse emretmemiş yine de. Bizimki emrediyor.

Ayrıca heveslerin ve zaafaların ne olduğunu bilmelidir. Bizimki biliyor.

Bunlara çareler sunmalıdır, ki biri duadır. Hiçbir din insan için Tanrı'dan onu sevip takip edebilmesi için güç dilememiştir.

492

Benliğindeki boş gururdan nefret etmeyen ve bu dürtüyle kendini Tanrı haline getirmeye sürüklenen kişi, gerçekten de kördür. Adalet ve gerçeğe bu denli aykırı başka hiçbir şey olmadığını kim görmez? Çünkü Tanrı sıfatını hak ettiğimiz yalandır ve Tanrı olmaya çalışmak haksız ve de adaletsizdir, zira herkes aynı şeyi ister. Dolayısıyla bize doğumla gelen ve kurtulamadığımız, fakat kurtulmamız gereken bariz bir haksızlıktır.

Ancak hiçbir din, ne bunun bir günah olduğunu ne bu dürtüyle doğduğumuzu ne de ona direnmemiz gerektiğini bildirmiş, ne de bunun çarelerini vermeyi akıl edebilmiştir.

493

Gerçek din bize ödevlerimizi, zaaflarımızı, kibrimizi ve heveslerimizi olduğu kadar bunların çarelerini, tevazu ve ri-yazeti de öğretir.

494

Hakiki dinin yüceliği ve sefaleti öğretmesi gerekir. Haki-ki din, nefsini takdire ve hakir görmeye, nefsini sevmeye ve nefret etmeye götürmelidir.

495

Kim olduğumuzu sorgulamadan yaşamak olağanüstü bir körlükse, Tanrı'ya inanarak kötü bir hayat sürmek de feci bir körlüktür.

496

Dindarlık ile iyilik arasında muazzam bir fark olduğunu deneyim bize gösteriyor.

497

Tanrı'nın merhametine güvenen fakat iyi işler yapmadan umursamaz duranlara karşı.

Günahlarımızın kaynağı kibir ve tembellik olduğundan, Tanrı bunları ıslah etmek için bize iki sıfatını ilham etmiştir: merhamet ve adalet. Adaletin esası kibri kırmaktır, yapılan işler ne kadar hayırlı olursa olsun, *ve kulun ile yargıya girme*²⁸ vs. Merhametin esası ise şu pasaja göre hayırlı işleri çağırarak tembellikle mücadele etmektir: *Tanrı'nın merhameti nedamete yöneltir.*²⁹ Ve Ninovalılar hakkındaki şu diğer pasaj: *Gelin tövbe edelim, belki Tanrı bize acır.*³⁰ Ve böylece merhamet, miskinliğe yol vermek bir yana, tersine, resmen ona karşı duran bir niteliktir. Bu sebeple, “Tanrı merhametli olmasaydı erdem için her türlü çabayı göstermemiz gerekirdi,” demek yerine, tersine, “Tanrı merhametli olduğu için bu yolda her türlü çabayı göstermeliyiz,” denmelidir.

28 *Non intres in iudicium.* Mezmurlar, 143:2. *Kulun ile yargıya girme, çünkü hiçbir canlı senin karşısında aklanamaz.*

29 Romalılar, 2:4.

30 Yunus, 3:9.

Takvalı bir hayata başlamanın acı verdiği doğrudur, fakat bu acı, içimizde filizlenmeye başlayan takvadan değil, hâlâ içimizde bulunan küfürden kaynaklanır. Eğer melekelerimiz pişmanlığa ayak diremese ve yozlaşmışlığımız Tanrı'nın saflığı karşısına dikilmese, bunda bizim için acı verici bir taraf olmazdı. İçimizdeki doğal günah, doğaüstü olan inayete direndiği ölçüde acı çekeriz; bu iki zıt kuvvet karşısında kalbimiz kendini parçalanmış hisseder. Ama bu şiddeti, bize engel olan dünyaya bağlamak yerine, gönlümüzü çelen Tanrı'ya isnat etmek haksızlık olur.

Bu durum, haydutların elinden annesi tarafından kurtarılan bir çocuğun durumuna benzer. Çocuk çektiği acılarda, kendisine özgürlük getiren o sevgi dolu ve meşru şiddeti sevmeli, haksız yere kendisini alıkoyanların mütehakkim ve buyurgan şiddetinden ise nefret etmelidir. Bizzat Tanrı'nın getirdiği böylesi bir savaş daha olmadan, Tanrı insanları terk etmiş olsaydı, bu dünyada insanlara karşı girişebileceği en acımasız savaş bu olurdu. *Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim*, denmiştir. *Ben dünyaya ateş yağdırmaya geldim.*³¹ Ondan önce dünya bir sahte barış içinde yaşıyordu.

Harici işler.

Hem Tanrı'yı hem insanları hoşnut eden işlerden daha tehlikelisi yoktur. Çünkü Tanrı'yı ve insanları hoşnut eden durumlar Tanrı'yı bazı yönleriyle hoşnut ederken, insanla-

31 Matta, 10:34, Luka, 12:49.

rı başka bazı yönleriyle hoşnut eder; Azize Theresa'nın büyüklüğü gibi. Bunda Tanrı'yı hoşnut eden ilhamlarındaki derin tevazudur, insanların hoşuna giden ise yaydığı ışıktır. Bu yüzden Azize Theresa'nın sözlerini taklit etmek ve böylece güya onun ruh haline girmek için kendimizi helak ederiz, ama Tanrı'nın onda neyi sevdiğiyle ilgilenmez, kendimizi Tanrı'nın sevdiği o hale sokmak için çabalamayız.

Oruç tutup kendinden hoşnut olmaktansa oruç tutmayıp bunun alçakgönüllülüğünü yaşamak yeğdir.

Ferisi, vergi görevlisi.³²

Mademki hatırlamak fayda kadar zarar da verebiliyor, bir şeyi hatırlayabiliyor olmanın ne yararı vardır? Mademki her şey Tanrı'nın rızasına bağlıdır, sadece onun için, onun kurallarına ve yoluna uygun yaptığımız şeylere rızası vardır ve bir işi yapma usulü o iş kadar, hatta ondan daha da önemlidir... Ve Tanrı şerden hayır çıkartabilir ve Tanrı olmadan hayırdan şer de çıkabilir.

500

“Hayır” ve “şer” sözcüklerinin anlaşılması.

501

İlk aşama: kötülük yapınca yerilmek, iyilik yapınca övülmek.

İkinci aşama: ne övülmek ne yerilmek.

³² Luka, 18:9-14.

502

İbrahim kendisi için hiçbir şey almadı, tüm aldıkları hizmetkârları içindi. Aynı şekilde, doğrular da, ne alkış ne dünya malı, kendileri için hiçbir şey almazlar, sadece kendilerine ait, söz geçirdikleri tutkuları vardır: *İştahına hâkim olmalısın*.³³ Bu şekilde egemen olunan tutkular erdeme dönüşür: Açgözlülük, kıskançlık, öfke, bunları Tanrı dahi kendine yakıştırmaktadır. Ve bunlar da en az şefkat, acıma ve sadakat kadar tutkudurlar. Onları hizmetkâr gibi kullanmalı, beslemeli fakat ruhun bununla beslenmesine izin vermemeliyiz. Çünkü tutkular efendi olduğunda, zaafa dönüşür, ruha kendi besinlerinden verirler; tutkuların besiniyle beslenen ruh zehirlenir.

503

Filozoflar kusurları Tanrı'ya havale ederek kutsal sayarlar, Hristiyanlar erdemleri.

504

Doğru olanlar imanla yaşarlar,³⁴ en ufak işlerinde bile: hizmetkârlarını azarladığında, Tanrı'nın ruhuyla ıslah edilmelerini diler ve düzelmeleri için dua eder. Yaptıkları uyarıları mübarek kılsın diye Tanrı'ya dua ederler ve sonucu ondan beklerler. Ve başka işlerinde de aynı şekilde davranırlar.

³³ *Sub te erit appetitus tuus*. Tekvin, 4:7.

³⁴ Romalılar, 1:17.

505

Her şey ölümcül olabilir bizim için, hizmetimize sunulmuş şeyler bile, doğada dikkatli hareket etmezsek yüksek duvarlar, basamaklar bile öldürebilir bizi.

En küçük bir hareket bile bütün doğaya etki eder, bütün deniz değişir bir kayadan ötürü. Aynı şekilde inayette de, en küçük bir fiil sonuçlarıyla her şeye etki eder, dolayısıyla hiçbir şey önemsiz değildir.

Her bir eylemde, söz konusu eylem dışında, mevcut, geçmiş, gelecek durumumuza ve etki edebileceği başka durumlara, hatta bütün bu şeylerin birbirleriyle ilişkilerine bakmak gerekir. İşte o zaman yeterince temkinli davranmış oluruz.

506

*Tanrı günahlarımızı bize yüklemesin,*³⁵ yani günahlarımızın bütün getirilerini ve neticelerini, ki eğer acımasızca izi sürülse en küçük hatalarımızın bile sonuçlarının korkunç olduğu görülür.

507

İnayetin işleyişi, kalbin katılığı, dış şartlar.

508

Bir insanın aziz olması elbette inayete bağlıdır ve bundan şüphe eden biri ne azizin ne olduğunu biliyordur ne de insanın.

35 Mezmurlar, 32:2.

509

Felsefeciler.

Kendini bilmeyen adama, kendinden yola çıkıp Tanrı'yı bulması gerektiğini haykırmak pek hoştur. Aynı şeyi kendini bilen bir adama söylemek de öyledir.

510

İnsan Tanrı'ya layık değildir, fakat ona layık hale getirilmesi imkânsız değildir.

Tanrı'nın sefil insanoğluya birleşmesi şanına yaraşmaz, fakat insanı sefaletten çıkarması için aynı şey söylenemez.

511

[İnsanı, Tanrı'yla münasebete layık olmayacak kadar küçük bulabilmek için, buna hükmedecek kadar büyük olmak gerekir.]

512

O şey,³⁶ özgün ifade tarzıyla söylersek, hem tümüyle İsa Mesih'in vücududur hem de onun tümüyle İsa Mesih'in vücudu olduğu söylenemez.

İki şeyin, değişime uğramaksızın birleşmesi, birinin diğere dönüşüğünü söylememizi gerektirmez.

Bu şekilde ruh bedenle birdir, ateş odunla, değişme olmadan.

36 Aşai Rabbani ayininde İsa'nın vücudu haline geldiğine inanılan ekmek ve şaraptan bahsediyor.

Ancak birinin formunu diğerrinin formu haline getirmek için değışime ihtiyaç vardır.

Kelamın insanlıkla birliğı bu şekildedir.

Çünkü ruhum olmadan, bedenim bir insan bedeni olmayacaktır, demek ki ruhum maddeyle birleşerek bedenimi oluşturun.

Bu, zorunlu koşul ile yeterli koşulu birbirinden ayırmıyor. Birlik zorunludur fakat yeterli değildir.

Sol kol, sağ kolla aynı değil.

Girilmezlik cisimlerin bir özelliğidir.

*Sayısal*³⁷ ayniyet, zamanın da aynı olması halinde, maddi ayniyeti gerekli kılar.

Şu halde Tanrı, ruhumu Çin'deki bir bedenle birleştirmişse, aynı beden *sayısal bakımdan aynen*³⁸ Çin'de olacaktır.

513

Tanrı duayı niçin getirdi?

1. Yarattıklarına nedenselliğın değerrini bildirmek için.

2. Erdemi kimden elde edebileceğimizi öğretmek için.

3. Emeklerimizle, bizi başka erdemlere layık kılmak için.

Ama üstünlüğü kendinde tutmak için, duayı dilediğine bahşeder.

İtiraz: Fakat duanın bizden kaynaklandığına inanabiliriz.

Bu saçmadır. Çünkü iman sahibi olsak bile, erdem sahibi olmayabiliriz, öyleyse nasıl iman sahibi olacağız? İman ile imansızlık arasında imanla erdem arasında olduğundan daha büyük mesafe yok mudur?

37 *De numero.*

38 *Idem numero.*

Liyakat: Muğlak bir söz bu.

Bizi böyle bir kurtarıcıya layık kılan.³⁹

Onu Tanrı'nın kutsal azalarına dokunmaya layık kılan.⁴⁰

Tanrı'nın kutsal azalarına dokunmaya layık.⁴¹

Layık değilim.⁴² Layık olmadığı halde yiyen.⁴³

Almaya layıksın.⁴⁴

Beni layık gör.⁴⁵

Tanrı ancak vaat ettiğine uygun olanı ihsan eder.

Dualara hakkını vereceğini vaat etti.

Vaadin çocukları⁴⁶ dışında kimseye asla dua vaat etmedi.

Aziz Augustinus, doğruların güçten uzaklaştırılmış olduğunu resmen beyan etmiştir.

Ama bunu kazara söyledi. Çünkü bunu söyleme vesilesi doğmamış da olabilirdi. Fakat ilkeleri bize açıkça gösteriyor ki, vesile doğduğunda, bunu söylememiş veya aksi yönde herhangi bir şey söylemiş olması mümkün değildir. Demek ki, vesile doğup da bunu söylediğini iddia etmek yerine, vesile doğduğunda bunu söylemek zorunda kalmış olduğunu iddia etmek daha doğrudur. Bunlardan biri zorunlulukla, diğeri kazara söylenmiştir. Ama ikisi bütün olasılıkları tüketir.

39 *Meruit habere Redemptorem.* (Kutsal Cumartesi ayininden.)

40 *Meruit tam sacra membra tangere.* (Hayırlı Cuma ayininden.)

41 *Digna tam sacra membra tangere.* (Vexilla regis ilâhisinden.)

42 *Non sum dignus.* Luka, 7:6.

43 *Manducat indignus.* I. Korintliler, 11:29.

44 *Dignus est accipere.* Vahiy, 4:11.

45 *Dignare me.* (Kutsal Meryem ayininden.)

46 Romalılar, 9:8.

514

*Korkarak kurtuluşunuzu başarın.*⁴⁷

İnayet yoksunları.

*Dileyin, size verilecek.*⁴⁸ Öyleyse dilemek elimizde midir? Bilakis değildir; elde etmek gücümüz dâhilindedir ama dua etmek değildir. Çünkü kurtuluş elimizde olmadığına ama onu elde etmemiz Tanrı'ya bağlı olduğuna göre, dua etmek elimizde değildir.

Öyleyse doğru olanlar Tanrı'dan ummamalıdır, çünkü ümit etmemeli, dilediğini elde etmek için gayret göstermelidirler.

Öyleyse şu sonuca varabiliriz: İnsan bu yakın kuvveti kullanmaya artık muktedir olmadığından ve Tanrı bunun insanı ondan uzaklaştıracak bir vasıta olmasını istemediğinden, insanın Tanrı'dan uzaklaşmaması ancak etkin bir kuvvetle mümkün olabilir.

Şu halde, Tanrı'dan uzaklaşanlar, bunu mümkün kılan kuvvete sahip değildir, ama Tanrı'dan uzaklaşmayanlar bu etkin kuvvete sahiptir.

Öyleyse bu etkin kuvvetle bir süre dua ettikten sonra duayı terk edenler, artık bu etkin kuvvetten yoksundurlar.

Dolayısıyla Tanrı en önce, onları bu anlamda terk etmiştir.

515

Seçilmişler erdemlerinin farkında değildirler, kınanmışların suçlarının büyüklüğünün farkında olmamaları gibi. *Ya Rab, seni ne zaman aç görüp yedirdik, susuz görüp içirdik*⁴⁹ vs.

47 Filipililer, 2:12.

48 *Petenti dabitur.* Matta 7:7.

49 Matta, 25:37.

516

İnayet.

ROMALILAR, 3:27. Övünme dışarıda bırakılmıştır. Hangi yasayla? İşlerin yasasıyla mı? Hayır, imanın yasasıyla. Öyleyse iman, şanın işleri gibi gücümüz dâhilinde değildir ve bize başka bir yolla verilmiştir.

517

Müsterih olun, onu kendinizden beklememelisiniz, tersine, kendinizden hiçbir şey beklemeyerek bekleemelisiniz.

518

Kutsal Yazılar'a göre, her kesimden insanın, hatta şehitlerin bile korkmak için bir sebebi vardır.

Arafın en büyük ıstırapı hükmün belirsizliğidir.

*Kendini gizleyen Tanrı.*⁵⁰

519

YUHANNA, 8.

Birçokları ona iman etti.

Sonra İsa dedi: Eğer devam ederseniz... gerçekten müridim olursunuz... ve hakikat sizi özgür kılacaktır.

*Şöyle cevap verdiler: Biz İbrahim'in soyundanız ve hiç kimseye asla kölelik etmedik.*⁵¹

⁵⁰ *Deus absconditus.* Yeşaya, 45:15.

⁵¹ *Multi crediderunt in eum./Dicebat ergo Jesus, si manseritis vere mei discipuli eritis et veritas liberabit vos./Responderunt semen Abrahae sumus et nemini servivimus unquam.* Yuhanna, 8:30-33.

Müritler ile gerçek müritler arasında büyük fark vardır. Hakikatin kendilerini özgür kılacağını söylediğimizde, sahici olanları ayırt edebiliriz. Zira özgür olduklarını ve şeytanın esaretinden kurtulmanın kendi ellerinde olduğunu söyleyerek cevap verirlerse bunlar müritlerdir, fakat sahici müritler değildirler.

520

Yasa doğayı mahvetmemiş, terbiye etmiştir. İnayet Yasa'yı mahvetmemiş, onu uygulamaya koymuştur.

Vaftizle kazanılan iman, Hristiyanlar ve hidayete erenler için bütün hayatın kaynağıdır.

521

İnayet dünyada ve de doğada her zaman var olacaktır, öyle ki inayet bir açıdan doğaldır. Ve bu yüzden Pelagiusçular⁵² daima var olacaktır; Katolikler ve mücadele de öyle.

Çünkü Pelagiusçulara hayat veren ilk doğum, Katoliklere hayat veren ise ikinci doğumdaki inayettir.

522

Yasa, kendi vermediği şeylere insanların sahip olmalarını gerektirir, inayet ise insanlara mecbur tuttuklarını verir.

52 *Pelagius*: İlk günahı reddettiği ve ruhların kurtuluşunda özgür iradenin de Tanrı inayeti kadar rolü olduğunu savunduğu için Aziz Augustinus'un etkisiyle 417'de aforoz edilen İngiliz ilahiyatçı.

523

İmanın tamamı İsa'ya ve Âdem'e, ahlâkın tamamı ise hevese ve inayete dairedir.

524

İnsana, daima maruz kaldığı ümitsizlik ve gurur gibi iki tehlike yüzünden, inayete mahzar olmak ve onu kaybetmek gibi iki yeteneğinin de olduğunu öğreten bir öğretisi; insan için bundan daha uygun bir öğretisi olamaz.

525

Filozofların tavsiye ettikleri, insan olmanın iki haline uygun duygular değil.

Katıksız yücelik duygusu ilham ediyorlar, ki bu insanın haline uygun değil.

Katıksız tevazu duygusu ilham ediyorlar, ki bu da insanın haline uygun değil.

Tevazu duygusu olmalı, fakat doğadan değil, tövbeden gelmeli ve bununla kalmayıp yüceliğe doğru gitmeli. Yücelik duygusu olmalı, fakat liyakatten değil, inayetten gelmeli ve tevazudan geçilerek hissedilmeli.

526

Sefillik umutsuzluğa yol açar.

Gurur küstahlığa yol açar.

Bedenleşme insana sefaletinin büyüklüğünü, ihtiyaç duyduğu çarenin büyüklüğüyle gösterir.

527

Sefilliğimizi bilmeden Tanrı'yı bilmek bizi gururlu yapar.
Tanrı'yı bilmeden sefilliğimizi bilmek bizi umutsuz eder.

İsa Mesih orta noktadadır, çünkü onda hem Tanrı'yı
hem kendi sefaletimizi buluruz.

528

İsa Mesih gurura kapılmadan yaklaştığımız ve karşısında
ümitsizliğe düşmeden tevazuyla eğildiğimiz Tanrı'dır.

529

Ne bizi iyiliğe yetersiz kılan bir alçalma, ne de kötülükten
muaf bir kutsiyet...

530

Biri, günün birinde bana, günah çıkardıktan sonra büyük
bir sevinç ve güven duyduğunu söyledi. Bir diğeri ise korku
içinde olduğunu. Bu ikisini toptasak iyi bir insan edeceğini
ve her birinin diğesinde eksik olan şeye sahip olduğunu dü-
şündüm. Aynı şey başka konularda da geçerlidir.

531

Efendisinin muradını bilen kişi, bilgisinden gelen gücü
yüzünden, daha çok dayak yiyecek;⁵³ *doğru olanı bırakın*
yine doğru olsun,⁵⁴ doğrulukla gelen güç sayesinde.

⁵³ Luka, 12:47.

⁵⁴ *Qui justus est justificetur adhuc.* Vahiy, 22:11.

Kime çok verilmişse, bu ihsanla gelen güç nedeniyle, ondan, daha fazlası istenecek.

532

Kutsal Yazılar'da her durumda teselli verecek ve her durumda göz korkutacak pasajlar vardır.

Önümüze koyduğu biri ahlâki, diğeri doğal iki sonsuz ile doğa da aynı şeyi yapar gibidir. Çünkü her zaman bir aşağısı ve bir yukarısı, daha güçlüsü ve daha güçsüzü, daha yükseği ve daha alçağı olacaktır, böylece kibrimiz kırılır, kırılan gururumuz ise toparlanır.

533

*Yüreği sızlamak,*⁵⁵ Aziz Pavlus. Hristiyan karakteri budur işte. *Sizi Alba tayin etti, ben artık sizi tanımıyorum.*⁵⁶ İşte gayriinsani karakter. İnsan karakteri bunun tam tersidir.

534

İnsanlar iki türdür: günahkâr olduğuna inanan doğrular, doğru olduğuna inanan günahkârlar.

535

Kusurlarımız hakkında bizi uyarılara borcumuz büyüktür, çünkü bizi mahcup ederler. Hor görüldüğümüzü

⁵⁵ *Comminutum cor*. Elçilerin İşleri, 21:13.

⁵⁶ Corneille, *Horace II*, iii.

öğretirler bize. Gerçi bizi gelecekte de böyle olmaktan alıkoymuş olmazlar, çünkü hor görülecek başka kusurlarımız vardır. Bizi ıslah olma ve bir kusurdan kurtulma alıştırmasına hazırlarlar.

536

İnsan o tıynettedir ki sürekli aptal olduğunu söyleyerek onu buna inandırabilirsiniz. Aynı şekilde, bunu sürekli kendimize söyleyerek buna kendi kendimizi de inandırabiliriz. Çünkü insan kendisiyle baş başa kalınca bir iç konuşmaya dalar ve bu konuşmayı denetlemek önemlidir. *Kötü konuşmalar iyi huyları bozar.*⁵⁷ Mümkün olduğunca sessizliğimizi korumalı ve sadece hak olduğunu bildiğimiz Tanrı hakkında konuşmalıyız kendimizle. Böylece onun hak olduğuna kendimizi temin etmiş de oluruz.

537

Hristiyanlık tuhaftır: Hem insandan kötü, hatta iğrenç olduğunu kabul etmesini, hem de Tanrı'ya benzemeyi istemesini talep eder. Böyle bir denge unsuru olmasa; bu yüceltme insanı müthiş kibirli, bu alçaltış ise müthiş adi kılardı.

538

Bir Hristiyan Tanrı'yla bir olduğuna inanırken ne kadar az gururludur! Kendini solucanlarla bir tutarken ne kadar az iğrençtir! Hayatı ve ölümü, iyilikleri ve kötülükleri kabul etmenin ne güzel bir şeklidir bu.

⁵⁷ *Corrumpunt mores bonos colloquia prava.* I. Korintliler, 15:33.

539

Bir asker ile bir Şartrö keşişi arasında, bağılılıkları konusunda nasıl bir fark vardır? Ne de olsa ikisi de eşit derecede itaatkâr ve bağılıdır ve eşit derecede meşakkatli talimlerde bulunurlar. Ancak asker daima bir efendi olmayı ümit eder ama asla olamaz, zira komutanlar ve prensler bile daima köle ve bağımlıdır. Ama asker yine de daima umut eder ve buna ulaşmak için çalışır hep. Oysa bir Şartrö sadece bir kul olmaya ve başka hiçbir şey olmamaya yeminlidir. Yani daimî hizmetkârlık bakımından farkları yoktur, her ikisi de daima hizmetkâr olmuştur, fakat biri hep öyle kalmayı, diğeri ise asla öyle kalmamayı umut eder.

540

Hristiyanların sonsuz bir iyiliğe kavuşma umutlarına hem gerçek bir sevinç hem de korku karışmıştır. Çünkü uyrukları olarak hiçbir hakka sahip olamayacakları bir krallığı umut edenlerin aksine, Hristiyanlar kutsallığı ve haksızlıktan azade olmayı ümit ederler ve bunun bir kısmına çoktan sahiptirler.

541

Kimse gerçek bir Hristiyan kadar mutlu, akıllı, erdemli ve sevilebilir olamaz.

542

İnsanı hem sevilebilir hem mutlu kılan sadece Hristiyanlık dinidir; toplumsal uygunluk çerçevesinde aynı anda sevilebilir ve mutlu olamayız.

543

Önsöz.

Metafizik Tanrı ispatları, insanın alışlageldik muhakeme üslubundan o kadar uzak ve o kadar karmaşık ki, pek az etkileyebiliyor. Bazı insanları etkilemeyi başarsa da, bu ancak ispat edildiği anda oluyor, bir saat sonra ise bu kişiler yanıldıklarından endişe eder hale geliyorlar.

*Merakları sayesinde öğrendiklerini, gururları onlara unutturmuştur.*⁵⁸

544

Hristiyanların Tanrı'sı ruha yegâne iyyinin kendisi olduğunu hissettiren tanrıdır; her türlü erincin kendisinde olduğunu, ruhun ancak onu sevmekle mutluluk bulacağını hissettirir. Aynı zamanda ruhun tüm gücüyle Tanrı'yı sevmesine mâni olan, onu bundan meneden her tür engelden de iğrenmesini sağlar. Ruha engel olan benlik sevgisi ve hevesler tahammül edilmez şeylerdir. Hristiyanların Tanrı'sı ruha, bu en derindeki benlik sevgisinin kendisini harap ettiğini ve sadece Tanrı'nın buna şifa olabileceğini hissettirir.

545

İsa insanlara kendi nefislerini sevdiklerini, köle olduklarını, kör, hasta, sefil ve günahkâr olduklarını öğretti yalnızca; kurtarılmaları, aydınlatılmaları, kutsanmaları, iyileştirilmeleri gerektiğini ve bunun da ancak kendi nefislerinden

58 *Quod curiositate cognoverunt, superbia amiserunt.* Augustinus, *Sermones*, 141.

nefretle ve sefaletinde, çarmıhtaki ölümünde İsa'yı takip etmekle mümkün olabileceğini.

546

İsa Mesih'in yokluğunda insan kötülük ve sefillik içinde olmaya mecburdur. İsa Mesih'le birlikte insan kötülükten ve sefillikten muafır.

Bütün erdem ve mutluluğumuz onun zatındadır.

Ondan ayrı var olan sadece kötülük, sefillik, hata, karanlık, ölüm, ümitsizliktir.

547

İsa Mesih aracılığıyla Tanrı.

Tanrı'yı ancak İsa Mesih aracılığıyla biliriz. Bu aracının yokluğunda Tanrı'yla bütün iletişimimiz kesilir. İsa Mesih aracılığıyla Tanrı'yı biliriz. İsa Mesih olmadan Tanrı'yı bildiğini ve ispatladığını sananların elinde yalnızca zayıf deliller vardır. Öte yandan, elimizde İsa Mesih'i ispat eden sağlam ve elle tutulur deliller, kehanetler vardır. Ve gerçekleşen, gerçekliği vakayla sabit bu kehanetler bu hakikatlerin kesinliğine delalet eder ve dolayısıyla İsa Mesih'in tanrısallığının ispatıdır. Bu yüzden Tanrı'yı ancak onda ve onun vasıtasıyla biliriz. Bunun haricinde ve Kutsal Yazılar olmadan, ilk günahın yokluğunda ve vaat edilip vasil olmuş o zorunlu aracı olmaksızın mutlak anlamda Tanrı'yı ne ispat edebilir ne de doğru öğretiyi ve ahlâkı öğretebiliriz. Tanrı'yı ancak İsa Mesih'in zatında ve onun aracılığıyla ispat edebilir, öğretiyi ve ahlâkı ancak bu yolla öğretebiliriz. Şu halde İsa Mesih insanların gerçek Tanrı'sıdır.

Ama aynı zamanda kendi sefilliğimizin de farkındayızdır, çünkü bu Tanrı aslında sefilliğimizi telafi edendir. Bu yüzden

Tanrı'yı ancak kendi haksızlıklarımızı bilerek gereğince bilebiliriz. Aynı şekilde, Tanrı'yı kendi sefilliklerinin farkında olmaksızın bilenler onun şanını değil kendi şanlarını yücelttiler. *Tanrı dünyanın bilgelik yoluyla kendisini tanımadığını görünce, iman edenleri çılgınlık sayılan bir bildiriyle kurtarmaya razı oldu.*⁵⁹

548

İsa Mesih sayesinde sadece Tanrı'yı tanımakla kalmıyoruz; onun aracılığı olmadan kendimizi de hayatı da ölümü de tanıyamayız. İsa Mesih olmadan yaşamımız veya ölümümüz nedir, Tanrı nedir, biz kimiz bilemeyiz.

Dolayısıyla tek konusu İsa Mesih olan Kutsal Yazılar olmadan hiçbir şey bilemeyiz; o olmadan Tanrı'nın doğasında ve kendi doğamızda görebileceğimiz tek şey karmaşa ve karanlıktır.

549

Tanrı'yı İsa Mesih olmadan bilmek olanaksız olduğu gibi faydasızdır da. Tanrı'dan uzaklaşmaz, ona yaklaşırlar. Ama tevazu ile eğilmezler ve *eğer biri iyiliği kendine isnat edecek olursa, iyi olduğu ölçüde daha kötü biri haline gelir.*⁶⁰

550

Fakirliği severim çünkü o da severdi. Zenginliği severim çünkü yoksullara yardım etme aracını sunar. Herkese gü-

59 *Quia non cognovit per sapientiam, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere.* I. Korintliler 1:21

60 *Quo quisque optimus eo pessimus si hoc ipsum quod sit optimus ascribat sibi.* Saint Bernard, *Sermones in Cantica Cantorum*, lxxxiv.

venirim. Bana kötülük edenlere kötülükle karşılık vermem, ama onların da benim gibi, ne iyiliği ne kötülüğü insanlardan bekledikleri bir durumda olmalarını dilerim. Bütün insanlara karşı adil, açık, samimi, dürüst olmaya çalışırım. Ve Tanrı'nın beni daha yakın bağlarla bağladıklarına karşı kalbim yumuşaktır. İster tek başıma ister göz önünde olayım, her hareketimi Tanrı'nın huzurunda yaparım, çünkü bütün hareketlerimin amacı, onları yargılayacak olan Tanrı'dır.

İşte hissettiklerim bunlar.

Bu hisleri bende doğuran ve zaaflarla, zavallılıkla, şehvetle, gururla, hırsıla dolu bir adamı inayetin gücüyle bütün bu şerlerden azade, özgür bir insan kılan Kurtarıcımı her gün takdis ederim. Bundaki övgünün tümü ona aittir, çünkü ben kendimden sadece aciziyeti ve hatayı getiririm.

551

*Layık olmak buseden çok fiskeye, korkutmaz beni. Çünkü seviyorum.*⁶¹

552

İsa Mesih'in mezarı.

İsa Mesih ölmüş, ama çarmıhta görülmüştür. Ölmüştür ve mezarına saklanmıştır.

İsa'yı gömenler azizlerdi.

Mezarında hiçbir mucize göstermemiştir.

Oraya sadece azizler girmiştir.

İsa orada, yani çarmıhta değil, mezarında yeni bir hayata kavuşur.

Çile'nin ve kurtuluşun son muamması budur.

⁶¹ *Dignior plagis quam osculis non timeo quia amo.* Bkz. age., LXXXIV.

Mezarı dışında İsa'nın yeryüzünde ikametgâhı yoktur.
Düşmanları ona işkence etmeyi ancak mezarında bıraktılar.

553

İsa'nın sırrı.

İsa insanların ettikleri işkencelerle Çile'sini çeker. Fakat şiddetli acı içinde, kendi kendine ettiği işkenceden de mustaripti. *Ruhunda inledi.*⁶² Bu işkence insan elinden değil, kadirimutlak bir elden gelir. Ve ona dayanmak için de kadirimutlak olmak lazımdır.

İsa hiç değilse üç sevgili dostunda arar teselliği, ama onlar da uyumaktadır. Biraz kendisiyle birlikte kalmalarını rica eder, ama dostları tam bir kayıtsızlık içinde yalnız bırakırlar onu; bir süre uykusuz kalacak kadar bile merhametleri yoktur. Ve böylece İsa, Tanrı'nın gazabıyla tek başına yüzleşmeye terk edilir.

İsa yeryüzünde yalnızdır, ıstırabını hissedip paylaşacak birinden yoksun değildir sadece, ıstırabından haberdar olan tek kişi bile yoktur. Bir kendisi, bir de gökler şahittir.

İsa bir bahçededir, ama Âdem'in insan türüyle birlikte içinde kaybolduğu zevk bahçesi değildir burası. İnsan türünü de kendisiyle birlikte kurtaracağı ıstırap bahçesidir.

Gecenin dehşeti içinde, bu acıya ve terk edilmişliğe dayanır.

İsa'nın bu an dışında, hiçbir zaman şikâyet etmediğine inanıyorum. Ama burada, o müthiş acıya artık dayanamıyormuşçasına şikâyet etmiştir: *Ruhum ölesiye kederli.*⁶³

62 *Turbare semetipsum.* Yuhanna, 11:33.

63 Matta, 26:38.

İsa insanlarda yoldaşlık ve avuntu arar. Bu, bütün hayatı boyunca tek örnektir bana kalırsa. Fakat aradığını bulamaz, çünkü müritleri uyumaktadır.

İsa dünyanın sonu gelinceye kadar ıstırap içinde olacaktır. Bu zaman boyunca uykuya dalmamalıdır.

Kendisine mukayyet olması için seçilen dostlarının arasında tamamen terk edilmiş halde kalan İsa, onları uyku halinde bulduğu için gücenmiştir, onu değil kendilerini maruz bıraktıkları tehlikeden ötürü... Nankörlükleri sırasında onlara duyduğu samimi bir şefkatle yine onların iyiliği ve kurtuluşu için ihtar eder ve ruhun istekli, bedeninin ise zayıf olduğu⁶⁴ uyarısında bulunur.

İsa yine uyur halde bulur onları, öyle ki ne kendileri ne de İsa için kaygı duyarlar. İsa onları uyandırmayacak kadar şefkatlidir, istirahat etmelerine izin verir.

İsa, Baba'nın iradesinden kuşku duyarken, dua etmekte ve ölümden korkmaktadır. Fakat bu iradeyi bir defa idrak ettikten sonra bu korkudan geçip ölüme sunar kendini: *Kalkın gidelim.*⁶⁵ *Öne çıktı.*⁶⁶

İsa insanlardan istedi, ama işiten olmadı.

İsa müritleri uykudayken, onların kurtuluşunu sağladı.

Uyurlarken, doğumlarından önceki yokluklarında ve doğumlarından sonraki günahlarında, doğru olanların her biri için yaptı bunu.

64 agb., 26:41.

65 Eamus. agb., 26:46.

66 Processit. Yuhanna 18:4.

Kâsenin uzaklaşması için tek bir defa dua eder ve sonra teslimiyet içindedir, iki defa da, geri gelmesi gerekiyorsa gelsin diye dua eder.

İsa bıkkın.

Dostlarının hepsini uykuda, düşmanlarının hepsini ayakta gören İsa kendini tümüyle Baba'ya teslim eder.

İsa Yahuda'da husumet değil, sevdiği Tanrı'nın emrini görür, o kadar az düşmanlık görür ki ona *arkadaş* diye hitap eder.

İsa ıstırabı içine gömülmek için müritlerinden ayırır kendisini. Onu taklit ederek biz de en yakınımız ve en sevdiğimiz insanlardan ayırmalıyız kendimizi.

İsa ıstırabı içinde, en büyük acıları çekerken daha uzun dua edelim.

Tanrı'ya merhameti için yalvarıyoruz, bizi kabahatlerimizle rahat bıraksın diye değil, bizi onlardan kurtarsın diye.

Tanrı bize kendi eliyle efendiler verseydi, onlara içtenlikle itaat etmek nasıl da şart olurdu. Zorunluluk ve ondan doğan olaylar kaçınılmazdır.

Müsterih ol. Beni bulmamış olsan, aramazdın.

İstırabımı içinde seni düşündüm, senin için kanımı akıttım.

Şu ya da bu olay olmasa, iyisini yapıp yapmayacağını düşünmek kendini sınamaktan çok beni öfkeliendirmek olur. Bir şey vuku bulacaksa, senin elinle yapacak olan benim.

Benim kurallarım ile idare edilmeye teslim ol. Kendileri vasıtasıyla hareket etmeme izin veren azizlere ve Meryem'e ne güzel rehberlik ettiğimi gör.

Baba her yaptığımı sever.

Sen bir damla gözyaşı dökmezken, bana hep insanlığımın kanını dökmek mi düşsün.

Senin hidayetin benim işimdir. Korkma ve benim içinmiş gibi, güvenle dua et.

Kutsal Yazılar'daki sözümle yanındayım; Kilise'de ruhumla ve ilhamımla, rahipler arasında kudretimle, iman edenlerde duamla seninle beraberim.

Hekimler sana şifa veremez, çünkü sonunda öleceksin, sana şifa verip bedenini ölümsüz kılacak olan benim.

Vücudun köleliğine ve zincirlere tahammül et. Seni şimdilik sadece manevi esaretten kurtarıyorum.

Şu ya da bu insandan daha çok dostunum, çünkü senin için onlardan fazlasını yaptım. Senin ıstırabını benim gibi çekmezlerdi ve zulmedip ihanet ettiğinde, senin için yaptığım gibi ve yine yapmaya hazır olduğum gibi ve seçilmişlerim arasında ve Komünyon ayininde yaptığım gibi yapmaz, senin için ölmezlerdi.

“Günahlarını bilseydin ümitsizliğe düşerdin.” Öyleyse düşeceğim Rabbim, çünkü senin verdiğin teminatla onların kötülüğüne inanıyorum. “Hayır, çünkü sana bunları öğreten ben, seni iyileştirebilirim ve söylediğim de iyileştirmek istediğime işarettir. Sen onları tövbe ettikçe tanıyacaksın ve sana *İşte günahların bağışlandı*, denilecek.”

Öyleyse gizli günahlarından ve bildiğin günahların gizli şerrinden tövbe et.

Rabbim, hepsi senin olsun.

Kendi pisliğini sevdiğinden daha büyük bir coşkuyla seviyorum seni. *Kirli paçavra gibi murdar.*⁶⁷

İhtişam benim olsun, senin değil. Solucan ve balçık.

Günah çıkartırken, sözlerimin senin için kötülük, boş gurur veya merak konusu olduğunu itiraf et.

Gururumun, merakımın ve heveslerimin ne kadar derin olduğunu görüyorum. Tanrı ve Adil İsa Mesih'le hiçbir alakam yok. Ama o benim için günah kılındı. Bütün musibetleriniz onun üzerine yığıldı. Benden daha berbat durumda, ama benden nefret etmek bir yana, gidip onu teselli ettiğim için onurlandırılmış hissediyor. Fakat kendisine şifa olduğu gibi, bana da kesinlikle şifa olacaktır. Yaralarımı onunkine eklemeli, kendimi ona katmalıyım, böylece kendini kurtarırsen beni de kurtaracaktır.

Fakat bu geleceğe ertelenmemelidir.

İyi ve kötüyü bilerek tanrılar gibi olacaksınız.⁶⁸ “Şu iyi bu kötüdür,” diye hükmederek ve olaylar karşısında fazlasıyla üzülp sevinerek, herkes bir tanrı gibi davranır.

Küçük şeyleri büyük işlermiş gibi yap, onları bizim elimizle gerçekleştiren ve bizim hayatlarımızı yaşayan İsa Mesih'in azameti bunu gerektirir. Büyük şeyleri de küçük ve kolay işlermiş gibi yap, onun kadirimutlaklığı bunu gerektirir.

67 *Ut immundus pro luto.* Yeşaya, 64:6-8.

68 *Eritis sicut dii scientes bonum et malum.* Tekvin, 3:5.

554

Bana öyle geliyor ki, İsa Mesih yaralarına dokunulması-
na ancak dirilişinden sonra izin verir.

Bana dokunma.⁶⁹

Kendimizi sadece onun acılarıyla bir kılmalıyız.

Son Yemek'te cemaate kendini bir fani olarak sundu,
Emmaus'taki öğrencilerine dirilen bir ölü olarak ve Kilise'ye
ise göğe yükselen biri olarak.

555

Kendini başkalarıyla değil, benimle kıyasla. Ve kendini
kıyasladığın kişilerde beni bulamıyorsan, kendini iğrenç bi-
riyle kıyaslıyorsun demektir.

Kıyasladığın kişilerde beni bulabiliyorsan, onlarla kı-
yasla kendini. Ama böylece kendini kiminle kıyaslamış ola-
caksın? Kendinle mi yoksa sendeki benle mi? Eğer sensen
kıyasladığın, iğrenç biridir o, eğer bensem, beni yine benle
kıyaslıyorsun demektir. Her şeydeki Tanrı'yım ben.

Sık sık seninle konuşuyor, sana öğüt veriyorum, çünkü
rehberin seninle konuşamaz. Ve çünkü rehbersiz kalmanı
istemiyorum.

Ve belki de duasına karşılık yapıyorum bunu. Ve
böylece, sen görmeden seni o yönlendiriyor.

Beni bilmeseydin aramazdın da.

Öyleyse endişe etme.

69 *Noli me tangere.*

VIII. Fasil

556

Bilmedikleri şeye küfrediyorlar. Hristiyan dini iki husestan müteşekkildir. İnsanlar için bunları bilmek ne kadar önemliyse, bilmemek de o kadar tehlikelidir. Ve Tanrı'nın ikisi hakkında alametler vermiş olması da merhametindendir.

Ama buna rağmen, bunlardan biri hakkında, sonuca varmalarını gerektiren şeyi kullanarak diğerinin yokluğuna hükmediyorlar. Tek bir Tanrı olduğunu söyleyen bilgelere zulmedildi, Yahudilerden nefret edildi, Hristiyanlar daha da beter muamele gördü. Onlar doğal ışıkla gördüler ki, eğer yeryüzünde gerçek bir din varsa, her şeyin seyri âdetâ bir merkez olan bu dine yönelmelidir. Yani eşyanın seyrinin gayesi, bu dinin büyüklüğü ve tahkim edilmesi olmalıdır. İnsanların içinde bu dinin bize öğrettikleriyle uyumlu duygular olmalıdır. Ve nihayet, din her şeyin kendisine meylettiği öyle bir merkez ve gaye olmalıdır ki, dinin ilkelerini bilen biri, özelde insan doğasının bütünü, genelde de dünyanın tüm gidişatını açıklayabilmelidir.

Bunda Hristiyan dinine küfretme vesilesi buluyorlar, çünkü bu dini yanlış biliyorlar. Onu sadece yüce, kudretli ve ebedî tek bir Tanrı'ya tapmaktan ibaret sayıyorlar, ki bu

aslında deizme hastır ve deizm Hristiyanlığa, neredeyse karşıtı ateizm kadar uzaktır. Buradan yola çıkarak bu dinin hak olmadığı, çünkü her şeyin elbirliği ederek bu hususu ispat etmediği, yani Tanrı'nın mümkün olan bütün delillerle insanlara kendini açık etmediği sonucuna varıyorlar.

Deizme karşı istedikleri sonuca varsınlar, Hristiyanlık dinine karşı bir sonuca varmış olmazlar. Çünkü bu din esasen, biri insani, diğeri ilahi olmak üzere iki doğayı kendinde birleştiren Kurtarıcı'nın gizeminden ibarettir; insanı, günahının yozlaşmışlığından kurtarıp onu kendi ilahi şahsında Tanrı'yla uzlaştıran odur.

Dolayısıyla Hristiyanlık, insana her iki hakikati de öğretir: İnsanın bilebileceği bir Tanrı vardır ve insanın doğasında kendisini Tanrı'ya karşı tamamen liyakatsiz hale getiren bir yozlaşma vardır. İnsan için bu iki hususu bilmek eşit ölçüde önemlidir ve insanın kendi sefilliğini bilmeden Tanrı'yı bilmesi ya da kendi sefilliğini bilip de kendi şifasını verebilecek Kurtarıcı'yı bilmemesi eşit ölçüde tehlikelidir. Bunlardan sadece birisinin bilinmesi ya Tanrı'yı bilip de, sefilliklerinden haberdar olmayan filozofların küstahlığına ya da Kurtarıcı'yı bilmeden sefilliklerini bilen ateistlerin umutsuzluğuna yol açar.

Bu itibarla, insan için bu iki hususu bilmek nasıl eşit ölçüde elzemse, Tanrı'nın bize bunları bildirmesi de eşit ölçüde merhametindendir. Hristiyan dini bunu yapıyor, hatta bundan ibarettir.

Dünyanın düzenini bu bağlamda tetkik edelim ve her şeyin dinimizin bu iki temel hususunun ispatına meyledip etmediğine bakalım: İsa Mesih her şeyin gayesi ve her şeyin kendisine meylettği merkezdir. Kim ki onu bilir, her şeyin zeminini de bilir.

Yoldan sapanlar sadece bu iki husustan birini göremedikleri için sapmaktadırlar. İnsan nasıl kendi sefilliğini bilmeden Tanrı'yı bilebilirse, Tanrı'yı bilmeden de kendi sefilli-

ğini bilebilir. Fakat İsa Mesih'i hem Tanrı'yı hem sefilliğimizi bilmeden bilemeyiz.

Dolayısıyla burada, Tanrı'nın varlığını, teslisi, ruhun ölümsüzlüğünü veya bu türden şeyleri doğal sebeplere dayanarak ispatlamaya çalışmayacağım. Kalbi katılaştırmış ateistleri ikna edebilecek argümanları doğada bulmak konusunda kendimi yeterli görmediğimden değil, fakat İsa Mesih olmadan bu bilgi faydasız ve kısır olacağı için. Sayılar arasındaki oranın gayrimaddi, ebedî hakikatler olduğuna ve bunların Tanrı denilen bir ilk hakikate bağlı olduklarına, onda kaim olduklarına ikna oldu diye bir insanı kurtuluşa dönük çok mesafe katetmiş biri olarak göremem.

Şu halde, Hristiyanların Tanrı'sı sadece matematik hakikatlerin ve doğal düzenin yaratıcısı değildir. Paganlar da, Epikürosçular da Tanrı'ya bunu teslim ediyorlar. Hristiyanların Tanrı'sı, insanların hayatları ve mülkleri üzerinde, ona tapanları bir süre mutlu yaşatacak şekilde, takdirde bulunan bir tanrıdan ibaret de değil. Yahudiler de bunu teslim ediyorlar. Fakat İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Tanrı'sı, yani Hristiyanların Tanrı'sı bir sevgi ve teselli tanrısıdır, sahibi olduğu insanların ruhunu ve kalbini dolduran bir tanrıdır. Onlara kendi sefilliklerini ve sonsuz merhametini içten içe hissettiren, ruhlarının derininde onlarla birleşendir; ruhları tevazu, neşe, güven ve sevgiyle doldurur ve kendisinden başka bir amaca yönelmekten âciz hale getirir.

Tanrı'yı İsa Mesih dışında arayan ve doğanın ötesine gitmeyen herkes, ya kendisini tatmin edecek hiçbir ışık bulamayacak ya da Tanrı'yı bilmek ve ona aracısız hizmet etmek adına kendisi için bir aracı uyduracaktır. Böylece ya ateizme ya da deizme düşecektir, ki Hristiyanlık bu ikisinden de neredeyse eşit ölçüde nefret eder.

İsa Mesih olmadan dünya kaim olamazdı, çünkü ya yok olması ya da bir tür cehennem olması gerekirdi.

Dünya, Tanrı insana kendini tanıtabilsin diye kaim olsaydı, tanrısallık dünyanın her köşesinde, inkâra mahal

vermeyecek şekilde parıldardı, ama dünya, insanlar hem yozlaşmışlıklarını hem de kurtuluşlarını öğrensinler diye İsa Mesih'le ve onun için kaim olduğundan, bu iki hakikatin delilleri her yerde göze çarpıyor.

Zahir olanda ne tanrısallığın aşikâr varlığına ne de mutlak yokluğuna işaret edilir, sadece kendini gizleyen bir Tanrı'nın varlığına işaret vardır. Her şey de bu karakteri taşır.

Doğayı bilen tek varlık, bunu sadece sefil olmak için mi bilecek? Mutsuz tek varlık olmak için mi bilecek?

Hiçbir şey görüp anlamasa olmaz, ama Tanrı'ya sahip olduğuna inanacak kadar çok şey görmesi de olmaz. Tanrı'yı yitirdiğini bilecek kadar görmesi yeterlidir. Çünkü kaybı bilmek için kişinin hem görüyor hem görmüyor olması gerekir, ki doğamızın içinde bulunduğu hal tam da budur.

Hangi tarafı tutarsa tutsun, ona rahat vermeyeceğim...

557

Şu halde, her şeyin insana, kendi insanlık durumunu öğrettiği doğrudur, fakat bunu gereğince anlaması gerekir. Çünkü her şeyin Tanrı'yı gösterdiği doğru değildir, her şeyin Tanrı'yı gizlediği de. Ancak aynı zamanda onu öfkeliendirenlerden saklandığı, onu arayanlara kendini açık ettiği de doğrudur, çünkü insanlar hem Tanrı'ya layık değildir hem de Tanrı'ya meyillidir. Yozlaşmışlıkları sebebiyle layık değildirler, fakat ilk doğalarından ötürü meyillidirler.

558

Bütün bu müphemliklerden çıkaracağımız sonuç, liyakatsizliğimizden başka ne olabilir?

559

Tanrı'dan hiçbir şey tecelli etmeseydi bu nihai yoksunluk muğlak bir durum oluşturur, ya tanrısallığın büsbütün yokluğuna ya da insanların onu tanımaya layık olmadığına delalet ederdi. Fakat her zaman değilse de bazen tecelli etmesi muğlaklığı ortadan kaldırıyor. Bir defa tecelli ettiyse, daima mevcut demektir. Ve buradan da ancak, Tanrı'nın var olduğu fakat insanların ona layık olmadığı sonucunu çıkartabiliriz.

559bis

Ebedî/ezelî bir varlığın her daim var olması için bir kere var olması yeter.

560

Ne Âdem'in muhteşem mertebesini ne işlediği günahın niteliğini ne de bu günahın nasıl tevarüs edildiğini kavrayabiliriz. Bunlar halihazırdaki idrakimizi aşan, bizimkinden bambaşka bir doğa hali içinde vuku bulmuştur.

Bütün bunları bilmek ondan kaçınmak konusunda bir fayda sağlamaz. Tek şeyi bilmemizin önemi var: O da sefil, yozlaşmış, Tanrı'dan uzak olduğumuz, İsa Mesih sayesinde kefarete kavuştuğumuzdur. Ve yeryüzünde bunun harikula-de delillerine de sahibiz.

Dolayısıyla yozlaşma ve kurtuluşun iki delili vardır ki bunlar dine kayıtsız yaşayan kâfirlerden ve dinin uzlaşmaz düşmanları olan Yahudilerden çıkar.

560bis

Böylece bütün kâinat insana ya yozlaşmış ya da kurtarılmış olduğunu öğretir. Her şey ona yüceliğini ya da sefilliğini öğretir. Tanrı'nın terk edişi paganlarda, Tanrı'nın koruyuculuğu Yahudilerde açığa çıkar.

561

Dinimizin hakikatlerine iki türlü ikna etmek mümkündür: akıl kuvvetiyle ya da konuşan kişinin otoritesiyle.

İkincisine değil, ilkinе başvuruyoruz. Buna inanmak gerekir çünkü Kutsal Yazılar'da söylenen şeyin ilahi olduğunu söylemek yerine, falanca filanca sebeple inanmak gerektiğini söylüyoruz, ki bunlar zayıf argümanlardır, çünkü akıl her kalıba girer.

562

Dünya üzerindeki her şey ya insanın sefaletine ve Tanrı'nın merhametine işaret ediyor ya da insanın Tanrı olmadan ne kadar âciz, Tanrı'yla ise ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor.

563

Lanetlenmişlerin, Hristiyanlık dinini güya mahkûm etmek için kullandıkları aklın bizzat kendisiyle mahkûm edildiklerini görmeleri, kendileri için büyük kafa karışıklığı olacak.

564

Dinimizin kehanetlerinin, hatta mucizelerinin ve delillerinin mutlak suretle ikna edici bir mahiyete sahip oldukları söylenemez. Ama onlara inanmanın akıldışı olduğu da söylene-
mez. Dolayısıyla onlarda hem açıklık hem de müphemlik vardır; kimilerini aydınlığa kimilerini karanlığa sevk etmek için. Fakat bunlardaki açıklık tersindeki açıklığı aşar, hiç değilse ona denktir, öyle ki akıl, kendisini onlara inanmamaya ikna edemez ve bu yüzden inanmamak sadece heva ve heveslerle, kalbin körelmesiyle açıklanabilir. Ve bu suretle, mahkûm etmeye yetecek, ama ikna etmeye yetmeyecek kadar bir açıklık söz konusudur. Böylece, bu açıklığı takip edenlerin bunu yapmasını sağlayan, akıl değil inayet olur ve ondan kaçanların gerekçesi de, yine akıl değil fakat heva ve hevesleri olur.

*Gerçek müritler, gerçek İsraili, gerçek özgürlük, gerçek ekmek.*¹

565

Öyleyse dinin müphemliğinde, ışıktan bunca az nasip-
lenmiş olmamızda, dini tanımaktaki kayıtsızlığımızda dinin hakikatini görüp takdir edin.

566

Tanrı'nın bazılarını karanlıkta bırakmak bazılarını ise aydınlığa çıkarmak istediğini bir ilke olarak kabul etmezsek onun işlerinden hiçbir şey anlamayız.

¹ Vere discipuli, vere Israelita, vere liberi, vere cibus. Yuhanna, 8:32; 1:47; 6:56.

567

İki zıt sebep. Bunu başlangıç noktası kabul etmeliyiz, aksi takdirde hiçbir şey anlayamayız ve her şey zındıklığa varır. Ve her hakikatin ardından, zıddı olan hakikati de hatırimızda bulundurduğumuzu eklemeliyiz.

568

İtiraz: Kutsal Yazılar'ın Ruh-ul Kudüs tarafından yazdırılmamış şeylerle dolu olduğu açıktır.

Cevap: O halde bunların imana zararı yoktur.

İtiraz: Ama Kilise hepsinin Ruh-ul Kudüs'ten olduğuna karar vermiştir.

Cevap: Burada cevap verilecek iki şey vardır: Kilise asla böyle bir şeye karar vermemiştir, vermiş olsaydı bile bu savunulabilirdi.

[Zihni çarpık pek çok insan var.

Dionysios'ta² iyilik sevgisi vardı ve doğru yerdeydi.]

İncil'de sayılan kehanetlerin sizi inandırmak için mi aktarıldığını sanıyorsunuz? Hayır, sizi inanmaktan alıkoymak içindir.

569

Kanonik.

Kilise'nin başlangıcında zındıklar, kanonları ispata hizmet eder.

2 Dionysios Areopagites, Aziz Pavlus tarafından Hristiyanlığa döndürülmüş olduğuna inanılan Areopagus şehrinin yargıcı.

Temeller bölümüne, *Mecazlar* bölümündeki mecazların sebebiyle ilgili olan kısmı dâhil etmek gerekiyor. Neden İsa Mesih'in ilk gelişiyile ilgili kehanette bulunulmuştur ve neden kehanette nasıl geleceğiyle ilgili belirsizlik vardır?

Mecazların gerekçesi.

[Ehlidünya bir kavme seslenmeleri ve onu ruhani bir akdin emanetçisi kılmaları gerekiyordu.]

Mesih'e inancın telkin edilmesi için, bazı kehanetlerde bulunulması ve bu kehanetlerin, şüpheden azade, gayretli, sadık ve olağanüstü bir azme sahip, bütün dünyada tanınan kişiler tarafından iletilmiş olması şarttı.

Bütün bunları gerçekleştirmek için Tanrı o ehlidünya milleti seçti ve onlara, çok sevdikleri dünyevi nimetlerin dağıtıcısı ve bir kurtarıcı olan Mesih'i haber veren kehanetleri emanet etti.

Böylece bu millet, peygamberlerine olağanüstü bir coşkuyla bağlandı ve Mesih'i haber veren kitapları muhafaza etti. Bütün dünyanın gözü önünde tuttukları kitaplarda belirtildiği şekilde Mesih'in geleceği konusunda bütün diğer milletleri temin ettiler. Ancak bu millet Mesih'in zuhur edindeki sefillik ve fakirlik dolayısıyla gaflete düşüp onun en yaman düşmanları haline geldiler. Fakat sonuç olarak, Hristiyanları kayırmasından en az şüphe edilebilecek, kendi yasaları ve peygamberleri konusunda en büyük titizliği ve gayreti sergileyen bu millet, kitapları tahrif etmeden Mesih'in gelişine kadar muhafaza etmiş oldu.

Kendileri için bir rezalet saydıkları İsa Mesih'i inkâr edip onu çarmıha gerenler, aynı zamanda ona şahitlik eden ve

Mesih'in gelişini bir rezillik sayıp inkâr edeceklerini haber veren kitapların taşıyıcıları oldular. Böylece onu inkâr ederek, onun Mesih olduğunu gösterdiler ve Mesih'in varlığı hem onu kabul eden hakkaniyetli Yahudiler hem de onu inkâr eden günahkâr Yahudiler tarafından ispatlanmış oldu, üstelik her iki olay da önceden haber verilmişti.

Bu sebeptendir ki, kehanetler bu milletin hoşnutlukla karşıladığı dünyevi anlamlarının ardında, düşmanlıkla karşıladıkları kapalı ve ruhani bir anlam ihtiva ederler. Bu ruhani anlam vaktiyle açıklanmış olsaydı, onu sevmeye ve taşımaya güç yetiremeyebilirler, kendi kitaplarını ve törenlerini muhafaza etmek adına, bu denli gayretkeş olmayabilirlerdi. Ve bu ruhani vaatleri sevmiş olsalar ve onu Mesih'in geleceği zamana kadar bozulmadan muhafaza etseler, şahitliklerinin hiçbir gücü kalmazdı, çünkü o zaman Mesih'in dostları olurlardı.

İşte bu yüzden ruhani anlamın örtülmesi hayırlı olmuştur. Ancak öte yandan bu anlam, ortaya çıkmayacak denli gizlenmiş olsaydı Mesih'in varlığına delil sunamazlardı. Öyleyse ne yapmıştır?

Ruhani anlam, pek çok pasajda dünyevi şeylerin ardına gizlenmiş, bazı pasajlarda ise açıkça keşfedilebilir haldedir. Dünyanın hali ve tarihi o denli açık şekilde haber verilmiştir ki olgular kör edici bir parlaklıktadır. Bazı bölümlerde ise ruhani anlam o denli açıkça ifade edilmiştir ki bu anlamı kavramamak için, tenin zihne egemen oluşundan doğan bir körlükle malul olmak gerekir.

Dolayısıyla Tanrı şu yola başvurmuştur: Manevi anlam, sayısız yerde bir başka anlamın ardına saklanmış, nadiren birkaç yerde ise açık kılınmıştır, fakat saklandığı yerler müphem ve iki anlama da çekilebilir iken, açık kılındığı yerler müphem değildir ve sadece tek bir ruhani anlama çekilebilir.

Sonuçta bu durum hataya sürükleyemez ve sadece ehli-dünya bir millet tarafından yanlış anlaşılabilir.

Çünkü nimetler bolca vaat edildiğinde, onları hakiki nimetleri anlamaktan alıkoyan ve bunları dünya malıyla sınırlı bir anlamda anlamalarına yol açan şey, hırslarından başka ne olabilir? Ama tek nimetlerini Tanrı sayanlar, bütün nimetleri de sadece Tanrı'ya bağlarlar.

Çünkü insanların iradesine yön veren iki ilke vardır: hırs ve iyilik sevgisi. Hırsın Tanrı'ya imanla ve iyilik sevgisinin dünyevi zenginliklerle bir arada olamayacağını söylemiyorum; fakat hırs Tanrı'yı kullanır ve dünyadan keyif alır, iyilik sevgisi ise bunun tersini yapar.

Gelgelelim, şeylere asıl anlamını veren nihai amaçtır; bizi bu amaca ulaştırmaktan alıkoyan her şeye düşman deriz. Bu yüzden yaratılmışlar, ne kadar iyi olsalar da Tanrı'dan ayırdıkları sürece hakkın düşmanıdırlar ve Tanrı da bizzat açgözlülerin düşmanıdır ve bu nedenle onların başını belaya sokar.

Düşman sözü, nihai amaca bağlı olduğundan, doğru olanlar düşmanı kendi ihtirasları olarak görür; ehli dünya için ise düşman Bâbillilerdir. Burada sadece doğru olmayanlar için bir kapalılık vardır.

Ve Yeşaya'nın söylediği de budur: *Öğrencilerim arasında yasamı koru.*³

Ve İsa Mesih'in bir tökezleme taşı olacağı, fakat ondan gücenmeyenlerin kutlu olacağı...

HOŞEA'nın son satırı bunu mükemmelen ifade eder: "Bilge olan kimdir? O, söylediklerimi anlayacak. Doğrular anlayacak, çünkü Tanrı'nın yolları doğrudur, fakat kötüler bu yollarda sendeler."

3 *Signa legem in electis meis.* Yeşaya, 8:16.

Mecaza dair beş delil.

2000 yıl: 1600 yıl peygamberlerle; 400 yıl dağınık.

573

Kutsal Yazılar'ın körlüğü.

Yahudilere göre Kutsal Yazılar'da Mesih'in nereden geleceğini bilmediğimiz söylenir. YUHANNA, 7:27 ve 12:34. Kutsal Yazılar'da Mesih'in ebediyen kalacağı söylenir, ama Mesih'in kendisi öleceğini söyler. "Bu sebeple," der Aziz Yuhanna, "pek çok mucize gösterdiyse de ona iman etmediler ki böylece Yeşaya'nın sözü vuku bulabilsin." *Onları kör etti* vs.

574

Yücelik.

Din öylesine yücedir ki, onu arama zahmetine girmek istemeyenlerin ondan mahrum kalmaları haktır. Öyleyse, dinin aramakla bulunan bir şey olmasında şikâyet edilecek ne vardır?

575

Seçilmişler için her şey hayırla sonuçlanır.

Kutsal Yazılar'daki kapalılıklar bile. Çünkü onlar bu kapalılıkları, açık olanlar namına üstün tutarlar. Seçilmiş olmayanlar için ise her şey şerle sonuçlanır, çünkü onlar anlamadıkları kapalılıklardan ötürü açık olanlara küfrediler.

576

Dünyanın Kilise'ye genel yaklaşımı.

Körleştirmek ve aydınlatmak isteyen Tanrı.

İsa'nın gelişi bu kehanetlerin ilahi olduğunu ispatladığına göre, geri kalan şeylere de inanılmalıdır. Ve böylece dünyanın düzenini bu çerçeve içinde görürüz.

Tekvin'in mucizeleri ve Tufan unutulduğundan, Tanrı Musa'ya yasa ve mucizeler ve ayrıca belirli olaylarla ilgili kehanette bulunan peygamberler gönderir. Ve kalıcı bir mucizeyi hazırlamak için kehanetleri ve bu kehanetlerin gerçekleşmesini mümkün kılar. Ancak kehanetler şüpheye açık olduğundan onları şüpheden uzak kılmak ister vs.

577

Tanrı bu milletin körlüğünü seçilmişlerin iyiliği için kullanmıştır.

578

Seçilmişleri aydınlatacak kadar ışık, tevazuya sürükleyecek kadar karanlık vardır. Yoldan çıkmışları kör etmeye yetecek kadar karanlık, onları mazeretsiz bırakıp mahkûm etmeye yetecek kadar aydınlık vardır.

İsa'nın Eski Ahit'teki şeceresi pek çok ilgisiz şecereyle, o kadar iç içedir, öyle ki ayırt edilemez. Musa sadece İsa'nın atalarını saysaydı, bu çok bariz olurdu. İsa'nın atalarını saymamış olsa, bu sefer de yeterince açık olmayacaktı. Ancak her şeye rağmen, yakından bakan birisi, Tamar, Rut vd. üzerinden İsa'nın soyunu kolayca seçebilir.

Bu fedakârlıkları emredenler, tümüyle faydasız olduklarını biliyorlardı, faydasız olduğunu ilan edenler ise bu amelden vazgeçemediler.

Kör etmek.

Tanrı tek bir dine izin verseydi bu din herkes tarafından kolayca fark edilebilirdi. Fakat yakından bakıldığında, bu karmaşa içinde bile, hak din kolayca ayırt edilebilir.

İlke: Musa akıllı bir adamdı. O halde onu akıl idare ettiyse, akla doğrudan ters olan hiçbir şeyi kitaba koymamış olmalıdır.

Bu yüzden, çok bariz olan zayıflıklar, aslında kuvvettirler. Örneğin Aziz Matta ve Aziz Luka'nın şecereleri. Bunların ittifakla yapılmadığından daha açık ne olabilir?

579

Tanrı ve havariler, kibrin tohumlarının sapkınlığa yol açacağını bildiklerinden ve sahih ifadelerin bu tür bir sapkınlığa vesile olmasını istemediklerinden, Kutsal Yazılar'ın ve Kilise dualarının arasına, vakti geldiğinde meyvelerini versin diye, buna karşıt sözler ve tohumlar yerleştirdiler.

Aynı şekilde İsa da, dünya heveslerine karşı meyve versin diye, ahlâka iyilik sevgisini yerleştirdi.

580

Doğada, onun Tanrı'nın sureti olduğunu gösterecek mükemmellikler de vardır, sadece bir suret olduğunu gösterecek kusurlar da.

581

Tanrı zihinden çok irade üzerinde tasarrufta bulunmak ister, eksiksiz bir açıklık zihne yarar, iradeye zarar verir.

Kibri kır.

582

Hakikatin kendisini putlaştırıyoruz, oysa iyilik sevgisinden ayrı bir hakikat Tanrı değildir, ne sevilmesi ne tapılması gereken bir Tanrı suretidir. Onun zıddı olan batıla ise, hiç sevgi duymamalı, hiç itibar etmemeliyiz.

Zifiri karanlığı sevebilirim, ama Tanrı beni alacakaranlıkta bırakmışsa, bu yarı karanlıktan hazzetmem. Tam bir karanlığın erdemlerini bulamayacağımdan, bu beni hoşnut etmez. Bu bir kusurdur ve Tanrı'nın nizamından kopuk bir karanlığı put haline getirdiğimin işaretidir. Oysa sadece onun nizamı önünde boyun eğmeliyiz.

583

Hakikati bilen, ama onu sadece çıkarlarına uyduğu sürece destekleyenler, uymadığında ise terk edenler zayıf insanlardır.

584

Dünyanın bekası, merhametin ve hükmün icrası içindir. İnsanlar dünyada, Tanrı'nın elinden çıkmış gibi değil, onun düşmanları gibi ikamet ederler. Tanrı, kendisine rücu edebilsinler diye, kendisini aramak ve takip etmek isteyenlere

yetecek ışığı lütfetmiştir. Fakat bu ışık onu takip etmeyi ve aramayı reddedenlerin görebileceği kadar da parlak değildir, ki bu sayede Tanrı onları cezalandırabilsin.

585

Tanrı'nın gizlenmeyi istemiş oluşu.

Tek bir din olsaydı Tanrı fazlasıyla aşikâr olacaktı. Sadece bizim dinimizde şehitler olsaydı, yine aynı.

Tanrı bu şekilde gizlenmiş olduğundan, Tanrı'nın gizli olmadığını söyleyen dinlerin hiçbirisi hak değildir ve bunun sebebini açıklamayan dinler yol gösterici de değildir. Bizim dinimiz bütün bunları yapıyor. *Gerçekten sen kendini gizleyen bir Tanrı'sın.*⁴

586

Hiçbir karanlık olmasaydı insan yozlaşmışlığını hissetmeyecekti; hiçbir ışık olmasaydı insan kurtuluşu ümit edemeyecekti. Dolayısıyla Tanrı'nın kısmen gizli, kısmen açık olması, bizim için sadece isabetli değil, aynı zamanda yararlıdır da, çünkü Tanrı'yı kendi sefilliğini bilmeden bilmesi kadar, Tanrı'yı bilmeden kendi sefilliğini bilmesi de insan için eşit ölçüde tehlikelidir.

587

Birçok bakımından bu denli yüce, –mucizeler, saf ve masum azizler, âlimler ve büyük şahitlikler, şehitler, güçlü kral-lar (Davud), veliaht prens Yeşaya– bilimlerde bu denli ileri

4 Vere tu es deus absconditus. Yeşaya, 45:15.

olan böyle bir din, bütün mucizelerini ve bütün bilgeliğini ortaya serdikten sonra hepsini inkâr ediyor ve diyor ki: *Ne bilgelik var bende ne de alametler, yalnızca çarmıh ve saçmalık.*⁵

Çünkü bu alametler ve bu bilgelikle inancına nail olanlar ve sana karakterlerini ispat edenler, bunların hiçbirinin bizi değiştiremeyeceğini ve Tanrı'yı bilip sevmeye muktedir kılamayacağını ilan ediyorlar; bunu yapabilecek olan sadece çarmıhın saçmalığındaki erdemdir, erdemsiz alametler değil. Dolayısıyla, bizim dinimiz bu etkin sebebe kıyasla saçma, bu saçmalığa hazırlayan bilgeliğe kıyasla bilgedir.

588

Dinimiz hem hikmetli hem çılgındır. Hikmetlidir, çünkü en irfanlı olanıdır ve mucizelere, kehanetlere vs. en çok dayananıdır. Çılgındır, çünkü bu dine mensup olma sebebi biz bunlardan ibaret değildir. Esasında bunlar ancak bu dine mensup olmayanları mahkûm etmeye yeter, dine mensup olanların ona inanmasına değil. Onların inanmasını sağlayan şey çarmıhtır. Çarmıhtaki ölümü boşa gitmesin diye.⁶

Ve bu yüzden, hikmetle ve alametlerle gelen Aziz Pavlus ne hikmetle ne alametlerle geldiğini söyler, çünkü dine döndürmek için gelmiştir. Fakat sadece ikna etmeye gelenler hikmet ve alametlerle geldiklerini söyleyebilirler.

588bis

Tezatlar.

Dinin çılgınlığı ve sonsuz bilgeliği.

⁵ I. Korintliler, 1:18.

⁶ *Ne evacuata sit crux.* agb., 1:17.

IX. Fasil

589

Hristiyan dininin emsalsiz olmayışı hakkında.

Onun hak din olmadığına inanma sebebi olmak bir yana, tersine, bize onun hak din olduğunu gösteren şeydir bu.

590

Samimi olmak gerekir; bütün dinlere göre böyle bu: Gerçek paganlar, gerçek Yahudiler, gerçek Hristiyanlar var.

591

Paganlar, İsa Mesih, Muhammed, Cahiliye.

592

Diğer dinlerin batıllığı.

Onların şahitleri yoktur. Bunların ise var.

Tanrı diğer dinlere, bu tür işaretleri göstermeleri için meydan okur. YEŞAYA 18:9-44:8.

593

Çin Tarihi.

Sadece şahitlerinin katledildiği tarihe inanırım.

[Hangisi daha inanılmalıdır: Musa mı Çin mi?]

Burada geniş kapsamlı bir bakış söz konusu değildir, sadece, körleştiren ve aydınlatan vesileler hakkında konuşuyorum.

Bu tek sözcükle tüm muhakemenizi altüst ediyorum: “Fakat Çin meseleyi karanlık hale getiriyor,” diyorsunuz. Ben de karşılık olarak şunu söylüyorum: “Çin meseleyi karanlık hale getiriyor, fakat bulunabilecek bir açıklık vardır. Onu araştırınız.”

Demek ki bütün söyledikleriniz amaçlardan birine hizmet ediyor, bir diğer amaca karşı değil. Yani zarar vermiyor, aksine, hizmet eden bir şey.

Öyleyse bunu ayrıntısıyla görmeliyiz. Belgelerimizi ortaya koymalıyız.

594

Çin tarihine karşı.

Meksika’nın tarihi, beş güneş ve beş güneşten, sadece sekiz yüz yıl süren sonuncusu.¹

1 Bkz. Montaigne, *Denemeler*, Bölüm 6.

Bir millet tarafından kabul edilen kitap ile bir milleti yaratan kitap arasındaki fark.

595

Diğer dinlerin batıllığı.

Muhammed otoriteden yoksundu.

O yüzden gerekçeleri oldukça kuvvetli olmalıydı, çünkü bu güçten başka bir şeye sahip değildiler.

Sonuçta söylediği nedir? Kendisine inanmamız gerektiği.

596

Dünyanın dört bir yanında söylenen mezmurlar.

Muhammed'e kim şahitlik ediyor? Kendisi.

İsa Mesih için kendi şahitliği yok hükmündedir.

Şahitler vasıfları gereği daima vardırırlar, her yerededirler ve sefil halledirler. O ise yalnızdır.

597

Muhammed'e karşı.

İncil ne kadar Aziz Matta'nınsa, Kuran da o kadar Muhammed'indir. Çünkü İncil de yüzyıllar boyu pek çok yazar tarafından aktarılmıştır. Hristiyanlığın düşmanları Kelsos ve Porphyrios bile bunu asla inkâr etmedi.

Kuran Aziz Matta'nın hayırlı biri olduğunu söylüyor. Öyleyse sahte peygamberdir, çünkü ya kötülerini iyi kabul etmiş ya da İsa Mesih hakkında söylenenlerle mutabık olmamıştır.²

2 Edisyonunu temel aldığımız Brunschvicg'e göre, Pascal'ın bu ifadesi Hugo Grotius'un *De veritate religionis christianae* adlı eserine ve onun, İslam peygamberinin bilimi yasakladığına dair sözlerine gönderme yapmaktadır.

Muhammed'i kapalı olan ve gizemli bir anlama yorabilecek sözleri üzerinden değil, cennet ve ahiretle ilgili, anlamı açık olan sözleri üzerinden değerlendirmemiz gerekir. Bu bakımdan söyledikleri akla aykırıdır. Ve anlamı açık sözleri, akla aykırı olduğundan, kapalı sözlerini gizem saymak da doğru değildir. *Kutsal Kitap* için aynı şey söylenemez. Gerçi onda da Muhammed'in sözlerindeki kadar tuhaf belirsizlikler vardır, fakat hayranlık verici açıklıkta bölümler ve bariz, gerçekleşmiş kehanetler de vardır. Dolayısıyla ikisi denk değildir. Kapalı anlama hürmet etmemizi sağlayan açık anlamı değil de kapalı anlamı temel alarak, birbirine benzer gördüğümüz şeyleri karıştırmamalı ve denk saymamalıyız.

İsa Mesih ile Muhammed arasındaki fark.

Birinin gelişi önceden haber verilmiş, diğèrininki ise haber verilmemiştir.

Biri öldürmüş, diğèri yakınlarının ölümünü seyretmiştir.

Biri okumayı yasaklamış, havariler ise okumayı emretmiştir.

Gerçekten de Muhammed'in beşerî başarı yolunu tutması, İsa Mesih'in ise beşerî bir mahvoluşu tercih etmesi arasındaki çelişki o kadar büyüktür ki, Muhammed başardığına göre İsa Mesih de pekâlâ başarabilirdi gibi bir sonuca varmak yerine, Muhammed başarılı olduğuna göre, İsa Mesih mahvolmak zorundaydı sonucuna varmalıyız.

Muhammed'in yaptığını her insan yapabilir. Çünkü hiçbir mucize göstermemiştir ve kendisini haber veren de yoktur. İsa Mesih'in yaptığını ise hiçbir insan yapamaz.

Putperestlerin dini temelsizdir [bugün için. Bu dinin eskiden bir temeli olduğu, bu temelin konuşan kâhinler olduğu söyleniyor. Fakat bize bunu ispat edecek kitaplar nerede? Yazarlarının erdemleri dolayısıyla mı inanılmaya bu denli layıktılar? Bozulmamış olduklarından emin olabileceğimiz şekilde dikkatle muhafaza edilmişler mi?]

Muhammed'in dininin temeli, Kuran ve Muhammed'in kendisidir. Ancak dünyanın son umudu olması gereken bu peygamberin gelişi önceden haber verilmiş midir? Kendine peygamber diyen her insanın sahip olduğundan başka ne gibi bir işarete sahiptir? Hangi mucizeleri gerçekleştirdiğini söylüyor? Kendi geleneği içerisinde hangi gizemi öğretmiştir? Hangi ahlâkı ve hangi saadeti?

Yahudi dini, kutsal kitaplar silsilesi ve milletin geleneği içinde farklı değerlendirilmelidir. Saadet ve ahlâk, milletin geleneğinde saçmadır, fakat kutsal kişilerin öğrettikleri hayranlık vericidir. (Bütün dinler için de aynısı geçerlidir, zira Hristiyanlık kutsal kitapları ve ahlâk kitapları bakımından oldukça farklıdır.) Dünyanın en eski ve en hakiki kitabıdır. Bu nedenle bu kitabın okunmasını, kendi kitabını baki kılmak için yasaklamıştır. Musa ise kendi kitabını baki kılmak için herkese onu okumayı emretmiştir.

Dinimiz o kadar ilahidir ki, bir başka ilahi din, onun sadece temelini oluşturur.

602

Düzen.

Yahudilerin durumunda açık ve şüphe götürmez olan şeylerin araştırılması.

602 için ek

Yahudi dini otoritesiyle, kapladığı süre ve kalıcılığıyla, ahlâkı, öğretisi ve sebep olduklarıyla tamamen ilahidir.

604

Sağduyuya ve insan doğasına aykırı olan tek ilim insanlar arasında daima var olmuş olanıdır.

605

Doğaya, sağduyuya, hazlarımıza karşı olan tek din, daima var olmuş tek dindir.

606

İnsanın günahla doğduğunu öğreten, bizimkinden başka bir din daha yok; bunu söyleyen hiçbir felsefi hizip yok; yani kimse doğruyu söylememiş.

Dinimiz Hristiyanlık dışında hiçbir din, hiçbir hizip yüzünde daima var olmamıştır.

607

Yahudilerin dinini, bayağı kişilere bakıp yargılayanlar onu yanlış anlamış olurlar. Bu dini, lafzına göre yorumladıklarını yeterince net biçimde anlatan peygamberlerin geleneğinde ve kutsal kitaplardaki haliyle görmek gerekir. Bizim dinimiz İncil’de, havarilerde ve gelenekteki haliyle kutsaldır, fakat onu suistimal edenlerin elinde saçmadır.

Ehlidünya Yahudilere göre Mesih, beşerî bir büyük hükümdar olmalıydı. Ehlidünya Hristiyanlara göre de İsa, bizi Tanrı’yı sevmekten muaf tutmak ve bizim katkımız olmadan da makbul olacak ayinleri sunmak için gelmiştir. Bunların ikisi de ne Hristiyanlığa ne de Yahudiliğe sığar.

Gerçek Yahudiler ve gerçek Hristiyanlar daima onlara Tanrı’yı sevdirecek ve bu sevgiyle düşmanlarına galip gelmelerini sağlayacak bir Mesih’i beklediler.

608

Ehlidünya Yahudiler, paganlar ile Hristiyanlar arasında bir konumdadırlar. Paganlar Tanrı’yı bilmez ve sadece dünyayı severler. Yahudiler gerçek Tanrı’yı bilirler ve sadece dünyayı severler. Hristiyanlar ise gerçek Tanrı’yı bilirler, dünyayı sevmezler. Yahudiler ve paganlar aynı nimetleri severler. Yahudiler ve Hristiyanlar aynı Tanrı’yı bilirler.

Yahudiler iki türlüydü: Bazılarında sadece pagan hassasiyetleri vardı, bazılarında ise Hristiyan hassasiyetleri.

609

Her dinde iki çeşit insan vardır.

Paganlar arasında, hayvanlara tapanlar ve doğa dinindeki tek Tanrı’ya tapanlar.

Yahudiler arasında, ehli dünyaya olanlar ve eski Yasa'nın Hristiyanları olan ruhani kişiler.

Hristiyanlar arasında, yeni Yasa'nın Yahudileri olan bayağı kişiler.

Ehli dünyaya Yahudiler, dünyevi bir Mesih bekliyordu; bayağı Hristiyanlar da Mesih'in onları Tanrı'yı sevmekten muaf kıldığına inanır. Gerçek Yahudiler ve gerçek Hristiyanlar onlara Tanrı'yı sevdiren Mesih'e taparlar.

610

Gerçek Yahudiler ile gerçek Hristiyanların dininin bir ve aynı olduğunu göstermek üzere.

Yahudi dini esasen İbrahim'in atalığı, sünnet, kurbanlar, törenler, sandık, tapınak, Kudüs ve son olarak da Musa'yla yapılan ahit ve yasadan ibaretmiş gibi görünüyordu.

Ben bu dinin bunlardan hiçbiri olmadığını, sadece Tanrı sevgisi olduğunu ve Tanrı'nın diğer şeylerin tamamını reddettiğini söylüyorum.

Tanrı'nın İbrahim'in soyuna herhangi bir ayrıcalık tanımadığını ve Tanrı'ya karşı geldikleri takdirde Yahudilerin de tıpkı yabancılar gibi cezalandırılacaklarını söylüyorum.

TESNİYE, 8:19.

Rabb'i unutur ve yabancı ilahların peşinden giderseniz, size bildiriyorum ki, Rabb'in gözleriniz önünde helak ettiği kavimler gibi siz de helak olacaksınız.

Yabancıların, eğer Tanrı'yı severlerse Yahudiler gibi kabul göreceğini söylüyorum.

YEŞAYA, 56:3.

Yabancılar, "Rab beni kabul etmeyecek," demesin. Rabb'e hizmet etmek ve onu sevmek için ona bağlanan yabancıları kutsal dağıma getireceğim ve sunularımı kabul edeceğim, çünkü benim evim dua evidir.

Gerçek Yahudiler liyakatlerinin İbrahim'den değil sadece Tanrı'dan geldiğini düşünürlerdi.

YEŞAYA, 63:16.

Gerçekten bizim babamızsm, İbrahim bizi bilmez ve İsrail'in bizim hakkımızda bilgisi yoktur, ama bizim babamız ve kurtarıcımız olan sensin.

Bizzat Musa onlara Tanrı'nın şahısları umursamadığını söyler.

TESNİYE, 10:17.

Tanrı dedi: "Ne şahıslara ne sunulara bakarım."

Şabat bir alametten ibaretti (MISIR'DAN ÇIKIŞ, 31:13) ve Mısır'dan Çıkış'ın anısıydı (TESNİYE, 5:15). Bu yüzden artık gerekli değildir, çünkü Mısır unutulmalıdır.

Sünnet bir göstergeden ibaretti. (TEKVİN, 17:11)

Ve bu yüzdendir ki çölde oldukları dönemde sünnet olmamışlardır, çünkü diğer kavimlerle karışmaları mümkün değildi. Ve İsa Mesih geldikten sonra, artık gerekli değildir.

Fakat kalbin sünneti emredilmiştir.

TESNİYE, 10:16. YEREMYA, 4:4.

Kalbinizin gulfesini atın; gereksiz şeyleri uzaklaştırın kalbinizden ve katılaşmayın. Çünkü Rabbiniz kudretli bir Rabdir, güçlü ve heybetlidir ve şahıslara bakmaz.

Tanrı sünneti bir gün yapacağını söyler.

TESNİYE, 30:6.

Tanrı senin ve soyunun kalbini sünnet edecek ki onu tüm kalbinizle sevebilesiniz.

Kalbi sünnetsizler yargılanacak.

YEREMYA, 9:26.

Tanrı sünnetsiz milletleri ve bütün İsrail milletini de yargılayacak çünkü onların kalbi sünnetsizdir.

Derun olmadan zevahir hiçbir şeye yaramaz.

YOEL, 2:13.

Yüreklerinizi paralayın,³ vs.

3 Scindite corda vestra. Yoel, 2:13. "Giysilerinizi değil, yüreklerinizi paralayın."

YEŞAYA, 58: 3-4 vs.

Tanrı sevgisi TESNİYE boyunca emredilir.

TESNİYE, 30:19.

Yeri ve göğü şahit tutarım ki önünüze hayatı ve ölümü koydum, ki hayatı tercih edesiniz ve Tanrı'yı sevesiniz ve ona itaat edesiniz. Çünkü sizin hayatınız Tanrı'dır.

Bu sevgiden yoksun olan Yahudiler, suçlarından ötürü geri çevrilmiş ve yerlerine paganlar getirilmiştir.

HOŞEA, 1:10.

TESNİYE, 32: 20.

Son işledikleri suçu görünce kendimi onlardan saklayacağım. Çünkü onlar kötü ve sadakatsiz bir millettir.

Tanrı olmayan şeylerle beni öfkелendirdiler, ben de onları milletim olmayan bir milletle, bilmez ve anlamaz bir milletle kışkındıracağım.

YEŞAYA 65.

Dünya malı batıldır ve gerçek hayır Tanrı'yla bir olmaktır.

MEZMURLAR, 144:15.

Bayramları Tanrı'yı tiksindiriyordu.

AMOS, 5:21.

Yahudilerin adakları Tanrı'yı hoşnutsuz ediyordu.

YEŞAYA, 66:1,11.

YEREMYA, 6:20.

Davud, *merhamet eyle*.⁴

İyilerden bile, *bekledi*.⁵

MEZMURLAR, 49:8-14.

Onları kalpleri katı olsun diye yerleştirmedigi.

MİKA, 6'da mükemmel biçimde anlatılır.

I. KRALLAR, 15:22.

HOŞEA, 6:6.

Paganların adaklarının Tanrı tarafından kabul edileceği ve Tanrı'nın Yahudilerin adaklarından artık hazzetmeyeceği.

4 Miserere. Matta, 15:22; Mark, 10:47; Luka, 18:38.

5 Expectan. Yeşaya, 5:7. "Adalet bekledi."

MALAKİ, 1:11.

Tanrı'nın Mesih'le yeni bir akit yapacağı ve eskisinin ilga edileceği.

YEREMYA, 31:31.

İyi olmayan kanunlar.⁶ HEZEKİEL.

Eski şeylerin unutulacağı.

YEŞAYA, 43:18,19; 65:17,18.

Sandığın artık hatırlanmayacağı.

YEREMYA 3:15,16.

Tapınağın ilga edileceği.

YEREMYA, 7:12,13,14.

Sunuların kabul edilmeyeceği ve başka saf sunular olacağı.

MALAKİ, 1:11

Harun'un ruhbanlık düzeninin reddedileceği, Melki-sedek'in düzeninin Mesih tarafından getirileceği.

*Dixit Dominus.*⁷

Bu ruhbanlığın ebedî olacağı.^{ibid.}

Kudüs'ün ret, Roma'nın kabul edileceği.

Dixit Dominus.

Yahudilerin isminin reddedilip yerine kullara yeni bir isim verileceği.

YEŞAYA, 65:15.

Bu ismin Yahudilerinkinden daha hayırlı ve ebedî olacağı.

YEŞAYA, 56:5.

Yahudilerin peygambersiz kalacağı. AMOS.

Kralsız, öndersiz, sunusuz, putsuz kalacakları.

Yine de bir millet olarak daima kaim olacakları. YEREMYA, 31:36.

⁶ *Mandata non bona.* Hezekiel, 20:25.

⁷ Mezmurlar, 110.

611

Devlet.

Hristiyan ve hatta Yahudi devletinde tek hükümdar Tanrı olmuştur; *Krallık Üzerine*'de Yahudi Philon da buna işaret eder.

Savaşıklarında bu sadece Tanrı içindi ve adamlarının beklentileri sadece Tanrı'dandı. Şehirlerini sadece Tanrı'ya ait sayıyorlar ve Tanrı için muhafaza ediyorlardı. (I. TARİH-LER, 19:13)

612

TEKVIN, 17:7. *Seninle benim aramdaki bu ahdi sonsuza dek sürdüreceğim, senin Tanrı'n olacağım.*⁸

*Ve sen de benim ahdimi tutacaksın.*⁹

613

Süreklilik.

İnsanın muhteşem bir durumdan ve Tanrı'yla muhabbet halinden üzüntülü, pişman ve Tanrı'ya yabancılaşmış bir hale gelmesi, fakat bu dünyadan sonra gelecek bir Mesih'le tekrar eski haline dönecek oluşu, yani bu dinin içeriğini oluşturan şeyler, bu dünya üzerinde daima var olmuştur. Her şey geçip gitmiş, fakat her şeyin kendisi için olduğu bu din baki kalmıştır.

Dünyanın ilk çağlarında insanlar türlü türlü ifsat içinde yüzmüştür ve fakat içlerinde Hanok ve Lemek gibi kutsal ki-

8 *Statuam pactum meum inter te et me me et te foedere sempiterno ut sim Deus tuus.*

9 *Et tu ergo custodies pactum meum.* Tekvin, 17:9.

şiler ve daha dünyanın ilk yaratılışından itibaren vaat edilen İsa'yı sabırla bekleyen başkaları da olmuştur. Nuh, insanların kötülüğüne doruk noktasındayken şahit olmuş ve kendi şahsında ve bizzat simgesi olduğu Mesih'in umuduyla, dünyayı kurtarılmaya layık bulmuştur. Tanrı İbrahim'e Mesih'in sırrını bildirdi ve İbrahim onu uzaktan selamladı; o sırada İbrahim'in etrafı putlarla çevriliydi. İshak ve Yakup'un devrinde iğrenç sapkınlıklar yeryüzüne yayılmıştı, fakat bu kutsal kişiler imanlarına uygun yaşadılar. Yakup ölüm döşğinde oğullarını kutsarken konuşmasını yarıda bıraktıran bir heyecana kapılarak bağırdı: Söz verdiğin kurtarıcıyı bekliyorum ya Rab, *ben senin kurtarışını bekliyorum*.¹⁰

Mısırlılar hem putperestlik hem büyü hastalığına yakalanmışlardı, Tanrı'nın milleti bile onları örnek alıp yolundan sapmıştı. Fakat Musa ve diğerleri, onların görmediği birine inanıyordu ve onun kendileri için hazırladığı ebedî nimetlere bakarak ona tapıyorlardı.

Sonrasında Yunanlar ve Romalılar kendi sahte tanrılarıyla hükmetti, şairler yüz çeşit farklı teoloji üretti. Felsefeciler bin çeşit farklı hizbe ayrıldı. Ama yine de, Yahudi'ye içinde, sadece kendilerinin bildikleri Mesih'in geleceğini haber veren insanlar daima olmuştur. Ve vakit tamam olduğunda nihayet Mesih gelmiştir ve o günden bu yana pek çok bölünme ve zındıklığın doğuşuna, nice devletlerin yıkılışına, her konuda muazzam değişimlere şahit olduk. Yine de bu Kilise en başından beri tapınılmakta olana daima tapmış, bunu kesintisiz sürdürmüştür. En başından beri süregiden bu dinin sürekli saldırı altında olması harikulade, benzersiz, büsbütün ilahi bir durumdur. Bin kere yıkılmanın eşğine gelmiş ve her seferinde Tanrı onun gücünü, olağandışı müdahaleleriyle yeniden tesis etmiştir. Şaşırtıcı olansa, bu dinin hiç bükülmeden ve tiranların iradesine boyun eğmeden korunmuş olmasıdır, zira bir devletin zaman zaman yasalarını

10 *Salutare tuum expectabo domine*. Tekvin 49:18.

mecburiyetlere uydurarak varlığını sürdürmesinde şaşırtıcı bir taraf yoktur. Fakat... Bununla ilgili olarak bkz. Montaigne'deki daire.¹¹

614

Devletler yıkılıp gitmemek için çoğunlukla yasalarını mecburiyetlere uydurur, fakat dinler bundan mustarip değildir ve bu yola başvurmamıştır. Gerçekten de, ya bu düzenlemeler yapılmalıdır ya da mucizeler gerekir.

Kendini bir şeye uydurarak muhafaza etmekte olağandışı bir şey yoktur, fakat bu tam manasıyla muhafaza etmek değildir. Son noktada her devlet tümüyle yıkılıp gider. Bin yıl hüküm sürmüş tek bir devlet bile yoktur. Fakat bu dinin daime muhafaza edilmiş ve değişmemiş olması, işte bu ilahidir.

615

"Hristiyan dininde şaşırtıcı bir taraf olduğunu itiraf etmeliyiz," desem, "İçine doğduğunuz din bu da ondan," diyecekler. Hiç de değil: Sırf bu yüzden kalbimi ona karşı kaptılaştırdım; bu önyargının beni yanlış yola sevk etmesinden korkarak. Ama her ne kadar içine doğmuş olsam da, bu dini şaşırtıcı bulmaktan kendimi alamıyorum.

616

Süreklilik.

Mesih'e her zaman inanılmıştır. Âdem'in hikâyesi Nuh ve Musa'da henüz tazeliğini muhafaza ediyordu. Peygamberler

11 Pascal burada, Montaigne'in *Denemeler*'inin elindeki nüshasında daire içine almış olduğu bir bölüme gönderme yapıyor. Hangi bölüm olduğu kesin değil, fakat I. Kitap 23. Bölüm'e olduğu düşünülüyor.

Mesih'i en başından beri haber vermişlerdir; haber verdikleri diğer şeyler zaman zaman insanların gözü önünde gerçekleşmiş ve böylece peygamberlerin görevlerinin hakikatine delalet etmişlerdir. Böylece Mesih'le ilgili haberlerinin hakikiliğine de işaret edilmiştir. İsa Mesih ve havarileri, bütün paganları dine döndüren mucizeler göstermiş ve böylelikle bütün kehanetlerin gerçekleşmesiyle Mesih'in varlığı da sonsuza dek kanıtlanmıştır.

617

Süreklilik.

Dünyanın başlangıcından beri, hiç kesintisiz Mesih'in beklendiğini ve kutsal kabul edildiğini düşünelim. Bir kurtarıcının milletini kurtuluşa erdirmek için gönderileceğinin kendilerine Tanrı tarafından bildirildiğini söyleyen insanlar olduğunu. Ardından, Kurtarıcı'nın kendi oğullarından birinin soyundan doğacağını haber aldığını söyleyen İbrahim'in gelişini. Kurtarıcı'nın on iki oğlu arasından Yahuda'nın soyundan geleceğini ilan eden Yakup'u. Ardından, onun geliş zamanını ve şeklini ilan etmek üzere Musa'nın ve diğer peygamberlerin gelişini. Sahip oldukları Yasa'nın sadece Mesih'in beklendiği süre içinde geçerli ve ancak o vakte kadar kalıcı olacağını, fakat sonra gelecek olanın ebediyen daim olacağını söylemelerini. Dolayısıyla kendi yasalarının veya onun vaat ettiği Mesih'in Yasa'sının dünyada daima kalacağını ve hatta her zaman kalmış olduğunu söylemelerini. En nihayetinde İsa Mesih'in tam da önceden haber verilmiş şartlar altında gelişini düşünelim. Bunlar olağanüstüdür.

618

Şu bir olgudur: Filozofların farklı hiziplere ayrıldığı dönemlerde, dünyanın bir ucunda dünyanın en kadim mille-

tini meydana getiren bazı insanlar vardı ve herkesin dalalet içinde olduğunu, Tanrı'nın hakikati kendilerine açıkladığını ve bu hakikatin dünyada baki kalacağını ilan ediyorlardı. Gerçekten de bütün diğer hizipler yok olup gitti, oysa bu millet hâlâ kaim ve dört bin yıldır atalarından öğrendiklerini bildiriyor: İnsan Tanrı'ya yakinken, bir düşüşle Tanrı'dan tümüyle uzaklaşmıştır, fakat Tanrı insana kurtuluşu vaat etmiştir. Bu öğreti dünya üzerinde daima var olacaktır ve Yasa iki anlama sahiptir.

Şunlar da birer olgudur: Bin altı yüz yıl boyunca bu millete, peygamber olduğuna inandıkları, kurtuluşun zamanını ve şeklini kendilerine bildiren insanlar gelmiştir.

Dört yüz yıl sonra dünyanın her yerine yayılmışlardır, çünkü dünyanın her köşesinde Mesih'in varlığı ilan edilmeliydi.

İsa öngörülen zamanda ve şekilde gelmiştir.

Bir lanetin etkisiyle dünyanın her köşesine yayılmış olan Yahudiler, o zamandan beri her şeye rağmen varlıklarını sürdürüyorlar.

619

Hristiyan dininin, kendisinden önce gelen bir dinin üzerinde yükseldiğini görüyorum ve bunu bir gerçek olarak kabul ediyorum.

Musa'nın, İsa Mesih'in ve havarilerinin mucizelerinden bahsetmiyorum, çünkü ilk bakışta bunlar ikna edici görünmez ve ben burada sadece, Hristiyan dininin kuşku götürmez, kimse tarafından şüpheye konu edilemeyecek temellerinin ispatını vermek istiyorum.

Dünyanın çeşitli yerlerinde, dünyanın bütün milletlerinden ayrı, Yahudi adında, şahsına münhasır bir milletin yaşadığını görüyoruz.

Dünyanın çeşitli yerlerinde ve bütün zamanlarda din icat edenler olduğunu da görüyorum, fakat bunların, ne bana hoş gelen bir ahlâkı ne de beni ikna edecek delilleri var. Bu yüzden Muhammed'in dinini de Çinlilerin dinini de, eski Romalıların ve Mısırlıların dinini de ayırım gözetmeden sadece şu sebeple reddetmem gerekiyor: Hiçbiri hakikate dair diğerinden daha güçlü bir işaret göstermediğinden ve hiçbiri beni kesin biçimde ikna etmediğinden, aklım, içlerinden birine bir diğerinden daha çok meyledemiyor.

Fakat farklı zamanlara ait bunca inanç ve âdetin tuhaf ve değişken çeşitliliğini düşünürken, dünyanın bir köşesinde, bütün diğer milletlerden ayrı, şahsına münhasır bir millet görüyorum. Bütün milletlerin en kadimi olan ve hikâyeleri, birkaç yüzyıllık arayla, elimizdeki en eski hikâyelerden bile daha eski olan bir millet bu.

Böylece, tek bir insandan gelen ve tek bir tanrıya tapan bu kalabalık ve büyük milleti görüyorum; doğrudan Tanrı'dan geldiğini söyledikleri tek bir yasayla yönetiliyorlar ve Tanrı'nın gizemlerini açıkladığı tek insan topluluğunun kendileri olduklarına inanıyorlar. Onlara göre diğer herkes Tanrı'nın yolundan sapmış ve onu gücendirmiştir; kendi kafalarına ve heveslerine göre hareket eden insanlardır. Ve dinlerin ve âdetlerin sürekli değişmesi, içine düşülen inanılmaz hatalar da bundan kaynaklanmaktadır. Oysa kendileri, yollarından bir dirhem dahi sapmamışlardır ve Tanrı diğer halkları sonsuza kadar karanlıkta bırakmayacaktır. Hepsi için bir kurtarıcı gönderecek, bu kurtarıcıyı insanlara ilan eden de yine kendileri olacaktır. Çünkü bu büyük olayın habercileri, öncüleri olmak için yaratılmışlardır, diğer halkları bu kurtarıcı beklentisiyle kendileriyle birleşmeye çağıracaklardır.

Yahudi milletin tarihteki yeri de beni şaşırtıyor ve bençe dikkate değer görünüyor.

Tanrı'dan almakla övündükleri bu yasayı düşünüyorum ve onu gerçekten de hayranlık verici buluyorum. Nitekim

bütün yasaların ilkidir bu ve “yasa” sözcüğünün Yunanca-
da kullanılmasından bile önce, bu millet yasanın kendisine
kavuşmuş ve onu neredeyse bin yıl boyunca kesintisiz bir
şekilde gözetmiştir. Bu itibarla, dünyadaki ilk yasanın, aynı
zamanda dünyadaki en mükemmel yasa olmasını garip bu-
luyorum; öyle ki en büyük yasakoyucular bile kendi kanun-
larını yaparken bu yasadan yararlanmışlar. Sonraları Roma-
lılar tarafından uyarlanacak, Atina’daki On İki Levha açı-
sından bu barizdir ve ispatı da kolaydır, ama zaten Josephus
ve diğerleri bu konu üzerinde yeterince durmuşlardır.

620

Yahudi milletinin avantajları.

Bu araştırma sırasında Yahudi milleti ilk olarak onlarda
gördüğümüz eşsiz ve olağanüstü şeylerin bolluğu sebebiyle
dikkatimi çekti.

Gözüme ilk çarpan şey, tümüyle kardeşlerden oluşan bir
millet olmasıydı. Diğer milletler sayısız aileden oluşukları
halde, tuhaf biçimde kalabalık olan bu millet tek bir ada-
mın sulbündendir. Hepsi bir candan gelen ve birbirlerinin eli
kolu olan bu millet, tek bir aileden güçlü bir devlet meydana
getirir, ki bunun bir örneği daha yoktur.

Bu aile ya da bu millet insanların bildikleri arasında en
eskisidir ve bence bu, özellikle araştırmamız bağlamında,
onları özel bir övgüye mazhar kılıyor. Çünkü Tanrı insan-
larla bütün zamanlar boyunca iletişimde olduğuna göre, ge-
leneği bilebilmek için Yahudilere müracaat etmemiz şarttır.

Bu millet sadece kadimliğinden ötürü dikkat çekici ol-
makla kalmaz, aynı zamanda devamlılığı bakımından da
eşsizdir. İlk ortaya çıkışından günümüze kadar gelmiştir. Ni-
tekim Yunan ve İtalyan halkları, Sparta, Atina ve Romalı
halklar ve çok daha sonra gelen diğer milletler uzun zaman

önce yok olup gitmişken, Yahudiler kendilerini belki yüz defa yok etmek istemiş nice güçlü kralların çabalarına karşın hâlâ varlığını sürdürmektedir. Kendi tarihçilerinin de tanıklık ettiği bu olgunun doğruluğuna, bunca uzun bir zaman aralığındaki tarihin seyri göz önüne alınarak da hükmedilebilir. Her şeye karşın daima esirgenmişlerdir ve bunun böyle olacağı önceden haber verilmiştir. İlk çağlardan yakın çağlara uzanan tarihleri, sürekliliği içinde diğer bütün tarihleri de içermektedir.

Bu milletin idare edildiği yasa, dünya üzerindeki en kadim ve en mükemmel yasa olduğu gibi, bir devlet bünyesinde kesintiye uğramadan, daima gözetilmiş olan tek yasadır da. Josephus *Apion'a Karşı*'da, Yahudi Philon ise muhtelif yerlerde bunu mükemmel şekilde gösterirler. Onlara göre bu yasa o kadar eskidir ki, antikite tarafından "yasa" adı dahi ancak bin sene sonra kullanılmaya başlanmıştır. Öyle ki, pek çok devletin tarihini yazan Homeros bu adı hiç kullanmaz. Şöyle bir okuyarak yasanın mükemmelliğine kolaylıkla hükmedebilirsiniz; her şeyle ilgili o kadar bilgece, hakkaniyetli hükümler barındırdığı görülür ki, eski Yunan ve Romalı yasakoyucular bu yasadan haberdar olur olmaz, temel yasalarını buradan almışlardır, ki bu onlara On İki Levha Kanunları demelerinden olduğu kadar Josephus'un ortaya koyduğu diğer delillerden de anlaşılmaktadır.

Ancak bu yasa aynı zamanda, dinî ibadetler konusunda en ciddi ve katı olanı yasadır; halkı vazifelerini ifa etmekle yükümlü kılar, bin türlü hususi ve zahmetli âdeti ölüm tehdidiyle halka yükler. Öyle ki, diğer bütün devletlerin tümüyle gevşek olan yasaları zaman içinde sürekli değişirken, bu katı yasanın Yahudiler gibi isyankâr ve sabırsız bir millet tarafından bunca asır boyunca muhafaza edilmiş olması şaşırtıcı bir şeydir.

Bütün yasalar içinde ilk olan bu yasayı barındıran kitap, dünyanın en kadim kitabıdır. Homeros'un, Hesiodos'un ve diğerlerinin kitapları altı, yedi yüz yıl sonradır.

621

Yaratılış ve Tufan vuku bulduktan sonra, Tanrı artık dünyayı yok etmeyeceğini ve yeniden yaratmayacağını, kendisiyle ilgili büyük işaretler de yollamayacağını bildirdikten sonra, kasıtlı olarak meydana getirdiği bir milleti yeryüzüne yerleştirdi. Mesih kendi ruhuyla bir millet meydana getirinceye kadar sürüp gitmeye yazgılı bir milleti bu.

622

Dünyanın yaratılışı zamanla daha geride kaldıkça, Tanrı insanlara kendilerinin çağdaşı olan bir tarihçi¹² yolladı ve bu kitabı muhafaza etmeleri için bütün halkı görevlendirdi. Kitap dünya üzerindeki en gerçek tarih olsun ve bütün insanlar, bilinmesi bunca elzem olan ve başka bir yerden de öğrenilemeyecek şeyleri öğrenebilsinler diye.

623

[Soyağacı, Yafet'le başlar.]¹³

Yakup kollarını çapraz olarak uzatır ve küçük olanı tercih eder.¹⁴

624

Musa niçin insanların hayatlarını bu kadar uzun tutmuş, bu kadar az kuşağa sığdırmıştır?¹⁵

12 Musa kastediliyor.

13 Tekvin, 10.

14 agb., 48:13-14.

15 Pascal *Kutsal Kitap*'ın ilk beş kitabını Musa'nın yazdığını kabul ediyor.

Çünkü belirsizliklere neden olan, aradan geçen uzun yıllar değil, kuşakların çokluğudur.

Çünkü hakikat ancak insanların değişmesiyle değişikliğe uğrar.

Ancak buna rağmen, düşünülebilecek en unutulmaz iki olayı, yani Yaratılış'ı ve Tufan'ı neredeyse birbirlerine temas edebilecek kadar yakın tutar.

625

Âdem'i gören Lemek'i gören Sam aynı zamanda Musa'yı görenleri görmüş olan Yakup'u görmüştü. Dolayısıyla Tufan ve Yaratılış gerçektir. Bu, onu doğru anlayan bazı insanların gözünde katidir.

626

Diğer daire.¹⁶

Patriarkların ömürlerinin uzunluğu, geçmiş olayların kaybolup gitmesine değil, tersine, bu olayların muhafaza edilmesine yaramıştır. Nitekim atalarımızın geçmişi hakkında kimi zaman yeterince bilgi sahibi olmayışımızın sebebi onlarla birlikte çok az yaşamamızdır; genellikle biz akıl çağına erişinceye kadar ölmüş olurlar. Gelgelelim, insanlar bu denli uzun yaşayınca, çocukları da babalarıyla birlikte uzun zaman yaşamış oldular. Onlarla uzun süre konuşma imkânı buldular. Ve atalarının geçmişinden daha iyi sohbet konusu olabilir miydi? Nitekim tüm tarih bu geçmişten ibaretti, çünkü günlük konuşmanın önemli bir parçası olabilecek incelemeler, bilimler veya sanatlar mevcut değildi. Ayrıca, o günlerde kabilelerin soykütüklerini muhafaza etmeye özel dikkat gösterdiklerini anlıyoruz.

16 Burada da yine Pascal'ın şahsi bir göndermesi söz konusu.

627

İsa Mesih'in Tanrı'nın milletinden sonuncu kişi olduğuna inandığım gibi, Yeşu'nun¹⁷ da bu isimle anılan ilk kişi olduğuna inanıyorum.

628

Yahudilerin kadimliği.

Bir kitaptan diğerine ne çok fark var! Ne Yunanların *İlyada*'yı yazmalarına ne de Mısırlıların ve Çinlilerin tarihlerini yazmalarına şaşıyorum.

Bunların nasıl ortaya çıktıklarına bakmak yeterli. Bu menkıbe tarihçileri, hakkında yazdıkları şeylerle eşzamanlı yaşamamışlardır. Homeros bir hikâye terkip eder ve onu öyle sunar, o şekilde de kabul edilir. Zira insanlar altın elmanın var olduğuna ne kadar inanıyorsa Troya ve Agamemnon'un varlığına da ancak o kadar inanıyordu. Homeros böylece tarih yazdığını da düşünmüyordu, eser sadece bir eğlencelikti. Devrinin tek müellifidir, yapıtının güzelliği, kalıcı olmasını sağlar. Herkes öğrenir, hakkında konuşur. Bilinmesi elzemdir; herkes ezberler. Dört yüzyıl sonra, bu olaylara şahit olmuş kişiler artık hayatta değildirler. Onun masal mı tarih mi olduğunu, kimse kendi bilgisiyle bilmemektedir. İnsanlar onu atalarından öğrenmişlerdir, gerçek sayılması için bu yeter.

Çağdaş olmayan her tarih anlatısı kuşkuludur. Sözelimi Sibyllaların ve Trismegistus'un kitapları ve dünyada saygıdeğer görülen daha pek çok kitap batıldır ve zaman içinde batılıkları ortaya çıkmıştır. Çağdaş yazarlar için durum böyle değildir.

Bir bireyin meydana getirdiği ve millete aktardığı bir kitap ile bizzat bir milleti meydana getiren bir kitap arasında

17 Yeşu veya İsa aynı kişinin adlarıdır, ikisi de *kurtarıcı* anlamına gelir.

büyük fark vardır. Kitabın o millet kadar kadim olduğundan şüphe edemeyiz.

629

Josephus milletin utancını sakladı.
Musa ise ne kendi utancını saklamıştır,¹⁸ ne de...

*Keşke bütün millet peygamber olsa.*¹⁹
Kavminden yana bitap düşmüştü.²⁰

630

Yahudilerin samimiyeti.

Artık peygamberlerden yoksun kaldıktan sonra: Makka-biler.

İsa Mesih'ten sonra, Masora.
Bu kitap sizin şahidiniz olacak.
Kusurlu, son harfler.

Onurlarına karşı içten ve bu uğurda ölen. Bunun ne dünyada örneği vardır ne de doğada bir kökeni.

631

Yahudilerin samimiyeti.

Musa'nın, Tanrı'ya yaşamları boyunca nankörlük ettiğini ilan ettiği bu milletin insanları, kitaplarını sevgiyle ve sa-

18 Josephus'un eserinde yer vermediği altın buzağıya tapma olayı Eski Ahit'te geçer. Mısır'dan Çıkış, 32:4/ Josephus: Yahudi tarihçi Titus Flavius Josephus, (37-100)

19 *Quis mihi det ut omnes prophetent.* Çölde Sayım, 11:29.

20 agb., 11:14. "Bu halkı tek başıma taşıyamam, bunca yükü kaldıramam."

dakatle taşıdılar. Musa ölümünden sonra Yahudilerin daha da nankör olacaklarını biliyordu, fakat yeri ve göğü onlara karşı şahit tuttu ve onlara gereğince öğretmişti.

Musa bu kitapta, nihayet Tanrı'nın onlara öfkeleneyeceğini ve onları yeryüzündeki diğer milletlerin arasına dağıtacağını, tıpkı onların kendilerine ait olmayan ilahlara tapmaları gibi Tanrı'nın da kendi milleti olmayan bir millete hitap ederek onları kızdıracağını, Tanrı'nın her sözünün sonsuza kadar saklanması istediğini ve kitabının onlara karşı şahitlik etmek üzere ahit sandığına yerleştirilmesini dilediğini bildirir.

YEŞAYA. Yeşaya da aynı şeyi söyler. 30:8.

632

Esdras hakkında.

Masal: Kitaplar tapınakla birlikte yakıldı. Makkabiler ile yalanlanıyor. Yeremya onlara yasayı verecek.

Masal: Hepsini ezbere okuduğu.

Josephus ve Esdras onun *kitabı okuduğuna* işaret ediyor.²¹

Baronius, *Annales* [Yıllıklar] 180: "Kadim İbraniler arasında kitapların yok edildiğini ve Esdras tarafından yeniden yazıldıklarını söyleyen kimseyi bulamazsınız, buna sadece Esdras IV.4'te rastlayabilirsiniz."²²

Masal: Metni değiştirdiği.

Philon, *De Vita Mosis* [Musa'nın Hayatı] adlı eserinde: Yasa'nın daha önceden yazıldığı dil ve harfler Yetmişler'e²³ kadar aynı şekilde kalmıştır.²⁴ Josephus Yetmişler tarafından çevrilmeden önce Yasa'nın İbranice olduğunu söylüyor.

21 Nehemya, 8:3.

22 *Nullus penitus Hæbræorum antiquorum reperitur qui tradiderit libros per-riisse et per Esdram esse restitutos nisi in 4 Esdras.*

23 *Kutsal Kitap*'ı MÖ 3. yüzyıl civarında Yunancaya çeviren yetmiş tercüman.

24 *Illa lingua ac character quo antiquitus scripta est Lex permansit usque ad 70.*

Kitapların yok edilmek istendiği ve hiçbir peygamberin var olmadığı Antiokus ve Vespasian döneminde bu yapılamazdı. Bâbillilerin egemenliğindeki, zulmün yaşanmadığı ve pek çok peygamberin mevcut bulunduğu dönemde kitapların yakılmasına müsaade edilmiş olabilir mi?

Josephus bunu duymamış olabilecek Yahudilerle dalga geçer...

Tertullianus: “Felaketin şiddetiyle yok olduktan sonra onu eski haline ezberden getirmiş de olabilir; Yerusâlim’in Bâbillilerin saldırısıyla yıkılmasından sonra, bütün bir Yahudi yazınının Esdras tarafından restore edildiği üzerinde genel bir ittifak vardır.”²⁵ *De cultu feminarum* [Kadın Davranışları Hakkında], I. Kitap, 3. Bölüm)

Nuh, Tufan’da kaybolan Hanok’un kitabını ezberden nasıl kolaylıkla yeniden yazabildiyse, Esdras’ın da esaret sırasında kaybolan Yazılar’ı eski haline getirmiş olabileceğini söyler:

Θεὸς ἐν τῇ ἐπὶ Ναββοκουνοῦρ αἰχμαλωσίᾳ τῆ λαοῦ διαφω-
ρειδὼν τῶν γραφῶν, ἐνεπνεύσε Εσδρα τὸ ἱερεῖ τῆς φυλῆς λευὶ τῶν
τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀναταξάσθαι λόγους καὶ ἀποκατα-
στήσαι τῶ λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν.

“Millet Nebukadnezar’ın tutsağı iken Yazılar yok edildi; yetmiş yıl sonra Yahudiler ülkelerine geri döndüler ve daha sonra, Pers Kralı Artaserhas’ın zamanında, Levi kavminin kâhini Esdras geçmiş peygamberlerin hepsinin sözlerini yeni baştan yazmak ve bir zamanlar Musa’ya verilmiş yasayı tekrar millete iade etmek için ilham aldı.”

Yetmişler’in, Kutsal Yazılar’ı o hayran olduğumuz бүтүнлүгү içinde açıklayabilmesinin inanılmayacak bir şey

25 *Perinde potuit abolefactam eam violentia cataclysmi, in spiritu rursus reformare: quemadmodum et Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis, est omne instrumentum Judaicæ litteraturæ per Esdram constat restauratum.*

olmadığını ispat için iddia edilmiştir bu (Eusebius, *Historia Ecclesiastica* [Kilise Tarihi], 5.Kitap, 8. Bölüm). Ve bunu Aziz Irenaeus'tan almıştır (3. Kitap, 25. Bölüm).

Aziz Hilarius, MEZMURLAR üzerine yazdığı önsözde Esdras'ın MEZMURLAR'ı sıraya koyduğunu söyler.

Bu geleneğin kaynağı Esdras'ın eserinin 4. Kitap 14. Bölüm'üdür.

Tanrı yüceltildi ve gerçek Kutsal Yazılar tasdik edildi, hepsi de aynı şeyleri başından sonuna aynı sözlerle, aynı cümlelerle aktarır. Böylece bugün bile insanlar Kutsal Yazılar'ın Tanrı'nın ilhamı ışığında yorumlandığını anladı. Ve Tanrı'nın bunu onlar vasıtasıyla gerçekleştirmiş olması şaşılacak bir iş değildir, çünkü millet Nebukadnezar'ın tutsağı iken Yazılar yok edildi; yetmiş yıl sonra Yahudiler ülkelerine geri döndüler ve daha sonra, Pers Kralı Artaserhas'ın zamanında, Levi kavminin kâhini Esdras geçmiş peygamberlerin hepsinin sözlerini yeni baştan yazmak ve bir zamanlar Musa'ya verilmiş yasayı tekrar millete iade etmek için ilham aldı.²⁶

633

Esdras'ın masalına karşı.

II. MAKKABİLER, 2.

26 *Deus glorificatus est, et Scripturæ veræ divinæ creditæ sunt, omnibus eadem, et eisdem verbis et eisdem nominibus recitantibus ab initio usque ad finem uti et præsentis gentes cognoscerent quoniam per inspirationem Dei interpretatæ sunt Scripturæ. Et non esset mirabile Deum hoc in eis operatum quando in ea captivitate populi quæ facta est a Nabuchodonosor corruptis Scripturis et post 70 annos Judæis descendentibus in regionem suam, et post deinde temporibus Artaxerxis Persarum regis inspiravit Esdræ sacerdoti tribus Levi præteritorum prophetarum omnes rememorare sermones et restituere populo eam legem quæ data est per Moysen* Eusebius, *Historia Ecclesiastica*, V. viii. 14. Bu metin, yukarıdaki son satırları Yunanca olarak Pascal'ın elyazmalarında yer alan Eusebius'tan bir bölümün yine Pascal tarafından Latinceye çevrilmiş halidir.

Josephus, II. KRALLAR, I. Koreş, Yeşaya'nın kehaneti üzerine Yahudi milletini serbest bıraktı.

Yahudiler Koreş'in zamanında Bâbil'de barış içinde mülk edinebilmekteydi. Dolayısıyla pekâlâ kendilerine özgü bir yasaya sahip de olabilirdi.

Josephus Esdras hikâyesi boyunca, bu restorasyon döneminden tek kelimeyle dahi bahsetmez.

4, II. KRALLAR, 17:27.

634

Esdras masalının inanılabilirliği var ise, o zaman Yazılar'ın, Kutsal Yazılar olduğuna da inanmak gerekir, çünkü bu masal bize Yetmişler'i aktaranların otoritesine dayanmaktadır, ki bu da bize Yazılar'ın kutsal olduğunu gösterir.

Şu halde bu masal doğruysa, bunun bir açıklamasına sahibiz, doğru değilse başka bir yerden gelen açıklamaya da sahibiz. Dolayısıyla dinimizin hakikatini Musa'ya dayanarak mahvetmek isteyenler, hücum ettikleri otoritenin aynıyla onu tesis ediyorlar. Böylece takdiriilahiyile dinimiz baki kalıyor.

635

Rabinizmin kronolojisi.

Sayfa numaraları *Pugio*'nun kitabından.²⁷

s. 27.

Mişna'nın veya vokal ya da ikinci yasanın yazarı R. Hakadosh. 200 yılı.

27 13. yüzyılda yaşamış Dominiken Ramon Marti tarafından kaleme alınmış *Pugio Fidei*'nin Pascal'ın elindeki 1651 baskısı üzerine aldığı notlardır.

Mişna Yorumları
(340 yılı)

Biri Siphra.
Barajetot.
Yerulaşım Talmudu.
Tosiphtot.

R. Hoshana Rabba'nın *Bereshit Rabba'sı*, Mişna üzerine yorum.

Bereshit Rabba, *Bar Naconi*, zarif, hoş, tarihî ve teolojik söylemler. Aynı yazar *Rabbath* adlı bir kitap yazmıştır.

440.

Yerulaşım Talmudu'ndan yüz yıl sonra, *Bâbil Talmudu*, içindeki her şeyi denetlemek yükümlülüğünde olan bütün Yahudilerin genel ittifakıyla Rabi Aşi tarafından yazılmıştır.

Rabi Aşi'nin eklerine *Gemara*, yani *Mişna'nın Yorumu* adı verilir.

Mişna ve *Gemara* birlikte *Talmud*'u oluştururlar.

636

Eğer, farksızlık ifade etmez.

MALAKİ.

YEŞAYA.

YEŞAYA, *Eğer istekli olursanız*,²⁸ vs.

O gün geldiğinde.²⁹

637

Kehanetler.

Hükümdarlık asası Bâbil esaretiyle kesintiye uğramadı, çünkü dönüşü yakındı ve bildirilmişti.

²⁸ *Si volueritis*. Yeşaya, 1:19.

²⁹ *In quacumque die*. Mezmurlar, 137:3.

638

İsa Mesih'in kanıtları.

Yetmiş yılda kurtulma garantisiyle düşülen esaret, gerçek bir esaret değildir. Ama şimdi hiç kurtuluş umudu olmaksızın esirler.

Tanrı onları dünyanın dört bir yanına dağıtsa da, buyruklarına uydukları takdirde yeniden bir araya toplayacağını vaat etti.³⁰ Buyruklara fazla sadıktırlar ama yine de ezilen olmayı sürdürüyorlar.

639

Nebukadnezar, hükümdarlık esasının Yahuda'dan alındığına inanacakları korkusuyla milleti oradan çıkardığında Tanrı o millete daha önceden orada uzun süre kalmayacaklarını, bir süre kaldıktan sonra yeniden yerleştirileceklerini bildirmişti.

Daima peygamberler tarafından teselli edildiler, krallar daim oldu.

Fakat ikinci yıkımda geri döndürme vaadi yoktur; peygamberler, krallar, teselli ve ümit yoktur, çünkü asa sonsuza kadar elden çıkmıştır.

640

Yahudi milletin bunca zamandır varlığını sürdürdüğünü, fakat sürekli sefalet içinde olduğunu görmek şaşırtıcıdır ve bunda özellikle dikkat edilmesi gereken bir taraf vardır. Fakat bu İsa'nın bir delili olmak açısından zorunludur; onu

³⁰ Tesniye, 28:1-13.

ispat için varlıklarını sürdürmeleri ve onu çarmıha gerdikleri için sefil olmaları gerekir. Var olmak ve sefalet her ne kadar tezat içerse de sefaletlerine rağmen daima var olmuşlardır.

641

O açıkça, Mesih'e şahitlik etmek için özellikle yaratılmış bir millettir. YEŞAYA, 43:9; 44:8. Kitapları muhafaza eder ve severler, ama anlamazlar. Ve bütün bunlar önceden haber verilmiştir, Tanrı'nın hükümlerinin onlara emanet edileceği fakat mühürlü bir kitap olacağı.

X. Fasil

642

İki Ahit'in birden ispatı.

Bir hamlede ikisini birden ispat için birinin kehanetlerinin diğeriyle gerçekleşip gerçekleşmediğine bakmamız yeterlidir.

Kehanetleri incelemek için onları anlamamız lazımdır.

Çünkü tek bir anlamları olduğuna inanırsak Mesih'in gelmeyeceği kesindir. Eğer iki anlamları varsa Mesih'in, İsa'nın şahsında geldiği kesindir.

Öyleyse tek mesele iki anlama sahip olup olmadıklarını bilmektir.

Kutsal Yazılar'ın İsa'nın ve havarilerin açıkladığı iki anlamı olduğuna ve bunların ispatlarına dair.

1. Bizzat Kutsal Yazılar'ın verdiği ispat.

2. Rabilerin verdikleri ispat. Musa İbn Meymun bunun iki veçhesi olduğunu söyler ve peygamberlerin sadece İsa'yı haber verdiklerini söyler.

3. Kabala'nın verdiği ispat.

4. Bizzat Rabilerin Yazılar'a getirdiği mistik yorumlarda verdikleri ispat.

5. Rabilerin ilkeleriyle ispat. Buna göre iki anlam vardır. Liyakate göre Mesih'in biri muhteşem, diğeri perişan olmak üzere iki şekilde zuhur etmesinin söz konusu olması.

Peygamberlerin yalnızca Mesih'i haber vermesi. Yasa'nın ebedî olmayışı ve Mesih'le birlikte değişmesi gereği. Bundan sonra artık Kızıldeniz'i hatırlamayacakları. Yahudilerin ve Yahudi olmayanların iç içe geçeceği.

[6. İsa Mesih ve havarilerin verdiği ipucu üzerinden ispat.]

643

YEŞAYA, 51. Kurtuluş'un simgesi, Kızıldeniz.

*Ne var ki, İnsanoğlu'nun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilesiniz diye (...) kalk (...) dedi.*¹

Görünmez bir kutsiyetten kutlu bir millet çıkartabileceğini ve onu ebedî bir ihtişamla donatabileceğini göstermek isteyen Tanrı görünür şeyleri yaptı. Doğa inayetin bir simgesi olduğundan, inayetin nimetlerini nasıl yaptıysa aynı şekilde doğanın nimetlerini de yaptı, ki görünür olanların ne kadar iyi olduklarına bakarak görünmez şeyleri de yapabilmiş olduğuna hükmedelim.

Bu itibarla onları Tufan'dan kurtardı, İbrahim'in soyundan gelmelerini sağladı, düşmanları arasındayken onları bağışladı ve güvenli bir yere ulaştırdı.

Tanrı'nın bu milleti Tufan'dan kurtarmak, İbrahim'in soyundan getirmekteki amacı onları sırf bereketli topraklara göndermek değildi.

Ve inayet bile ihtişamın bir mecazıdır, çünkü nihai amaç o değildir. İnayet Yasa'nın simgelediği şeydir ve kendisi de [ihtişama] delalet eder, ama onun hem simgesi hem de ilkesi ya da sebebidir.

1 *Ut sciatis quod filius hominis habet potestatem remittendi peccata tibi dico surge.* Markos, 2:10.

İnsanların sıradan hayatları azizlerinkine benzer. İnsanlar da azizler de mümkün merteye tatmin peşinde koşarlar, fakat bu tatmini farklı yerde görürler. Kendilerini bundan alıkoyanlara düşman derler vs. Böylece Tanrı görünmez nimetleri bahşetme gücünü, görünür olanlar üzerindeki gücüyle göstermiştir.

644

Mecazlar.

Tanrı diğer milletlerin hepsinden ayrı tutacağı, düşmanlarından kurtarıp barış dolu bir beldeye götüreceği kutlu bir millet yaratmak istediğinde, bunu yapmaya söz vermiş ve peygamberleriyle, onun hem geliş zamanını hem şeklini önceden bildirmiştir. Bunun yanında, her dönemde, umutlarını güçlendirmek için, seçtiklerine onun bir suretini göstermiş, kurtulmaları için gösterdiği irade ve güçten yana, onları asla teminatsız bırakmamıştır. Nitekim insanın yaratılışında Âdem, bir kadından doğacak kurtarıcı vaadinin şahidi ve bekçisiydi.

İnsanlar henüz yaratılışa yakınken, yaratılışlarını ve düşüşlerini unutmalarının henüz mümkün olmadığı, fakat Âdem'i görmüş olanların da artık hayatta olmadığı bir dönemde, Tanrı Nuh'a mesajını yollayıp onu kurtarmış ve bir mucizeyle bütün dünyayı sular altında bırakmıştır. Ve bu mucize Tanrı'nın dünyayı kurtarma gücünü, vaat ettiği, kadından doğacak o Kurtarıcı'yı yollama ve dünyayı kurtarma iradesini de açıkça gösteriyordu.

Bu mucize [seçilmişlerin/insanların] umudunu kuvvetlendirmeye yetmişti.

Nuh henüz hayattayken, Tufan'ın hatırası henüz insanlar için çok tazeydi, Tanrı İbrahim'e vaatte bulundu ve Sam henüz hayattayken Musa'yı yolladı vs.

645

Mecazlar.

Milletini gelip geçici nimetlerden uzakta tutmak isteyen Tanrı, bunun güçsüzlük yüzünden olmadığını göstermek için Yahudi milletini yarattı.

646

Sinagog yok olmadı, çünkü bir mecazdı.

Ancak, bir mecazdan ibaret olduğundan esarete düştü.

Hakikat gelinceye dek mecaz baki kaldı, ki Kilise gerek onu vaat eden tasvir, gerekse etkileri bakımından daima görünür olmayı sürdürebilesin.

647

Yasanın mecazi oluşu.

648

İki hata:

1. Her şeyi lafzi anlamıyla almak.
2. Her şeyi manevi anlamda almak.

649

Aşırı mecazlı dilin aleyhinde konuşma.

650

Açık ve ispat gücü olan mecazlar vardır, fakat bazı mecazlar da zorlama gibi görünür ve zaten ikna olmuş kişilerin kanatını sağlamlaştırırılar sadece. Bunlar Apokaliptiklere² benzer.

Ancak farklılık şudur ki, bunlar arasında şüphe götürmeyecek tek bir mecaz bile yoktur, öyle ki onlarınkilerin bizimkiler gibi sağlam temellere dayandığının gösterilmesinden daha yanlış bir şey olamaz. Çünkü onların hiçbirisi bizimkiler gibi ispat gücüne sahip değildir.

Dolayısıyla iki taraf denk değildir. Bir noktada ittifak ediyor gibi göründüler diye, başka hususlarda birbirinden bu kadar farklı olan bu ikisine denkmişler gibi muamele etmemeli, onları birbirleriyle karıştırmamalıyız. Zira anlamdaki açıklık ilahi olduğunda, kapalı anlama da hürmet göstermemiz gerekir.

[Tıpkı aralarında kapalı bir dil kullanan insanlar gibi, bu dili anlamaması gereken kişiler sadece saçma sapan şeyler duyarlar.]

651

Apokaliptiklerin,³ Preadamitlerin⁴ ve Binyılcıların⁵ haddi aşmaları.

Aşırı görüşlerini Kutsal Yazılar'a dayandırmak isteyenler, bunları örneğin şuna dayandıracaklardır: *Bütün bunlar ger-*

2 Yeni Ahit'in son kitabı Vahiy'i açıklamak için yazılan yazılar. (Apokaliptikler için ayrıca bkz. Fragman L575,S478,B651). Pascal burada mecazlı ve simgesel bir anlatıma başvuran her tür dinî içerikli metinle Hristiyanlığın Kutsal Yazılar'ı arasında bir karşılaştırma yapıyor.

3 Bkz. Fragman L217,S250,B650

4 *Preadamit*: Isaac La Peyrère'i takiben Âdem'den önce de yaşayan insanların olduğuna inananlara verilen isim.

5 Binyılcılar İsa'nın Kıyamet Günü'nden önce, bin yıl boyunca yeryüzüne hâkim olmak üzere ikinci defa geleceğine inanırlar.

*çekleşmeden bu kuşak ortadan kalkmayacak.*⁶ Bununla ilgili olarak diyeceğim şudur: O kuşaktan sonra başkası gelecek ve onu da daima bir başkası takip edecektir.

II. TARİHLER’de Süleyman’dan ve kraldan iki ayrı kişiy-miş gibi bahsedilir. Ben de onların iki kişi olduklarını söyle-yeceğim.

652

Özel mecazlar.

İki yasa, iki yasa levhası, iki tapınak, iki esaret.

653

Mecazlar.

Peygamberler mecazlarla bildirmişlerdir: kuşak,⁷ yan-mış sakal ve saç vs.⁸

654

Akşam öğünü ile akşam yemeği arasındaki fark.

Tanrı’nın zatında kelam, niyetten farklı değildir, çünkü o haktır; kelam ile sonuç da farklı değildir çünkü kadirdir; araçlar ile sonuç da farklı değildir, çünkü âlimdir. Bernard. *Missus’ta son hutbe.*⁹

6 Matta, 24:34.

7 Kuşak mecazı için bkz. 13:1-11.

8 Bu mecaz için bkz. Hezekiel, 5:1-5; Daniel, 3:23.

9 *Ultimus sermo in Missus.* Luka, 1:26.

Augustinus, *De Civitate Dei* [Tanrı'nın Şehri], V., 10. Bu kural geneldir: Tanrı her şeye kadirdir, yaptığı takdirde kadirimutlak olamayacağı şeyler, örneğin ölmek, aldatılmak, yalan söylemek gibi şeyler hariç.

Hakikatin doğrulanması için birden çok İncil yazarı.
Farklı olmaları yararlıdır.

Kudas sonrası komünyon, mecaz sonrası hakikat.

Yeruşalim'in yıkılması, dünyanın yıkılışının mecazı.
İsa'nın ölümünden kırk yıl sonra.

İsa'nın insan ya da elçi olarak bilmediği. MATTA, 24: 36.

Yahudiler ve Romalılar tarafından mahkûm edilen İsa.

Yahudiler ve Romalılar, mecazları iki oğuldur.

Augustinus, *De Civitate Dei*, XX., 29.

655

Altı çağ, altı çağın altı atası, altı çağın başlangıcındaki altı harika, altı çağın başında altı gündeğümü.

656

*Gelecek zatın sureti olan Âdem.*¹⁰ Bir günün oluşması için altı gün, bir çağın oluşumu için altı çağ. Musa'nın Âdem'in yaratılışı için geçtiğini ileri sürdüğü altı gün, İsa

¹⁰ *Adam forma future.* Romalılar, 5:14.

Mesih'in ve Kilise'nin yaratılması için geçen altı çağın bir tasviri olmaktan ibarettir. Âdem günah işlememiş, İsa gelmemiş olsa tek bir akit, tek bir çağ olurdu ve yaratılış tek bir seferde tamamlanmış olurdu.

657

Mecaz.

Yahudi ve Mısır milleti Musa'nın karşılaştığı iki kişi tarafından açıkça uyarılmışlardı. Mısırlı Yahudi'yi dövdü, Musa onun öcünü almaya kalkınca Mısırlıyı öldürdü ve Yahudi nankör davrandı.¹¹

658

İncil'de hasta ruhun mecazı hasta bedenlerdir. Fakat hiçbir beden bunu gereğince ifade edecek kadar hasta olmayacağından, birçok bedenden bahsedilmiştir. Bu yüzden İncil'de sağır, dilsiz, kör, felçli biri, ölü bir Lazarus ve bir de cinlenmiş bir insan vardır. Bunlar hep birlikte hasta ruhta bulunurlar.

659

Mecazlar.

Eski Ahit'in mecaz –ve sadece mecaz– olduğunu göstermek ve peygamberlerin somut nimetlerden bahsederken başka nimetleri kastettiklerini göstermek için:

1. Bunun aksi Tanrı'ya yakışmaz.

2. Peygamberler, sözleriyle açıkça somut nimetler vaat etmişler, fakat aslında sözlerinin kapalı olduğunu ve mana-

¹¹ Mısır'dan Çıkış, 2:11-14'te anlatılır.

larının anlaşılmayacağını söylemişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere bu gizli mana açık manadan farklıdır ve sonuç olarak, başka türlü sunulardan ve bir başka kurtarıcıdan vs. bahsederler. Sözlerinin ancak son günler yaklaşırken anlaşılacağını söylerler: YEREMYA, 33, son dize.¹²

Üçüncü delil, sözlerinin çelişkili olması ve birbirlerini nakzetmesidir. Öyle ki yasa ve sunu sözleriyle kastettiklerinin, Musa'nın kastettiklerinden farklı olmadığını varsaydığımızda ortaya bariz ve kaba bir çelişki çıkar. Dolayısıyla kastettikleri başka bir şey olmalıdır, çünkü bazen aynı bölümde bile birkaç defa kendi kendileriyle çelişirler.

Gelgelelim bir yazarın maksadını anlamak için...

660

Dünya hevesi bizim için doğallaşmış, ikinci bir doğa olmuştur. Bu sebeple biri iyi, biri kötü olmak üzere iki doğa vardır içimizde. Tanrı nerededir? Sizin olmadığınız yerde. Ve *Tanrı'nın krallığı içinizdedir.*¹³ Rabiler.

661

Bütün gizler içinde sadece nedamet, müjdecî Yahya tarafından Yahudilere açıkça bildirilmiştir¹⁴ ve daha sonra diğer gizler açıklandı ki bu yola bütün dünyada herkes tarafından riayet edilsin.

¹² Yeremya, 33 değil, 30. bölümün son dizesi.

¹³ Luka, 17:21.

¹⁴ Matta, 3:1-2.

662

Ehlidünya Yahudiler, kehanetlerinde kendilerine haber verilen Mesih'in ne yüceliğini ne tevazusunu anladılar. Haber verilen yüceliğin ayırdına varamadılar; örneğin Davud'un oğlu olan Mesih'in, Davud'un Rabb'i olduğunu¹⁵ ve İbrahim'den önce geldiğini, İbrahim'in onu görmüş olduğunu¹⁶ söylediğinde onu anlamadılar. Onun ebedî olabilecek kadar yüce olduğuna inanmadılar ve aynı şekilde, tevazusu ve ölümünde de tanımadılar. "Mesih," dediler, "ebediyen kalacak, bu adamsa öleceğini söylüyor."¹⁷ Ne ölümlü ne ebedî olduğuna inandılar, onda görmeyi bekledikleri sadece dünyevi yücelikti.

663

Mecaz.

İyilik sevgisine hırs kadar benzeyen ama ona bir o kadar da zıt olan başka bir şey yoktur. Bu itibarla, hırslarına hoş gelecek kadar dünya malına sahip olan Yahudiler, Hristiyanlara benzerler ama onlara bir o kadar da zıttırlar. Ve bu sayede Yahudiler, Mesih'i haber verecek kadar benzer ve şüpheli şahitler olmayacak kadar da aykırı olmak üzere, iki özelliğe sahip olmuşlardır.

664

Mecaz.

Tanrı Yahudilerin dünya hevesinden İsa Mesih'e hizmet edecek şekilde yararlanmıştır. [İsa, dünya hevesinin ilacını taşıyordu.]

¹⁵ agb., 22:45.

¹⁶ Yuhanna, 8:56.

¹⁷ agb., 12:34.

665

Tanrı sevgisi mecazlı bir kaide değildir. Mecazları ortadan kaldırıp yerine hakikati koymak üzere gelen İsa Mesih'in, kendisinden önce var olan gerçekliğin yerine, sadece Tanrı sevgisi mecazını koymak için geldiğini söylemek rezalettir.

Eğer ışık karanlıklar ise, karanlıklar ne olacaktır?¹⁸

666

*Büyülenme.*¹⁹

*Uykularını uyudular.*²⁰

*Bu dünyanın halleri.*²¹

Komünyon.

*Ekmek yiyeceksin*²² / *günlük ekmeğimizi.*²³

*Rabb'in düşmanları toprağı yalasın.*²⁴ Günahkârlar toprak yalasın; yani dünya nimetlerini sevsinler.

Eski Ahit, gelecek sevinçlerin mecazlarını barındırıyordu, Yeni Ahit ise onlara ulaşma araçlarını barındırır.

Mecazlar sevinçti, araç tövbe; ama yine de paskalya kuzusu *cum amaritudinibus*²⁵ ile yenildi.

*Bir tek ben kaçarken.*²⁶ Ölümünden önce, İsa Mesih şehitler arasında neredeyse tekti.

18 Matta, 6:23.

19 *Fascinatio*.

20 *Somnum suum*. Mezmurlar, 76:5.

21 *Figura hujus mundi*. I. Korintliler, 7:31.

22 *Comedes panem tuum*. Tesniye, 8:9.

23 *panem nostrum*. Luka, 11:3.

24 *Inimici Dei terram lingent*. Mezmurlar, 72:9.

25 "Acı otlar." Mısır'dan Çıkış, 12:8.

26 *Singularis sum ego donec transeam*. Mezmurlar, 141:10.

667

Mecazlar.

Kılıç, kalkan, kralım sensin²⁷ tabirleri.

668

Ancak iyilik sevgisinden uzaklaştıkça, uzaklaşırız kendimizden.

Dualarımız ve erdemlerimiz İsa Mesih'in duaları ve erdemleri değilse, bunlar Tanrı katında mekruhtur. Ve günahlarımız İsa Mesih'in günahları değilse, bunlar Tanrı'nın merhametiyle değil, adaletiyle karşılanacaklardır.

Günahlarımızı üstlenmiş ve bizi ahdine ortak etmiştir, çünkü erdemler ona hastır, günahlar ise ona yabancıdır. Bize yabancı olan erdemler, bize has olan günahlardır.

Neyin iyi olduğuna hükmederken şimdiye kadar benimseydiğimiz kuralı değiştirelim. Kuralımız kendi irademizdi, şimdi Tanrı'nın iradesini benimseyelim bir de: Onun arzu ettiği her şey iyi ve doğru, arzu etmedikleri kötü ve yanlış olsun.

Tanrı'nın istemediği her şey yasaklanmıştır. Günahlar, Tanrı'nın onları arzu etmediğine dair genel beyanıyla yasaklanmıştır. Genel bir yasaklama getirmediği ve bu yüzden mübah dediğimiz diğer şeylere ise her zaman müsaade edilmemiştir. Çünkü Tanrı belli bir şeyi bizden uzaklaştırdığında ve Tanrı'nın bizim o şeye sahip olmamızı arzu etmediği, yine onun iradesinin tecellisi olan bir olayla açık hale geldiğinde, o şey artık bir günah gibidir, bize yasaklanmıştır. O şeyi de tıpkı günah gibi istemememiz Tanrı'nın iradesidir. Bu ikisi

²⁷ agb., 44:4.

arasındaki tek fark, Tanrı iradesinin günahı asla arzu etmeyeceğinin kesin oluşudur, diğerini asla arzu etmeyeceği ise kesin değildir. Fakat Tanrı'nın arzu etmediği bir şeyi günah saymalıyız. İyiliğin ve hakkın tek kaynağı olan Tanrı arzulamadığı sürece, o şey haksız ve yanlış hale gelir.

669

Zayıflığımızdan ötürü mecaz değiştirmek.

670

Mecazlar.

Yahudiler şu dünyevi düşüncelerle kocadılar: Tanrı, ataları İbrahim'i, onun canından ve kanından gelenleri sevmiştir; bu sevgisinden ötürü onların çoğalmasını ve başka milletlerle karışmadan sivrilmelerini sağlamıştır. Mısır'da zayıf düşüklerinde lütfedip yolladığı büyük işaretlerle onları oradan çıkarmış, çölde man ile doyurmuş,²⁸ zengin bir beldeye vardırmıştır. Onlara kurbanlık sunabilsinler, akıttıkları kanla da arınabilsinler diye, muhkem bir tapınak ve krallar bahşetmiştir. Nihayet bütün dünyaya hâkim olabilsinler diye Mesih'i yollayacaktır ve bunun zamanını da kendilerine haber vermiştir.

Bu dünyevi yanılgılar içinde yaşanırken, İsa haber verilen zamanda geldi, fakat beklenen ihtişamla değil. Bu yüzden Yahudiler onun Mesih olduğunu düşünmediler. İsa'nın ölümünden sonra Aziz Pavlus geldi ve bütün bu yaşananların mecaz olduğunu öğretti: Tanrı'nın krallığı tenden değil, ruhtandı; insanların düşmanları Bâbilliler değil, kendi tutkularıydı; Tanrı, insan eliyle yapılmış tapınaklardan değil,

28 Tesniye, 8:16.

temiz ve naçiz kalplerden razıydı; vücudu sünnet etmek yersizdi, çünkü asıl önemli olan kalbin sünnetiydi ve Musa onlara göğün ekmeğini vermemişti vs.

Ama Tanrı bütün bunları, ona layık olmayan bu millete tümüyle açık etmek istemedi, yine de inanılsın diye, bazıları önceden bildirdi. Bu yüzden vakti açıkça haber verdi ve bazen açıkça, ama genelde çok sayıda mecazla bütün bunları ifade etti; mecazlardan hoşlananlar buna takılıp kalsınlar ve mecazı yapılan şeyleri sevenler onları görebilsinler diye.

Ucu iyilik sevgisine bağlanmayan her şey mecazdır.

Kutsal Yazılar'ın yegâne konusu iyilik sevgisidir.

Nihai amaca bağlanmayan her şey onun bir mecazıdır. Çünkü sadece tek bir amaç olduğundan, ucu ona bağlanmayan her şey kelimenin tam anlamıyla mecazıdır.

Bu yüzden Tanrı, yegâne emri olan iyilik sevgisini, farklılık peşinde koşan merakımızı tatmin için çeşitlendirir ve bu çeşitler bize daima gerekli olan teke götürürler. Çünkü sadece tek bir şey gereklidir, ama biz çeşitliliği severiz. Bu yüzden Tanrı, bu tek gerekliye²⁹ götüren çeşitliliklerle iki ihtiyacımızı da karşılar.

Yahudiler mecazlı şeyleri o kadar seviyorlar ve bekliyorlardı, gerçek vaat edilen zamanda ve şekilde geldiğinde onu tanımayı beceremediler.

Rabiler, eşin memelerini³⁰ mecaz olarak alırlar; tıpkı tek amaçları olan, gelip geçici kazançları ifade etmeyen her şey gibi.

29 Luka, 10:42.

30 Ezgiler Ezgisi, 4:5.

Ve Hristiyanlar Komünyon ayinini dahi, hedefledikleri ihtişamın mecazı olarak alırlar.

671

Başka milletlere ve krallara boyun eğdirmeye çağrılan Yahudiler, günahın kölesi oldular. Tanrı'ya hizmet etmeye ve boyun eğmeye çağrılan Hristiyanlar ise özgür çocuklardır.

672

Hiç de şekilci olmayanlar.

Aziz Petrus ve diğer havariler, sünnetin ilgasına ve bunda Tanrı'nın yasasına aykırı bir şey olup olmadığına karar verirken peygamberlere değil, sadece Kutsal Ruh'un sünnetsiz insanlarda da mevcut oluşuna baktılar.

Tanrı'nın kendi Ruh'uyla doldurduklarından razı oluşunun, yasaya riayet etme gereğinden daha kati olduğuna hükmettiler.

Yasa'nın maksadının Kutsal Ruh'tan başkası olmadığını biliyorlardı ve böylece, Ruh kuşkusuz sünnetsizlerde de mevcut olduğundan, sünnetin gerekli olmadığını da bildiler.³¹

673

*Her işi dağda sana gösterilen örneğe göre yap.*³²

[Demek ki hak din, dinde mecazdan başkasını görmeyen Yahudilerin dini değildir.]

31 Elçilerin İşleri, 15.

32 *Fac secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte.* Mısır'dan Çıkış, 25:40. Ayrıca bkz. Fragmanlar L24/S279/B674.

Yahudilerin dini demek ki, Mesih'in hakikati örnek alınarak şekillenmiştir ve Mesih'in hakikati, onun mecazından ibaret olan, Yahudilerin dini tarafından tanınmıştır.

Yahudilerde hakikat mecazdan ibaretti, Tanrı katında ifşa edilmiştir.

Kilise için hakikat gizlenmiştir ve mecazla ilişkisi dâhilinde bilinebilir.

Mecaz hakikate göre yapılıır.

Ve hakikat mecazla tanınır.

Aziz Pavlus'un bizzat kendisi, insanların evliliğinin yasaklanacağını söylüyor ve KORİNTLİLER'de yine kendisi, bundan tuzağımsı bir şekilde bahseder. Çünkü bir peygamber bir şey söylediği halde Aziz Pavlus başka bir şey söylese, suçlanacak olan kendisidir.

674

Mecazi şeyler.

*Her işi dağda sana gösterilen örneğe göre yap.*³³ Aziz Pavlus, Yahudilerin gökteki şeyleri bu yüzden tasvir ettiklerini söyler.³⁴

675

(...) Ama yine de bazılarını körleştirmek, bazılarını ise aydınlatmak için yapılmış olan bu Ahit, tam da körleştirdiği kişilere, diğerlerinin bilmesi gereken hakikatlere işaret eder. Çünkü Tanrı'nın onlara bahşettiği görünür nimetler o kadar büyük ve ulvidir ki, Tanrı'nın onlara görünmeyen nimetleri ve bir Mesih'i bahşedecek kudrette olduğunu düşündürür.

33 agb., 25:40.

34 İbraniler, 8:3-5.

Çünkü doğa inayetin bir suretidir ve görünür mucizeler görünmeyenlerin suretidir, *bilesiniz diye (...) kalk (...) dedi.*³⁵

YEŞAYA, 51'de, Kurtuluş'un Kızıldeniz'den geçiş gibi olacağı söylenir.

Dolayısıyla MİSİR'DAN ÇIKIŞ'ta, denizde, kralların yenilişinde, man ile doyurmada, İbrahim'in soyağacının tamamında Tanrı, kurtarmaya, göğün ekmeğini indirmeye vs. muktedir olduğunu göstermiştir. Böylece bu düşman millet, inkâr ettikleri Mesih'in temsili ve mecazıdır.

Dolayısıyla bütün bu şeylerin mecaz olduğunu ve gerçek özgürlüğün, gerçek İsrailinin, gerçek sünnetin, göğün gerçek ekmeğinin vs. ne olduğunu bize o öğretmiştir.

Bu vaatlerde herkes kendi kalbinde olanı görür; kimi dünyevi kimi ruhani nimetleri, kimi Tanrı'yı kimi yaratılmışları. Ancak şu farkla: Vaatlerde yaratılmış olanları arayanlar onu bulurlar, ama bunu birçok çelişkiye düşmek pahasına yapabilirler. Fani nimetleri sevmek yasaklanmıştır, sadece Tanrı'ya ibadet ve aynı anlama gelmek üzere Tanrı'dan başkasını sevmemek emredilmiştir ve sonuç olarak Mesih onlar için gelmemiştir. Oysa vaatlerde Tanrı'yı arayanlar, onu hiçbir çelişkiye düşmeden bulurlar ve bunu, sadece Tanrı'yı sevme emrine uyarak yaparlar. Ve Mesih, haber verilen zamanda, talep ettikleri nimetleri vermek için gelmiştir.

Dolayısıyla Yahudilere mucizeler, gerçekleştiğini gördükleri kehanetler verildi. Ve yasalarının kaidesi sadece tek olan Tanrı'yı sevip ona ibadet etmektir. Bu akaitte aynı zamanda süreklilik de vardı. Yani gerçek dinin bütün işaretlerini taşıyordu ve gerçek bir dindi. Fakat Yahudi akaidi, Yahudi hukukundan ayrılmalıdır. Gelgelelim Yahudi akaidi mucizelere, peygamberlere ve sürekliliğe rağmen doğru değildi, çünkü sadece Tanrı'ya tapıp ondan başkasını sevmemek konusunda noksandı.

35 *Ut sciatis, tibi dico surge.* Markos, 2:10-11.

676

Bu kitapların üzerine Yahudiler için serilen örtü, aynı zamanda kötü Hristiyanlar ve nefsinden nefret etmeyen herkes için de oradadır. Ancak nefsimizden gerçek anlamda nefret ederken, bu kitapları anlamaya ve İsa'yı bilmeye ne kadar da meyyaliz!

677

Mecaz yokluğu ve varlığı, hoşnutluğu ve hoşnutsuzluğu birlikte taşır.

Şifrenin iki anlamı vardır: Açık olan biri ve anlamın gizli olduğunu söyleyen diğeri.

678

Mecazlar.

Bir resim varlığı ve yokluğu, hoşnutluğu ve hoşnutsuzluğu bir araya getirir. Gerçeklik yokluğu ve hoşnutsuzluğu dışlar.

Yasa'nın ve kurbanların gerçek mi yoksa mecaz mı olduklarını bilmek için şunu anlamak gerekir: Peygamberler bunlardan bahsederken daha ileriye görüp düşünmüşler mi yoksa sadece eski ahdi mi görmüşlerdi? Ya da bunlarda eski ahdin temsil ettiği bir başka şey mi bulmuşlardı? Çünkü bir resimde temsilî olanı görürüz. Bunun için söylediklerini incelememiz yeterlidir.

Ahdin baki olacağını söylediklerinde, değişeceklerini söyledikleri bu ahdi mi kastederler? Ve aynı şey kurbanlar vs. için de geçerlidir.

Şifrenin iki anlamı vardır. Anlamı açık olduğunu keşfettiğimiz ve anlamın gizli veya kapalı olduğunun, görmeden göreceğimiz, anlamadan anlayacağımız biçimde saklandığının söylendiği önemli bir harfe rastladığımızda, bunun iki anlama sahip bir şifre olduğunu düşünmekten başka ne yapabiliriz, hele de lafzi anlamında bariz tezatlar bulunuyorsa?

Peygamberler, İsrail'in Tanrı tarafından daima sevilleceğini ve Yasa'nın ebedî olacağını açıkça söylemişlerdir. Ve bunların anlaşılmayacağını, anlamın saklı olduğuna da söylemişlerdir.

Şu halde, şifreyi çözen ve bize gizli anlamı kavramayı öğretenleri, özellikle de yola çıktıkları ilkeler tümüyle açık ve doğalsa, acaba ne kadar takdir etmemiz gerekir? İsa'nın ve havarilerin yaptıkları budur. Mührü onlar kırdılar. Örtüyü kaldırdılar ve ruhu açığa çıkardılar. Bu yolla bize, insanın düşmanının tutkular olduğunu öğrettiler. Kurtarıcı'nın ve onun krallığının ruhani olacağını, biri insanın kibrini alçaltmak için sefalet içinde, diğeri ise küçülmüş insanı yükseltmek için ihtişam içinde, iki zuhur gerçekleşeceğini, İsa'nın Tanrı ve insan olacağını öğrettiler.

679

Mecazlar.

İsa, Kutsal Yazılar'ı anlayabilsinler diye zihinlerini açtı.

İki büyük açılma şunlardır:

1. Her olay başlarına mecazen gelmiştir. *Gerçek İsraili*,³⁶ *Gerçek özgürlük*,³⁷ *Göğün gerçek ekmeği*.³⁸

³⁶ Vere Israelitae. Yuhanna, 1:47.

³⁷ Vere liberi. agb., 8:36 ve 6:32.

³⁸ agb., 6:32. "Gökten size gerçek ekmeği Babam verir."

2. Çarmıhta ölecek kadar küçük düşmüş bir Tanrı. İhtişama kavuşmak için İsa'nın çile çekmesi gerekti. Kendi ölümlüyle ölüme galip geldi. İki zuhur.

680

Mecazlar.

Bu sır bir defa açığa çıktıktan sonra onu görmemek mümkün değildir. Eski Ahit'i bu gözle okuyalım ve bir bakalım kurbanlar gerçek midir, İbrahim'in soyu Tanrı'nın dostluğunun gerçek sebebi midir, vaat edilen topraklar gerçek huzurları mıdır? Hayır, öyleyse bunlar mecazdır.

Hayır işlemeye yönelik olmayan bütün o emredilmiş törenlere ve buyruklara da aynı gözle bakalım: Bunların hepsinin de mecaz olduğunu göreceğiz.

Şu halde bütün o kurbanlar ve törenler ya mecazdır ya da saçmalık. Oysa saçma olduğu düşünülemeyecek kadar ulvi ve açık şeyler vardır.

Peygamberlerin görüşleri Eski Ahit'le mi sınırlıydı yoksa burada başka şeyler mi görmüşlerdi, bunu bilmek gerekir.

681

Mecazi şeyler.

Şifrenin anahtarı.

*Gerçekten ibadet edenler.*³⁹ İşte dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı'nın kuzusu.⁴⁰

³⁹ *Veri adoratores.* agb., 4:23.

⁴⁰ *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* agb., 1:29.

YEŞAYA, 1:21. Hayrın şerre dönmesi ve Tanrı'nın intikamı.

YEŞAYA, 10:1. *Adil olmayan yasalar çıkarana yazıklar olsun.*⁴¹

YEŞAYA, 26:20. *Haydi ey milletim, odalarımıza girin, kapıları kapayın aramızdan; gazap geçinceye kadar biraz gizlenin.*⁴²

YEŞAYA, 28:1. *Gurur tacına yazıklar olsun.*⁴³

*Mucizeler. Ülke yas tutuyor ve zayıflıyor; Lübnan utanmış soluyor*⁴⁴ vs. YEŞAYA, 33:9.

*Şimdi kalkacağım, diyor Rab, şimdi kendimi yükselteceğim, yüce olacağım.*⁴⁵

*Rabb'in önünde bütün uluslar bir hiç gibidir.*⁴⁶ YEŞAYA, 40:17.

*Kim başından bildirdi ki bilebilelim, kim önceden bildirdi ki, "Doğrudur," diyebilelim?*⁴⁷ YEŞAYA, 41:26.

*Ben yaparım ve kim engel olabilir?*⁴⁸ YEŞAYA, 43:13.

41 *Vae qui condunt leges iniquas.*

42 *Vade, populus meus intra in cubicula tua, claude ostia tua super te. Abscondere modicum ad momentum donec pertranseat indignatio.*

43 *Vae coronae superbiae.*

44 *Luxit et elanguit terra. Confusus est Libanus et obsorduit.*

45 *Nunc consurgam, dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc sublevabor.* agb., 33:10.

46 *Omnes gentes, quasi non sint.*

47 *Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus, et a principio ut dicamus: "Justus es?"*

48 *Operabor, et quis avertet illud?*

Sağ elimdeki bir yalan değil midir, diyemez.⁴⁹ YEŞAYA, 44:20.

Hatırla bunları ey Yakup, ey İsrail, çünkü benim kulum sensin, sana ben şekil verdim. Benim kulum sensin ey İsrail; seni unutacak değilim. Senin koyu bir bulut gibi olan günahlarını ben sildim. Bana dön çünkü seni kurtardım.⁵⁰ YEŞAYA, 44:21 vs.

Sevinçle haykırın ey gökler, çünkü bu Rabb'in işi... çünkü Rab Yakup'u kurtararak İsrail'de izzet buldu.

Sizi kurtaran, size rahminde şekil veren Rab diyor ki: "Her şeyi yaratan, gökleri tek başına yayan, yeri tek başına seren Rab benim."⁵¹ YEŞAYA, 44:23,24.

Küçük bir öfkeyle yüzümü senden bir anlığına gizledim ama ebedî inayetle sana merhamet edeceğim, dedi kurtarıcın olan Rab.⁵² YEŞAYA, 54:8.

Görkeminin gücünü Musa'nın sağında yürüten, önlerinde suları yaran, ismini ebedî kılmak için önlerinde suları yaran nerede?⁵³ YEŞAYA, 63:12.

49 Neque dicet: "Forte mendacium est in dextera mea?"

50 Memento horum Jacob et Israël quoniam servus meus es tu. Formavi te, servus meus es tu Israël ne obliviscaris mei. Delevi ut nubem iniquitates tuas et quasi nebulam peccata tua revertere ad me quoniam redemi te.

51 Laudate caeli quoniam misericordiam fecit Dominus... quoniam redemit Dominus Jacob et Israël gloriabitur. Haec dicit Dominus redemptor tuus, et formator tuus ex utero, ego sum Dominus, faciens omnia extendens caelos solus, stabiliens terram, et nullus mecum.

52 In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te et in misericordia sempiterna misertus sum tui dixit redemptor tuus Dominus.

53 Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suae, qui scidit aquas ante eos ut faceret sibi nomen sempiternum.

*İsmi onurlandırmak için milletine böyle yol gösterdin.*⁵⁴ YEŞAYA, 63:14.

*İbrahim bizi bilmese de, İsrail bizi tanımasa da şüphesiz babamız sensin.*⁵⁵ YEŞAYA, 63:16.

*Niçin bizi yollarından saptırıyorsun ve senden korkmayalım diye kalbimizi katılaştırıyorsun?*⁵⁶ YEŞAYA, 63:17.

*Kendilerini artırıp kutsayanlar... hep birlikte yok olacaklar, dedi Rab.*⁵⁷ YEŞAYA, 66:17.

*"Suçsuz olduğumdan muhakkak Rabb'in bana öfkesi dinecek," diyorsun. İşte senden davacı olacağım çünkü, "günah işlemedim," diyorsun.*⁵⁸ YEREMYA, 2:35.

*Kötülük etmekte hikmetlidirler, fakat iyilik etmeyi bilmezler.*⁵⁹ YEREMYA, 4:22.

*Yere baktım ve şekilsizdi, boştu; göğe baktım hiç ışık yoktu; dağlara baktım titriyorlardı ve bütün tepeler sarsılıyordu. Baktım, insan yoktu, göğün bütün kuşları kaçmıştı. Baktım, verimli topraklar çöle dönmüştü; Rabb'in huzurunda, onun kızgın öfkesiyle bütün kentler yıkılmıştı.*⁶⁰ YEREMYA, 4:23 vs.

54 Sic adduxisti populum tuum ut faceres tibi nomen gloriae.

55 Tu enim Pater noster et Abraham nescivit nos, et Israël ignoravit nos.

56 Quare indurasti cor nostrum ne timeremus te.

57 Qui sanctificabantur et mundos se putabant... simul consumentur dicit Dominus.

58 Et dixisti absque peccato et innocens ego sum. Et propterea avertatur furor tuus a me. Ecce ego iudicio contendam tecum eo quod dixeris, non peccavi.

59 Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.

60 Aspxi terram et ecce vacua erat, et nihili, et caelos et non erat lux in eis. Vidi montes et ecce movebantur et omnes colles conturbati sunt intuitus sum et non erat homo et omne volatile caeli recessit. Aspxi et ecce Carmelus desertus et omnes urbes ejus destructae sunt a facie Domini et a facie irae furoris ejus.

“Bütün ülke viran olacak,” diyor Rab, “ama onu tümüyle yok etmeyeceğim.”⁶¹ YEREMYA, 4:27.

YEREMYA, 5:4.

Dedim: “Gerçekten bunlar fakirdirler, akılsızdırlar, çünkü ne Rabb’in yolunu biliyorlar ne Tanrı’nın hükümlerini.” Büyük adamlara gideyim, onlarla konuşayım, çünkü onlar Rabb’in yollarını bilirler. Ama onlar da hep beraber boyunduruğu kırdılar ve bağları kopardılar. Bu yüzden oramdan bir aslan çıkıp onları öldürecek (...) bir leopar kentlerinin önünde puslu kuracak.⁶²

“Bu yüzden onları yoklamaz mıyım,” diyor Rab; “bu yüzden böylesi bir milletten öç almaz mıyım?”⁶³ YEREMYA, 5:29.

Ülkede müthiş ve korkunç bir iş oluyor. Peygamberler hileyle peygamberlik ediyor ve kâhinler onlar sayesinde hüküm sürüyor ve halkım da bunu böyle seviyor. Ama bunun sonunda ne yapacağız?⁶⁴ YEREMYA, 5:30.

Rab diyor ki: “Yollar üzerinde durup bakın ve eski yolları sorun, iyi yol nerede öğrenin, o yolda da yürüyün. Ruhunuz rahata kavuşur.” Fakat onlar, “O yolda yürümeyiz,” dediler.

Üzerinize bekçiler diktim, boru sesini dinleyin diyerek. Fakat onlar, “dinlemeyiz,” dediler. YEREMYA, 6:17.

61 Haec enim dicit Dominus, deserta erit omnis terra sed tamen consummationem non faciam.

62 Ego autem dixi forsitan pauperes sunt et stulti ignorantes viam Domini iudicium Dei sui. Ibo ad optimates et loquar eis. Ipsi enim cognoverunt viam Domini. Et ecce magis hi simul confregerunt jugum ruperunt vincula. Idcirco percussit eos leo de silva pardus vigilans super civitates eorum.

63 Numquid super his non visitabo dicit Dominus, aut super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea.

64 Stupor et mirabilia facta sunt in terra. Prophetæ prophetabant mendacium et sacerdotes applaudebant manibus et populus meus dilexit talia, quid igitur fiet in novissimo ejus.

“Öyleyse işitin ey milletler, başlarına neler geleceğini. Sen de duy ey yeryüzü: Bu millet üzerine bir bela getireceğim.”⁶⁵ YEREMYA, 6:18.

Somut kurbanlara duyulan güven. YEREMYA, 7:14.

Bu yüzden Şilo’ya ne yaptımsa, bana ait olan, güvendiğiniz bu tapmağa, size ve atalarınıza vermiş olduğumun aynı bu yere de yapacağım.⁶⁶ YEREMYA, 7:14.

O yüzden bu millet için yalvarma.⁶⁷ YEREMYA, 7:16.

Esas olan somut kurban değildir.

Çünkü atalarınızı Mısır’dan çıkardığım gün yakmalık sunular ile kurbanlar hakkında onlara söz söylemedim, bir buyruk da vermedim. Ancak şunu emredip söyledim: “Sözümü dinlerseniz, sizin Rabb’iniz olacağım ve siz de benim milletim olursunuz. Emrettiğim her yolda yürüyün ki hayır bulasınız.”⁶⁸ YEREMYA, 7:22.

Öğretilerin çokluğu.

Kentlerinin sayısı kadar ilahın var, ey Yahuda! O utanılacak şeye Yerusâlim sokaklarının sayısı kadar sunak kurdunuz. Öyleyse bu millet için yalvarma.⁶⁹ YEREMYA, 11:13.

Rabb’in adına peygamberlik etme, yoksa seni öldürürüz, diyorlardı.⁷⁰ YEREMYA, 11:21.

65 Haec dicit Dominus, state super vias et videte et interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona et ambulate in ea et invenietis refrigerium animabus vestris, et dixerunt non ambulabimus. Et constitui speculatores audite vocem tubae, et dixerunt non audiemus. Audite gentes quanta ego faciam eis audi terra ecce ego adducam mala.

66 Faciam domum huic in quia in vocatum est nomen meum et in qua vos habetis fiduciam et loco quem dedi vobis et patribus vestris sicut feci Silo.

67 Tu ergo noli orare pro populo hoc.

68 Quia non sum locutus cum patribus vestris et non praecepi eis in die qua eduxi eos de terra Egypti de verbo holocaustatum et victimarum. Sed hoc verbum praecepi eis dicens, audite vocem meam et ero vobis Deus et vos eritis mihi populus et ambulate in omni via quam mandavi vobis, ut bene sit vobis, et non audierunt.

69 Secundum numerum enim civitatum tuarum erant dei tui Juda et secundum numerum viarum Jerusalem posuisti aram confusionis tu ergo noli orare pro populo hoc.

70 Non prophetabis in nomine Domini et non morieris in manibus nostris.

Sana “nereye gidelim?” diye sorarlarsa onlara de ki: “Rab şöyle diyor: ölüm için olan ölüme, kılıç için olan kılıca, kıtlık için olan kıtlığa, sürgün için olan sürgüne.”⁷¹ YEREMYA, 15:2.

Kalp her şeyden ziyade aldatıcıdır ve çok çürüktür, onu kim anlayabilir?⁷² (Yani, kötü olduğu zaten bilinen kalbin bütün kötülüklerini kim bilebilir). YEREMYA, 17:9.

Ben Rab, kalbi eşelerim, gönlü denerim.⁷³ YEREMYA, 17:10.

Haydi Yeremya’ya karşı düzen kuralım, çünkü yasayı öğretecek kâhin, öğüt verecek bilge, kelâmı bildirecek peygamber eksik olmaz.⁷⁴ YEREMYA, 18:18.

Dehşet verme bana, bela gününde sığınacağım sensin.⁷⁵ YEREMYA, 17:17.

Yeruşalim peygamberlerinden bütün memlekete dinsizlik yayıldı.⁷⁶ YEREMYA, 23:15.

Beni hor görenlere hâlâ şöyle diyorlar: “Rab size selamet olacak dedi” ve kalbinin inatçılığında yürüyen herkese, “başımıza kötülük gelmeyecek,” diyorlar.⁷⁷ YEREMYA, 23:17.

683

Mecazlar.

İşte, Aziz Pavlus’un bize verdiği şifre.

71 Quod si dixerint ad te, quo egrediemur? dices ad eos, haec dicit Dominus, qui ad mortem ad mortem, et qui ad gladium ad gladium, et qui ad famem ad famem, et qui ad captivitatem ad captivitatem.

72 Pravum est cor omnium et inscrutabile quis cognoscet illud?

73 Ego Dominus scrutans cor et probans renes.

74 Et dixerunt venite et cogitemus contra Jeremiam cogitationes non enim peribit lex a sacerdote neque sermo a propheta.

75 Non sis tu mihi formidini, tu spes mea in die afflictionum.

76 A prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram.

77 Dicunt his qui blasphemant me locutus est Dominus pax erit vobis et omni qui ambulat in pravitate cordis sui dixerunt non veniet super vos malum.

*Yazı öldürür.*⁷⁸

Başlarına gelen mecazlardır.

İsa'nın acı çekmesi gerekmiştir.

Küçük düşürülmüş bir Tanrı.

Kalbin sünneti, hakiki oruç, hakiki kurban, hakiki tapınak. Peygamberler bütün bunların manevi olması gerektiğini bildirmişlerdir.

Çürüyen et değil, asla çürümeyen.⁷⁹

*Gerçek anlamda özgür olacaksınız.*⁸⁰ Demek ki diğer özgürlük, sadece özgürlüğün bir mecazıdır.

*Gökten inmiş olan diri ekmek Ben'im.*⁸¹

684

Çelişki.

Bütün zıt özelliklerimizi ahenkli hale getirmeden iyi bir fizyonomi⁸² çıkartamayız, zıtlarıyla uyuşturmaya çalışmadan, birbiriyle uyumlu bir dizi özelliğe göre hüküm vermemiz yeterli olmaz. Bir müellifin maksadını anlamak için de birbirine zıt bütün pasajlarının birbiriyle uyuşmasını sağlamamız gerekir.

Aynı şekilde, Kutsal Yazılar'ı anlamak için de birbirine zıt pasajları uzlaştıran bir meale ulaşmış olmak gerekir. Birbiriyle bağdaşan pek çok pasaja uygun bir meale ulaşmak yeterli olmaz, birbirine ters pasajları bile uzlaştıran bir meal lazımdır.

78 II. Korintliler, 3:6.

79 Yuhanna, 6:51.

80 agb., 8:36.

81 agb., 6:32.

82 Kişinin mizacını ve huylarını yüzündeki çizgilerden, kol ve bacaklarının konum ve vaziyetinden çıkarmak amacıyla olan bir sözde bilim.

Her müellifin, birbirine ters bütün pasajları uyuşturan bir maksadı vardır yahut herhangi bir manadan yoksundur. Kutsal Yazılar'ın manasız olduğu söylenemez, kuşkusuz aksiliselim ile doludur. Dolayısıyla bütün tezatları uzlaştıran bir meal aramak gerekir.

Demek ki gerçek meal Yahudilerinki değildir, fakat bütün çelişkiler İsa'da uzlaşır.

Yahudiler Yakup'un kehaneti ile Hoşea'nın artık kral ve önder gelmeyeceğini haber vermesini⁸³ bağdaştıramadılar.

Yasayı, kurbanları ve krallığı gerçek anlamıyla alacak olursak bütün pasajları bağdaştıramayız. Dolayısıyla buradan, zorunlu olarak, bunların mecazi oldukları sonucu çıkar. Aynı müellifin, aynı kitabın ve hatta bazen aynı bölümün pasajlarını bile bağdaştıramıyoruz; bu da müellifin maksadını açıkça gösteriyor. Tıpkı Hezekiel'in yirminci bölümünde hem Tanrı'nın buyruklarına uygun yaşanacağını ve hem de yaşanmayacağını söylenmesi gibi.

685

Mecaz.

Yasa ve kurban hak ise, bunların Tanrı'yı hoşnut etmesi gerekir, hoşnutsuz değil. Eğer bunlar mecazsa, hem hoşnut hem hoşnutsuz etmesi gerekir.

Gelgelelim, Kutsal Yazılar'ın tamamında bunlar hem hoşnut hem de hoşnutsuz ediyor. Yasa'nın değişeceğinden, kurbanın değişeceğinden söz ediliyor; kralsız, öndersiz, kurbandsız kalacaklarından, yeni bir ahit yapılacağından, Yasa'nın yenileneceğinden, aldıkları emirlerin iyi olmadığından, sundukları kurbanların iğrenç olduğundan, Tanrı'nın bunları istemediğinden söz ediliyor.

⁸³ Hoşea, 3:4.

Ve bunun aksine Yasa'nın baki olacağı, bu ahdin sonsuza kadar süreceği, kurbanın baki olacağı ve krallık esasının el-lerinden asla çıkmayacağı, çünkü bunların, onları ebedî kral gelinceye kadar terk etmeyeceği söyleniyor.

Bütün bu pasajlar gerçeklikten mi bahsediyor? Hayır. Öyleyse, mecazlardan mı bahsediyor? Hayır, gerçek ya da mecaz olabileceğinden bahsediyor. Fakat birinciler gerçeği dışarıda bırakarak bunların ancak mecaz olabileceğine işa-ret ediyor.

Bütün bu pasajların hepsi gerçekliğe dair söylenmiş ola-maz. Hepsi mecazen söylenmiş olabilir. Öyleyse gerçekliğe dair değil, mecazen söylenmiştir.

Kuzu bidayette boğazlanmışır.⁸⁴ Günlük sunu.⁸⁵

686

Tezatlar.

Mesih gelinceye kadar krallık asası. *Kralsız ve öndersiz.⁸⁶*

Ebedî Yasa, değişen Yasa.

Ebedî Ahit, Yeni Ahit.⁸⁷

İyi Yasa, *iyi olmayan kurallar.⁸⁸ HEZEKİEL, 20.*

687

Mecazlar.

Hak olan Tanrı kelamı, lafzen yanlış olduğunda, manen doğrudur. *Sağ elim üzerine otur⁸⁹* lafzen yanlıştır, demek ki manen doğrudur.

⁸⁴ *Agnus occisus est ab origine mundi.* Vahiy, 13:18.

⁸⁵ *Juge sacrificium.*

⁸⁶ Hoşea, 3:4.

⁸⁷ Yeremya, 31:31-33.

⁸⁸ Hezekiel, 20:25.

⁸⁹ *Sede a dextris meis.* Mezmurlar, 110:1.

Bu ifadelerde Tanrı'dan insani terimlerle bahsedilir. Bununla da, bir insanın bir başka insana sağında yer göstermesindeki niyet neyse, Tanrı'nın da o niyete sahip olacağı kastedilir sadece. Dolayısıyla Tanrı'nın niyetinin bir göstergesidir, bu niyetin fiile geçme şeklinin değil.

Yine aynı şekilde, *Tanrı hoş kokunuzu kokladı ve size mükâfat olarak bereketli bir toprak verdi*, dendiğinde kastedilen, kokunuzdan hoşnut olan ve ödül olarak size bereketli bir toprak veren adamın niyeti neyse, Tanrı'nın da niyetinin öyle olduğudur. Tanrı'nın da sizinle ilgili niyeti bu olacaktır, çünkü kendisine koku sunulan birine nasıl davranılıyorsa siz de Tanrı'ya öyle davrandınız.

Tanrı'nın öfkesi,⁹⁰ *kıskanç Tanrı* vs. için de aynı şey geçerli. Çünkü Tanrı'ya ait olanlar dile gelmediğinden bunları başka türlü söylemenin yolu yoktur ve Kilise bu ifadeleri bugün hâlâ kullanmaktadır: *Kapılarının demirlerine güç katar* vs.⁹¹

Kutsal Yazılar'a bize ifşa etmediği anlamlar atfetmek caiz değildir. Örneğin Yeşaya'daki “𐤎” harfinin 600 anlamına geldiği belirtilmemiştir. Veya “𐤅” ve “𐤍” harflerinin, sırları ifade ettiği bildirilmemiştir. Dolayısıyla öyle olduğunu söylemek caiz değildir. Hele hele felsefe taşının yönteminin bu olduğu söylenmemelidir. Fakat lafzi anlamın doğru olmadığını söylüyoruz, çünkü bunu bizzat peygamberler söylemişlerdir.

688

Mem harfinin mistik olduğunu söylemiyorum.

90 *Iratus est*. Yeşaya, 5:25

91 *Quia confortavit seras*. Mezmurlar, 147:13.

689

Musa, TESNİYE, 30'da⁹² Tanrı'nın, kendisini sevebilsinler diye kalplerini sünnet edeceğini vaat ediyor.

690

Davud'un veya Musa'nın düşünme tarzlarını "Tanrı onların yüreklerini sünnet edecek,"⁹³ gibi tek bir sözden çıkarabiliyoruz. Başka her sözü filozof mu Hristiyan mı oldukları hakkında şüphe doğuracak şekilde muğlak olabilir, fakat sonunda bu türden tek bir ifade diğer ifadelerin tamamını belirlemeli. Tıpkı Epiktetos'un tek bir ifadesinin karşıt anlamdaki bütün ifadelerini belirlemesi gibi. Buraya kadar muğlaklık sürer, fakat bundan sonra değil.

691

İki kişi saçma hikâyeler anlatıyor olsun; biri Kabalacı bir çerçevede iki anlama gelebilecek şekilde, diğeri ise tek anlama gelecek şekilde anlatsın. Sırlara sahip olmayan biri ikisini işittiğinde ikisi hakkında da aynı hükmü verecektir. Fakat sonradan, konuşmanın ardından biri semavi şeylerden, diğeri ise sürekli sıkıcı, harcıâlem şeylerden bahsetsin. Dinleyen, ikincisinin değil, ilkinin sırlardan söz ettiğini düşünecektir, çünkü ilki boş ve anlamsız şeylerden değil, gizemli şeylerden konuşabildiğini, ikincisi ise bu tür şeylerden değil, ancak boş ve anlamsız şeylerden söz edebildiğini göstermiştir.

Eski Ahit bir şifredir.

⁹² Tesniye 30:6.

⁹³ agb., 30:6.

Mecazlar.

İnsanın, onu Tanrı'dan uzaklaştıran hevesleri dışında bir düşmanı olmadığını açıkça görenler vardır; ne haksızlıklar Tanrı'dan başka bir hayır, ne de bereketli topraklar düşman olabilir. İnsan için hayırlı olanın tende olduğuna, kötülüğün de onu duyuların zevkinden mahrum bırakan şey olduğuna inananlar, bırakalım bunların içinde boğulup ölsünler. Fakat tüm kalbiyle Tanrı'yı arayanlar, onu görmekten mahrum olmayı tek mutsuzluk sayanlar, sadece onu arzulayanlar ve Tanrı'dan uzaklaştıran şeyden başka düşman tanımayanlar ile bu düşmanlarla kuşatılmış ve sarılmış oldukları için yeis duyanlar, onlar müsterih olsunlar. Onlara mutlu bir haber getiriyorum: Onlar için bir kurtarıcı var; onu kendilerine göstereceğim. Onlara, onlar için bir Tanrı olduğunu göstereceğim. Ama başkalarına göstermeyeceğim. Onlara düşmanlardan kurtuluş için bir Mesih'in vaat edildiğini ve bir Mesih'in düşmanlardan değil, haksızlıklardan kurtarmak için geldiğini göstereceğim.

Davud, Mesih'in geleceğini ve milletini düşmanlarından kurtaracağını haber verdiğinde dünyevi açıdan bakarak bu düşmanın Mısırlılar olduğuna inanabiliriz, fakat o durumda kehanetin gerçekleştiğini gösteremem. Fakat düşmanın haksızlıklar olduğuna da inanabiliriz, zira gerçekte Mısırlılar değil, haksızlıklar düşmandır.

Bu "düşmanlar" kelimesi, demek ki müphemdir. Fakat İsa başka yerlerde, örneğin Yeşeya⁹⁴ ve diğerlerindeki gibi, milletini günahlarından kurtaracağını söylediğinde, müphemlik ortadan kalkar ve düşman kelimesinin ikili anlamı, haksızlık manasına indirgenir. Çünkü başta, eğer aklındaki şey günahlar olsaydı bunu düşmanlar sözüyle de adlandırır-

94 Yeşeya 43:25

bilirdi, fakat aklındaki düşmanlar olsaydı bunları haksızlıklar olarak adlandıramazdı.

Gelgelelim, Musa, Davud ve Yeşeya aynı tabirleri kullanmışlardır. Öyleyse aynı şeyi kastetmediklerini, düşmanlardan bahsederken açıkça haksızlıkları kasteden Davud ile düşmanlarından bahseden Musa'nın kasıtlarının aynı olmadığını kim söyleyebilir?

Daniel (IX) milletin, düşmanlarının esaretinden kurtulması için dua eder. Fakat düşündüğü şey milletin işlediği günahlardır ve bunu göstermek adına dualarının kabul edildiğini ve Cebrail'in, yalnızca yetmiş hafta daha beklemesi gerektiğini bildirmek için kendisine geldiğini söyler. Bu süre sonunda milleti haksızlıklardan kurtulacak, günahlar sona erecek ve kutsalların kutsalı olan Kurtarıcı *ebedî* adaleti getirecektir, yasanın adaletini değil, ebedî olanı.

XI. Fasil

693

I.5.

İnsanın körlüğünü ve biçareliğini görünce, sessizliği içindeki evrenin tümünü ve evrenin bir köşesinde âdeta kaybolmuş gibi tek başına karanlıkta bırakılmış insanı, yani kimin kendisini oraya koyduğundan ve ne yapmaya geldiğinden, ölünce ne olacağından habersiz, hiçbir şey bilmeyen insanı düşününce, uykusunda ıssız ve korkutucu bir adaya getirilmiş ve ne olduğundan bihaber uyanıp kaçış yolu bulamayan bir insan gibi dehşete kapılıyorum. Ve sonra, bu zavallı halimize bakıp umutsuzluğa kapılmamamıza hayret ediyorum. Etrafımda bana benzer kişiler görüyorum. Benden daha bilgili olup olmadıklarını soruyorum. Bana öyle olmadıklarını söylüyorlar. Sonra, bu zavallı kayıp ruhlar çevrelerine bakıyor ve kendilerini kaptırıp bağlanacakları hoş bir şeyler buluyorlar. Bana gelince, ben bu tür şeylere bağlanmayı beceremedim ve gördüklerimin ötesinde nice şeyler olduğunu düşünerek Tanrı'nın bir yerlerde, kendisine dair bir işaret bırakıp bırakmadığını araştırdım.

Birbiriyle çelişen pek çok din olduğunu görüyorum ve biri hariç hepsi batıl. Her bir din kendi otoritesine dayanarak kendine inanılmasını istiyor ve inanmayanları korkutuyor. Onlara bu sebepten inanmıyorum. Çünkü bunu herkes

söyleyebilir. Herkes kendine peygamber diyebilir, ancak kehanetleri gördüğüm yerde Hristiyanlığı görüyorum ve bu herkesin yapabileceği bir iş değil.

694

Ve bütün bunları taçlandıran kehanettir ki bunları yapmanın tesadüf olduğu söylenemesin.

Yaşayacak sekiz günü kalmış biri, bütün bunların bir talihin eseri olduğu bahsine girmeyi münasip bulmayacaktır.

Gelgelelim, tutkuların etkisinde değilsek, sekiz gün ile yüz yıl arasında fark yoktur.

695

Kehanetler.

Büyük Pan öldü.¹

696

Tanrı sözünü büyük ilgiyle karşılayarak her gün Kutsal Yazılar'ı inceliyor, öğretilenlerin doğru olup olmadığını araştırıyorlardı.²

697

Kehanetleri oku.

Gerçekleşenleri gör.

Daha nelerin gerçekleşeceğini düşün.³

1 Gönderme Plutharkos'a, *De Defectu Oraculorum*, XVII.

2 *Susceperunt verbum cum omni aviditate, scrutantes Scripturas si ita se haberent.* Elçilerin İşleri, 17:11.

3 Metinde Latince: *Prodita lege; Impleta cerne; Implenda collige.*

698

Kehanetleri ancak olayların gerçekleştiğini gördüğümüzde anlarız. İnziva ve manevi rehberlik, susma orucuyla ilgili deliller de, aynı şekilde sadece onları bilen ve inananlar için delildir.

Yasa'nın içine o kadar nüfuz etmiş ama bir o kadar da dışında olan Aziz Yusuf.

Dışa yansıyan pişmanlıklar içe yönelir, tıpkı küçük düşmenin tevazuya yöneltmesi gibi, yine aynı şekilde...

699

Kilise'den önce Sinagog vardı, Hristiyanlardan önce Yahudiler. Peygamberler Hristiyanları haber verdi, Aziz Yuhanna'yı, İsa'yı.

700

Herodotos'un, Sezar'ın hikâyelerine, iman çerçevesinden bakmak ne hoştur.

701

Yahudilerin, yasaları ve tapınakları söz konusu olduğundaki gayretkeşlikleri. Josephus ve Yahudi Philon, *ad Caium*.⁴

4 Philon'un (MÖ 20-MS 40) eseri *De legatione ad Caium*.

Başka hangi millet bu kadar gayretkeştir? Böyle bir gayretli olmaları zorunluydu.

[Mecazlar.]

İsa'nın gelişi, dünyanın içinde bulunacağı durum ve zamanıyla bildirilmiştir. Yöneticiler bacaklarının arasından ayrılmayacak⁵ ve dördüncü krallık.⁶

Böyle bir karanlık içinde, bu ışığa nail olduğumuz için ne mutlu bize.

İncil'in zaferi için hiç farkında olmadan çalışan Darius ve Koreş'i, İskender'i ve Romalıları, Pompeius'u ve Hirodes'i imanın gözünden görmek ne kadar güzeldir.

702

Yahudi milletinin, hele de ortada artık peygamber kalmadıktan sonra, Yasa'sına duyduğu şevk.

703

Yasa'yı muhafaza etmek için peygamberler var olduğu sürece millet⁷ ihmalkâr davranmıştır. Fakat peygamber kalmayınca gayretkeşlik peşi sıra gelmiştir.

5 Pascal burada, Tekvin, 49:10'un Vulgar'taki tercümesi olan *dux de femore ejus* ibaresini bire bir çevirmiş. Türkçe çevirisi şöyle: "Yönetim hep O'nun [Yahuda'nın] soyunda kalacak."

6 Daniel, 7:23.

7 İsrailoğulları kastediliyor.

704

Şeytan Yahudilerin şevkini İsa Mesih'ten önce söndürmüştür, sonrasında değil, çünkü İsa bu sayede onlara Kurtarıcı olabildi.

Yahudi milleti Yahudi olmayanlar tarafından alaya alındı, Hristiyan milleti ise zulme uğradı.

705

İspat.

Kehanetler ve gerçekleştirmeleri.

İsa'dan önce ve sonra olanlar.

706

İsa Mesih'in en büyük delilleri kehanetlerdir. Tanrı en çok bunlar için hazırlık yapmıştır, zira kehanetleri gerçekleştiren olay, Kilise'nin doğuşundan sonuna kadar varlığını sürdürecektir. Nitekim Tanrı bin altı yüz yıl boyunca peygamberler göndermiş ve sonraki dört yüz yıl boyunca da bu kehanetleri bütün Yahudiler aracılığıyla dünyanın her tarafına yaymıştır. İşte İsa Mesih'in doğuşu için girilen hazırlık buydu. Bütün dünyanın onun İncil'ine inanması gerektiğinden, sadece insanları inandıracak kehanetlerin olması yeterli değildi, bu kehanetlerin herkes tarafından kucaklanması için dünyanın her köşesine yayılmış olması da şarttı.

707

Kehanetlerin gerçekleşmesi yeterli değildi, her yere yayılmaları ve bütün zamanlar için korunmaları da gerekiyordu.

Ve nihayet Mesih'in gelişinin tesadüfi olmaması, öngörülmüş olması gerekiyordu.

Tanrı'nın onları⁸ seçmiş olması bir yana, Mesih'in gözlemcileri ve hatta ihtişamının aracı olmaları çok daha muhteşemdir.

708

Kehanetler.

Mesih'in geliş vakti Yahudi milletin durumu, paganların durumu, tapınağın durumu ve yılların sayısıyla birlikte haber verilmiştir.

709

Aynı olayı bunca farklı şekilde haber vermek cesaret gerektirir.

Pagan ya da putperest dört krallığın, Yehuda krallığının sonunun ve yetmiş haftanın hep aynı zamanda vuku bulması gerekiyordu ve bütün bunlar ikinci tapınak yıkılmadan önce olmalıydı.

710

Kehanetler.

Tek bir kişi İsa Mesih'in geliş vaktini ve şeklini haber veren bir kitap yazmış olsa ve İsa Mesih bu kehanetlere uygun biçimde gelse, bunun sınırsız bir gücü olurdu.

Fakat bundan da fazlası vardır. Dört bin yıl boyunca, sürekli ve değişmez biçimde aynı olayı haber vermek için gelen

8 Yahudileri.

bir insan silsilesi söz konusu. Onun gelişini bildiren ve bu olayın hakikatine dair sahip oldukları kesinliğe somut biçimde tanıklık etmek için dört bin yıldır süregiden bütün bir millet var. Karşılaştıkları tehditler ve gördükleri işkenceler ne olursa olsun bu kesinlikten asla sapmamışlar. Bunun önemi bambaşka bir boyuttadır.

711

Belirli hususların önceden haber verilmesi.

Henüz Mısır'da yabancıydılar; ne bu ülkede ne de başka bir yerde kendi mülkleri vardı. [Ne daha sonrasında çok uzun yıllar devam edecek olan krallıktan ne de Sanhedrin adını verecekleri, Musa tarafından kurulup İsa zamanına kadar süregidecek yetmiş hâkimden oluşan yüksek meclisten eser vardı ortada. Bütün bunlar, mevcut durumlarından çok ama çok uzaktaydı.] Yakup ölüm döşeginde on iki oğlunu kutsarken onlara büyük bir ülkenin sahibi olacaklarını ilan etti ve özellikle de Yahuda ailesine, günün birinde egemen olacak kralların onun soyundan geleceğini, Yahuda'nın kardeşlerinin bu krallara tabi olacağını haber verdi. [Ve halkların beklediği Mesih'in bile, Yahuda'nın soyundan geleceğini ve bu aileden Mesih çıkıncaya kadar krallığın Yahuda'dan alınmayacağını, yasakoyucular ve hükümdarların onun kanından olacağını da.]

Yakup daha o zaman bu müstakbel toprakların efendisiymiş gibi, onlar üzerinde tasarrufta bulundu ve Yusuf'a diğer kardeşlerinden daha büyük bir pay verdi. "Sana kardeşlerinden daha büyük bir pay veriyorum," dedi. Ve Yusuf iki oğlu Efrayim ve Menaşşe'yi Yakup'un karşısına çıkardığında, büyüğü Menaşşe'yi Yakup'un sağında, küçüğü Efrayim'i solunda tuttuğu halde, Yakup kollarını çapraz yaparak sağ elini küçük kardeşin başına, sol elini de büyük kardeşin ba-

şına koydu. Onları bu şekilde kutsadı ve Yusuf'un küçük kardeşe öncelik verdiğini söylemesi üzerine Yakup müthiş bir kararlılıkla cevap verdi: "Biliyorum oğlum, biliyorum, fakat Efrayim Menaşşe'den fazla çoğalacak." Bu o kadar doğrudu ki sonrasında Efrayim'in soyu bütün bir krallığı oluşturan diğer iki soy kadar kalabalık olduğundan hepsi birden sadece Efrayim'in adıyla anıldı. Yusuf ise ölürlen çocuklarına, iki yüz yıl sonra gidecekleri topraklara kendi kemiklerini de taşımalarını emretti.

Olayları vuku bulmalarından çok uzun süre önce yazan Musa o ülkeye ulaşmadan önce, sanki hâkimiymiş gibi toprağı aileler arasında pay etti. [Ve son olarak, Tanrı'nın onların milletinden ve ırkından bir peygamber çıkartacağını, kendisinin o peygamberin sadece bir mecazı olduğunu, ölümünden sonra bahsedilen topraklara girmeleriyle birlikte başlarına gelecek her şeyi önceden bildirdi: Tanrı'nın onlara nasip edeceği zaferleri, Tanrı'ya edecekleri nankörlükleri, bunun karşılığında alacakları cezaları ve bu maceranın geri kalanını da.]

Musa, toprakları paylaşırması için onlara hakemler tayin etti. Onlara gözetmeleri gereken siyasal sistemin biçimini, inşa etmeleri gereken korunaklı şehirleri vs. anlattı.

712

Cüzi şeylerle ilgili kehanetler, Mesih'le ilgili olanlarla iç içedir, böylece Mesih'le ilgili kehanetler delilden yoksun kalmamış, cüzi kehanetler de meyvesiz kalmamıştır.

713

Yahudilerin daimî tutsaklıkları.

YEREMYA, 11:11. Yahuda'nın üzerine, *kurtulamayacakları bir yıkım getireceğim başlarına.*

Mecazlar.

YEŞAYA, 5:6. Rabb'in, üzüm vermesini beklediği bir bağ vardı ama bağ sadece yabancı üzüm veriyordu. Öyleyse *dağıtacağım onu, harap edeceğim; dikenli çalılar bitecek her yanında, üzerine yağmur yağdırmazınlar diye bulutlara emir vereceğim.*

YEŞAYA, 5:7. Rabb'in bağı İsrail milletidir. Ve hoş a giden fidan Yahuda'nın erleridir. Adaletle hareket etmelerini bekledim fakat sadece haksızlık gördüm.

YEŞAYA, 8:13-15. Rabb'i korkuyla ve titreyerek kutsayın; tek yılmız ondan olsun ve o sizin için tapmak olsun. Ama o İsrail'in iki evine sürçme taşı ve tökezleme kayası olacak. Yerus a lım'de yaşayanlar için tuzak ve kapan olacak. İçlerinden pek çokları o taşa takılıp düşecek ve parçalanacaklar, tuz a ğ a yakalanıp mahvolacaklar.

YEŞAYA, 8:16. Sözlerimi ört ve öğrencilerim arasında yaşa mı koru.

YEŞAYA, 8:17. Kendini Yakup'un soyundan saklayıp gizleyen Rabb'i sabırla bekleyeceğim.

YEŞAYA, 29:9-11. Şaşırım ve şaşakalın ey İsrail milleti, yalpalayıp sendeleyin, sarhoş olun fakat şarapla değil. Çünkü Tanrı üzerinize derin bir uyku ruhu döktü. Gözlerinizi örtecek, rüyet gören peygamberlerinizi ve liderlerinizi karanlıkta bırakacak.

DANİEL, 12:9. (...) kötülerin hiçbir i anlamayacak, bilgiyi iyi öğrenenler anlayacak.

HOŞEA, son bölüm, son dize (HOŞEA, 14:9). Birçok dünyevi duadan sonra söylenir: Bu şeyleri anlayacak olan, bilge olan kimdir vs.

Ve bütün peygamberlerin rüyetleri sizin için mühürlü bir kitap gibi olacak; onu okuma bilen arif bir adama verirler ve o şöyle der: "Bunu okuyamam, mühürlüdür." Bilgisizlere verdiklerinde onlar da, "Okuma bilmem," derler.⁹

9 Yeşaya 29:11 vb.

Ve Rab bana dedi: Mademki bu halk beni dudaklarıyla sayıyor fakat kalpleri benden uzaktadır ve bana sadece insani yollarla hizmet ediyorlar (sebeup ve gerekçe budur, zira eğer Tanrı'ya kalpten ibadet etselerdi kehanetleri de anlarılardı).

Onun için ben de bu halkın arasında şaşırtıcı bir harika, büyük ve müthiş bir iş yapacağım. Bilgelerin bilgeliği yok olacak ve akıllıların anlayışı örtülecek.¹⁰

Tanrısallığın delili olan kehanetler.

YEŞAYA, 41:22-24. Putlarımızı getirin de olacıkları bildirsinler bize. Olup bitenleri bildirsınler ki düşünelim, sonuçlarını bilelim. Ya da gelecekte olacıkları duyursınlar bize. Ey putlar, bundan sonra olacıkları bize bildirin de, ilah olduğunuzu bilelim! Haydi bir iyilik ya da kötülük edin de, hepimiz korkup dehşete düşelim. Siz de yaptıklarınız da hiçten betersiniz, sizi yeğleyen iğrençtir vs.

YEŞAYA, 41:26. [Çağdaş yazarlar arasında] hanginiz bunu başlangıçtan bildirdi ki, bilelim. Kim önceden bildirdi ki, "Haklısın," diyelim? Konuştuğunuzu bildiren de duyuran da duyan da olmadı hiç.

YEŞAYA, 42:8-9. Ben Rabb'im, adım budur. Onurumu bir başkasına, övgülerimi putlara bırakmam. Bakın, önceden bildirdiklerim gerçekleşti. Şimdi de yenilerini bildiriyorum; bunlar ortaya çıkmadan önce size duyuruyorum.

YEŞAYA, 43:8. Gözleri olduğu halde görmeyen, kulakları olduğu halde işitmeyen o milleti getirin buraya. Bütün milletler bir araya gelsinler.

YEŞAYA, 43:9. Bunların –tanrıların– arasında kim geçmiş ve gelecek olanları bildirebilir? Şahitlerini çağırıp haklı olduklarını kanıtlasınlar, yoksa beni dinleyip hakikatin bu olduğunu itiraf etsinler.

YEŞAYA, 43:12-18. Benim şahidim sizsiniz diyor Rab, seçtiğim kulum ve sizlersiniz, ki beni bilesiniz ve benim olduğuma inanasmız.

¹⁰ agb., 29:13-14.

Ben haber verdim ve ben kurtardım, gözleriniz önünde mucizeleri sadece ben yarattım: tanrılığımın şahitleri sizlersiniz, diyor Rab.

Uğrunuza Bâbil'in ordularını kıran benim. Sizi yaratmış ve kutsamış olan benim.

Sizi denizden ve azgın sulardan geçiren benim. Size karşı duran kuvvetli düşmanları boğup ebediyen yok edenim.

Oluş bitenleri anmayım, düşünmeyin eski olayları.

YEŞAYA, 43:19. İşte yeni bir şey hazırlıyorum, yakında ortaya çıkacak. Göreceksiniz. Çölleri hoş, yaşanır yerler kılacağım.

YEŞAYA, 43:21. Bu milleti ben teşkil ettim, övgümü göstereyim diye vs.

YEŞAYA, 43:25-27. Ama kendim için günahlarınızı ben sileceğim, suçlarınızı anmayacağım. Nankörlüklerinizi hatırlayım, bakalım sizi haklı çıkarabilecek bir şey bulabiliyor musunuz. İlk atanız günah işledi ve sözcüleriniz bana başkaldırdı.

YEŞAYA, 44:6,7. İlk benim, son benim, dedi Rab, bana kim eş olabilir? Kadim milletleri var ettiğimden beri olanları ve olacak şeyleri bildirsin bakalım.

YEŞAYA, 44:8. Korkmayın: Size bütün bunları bildirdim mi? Benim şahidim sizsiniz.

Koreş'in haber verilmesi.

YEŞAYA, 45:4. Seçtiğim Yakup'un yüzü suyu hürmetine, seni adıyla çağıracağım.

YEŞAYA, 45:21. Gelin de tartışalım. Bunları çok önceden beri duyuran kim? Eski zamanlardan beri bildiren kim? Ben, Rab değil mi?

YEŞAYA, 46:9,10. İlk asırları tekrar anımsayım ve bilin ki benim eşim yoktur, sonu başlangıçtan, henüz olmayanları çok önceden bildiren benim. Maksadım baki olacak, mura-dım gerçekleşecek, diyen benim.

YEŞAYA, 42:9. İşte öncekiler, haber verdiğim şekilde vaki oldu, şimdi yenilerini haber veriyorum ve onları vaki olmadan önce bildiriyorum.

YEŞAYA, 48:3-8. Önceki işleri en başından bildirdim ve sonra onları gerçekleştirdim. Dediğim şekilde gerçekleştiler; inatçı, dikkafalı ve küstah olduğumuzu bildiğinden onları daha olmadan önce haber verdim ki bunlar bizim ilahlarımızın işleridir, onların düzenidir demeyesiniz.

Haber verilenlerin vaki olduğunu görüp de itiraf etmeyecek misiniz? Şimdi size yeni, henüz bilmediğiniz gizli şeyleri bildireceğim. Onları uzak geçmişte değil, şimdi hazırlıyorum. Biliyorduk zaten diyerek böbürlenmemeniz için onları gizli tuttum.

Çünkü bundan yana hiçbir bilginiz yoktur ve kimse size bundan bahsetmemiştir, kulaklarınız bunu hiç işitmemiştir. Çünkü sizi tanıyorum, ne kadar hilekâr olduğunuzu biliyorum, hilekâr ismini daha ilk ortaya çıktığınız zamanda size ben verdim.

Yahudilerin kınanması ve Yahudi olmayanların dine girişi.

YEŞAYA, 65:1-3. Beni sormayanlar tarafından arandım, beni aramayanlar tarafından bulundum. İşte buradayım, buradayım, dedim adımlı hiç anmayan bir halka.

Kötü bir yolda yürüyen, hevesinin peşinden koşan inamaz bir halka bütün gün ellerimi uzatıp durdum. Huzurumda işlediği suçlarla, putlara verdikleri sunularla vs. Beni sürekli kışkırtan bir halka.

Bunlar gazabımın gününde bir duman gibi dağılacaklar vs.

YEŞAYA, 65:6. Yaptığımız haksızlıkları atalarımızın yaptığı haksızlıklara katacağım ve size işlerinize göre karşılık vereceğim.

YEŞAYA, 65:8. Rab şöyle diyor: Hizmetkârlarımın hatırı için bütün İsrail'i yok etmeyeceğim. Tıpkı taneleri sulu salkımı görünce halkın, "Salkımı yok etmeyin, bereket onda," demesi gibi, bazılarını bırakacağım.

YEŞAYA, 65:9. Dağlarımın mirasçısı olsun diye Yahuda'nın ve Yakup'un soyundan olanları bırakacağım, verimli ve bereketli ovalarım seçtiklerime, hizmetkârım olanlara kalacak.

YEŞAYA, 65:12. Fakat geri kalanları öldüreceğim, çünkü yabancı ilahlara hizmet etmek için Tanrı'nızı unuttunuz. Sizi çağırdım ama siz hiç yanıt vermediniz; konuştum ama hiç duymadınız ve size yasak ettiğim şeyleri tercih ettiniz.

YEŞAYA, 65:13-19. Rab bunları bu sebeple söylüyor. İşte. Hizmetkârlarım yiyecek ama sizler açlıkla kıvrınacaksınız; hizmetkârlarım sevinecek ama siz sıkıntı içinde kalacaksınız. Hizmetkârlarım mutluluk içinde ezgiler söyleyecek ama siz yürek sızısıyla feryat edecek, iç sıkıntısıyla inleyeceksiniz.

Seçtiklerim arasında adınız lanet olarak kalacak. Rab sizi öldürecek, hizmetkârlarına başka bir ad verecek, öyle ki yer-yüzünde kim kutsansa Tanrı'yla kutsanacak vs.

Çünkü ilk zamanların sıkıntıları unutulacak.

Çünkü işte yeni gökler ve yeni yerler yaratmaktayım, geçmiştekiler artık anılmayacak, akla bile gelmeyecek.

Fakat siz yaratacağım yeni şeylerle sonsuza kadar sevineceksiniz, çünkü Yeruşalim'i coşku, halkımı sevinç için yarattım. Ben de Yeruşalim'le ve milletimle mutlu olacağım ve orada ağlayışlar ve feryatlar duyulmayacak artık.

YEŞAYA, 65:24, 25. Onlar istemeden ben yanıt vereceğim. Onlar daha söze başlarken işiteceğim. Kurt ile kuzu birlikte otlayacak ve aslan sığır gibi saman yiyecek. Yılan sadece toprak yiyecek ve kutsal dağımın hiçbir yerinde kimse yok etmeyecek, zarar vermeyecek.

YEŞAYA, 56:1-5. Rab şunları söyledi: Doğru ve adil olun, çünkü kurtarışım yakındır ve adaletim izhar edecektir.

Bunları yapanlara, Şabat gününü gözetenlere ve her türlü kötülükten sakınanlara ne mutlu.

Bana bağlanan yabancılar, Rab beni halkından ayıracak, demesin.

Çünkü Rab diyor ki, Şabat günlerimi tutana, beni hoşnut eden seçen ve ahdime bağlı kalana evimde bir yer, çocuklarımdan daha hayırlı bir isim vereceğim, yok edilmez ebedî bir isim olacak.

YEŞAYA, 59:9-11. *Günahlarımız yüzünden adalet bizden uzak. Işığı bekliyoruz ama yalnız karanlık var. Parıltı bekliyoruz ama koyu karanlıkta yürüyoruz.*

Körler gibi duvarı el yordamıyla arıyoruz, öğle vakti alacakaranlıktaymış gibi tökezliyoruz ve makber içinde ölümler gibiyiz.

Hepimiz aylar gibi homurdanıyor, güvercinler gibi inliyoruz. Adaleti bekledik, ortada yok; kurtuluşu umduk, bizden uzak.

YEŞAYA 66:18,19. *Ama ben onların işlerini, düşüncelerini bilirim, bütün dilleri ve milletleri bir araya toplayacağım gün gelecek, o zaman yüceliğimi görecekler.*

Ve aralarma bir alamet koyacağım ve kurtulanları Afrika'ya, Lidya'ya, İtalya'ya, Yunanistan'a, ünümü duymamış ve yüceliğimi işitmemiş milletlere göndereceğim. Onlar da kardeşlerinizi getirecekler.

Tapınağın kınanması.

YEREMYA, 7:12-16. *Başlangıçta adımı yerleştirmiş olduğum Şilo'ya gidin ve milletimin günahları yüzünden yaptıklarımı görün. Çünkü onları reddettim ve kendim için başka bir yerde tapmak yaptım.*

Ve şimdi bütün bu suçları işlediğiniz için, atalarımıza bizat bahsettiğim, adımın anıldığı bu tapınağa da Şilo'ya yaptıklarımı yapacağım, diyor Rab.

Tıpkı kardeşlerinizi, Efrayim'in soyunu attığım gibi, sizleri de öyle atacağım huzurumdan, dönüşsüzce.

O yüzden, bu millet için yalvarma.

YEREMYA, 7:22,23. *Bir sunuya bir diğerini eklemenizin ne faydası var? Atalarımızı Mısır'dan çıkardığımda sunular*

ve kurbanlarla ilgili onlara bir söz söylemedim. Onlara herhangi bir emir vermedim, buyruğum şuydu: Emrime itaat edin, sadık olun, böylece sizin Tanrı'nız olurum, siz de milletim olursunuz.

Ancak altın buzağrısı kurban etmelerinden sonra onlara kurbanı emrettim, kötü bir âdeti iyiye çevirmek için.

YEREMYA, 7:4. *Size, "Rabb'in tapmağı, Rabb'in tapmağı, Rabb'in tapmağı buradadır" diyen yalan sözlere itimat etmeyin.*

713bis

SEFANYA, 3:9. *O zaman, omuz omuza bana hizmet etmeleri için halklara kelimemi vereceğim.*

HEZEKİEL, 37:25. *Kulum Davud sonsuza dek onlara kral olacak.*

MISIR'DAN ÇIKIŞ, 4:22. *İsrail benim ilk oğlumdur.*

YEREMYA, 7:4. *"Rabb'in tapmağı, Rabb'in tapmağı, Rabb'in tapmağı buradadır," diyen yalan sözlere itimat etmeyin.*

714

Tanrı'ya şahitlik eden Yahudiler. YEŞAYA 43:9; 44:8.
Gerçekleşmiş kehanetler.

I. KRALLAR, 13:2.

II. KRALLAR, 23:16.

YEŞU, 6:26.

I. KRALLAR 16:34.

TESNİYE, 33.

MALAKİ, 1:11.

Yahudilerin ve paganların her yerde (Yeruşalim'in dışında bile) sunularının reddedilişi.

Musa'nın ölmeden önce, Yahudi olmayanların eğilim göstereceğini haber veriş. TESNİYE, 32:21. Ve Yahudilerin kınanması.

Musa'nın bu kavmin başına gelecekleri haber veriş.

Kehanet.

Adınız seçtiklerim arasında lanet olacak ve onlara başka bir isim vereceğim.

Kalplerini katılaştır. Fakat nasıl? Heveslerini överek ve onlara tatmin umudunu vererek.

715

Kehanet.

Amos ve Zekeriya. Onlar doğru olanı sattılar ve bu yüzden bir daha çağrılmayacaklar.

İhanete uğrayan İsa Mesih.

Mısır artık hatırlanmayacak: Bkz. YEŞAYA 43: 16-19; YEREMYA, 23:6-7.

Kehanet.

Yahudiler her yana dağılacak, YEŞAYA 27:6.

Yeni yasa. YEŞAYA, 31:32.

Muhteşem ikinci tapınak. İsa Mesih buraya gelecek: HAGAY, 2:7-10. MALAKİ. Grotius.

Yahudi olmayanlara çağrı. YOEL, 2:28; HOŞEA, 2:24; TESNİYE, 32:21. MALAKİ, 1:11.

716

HOŞEA, 3,4.

YEŞAYA, 42,48. *Olup biteni çok önceden bildirdim ki ben olduğumu bilsinler.* 54,60, 61 ve son bölüm.

Jaddus'tan İskender'e.¹¹

717

[*Kehanetler.* Davud'un daima halefleri olacağına dair edilen yemin. YEREMYA.]¹²

718

Davud soyunun ebedî hükümranlılığı.¹³ Bütün kehanetlerle ve bir yeminle. Ve geçici olarak da gerçekleşmiş değildir. YEREMYA, 33:20.

719

Ebedî kral gelinceye kadar krallık esasının Yahudiye'yi terk etmeyeceğini haber verdiklerinde, peygamberlerin insanları övmek için konuştuklarını ve Hiroides'in onların kehanetini yanlış çıkaracağını düşünebilirdik. Fakat peygam-

11 Yahudi tarihçi Josephus'a göre Kudüs'ün başrahibi olan Jaddus şehrin üzerine yürüyen İskender'i kapılar açık karşılamış ve bunun üzerine İskender daha önce rüyasında kendisine Jaddus'un kılığında görünmüş olan Yahudilerin tanrısına ibadet etmiştir.

12 Yeremya, 13:113.

13 II. Tarihler, 7:18.

berler bunu kastetmediklerini ve tersine, bu fani krallığın sona ermesi gerektiğini bildiklerini göstermek için, bu milletin uzun süre kralsız ve öndersiz kalacağını söylerler. HOŞEA.

720

*Sezar'dan başka kralımız yok.*¹⁴ Şu halde İsa, Mesih'ti, çünkü artık kralları bir yabancıydı ve başka bir kral istemiyorlardı.

721

“Sezar'dan başka kralımız yok.”

722

DANİEL, 2.

Kâhinlerinizden ve bilgelerinizden hiçbirisi size, sorduğunuz gizi açıklayamazlar. (Bu rüya krala büyük sıkıntı vermiş olmalıdır.)¹⁵

Ama gökte bunu yapabilecek bir Tanrı var ve gelecekte olacak şeyleri düşüünüzde size açıklayan da odur. (Bu rüya kalpte yer tutmuş olsa gerek.)

Bu gizi bilmem benim kendi ilimimden değil, onu sizin huzurunuzda açıklayabileyim diye bana bildiren Tanrı'nın vahyiyledir.

Gördüğünüz rüya şu şekildedir. Önünüzde duran büyük, yüksek ve korkunç bir heykel gördünüz. Başı altından, göğ-

¹⁴ *Non habemus regem nisi Caesarem.* Yuhanna, 19:15.

¹⁵ İtalikle yazılı yerler Pascal'ın Daniel 2'den serbest bir çeviriyle aktardığı kısımlar, parantez içindekiler ise kendi yorumlarıdır.

sü ve kolları gümüşten, karnı ve kalçası tunçtan, bacakları demirden, ayaklarının bir kısmı demirden bir kısmı topraktandı. (Kildendi.)

Siz onu seyredip dururken, el değmeden kesilmiş bir taş heykelin demirden kilden ayaklarına çarparak onları paramparça etti.

O zaman demir, kil, tunç, gümüş ve altın birlikte un ufak oldular ve havaya savrulup gittiler, fakat heykele çarpan o taş büyük bir dağ oldu, bütün dünyayı doldurdu. İşte gördüğünüz rüya buydu ve şimdi size onun yorumunu açıklayacağım.

Siz ki kralların kralısınız, Tanrı size o kadar büyük bir kudret vermiştir ki bütün milletler sizden korkar. Gördüğünüz heykeldeki altın baş sizsiniz.

Fakat sizden sonra, daha güçsüz bir başka imparatorluk gelecek ve sonra tunçtan bir üçüncüsü çıkıp bütün dünyaya egemen olacak.

Ama dördüncüsü demir gibi güçlü olacak ve tıpkı demirin her şeyi kırıp ezmesi gibi, o imparatorluk da her şeyi kırıp parçalayacak.

Ayakların ve ayaklardaki parmakların bir kısmının kilden, bir kısmının demirden olduğunu gördünüz. Bu da imparatorluğunuzun bölüneceğine ve bir kısmının demir gibi sağlam, diğer kısmının kil gibi dayanıksız olacağına işarettir.

Ama demir ile kil nasıl ki birbiriyle karışmazsa, demir ve kil ile temsil edilen kavimler de evlilik bağıyla bağlanacaklar, fakat ittifakları sürekli olmayacak.

Bu kralların döneminde Tanrı, asla yıkılmayacak ve başka bir halkın eline geçmeyecek bir krallık kuracak. Bütün diğer imparatorlukları ezip yok edecek ve kendisi sonsuza dek sürecek. Tıpkı insan elinden çıkmamış o taşın dağdan çıkıp demiri, kili, gümüşü ve altını parçaladığını görmeniz gibi.

Bundan sonra nelerin vuku bulacağını Tanrı size bu şekilde bildirmiştir. Rüya gerçek, yorumu da doğrudur.

Bunun üzerine Nabukadnezar yüzüstü yere kapandı vs.
DANİEL, 8.

Daniel koç ile tekenin kavgasını gördü, teke koçu yeniyor ve bütün dünyaya hâkim oluyordu. Tekenin büyük boynuzu kırıldı ve yerine göğün dört rüzgârına doğru dört boynuz çıktı. Bunların birinden küçük bir boynuz çıktı; güneye, doğuya ve İsrail toprağına doğru büyüdü. Göklerin ordusuna karşı büyüdü, yıldızlardan bazılarını yere çaldı, ayakları altında çiğnedi ve sonunda prensi alt edip daima sunulan adakları kaldırdı, tapınağı yerle bir etti.

Daniel'in gördüğü buydu. Ne manaya geldiğini sordu ve bir ses şöyle seslendi: "Ey Cebrail, rüyetin ne manaya geldiğini açıkla ona." Ve Cebrail şöyle dedi:

"Gördüğün koç Med ve Pers kralıdır, teke ise Yunan kralıdır; tekenin gözleri arasındaki büyük boynuz bu krallığın ilk kralıdır.

Bu boynuz kırılınca yerine dört boynuz çıkar. Bu halktan dört kral çıkıp ilkinin yerini alacak, fakat onunla aynı kuvvette olmayacak.

Ve bu dört krallığın sonu yaklaştığında, kötülükler doruğa ulaştığında, küstah ve güçlü bir kral çıkacak, fakat gücü kendisinden gelmeyecek. Her işi istediği gibi gidecek ve kutsal halkı perişan edecek, giriştiği her işte aldatmacayla ve kurnazlıkla başarılı olacak, pek çok önderi yok edecek ve nihayet önderlerin önderine karşı duracak. Ancak kendisine hiç el değmeden, sefalet içinde helak olacak."

DANİEL, 9:20.

Tüm kalbimle Tanrı'ya dua ediyorken ben, ona günahımı ve milletimin günahını itiraf ediyorken ve Tanrı'nın önünde secde ediyorken, önceden rüyetini gördüğüm Cebrail geldi bana ve akşam sunusu vaktinde yanaştı, bana şöyle bir haber verdi: "Ey Daniel, duana başlar başlamaz sana hikmet ve bilgi vermek için geldim. Kalbinden geçeni sana göstermeye geldim çünkü sen çok sevilen birisin. Şu halde kelamı

anla ve rüyeti kavra. Fesadı bitirmek, günaha son vermek, kötülükleri ortadan kaldırmak, sonsuza dek sürecek doğruluğu getirmek ve rüyeti ve de kefaretləri gerçek kılıp en kutsal meshetmek için millete ve kutsal şehre yetmiş haftalık mühlet tanındı."

(Bu mühlet sonrasında artık bu millet senin milletin olmayacak, kutsal şehir kutsal olmaktan çıkacak. Öfke zamanı sona erecek ve ebediyen sürecek rahmet zamanı başlayacak.)

Şunu bilip anla ki, Yerusâlim'i eski haline getirmek ve bina etmek için buyruğun verilmesinden önder Mesih'in gelişine kadar yedi ve altmış iki hafta geçecek. (İbraniler sayıları yazarken bölüp küçük olandan başlamayı âdet edinmişler; bu yedi ve altmış iki, yetmiş haftalık sürenin altmış dokuzuna denk düşer. Geriye yetmişinci hafta, yani son yedi yıl kalır ki bundan daha sonra bahsedilecek.) Sokaklar ve duvarlar yeniden kurulacak ve bunlar sıkıntılı zamanlar olacak. Ve (ilk yedi haftayı takip eden) altmış iki hafta sonra Mesih öldürülecek (dolayısıyla Mesih altmış dokuz hafta sonra, yani son hafta içinde öldürülecek) ve başlarında önderleriyle bir kavim gelip şehri ve tapınağı harap edecek, her yeri işgal edecek. Ve savaşın sonu perişanlık olacak.

Ancak bir hafta (yani geriye kalan yetmişinci hafta) pek çoklarıyla yapılan ahdi sağlamlaştıracak ve haftanın yarısı geçince (yani son üç buçuk yıl) o önder, kurbanı da sunuyu da kaldıracak ve mekruhu yayarak o yeri viran edecektir.

DANIEL, 11.

Melek Daniel'e şöyle der:

Pers krallığında (bu yazıldığı sırada başta olan Koreş'ten sonra) üç kral daha ortaya çıkacak (Kambises, Smerdis, Darius) ve sonra gelecek olan dördüncüleri (Kserkses) öbür üçünden daha zengin ve kuvvetli olacak ve herkesi Yunanlara karşı kışkırtacak. Fakat güçlü bir kral (İskender) buna karşı koyacak; imparatorluğu muazzam geniş ve el attığı her

işte istediği gibi başarılı olacak. Fakat gücünün doruğundayken krallığı darmadağın olacak ve göğün dört rüzgârı gibi dört parçaya ayrılacak (tıpkı daha önce 7:6 ve 8:8’de söylendiği gibi). Ama krallık onun soyundan gelenlere geçmeyecek ve yerine gelenlerin hiçbiri onun kadar güçlü olmayacak. Çünkü krallığı kökünden sökülecek ve başkalarına (dört ana takipçiden başkaları) verilecek.

Ardıllarımdan güneye (Mısır’a) hükmedeni (Lagos oğlu Ptolomeus) kuvvetlenecek fakat bir diğeri (Suriye kralı Selevkos) ondan da kuvvetli olacak, devleti büyük bir devlet olacak. (Appianus’a göre İskender’in ardılları arasında en kuvvetlisi Selevkos’tur.)

Birkaç yıl sonra bu ikisi ittifak edecek ve Güney kralının kızı (Philadelphus Ptolemeus’un kızı Berenice) Kuzey’in kralına (Selevkos Lgidas’ın oğlu, Suriye ve Asya kralı Antiokus Deus’a) eş olarak gelecek ve iki önder arasında barış sağlanacak.

Ama ne kız ne de onun soyundan gelenlerin egemenliği uzun sürecek. Çünkü kız da onu alanlar da, kızın çocukları da arkadaşları da öldürülecekler. (Berenice ve oğlu, Seleucus Callinicus tarafından öldürülmüştür.)

Fakat kızın ailesinden biri (Berenice ile aynı babadan doğan Ptolemaios Evergetes) ortaya çıkacak, güçlü bir orduyla Kuzey kralının topraklarını kuşatacak ve herkesi kendi tebası kılacak. Onların ilahlarını, önderlerini, altın ve gümüşlerini ve bütün değerli ganimetleri alıp Mısır’a götürecek. Kuzey’in kralı birkaç yıl daha ona karşı hiçbir şey yapmayacak. (Justin, içişleri sebebiyle Mısır’a çağrılmasa Evergetes’in Selevkos’u soyup soğana çevireceğini söyler.)

Böylece kendi krallığına dönecek fakat Kuzey kralının oğulları (Selevkos Keranus, Büyük Antiokus) öfkelenerek kalabalık bir ordu toplayacaklar.

Ve topladıkları bu orduyla önlerine gelen her şeyi ezip geçecekler; öfkelenen Güney kralı (Ptolemaios Philopator)

da büyük bir ordu toplayacak, (Büyük Antiokus'a karşı) savaşacak ve (Raphia'da) zafer kazanacak.

Ve askerleri küstahlaşacak, Güney kralının göğsü kibirle dolacak (Josehus'a göre tapınağın kutsallığına saygısızlık eden bu Ptolemaios'tur), on bin adamı alt edecek fakat zaferi sürekli olmayacak.

Çünkü Kuzeyin kralı (Büyük Antiokus) ilkinden daha kuvvetli bir orduyla geri dönecek ve o dönemde Güneyin kralına (genç Ptolemaios Epiphanes dönemi) karşı çokça düşman türeyecek. Hatta dininden dönenler (ordularını Skopas'a gönderdiğinde Evergetes'in gözüne girmek için dinlerini terk edenler) ile birlikte senin milletinden zorbalar da rüyet yerine gelsin diye ayaklanacaklar ama yenilgiye uğrayacaklar. (Çünkü Antiokus onları yenerek Skopas'ı yeniden ele geçirecek.)

Ve Kuzeyin kralı surları ve en müstahkem şehirleri yıkacak ve güneyin bütün orduları karşısında duramayacak.

Hepsi onun iradesine boyun eğecek; İsrail toprağında duracak ve İsrail ona boyun eğecek.

Böylece Mısır imparatorluğunun tamamının efendisi olduğunu düşünecek. (Justin'e göre, Epiphanes'in gençliğini hor görür.)

Bu yüzden onu müttefiki yapacak ve ona kızını verecek. (Kleopatra ki¹⁶ kocasına ihanet etsin diye. Appianus'a göre, Antiokus Romalıların koruması sebebiyle, kuvvet kullanarak Mısır'ın hâkimi haline gelebileceğinden şüphe duyduğundan Mısır'ı kurnazlıkla ele geçirmek istemiştir.) Kızını kullanmak isteyecek fakat niyetinde başarılı olamayacak.

Böylece başka planlar yaparak adaları (yani liman kentlerini) ele geçirmeyi düşünecek ve birçoklarını da elde edecek. (Appianus da aynı şeyi söylüyor.)

Ne var ki bir büyük komutan seferlerine karşı duracak ve utancı ona karşı döndürecek. (Müttetiklerinin şahsında

16 Meşhur Kleopatra, yani VII. Kleopatra değil, I. Kleopatra söz konusudur (MÖ 204-176).

Romalılar'a hakaret ettiği için Büyük Antiokus'un ilerleyişini durduran Scipio Afrikanus'tur.)

Böylece yeniden kendi ülkesine yönelecek, orada helak olacak ve kaybolup gidecek. (Kendi askerleri tarafından öldürülmüştür.)

Onun yerine geçecek olan (Büyük Antiokus'un oğlu Selevkos Philopator veya Soter) krallığın ihtişamı için vergileri artıran bir tiran olacak, ama kısa zaman içinde öfkesiz ve savaşırsız ölüp gidecek.

Onun yerine krallık onuruna layık olmayan değersiz biri geçecek, hileyle ve yaltaklanarak gelecek.

Bütün ordular onun önünde boyun eğecek. Ordulara ve hatta ittifak ettiği öndere bile galip gelecek, çünkü onunla yenilediği ahde ihanet edecek ve hileye başvurarak, yanında çok az adam olduğu halde sessiz sakin eyalete girecek, oranın en zengin bölgelerini tutacak ve babalarının yapamadığını yapıp diğer bölgeleri yağmalayacak. Kendi zamanında büyük düzenler kuracak.

723

Kehanetler.

Kehanetin lafzından ötürü Daniel'in yetmiş haftasının ne zaman başladığıyla ilgili muğlaklık vardır, kronolojistler arasındaki ihtilaflardan ötürü de ne zaman sona erdiğiyle ilgili muğlaklık vardır. Fakat bütün ihtilaflar en nihayetinde iki yüz yıl içindir.

724

Önceden bildirilenler.

Dördüncü krallıkta, ikinci tapınağın yıkılmasından önce, Yahudilerin Daniel'in yetmişinci haftası üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmelerinden önce, ikinci tapınak dö-

nemi sürerken paganların eğitileceği ve Yahudilerin taptığı Tanrı'nın bilgisine eriştirilecekleri. Onu sevenlerin düşmanlarından kurtarılacakları ve onun sevgisi, kalplerinin onun korkusuyla dolacağı.

Ve dördüncü krallıkta, ikinci tapınağın yıkılmasından önce vs., paganların kitleler halinde Tanrı'ya tapmaları ve kutlu bir hayat sürmeleri.

Kızların bekâretlerini ve yaşamlarını Tanrı'ya vakfetmeleri, erkeklerin bütün hazlardan vazgeçmeleri. Platon'un ancak bir avuç seçkin, son derece de eğitilmiş insanı ikna edebildiği bir şeye, sadece birkaç erdemli sözle gizli bir kuvvetin yüz binlerce cahil adamı ikna etmesi.

Zenginlerin mallarını terk etmesi, çocukların çölde sade bir yaşam için babalarının lüks içindeki evlerini bırakmaları vs. Bkz. Yahudi Philon.

Nedir bütün bunlar? Çok uzun zaman önce haber verilmiş şeylerdir. 2000 yıldan beri hiçbir pagan Yahudilerin Tanrı'sına tapmamışken, öngörülüp bildirilen zamanda yığınla pagan bu tek Tanrı'ya tapmış, tapınaklar yıkılmış ve krallar bile çarmıh önünde eğilmişlerdir. Bütün bunlar nedir? Yeryüzüne yayılan Tanrı'nın ruhudur.

Musa'nın zamanından İsa Mesih'in zamanına kadar hiçbir paganın iman etmediğini, Rabilerin kendileri söylüyor. İsa Mesih'ten sonra yığınla pagan Musa'nın kitaplarına inanmış, onlardaki manayı ve esası muhafaza etmiş ve yalnızca faydasız olan şeyleri reddetmiştir.

Kehanetler.

Mısırlıların dine girmesi.

YEŞAYA, 19:19.

Mısır'da gerçek Tanrı'ya bir sunak.

Kehanetler

215. Mısır'da.

Talmud, Pugio, 659.

Mesih geldiğinde, kelimayı yaymak için yapılmış Tanrı evinin pislik ve murdarlıktan geçilmeyeceği ve yazıtların hikmetinin yozlaşp bozulmuş olacağı, aramızda kabul gören bir rivayettir. Günah işlemekten sakınanları halk kınayacak ve onlara deli, çılgın insanlar gibi muamele edecekler.

YEŞAYA, 49.

Ey kıryı halkları, iştin beni, uzaktaki halklar, iyi dinleyin. Rab beni ana rahmindeyken çağırdı, annemin karnındayken adımı koydu. Ağzımı keskin kılıç yaptı, elinin gölgesinde gizledi beni. Beni keskin bir ok yaptı, kendi ok kılıfına sakladı. Bana, "Kulumsun, görkemimi senin aracılığınla göstereceğim" dedi. Ama ben, "Boşuna mı emek verdim?" dedim, "Gücümü boş yere, bir hiç uğruna mı tükettim? Bunun hükmünü sen ver. Her şeyim gözünün önünde." Kulu olmam, Yakup soyunu kendisine geri getirmem, İsrail'i önünde toplamam için daha annemin karnındayken tamamen kendisi için beni biçimlendiren Rab bana şöyle dedi: "Benim varlığımla görkem abidesi olacaksın ve ben de senin gücün olacağım. Yakup'un oymaklarını dine döndürmen senden beklediğimin pek azı. Bütün zındıklara ışık olman ve kurtarışımı yeryüzünün en uç noktalarına kadar ulaştırman için esinlendirdim seni." Kendi ruhunu aşağılayana, zındıklar tarafından hor görülen ve iğrenilene, egemenlerin gücü karşısında boyun eğene İsrail'in Kurtarıcısı ve Kutsal'ı Rab dedi ki: "Krallar ve önderler sana tapacaklar çünkü seni seçmiş olan sözünde durur."

Rab şöyle diyor: "Lütuf ve merhamet günlerinde dileğini yerine getirdim. Seni halkla ittifak kurman ve yeryüzün-

de en terk edilmiş millete sahip çıkmak için ayağa diktim. Öyle ki, zincirlenmiş tutsaklara, 'Özgürce çıkın'; karanlık-takilere, 'Işığa gelin ve bolluktan taşan verimli toprakları mülk edinin' diyebilesin. Yol boyunca beslenecek, her çıplak tepede otlak bulacaklar. Acıkmayacak, susamayacaklar, kavurucu sıcak ve güneş çarpmayacak onları. Çünkü onlara merhamet edendir rehberlik edecek ve onları pınarlara götürecek olan. Bütün dağları düzleştireceğim. Böylece insanlar ta uzaklardan, kimi kuzeyden, kimi batıdan, kimi de Sinim'den gelecek." Ey gökler, sevinçle haykırın; neşeyle coş, ey yeryüzü! Ey dağlar, sevinç çığlıklarına katılın, çünkü Rab milletini avutacak, ondan ümit bekleyen yoksullara merhamet gösterecek.

Oysa Siyon, "Rab beni terk etti, Rab beni unuttu," diyordu. Ama Rab, "Kadın emzikteki çocuğunu unutabilir mi?" diyordu, "Rahminden çıkan çocuktan sevecenliği esirger mi? Kadın unutabilir, ama ben seni asla unutmam. Bak, adımı avuçlarıma kazıdım, duvarlarımı gözlüyorum sürekli. Oğullarım koşar adım geliyor, seni yıkıp viran edenlerse çıkıp gidecek.

Başını kaldır da çevrene bir bak: Hepsitoplanmış, sana geliyor. Ben Rab, varlığım hakkı için diyorum ki, onların hepsi senin süsün olacak, bir gelin gibi takımacaksın onları. Çünkü yıkılmış, viraneye dönmüştün, ülken yerle bir olmuştu. Ama şimdi millete dar geleceksin, Seni harap etmiş olanlar senden uzak duracaklar. Yitirdiğini sandığım çocuklarımın sesini yine duyacaksın: 'Burası bize dar geliyor, yaşayacak bir yer ver bize' diyecekler. O zaman içinden, 'Kim doğurdu bunları bana?' diyeceksin, 'Çocuklarımı yitirmiştim, doğuramıyordum. Sürgüne gönderilmiş, dışlanmıştım. Öyleyse bunları kim büyüttü? Yapayalnız kalmıştım, Nereden çıkıp geldi bunlar?' " Ve Rab sana şöyle diyecek: "Bakın, uluslara elimle işaret verdiğimde, sancağımı yükselttiğimde halklara, senin oğullarını kucaklarında getirecek, kızlarını omuzlarında taşı-

yacaklar. Krallar size babalık, prensesler stannelik yapacak, yüzüstü yere kapanıp ayaklarınızın tozunu yalayacaklar. O zaman benim Rab olduğumu anlayacaksın. Bana umut bağlayan asla utandırılmaz.” Gçlnin elinden avı kapılabilir mi? Zorbanın elindeki tutsak kurtulabilir mi? Ama Rab diyor ki, “Evet, gçlnin elindeki tutsaklar almacak, zorbanın aldığı ganimet de kurtarılacak. Seninle chekişenle ben chekişeceğim, senin çocuklarını ben kurtaracağım. Sana zulmedenlere kendi etlerini yedireceğim, tatlı şarap içmiş gibi kendi kanlarıyla sarhoş olacaklar. Böylece bütün insanlar bilecek ki seni kurtaran Rab benim, Yakup’un güçlü kurtarıcısı benim.”

YEŞAYA, 50.

Rab şöyle diyor: “Sinagoglarımızı artık reddettiğimi gösteren boşanma belgesi nedir? Ve neden bu belgeyi düşmanlarımızın eline verdim? Kfrnz ve suçlarımız değil miydi sizi reddetmemin sebebi?

Geldiğimde neden kimse yoktu, çağırdığımda niçin yanıt veren olmadı? Sizi kurtaramayacak kadar kısa mı elim, ya da gücüm yok mu sizi zgr kılmaya?

Azarlayarak denizi kurutur, ırmakları çöle çeviririm. Su kalmayınca balıklar ölür ve kokar. Göklere karalar giydirir, çöl ederim onların örtüsünü.

Yorgunlara sözle destek olmayı bileyim diye egemen Rab bana eğitilmişlerin dilini verdi. Eğitilenler gibi dinleyeyim diye kulağımı uyandırır her sabah.

Egemen Rab kulağımı aadı, karşı koymadım, geri çekilmedim.

Bana vuranlara sırtımı aadı, yanaklarımı uzattım sakallımı yolanlara. Aşadılamalardan, tükürükten yüzümü gizlemedim. Egemen Rab bana yardım ettiği için, utanç duymam. Kararımdan dönmem, utandırılmayacağımı bilirim.

Beni haklı çıkaran yakınımda. Benden davacı olan kim, yzleşelim, kimdir hasmım, karşıma çıksın. Bana yardım eden Egemen Rab’dır, kim suadı çıkaracak beni?

Onların hepsi giysi gibi eskiyecek, hepsini güve yiyip bitecek. Aranızda Rab'den korkan, kulunun sözünü dinleyen kim var? Karanlıkta yürüyen, ışığı olmayan, Rabb'in adına güvensin, Tanrı'sına dayansın. Ama ateş yakan, alevli oklar kuşanan sizler, hepiniz, ateşinizin aydınlığında, tutuşturduğunuz alevli okların arasında yürüiyün. Benden alacağımız şudur: Azap içinde yatacağıız.

YEŞAYA, 51.

“Doğruluğun ardından giden, Rabb'e yönelen sizler, beni dinleyin: Yontulduğunuz kayaya, çıkarıldığımız taşocağına bakın. Atanız İbrahim'e, sizi doğuran Sara'ya bakın. Çağırdığımda tek kişiydi İbrahim, ama ben onu kutsayıp çoğalttım.” Rab Siyon'u ve bütün yıkıntılarını avutacak. Siyon çölünü Aden'e, bozkırı Rabb'in bahçesine döndürecek. Orada coşku, sevinç, şükran ve ezgi olacak.

Beni dinle, ey milletim, bana kulak ver, ey halkım! Yasa benden çıkacak, milletlere ışık olarak adaletimi yerleştireceğim.

AMOS, 8.

Peygamber İsrail'in günahlarını sayıp döktükten sonra, Tanrı'nın onlardan intikam almaya yemin ettiğini söyler.

Şöyle diyor: “O gün,” diyor Egemen Rab, “öğleyin güneşi batıracağım, güpegündüz yeryüzünü karartacağım. Bayramlarımızı yasa, bütün ezgilerinizi ağta döndüreceğim.

Her bele çul kuşattıracağım, her başım saçını yolduracağım. O günü biricik oğulun ardından tutulan yasa çevirecek, sonunu acı getireceğim. “İşte günler geliyor, ülkeye kıtlık göndereceğim,” diyor Egemen Rab, “ekmek ya da su kıtlığı değil, Rabb'in sözlerine susamışlık göndereceğim. Rabb'in sözünü bulmak için insanlar denizden denize, kuzeyden doğuya dek dolaşacak, oraya buraya koşacak, ama bulamayacaklar.

O gün güzel kızlar, yiğitler susuzluktan bayılacak. Samiriye tanrıçası Aşima üzerine ant içenler, ‘Ey Dan, senin ilahı-

nın başı üzerine' ve, 'Beer-Şeva ilahının başı üzerine' diyenler düşecek ve bir daha kalkmayacak."

AMOS, 3:2.

Yeryüzündeki bütün milletler arasından yalnız sizi tanıdım.

DANIEL, 12:7.

Daniel Mesih'in hâkimiyetini tüm genişliğiyle tasvir ettikten sonra şöyle der: *Kutsal milletin gücü tümüyle kırılınca, bütün bu olaylar da vuku bulacak.*

HAGAY, 2:3-9

"Aranızda bu tapmağı önceki görkemiyle gören kaldı mı? Şimdi size nasıl görünüyor? Bir hiç olarak görünmüyor mu? Şimdi sen, ey Zerubbabil, yüreklen!" Rab böyle diyor. "Ey Yehosadak oğlu Başkâhin Yeşu, yüreklen! Ey ülke halkı, yüreklen!" Rab böyle diyor. "İşi sürdürün. Çünkü ben sizinle birlikteyim." Böyle diyor Her Şeye Egemen Rab. "Mısır'dan çıktığımızda, size bu konuda söz verdim. Ruhum aranızdadır. Korkmayın!" Her Şeye Egemen Rab diyor ki: "Kısa zamanda bir kez daha yeri, göğü, denizi, karayı sarsacağım. Bütün ulusları sarsacağım, değerli eşyalarımı buraya getirecekler. Ben de bu tapmağı görkemle dolduracağım." Böyle diyor Her Şeye Egemen Rab.

"Gümüş de, altın da benim," diyor Her Şeye Egemen Rab. (Yani bunlardan dolayı onurlandırılmak istemiyorum, başka bir yerde söylendiği gibi, çiftliklerinizdeki hayvanların hepsi zaten benim, bana bunları kurban olarak sunmanız neye yarayacak?) "Yeni tapmağın görkemi, öncekinden daha büyük olacak. Buraya esenlik vereceğim." Böyle diyor Her Şeye Egemen Rab.

TESNİYE, 18:16-20.

Horev'de toplandığımız gün Tanrımız Rab'den şunu dilemiştiniz: *"Bir daha ne Tanrımız Rabb'in sesini duyalım, ne de o büyük ateşi görelim, yoksa ölürüz."* Rab bana, *"Söyledikleri doğrudur," dedi. "Onlara kardeşleri arasından, senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın hepsini onlara bil-*

direcek. Adıma konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım."

TEKVİN, 49:8-10.

Yahuda, kardeşlerin seni övecek, düşmanlarının ensesinde olacak elin. Kardeşlerin önünde eğilecek. Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avımdan dönüp yere çömelir, aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir?

Sahibi gelene kadar krallık asası Yahuda'nın elinden çıkmayacak, yönetim hep onun soyunda kalacak, uluslar onun sözünü dinleyecek.

727

Mesih'in zamanında.

Bilmecelerle konuşacağı. HEZEKİEL, 17.

Müjdecisi. MALAKİ, 2.

Bir çocuk olarak doğacağı. YEŞAYA, 9.

Beytüllahım şehrinde doğacağı. MİKA, 5. Esasen Yerusalım'de görüleceği; Yahuda ve Davud'un ailesinden geleceği.

Bilgeleri ve bilgileri kör edeceği, YEŞAYA, 6, 8, 29; İncil'i fakirlere ve düşkünlere bildireceği, körlerin gözünü açacağı, YEŞAYA, 29, 61, hastalara şifa vereceği ve karanlıklarda tatsız kalanları ışığa çıkartacağı YEŞAYA, 61.

Kamil yolu öğreteceği ve Yahudi olmayanların öğretmeni olacağı, YEŞAYA, 55, 42:1-7.

Kehanetlerin dinsizlere anlaşılmaz geleceği. DANİEL, 12; fakat eğitimli olanlar tarafından anlaşılacağı, HOŞEA, son bölüm.

Kehanetlerin onu hem fakir hem de halkların efendisi olarak anlatması, YEŞAYA, 52:16 vd.; 53; ZEKERİYA, 9:9.

Sadece Mesih'in gelişini haber veren kehanetler, ondan Yahudi olmayanların ve acı çekenlerin efendisi olarak bahseder, bulutlarda olan biri veya bir yargıç olarak değil.

Mesih'ten yargı veren ve ihtişamlı biri olarak bahseden kehanetler ise geliş zamanını haber vermezler.

Dünyanın günahları için kurban olacağı. MEZMURLAR, 39; YEŞAYA, 53 vs.

Değerli, temel bir taş olacağı. YEŞAYA, 28:16.

Bir temel taşı ve sürçme kayası olacağı. YEŞAYA, 8.

Yeruşalim'in o taşla takılıp tökezleyeceği.

Yapıcıların reddedecekleri taş olacağı. MEZMURLAR, 118:22.

Tanrı'nın o taşı köşe taşı haline getireceği.

Ve o taşın muazzam bir dağa dönüşerek tüm yeryüzünü kaplayacağı. DANİEL, 2.

Onun reddedileceği, hor görüleceği, ihanete uğrayacağı, MEZMURLAR, 108:8; satılacağı, ZEKERİYA, 11:12; üstüne tükürüleceği, tokatlanacağı, alaya alınacağı, bin bir türlü eziyete uğrayacağı, ona su yerine sirke içirileceği, MEZMURLAR, 69:22; delik deşik edileceği, ZEKERİYA, 12:10; el ve ayaklarının delineceği, öldürüleceği ve giysilerinin paylaşılacağı, MEZMURLAR, 22.

Yeniden dirileceği, MEZMURLAR, 15; üçüncü gün. HOŞEA, 6:3.

Sağ elinde oturmak için göğe yükseleceği. MEZMURLAR 110.

Kendisine karşı kralların silahlanacağı. MEZMURLAR, 2.

Baba'nın sağ yanında, düşmanlarına karşı zafer kazanacağı.

Dünyadaki kralların ve bütün halkların karşısında eğilecekleri. YEŞAYA, 60.

Yahudilerin bir millet olarak süregideceği. YEREMYA.

Başlarında kral olmadan oradan oraya dolaşacakları vs. HOŞEA, 3.

Peygambersiz kalacakları, AMOS.

Kurtuluşu arayıp bulamayacakları. YEŞAYA.

Yahudi olmayanların İsa Mesih'e meyledişleri. YEŞAYA 52:15.

YEŞAYA, 55.

YEŞAYA, 60.

MEZMURLAR, 81.

HOŞEA, 1:9. *Siz dağılıp çoğaldıktan sonra benim milletim olmayacaksınız, ben de sizin Tanrı'nız olmayacağım. "Benim milletimden değilsin," denilen yerde onlara "benim milletim," diyeceğim.*

727bis

*Yeterli değildir.*¹⁷ YEŞAYA. Yahudi olmayanların eğilimleri.

728

Kudüs'ün dışında kurban sunmak yasaklanmıştı, bu Rabb'in seçtiği yerdi; ondalıkların bile başka yerde yenilmesi yasaktı. TESNİYE, 12:5 vd.; TESNİYE, 14:23 vd.; 15:20; 16:2,7,11,15.

Hoşea onların kralsız, öndersiz, kurbandsız vs., putsuz kalacaklarını haber verdi. Bu haber artık vuku bulmuştur, çünkü Kudüs'ün dışında kurban caiz değildir.

729

Önceden bildirilenler.

Vakti geldiğinde Mesih'in yeni bir ahit yapmak için geleceği haber verilmiştir. Bu ahdin onlara Mısır'dan çıkışı unut-

¹⁷ Yeşaya, 49:6.

turacağı –YEREMYA, 23:5, YEŞAYA, 43:16– ve onun yasasını zahirî şeylere değil kalbe koyacağı, daha önce sadece dışarıda olan korkuyu kalbin ortasına yerleştireceği bildirilmiştir.

Bütün bunlarda Hristiyan yasasını görmemek mümkün müdür?

730

Putperestliğin o zaman sona ereceği, bu Mesih'in bütün putları yıkıp, insanları gerçek Tanrı'ya kulluğa getireceği.

Put tapınaklarının yıkılacağı ve bütün milletler arasında ve dünyanın her yerinde ona hayvan değil, kutsal ekmek sunulacağı.¹⁸

Yahudilerin ve Yahudi olmayanların kralı olacağı. Ve işte Yahudilerin ve Yahudi olmayanların kralı; her iki taraf ölümü için elbirliği etmişti fakat o, her ikisi üzerinde de hâkim oldu: Kudüs'te, kendi merkezinde Musa kültünü yıktı ve yerine ilk Kilise'yi yaptı ve Roma'da, yine kendi merkezinde putperestliği kaldırdı ve orada ana Kilise'sini meydana getirdi.

731

Kehanetler.

Tanrı, düşmanlarını ayakları altına serinceye kadar, İsa Mesih'in onun sağında oturacak olması.¹⁹

Dolayısıyla düşmanlarına İsa'nın kendisi boyun eğdir-meyecektir.

¹⁸ Malaki, 1:11.

¹⁹ Mezmurlar, 110:1.

732

Vakit geldiğinde artık kimsenin, “İşte Rab budur,” diyerek komşusunu eğitmeyeceği. Çünkü Tanrı kendini herkese açık edecek.²⁰ *Oğullarımız peygamberlik edecekler.*²¹ *Yüreklerinize ruhumu ve korkuyu salacağım.*²²

Bütün bunlar aynı şeydir.

Peygamberlik etmek Tanrı’dan konuşmaktır, dışarıdan getirilen delillerle değil fakat içeriden gelen, dolaysız his yoluyla.

733

İnsanlara kusursuz yolu öğreteceği.

Ve ne ondan önce ne de ondan sonra, onun öğrettiğine yakın kutsal şeyler öğreten hiç kimse gelmedi.

734

İsa Mesih’in başta küçük, sonrasında ise tam tersine büyük olacağı. Daniel’in küçük taşı.²³

Mesih’ten bahsedildiğini hiç duymamış olsaydım, dünyanın gidişatı içerisinde böylesine müthiş kehanetlerin doğrulandığını gördükten sonra bunun tanrısal bir iş olduğunu görürdüm. Ve eğer yine bu kitaplarda bir Mesih’in haber verildiğini öğrenmiş olsam, onun geleceğinden emin olur, geliş vaktinin ikinci tapınağın yıkılmasından önce olarak bildirildiğini görünce de onun gelmiş olduğunu söylerdim.

20 Yeremya, 31:34.

21 Yoel, 2:28.

22 Yeremya 32:40.

23 Daniel, 2:34-35.

Kehanetler.

Yahudilerin İsa'yı geri çevirecekleri ve bu sebeple Tanrı tarafından geri çevrilecekleri; bu nedenle, seçilmiş bağın yalnızca yabancı üzüm vereceği;²⁴ seçilmiş milletin sadakatsiz, nankör ve inançsız çıkacağı. *Söz dinlemez, asi bir millet.*²⁵

Tanrı'nın onları körlükle cezalandıracağı ve gün ortasında körler gibi el yordamıyla yürüyecekleri.²⁶

Ondan önce bir habercinin geleceği.²⁷

Kehanetler.

*Deştikleri.*²⁸ ZEKERİYA, 12:10.

Şeytanın kafasını ezecek, milletini günahlardan, *bütün suçlarından*²⁹ azat edecek bir kurtarıcının gelmesi gerektiği. Ebediyete kadar sürecek yeni bir ahit yapılacağı, Melkisedek düzeninden sonra bir başka ruhbanlığın geleceği ve bunun ebedî olacağı; Mesih'in şanlı, kudretli, kuvvetli ama yine de tanınmayacak ölçüde sefil olacağı; kim olduğunun anlaşılmayacağı, inkâr ve katledileceği; onu inkâr eden insanların artık onun milleti olmayacağı; putperestlerin onu kabul edeceği ve ona sığınacakları; putperestliğin merkezinde hüküm sürmek için Siyon'u terk edeceği; ama yine de Yahudilerin ebediyen varlıklarını sürdürecekleri; hükümdarlık asası kendisinden alınmış olsa da, Yahuda'nın soyundan olacağı.

24 Yeşaya, 5:2 "Üzüm sıkmak için bir çukur kazdı. Ve bağının üzüm vermesini bekledi. Ama bağ yabancı üzüm verdi."

25 *Populum non credentem et contradicentem.* Romalılar, 10:21.

26 Tesniye, 28:28,29.

27 Malaki, 3:1.

28 *Transfixerunt.*

29 *Ex omnibus iniquitatibus.* Mezmurlar, 130:8.

XII. Fasil

737

Bu yüzden bütün diğer dinleri reddediyorum.

Böylelikle bütün itirazlara cevap buluyorum.

Bu denli masum bir Tanrı'nın sadece kalpleri arınmış olanlara kendini ifşa etmesi haktır.

Bu din bu sebeple bana cazip geliyor ve bence onun haklılığı daha en başından, bu denli uhrevi bir ahlâkla yeterince gösterilmiştir. Ancak onda bundan da fazlası vardır: İnsanoğlunun belleği var olduğundan beri, diğer milletlerden daha kadim bir milletin yaşamasına bir delil buluyorum.

İnsanoğluna devamlı, evrensel bir yozlaşma içinde oldukları ve fakat kendileri için bir Kurtarıcı'nın geleceği bildirilmiştir. Onun gelişini bütün bir millet haber verdi ve bütün bir millet gelişinden sonra karşısında diz çöktü.

Bunu tek bir kişi değil, sayısız insan ve dört bin yıldır vahyi açıkça bildiren bütün bir millet söylüyor. Kitapları dört asır boyunca yayıldı.

Bunu ne kadar irdelersem o kadar başka hakikatlere varıyorum: Hem kendisinden önce hem sonra olanlar, hem

kendisinden önce gelen Yahudi cemaati hem kendisinden sonra gelen, peygambersiz, sefil kalan Yahudi cemaati ve onların, biz Hristiyanlar için düşman olmalarına rağmen (körüklüklerini ve sefaletlerini önceden haber veren) kehanetlerin hakikatine mükemmelen şahitlik etmeleri.

Otoritesiyle, sürekliliği ve devamlılığıyla, ahlâkıyla, tutumlarıyla, öğretisiyle ve etkileriyle bu dinin ve bu silsilenin tümüyle uhrevi olduğunu düşünüyorum. Yahudilerin içine düştükleri karanlık korkunçtur ve önceden haber verilmiştir. *Öğle vakti el yordamıyla yürüyeceksiniz.*¹ Okuma bilen birine verildiğinde, “Okuyamam der.”² Hükümdarlık asası hâlâ onu ilk gasbenden yabancıнын elindeyken. İsa Mesih’in geleceğine dair söylentiler.

Böylece kollarımı Kurtarıcı’ya; dört bin yıldır haber verilen, önceden bildirilmiş zamanda ve koşullarda, yeryüzündeki insanlar için acı çekip ölmeye gelmiş olana uzatıyorum. Onun inayetiyle, ölümü huzur içinde ve ebediyen onunla birleşecek olma umuduyla bekliyorum. Ama yine de, kâh bana lütfettiği iyiliklerle kâh iyiliğim için yolladığı ve kendisi örnek olarak, bana katlanmayı öğrettiği belalarla birlikte, sevinç içinde yaşıyorum.

738

Peygamberler, hepsi de Mesih’in gelişinde ortaya çıkacak pek çok alameti haber verdiler, bütün bu işaretler aynı zamanda ortaya çıkmalıydı. Böylece, dördüncü krallığın, Daniel’in yetmişinci haftası sona erdiğinde gelmiş olması ve hükümdarlık asasının Yahuda’dan alınmış olması gerekiyordu.

1 *Eris palps in meridie.* Tesniye, 28:29.

2 *Dabitur liber scienti litteras et dicet non possum legere.* Yeşaya, 29:11.

Ve bütün bunlar hiçbir güçlük olmadan gerçekleşti; Mesih'in o vakitte gelmesi gerekiyordu. Böylece İsa geldi ve kendine Mesih dedi. Ve bütün bunlar da yine hiçbir güçlük olmadan gerçekleşti. Bu da kehanetlerin doğruluğunu açıkça gösteriyor.

739

Peygamberler önceden haber vermiştir, fakat kendileri önceden haber verilmemiştir. Azizlerin geleceği önceden haber verilmiş, fakat kendileri hiçbir şeyi önceden haber vermemiştir. İsa Mesih ise hem önceden haber verilmiştir, hem de kendisi, önceden haber verenlerdendir.

740

İki ahdin de kendisiyle ilgili olduğu İsa Mesih: *Eski Ahit* onun beklentisi, *Yeni Ahit* modeli ve ikisi birden bunların merkezi.

741

Musa'nın ve Eyüp'ün kitabı en kadim iki kitaptır. Biri Yahudi'ydi, diğeri değildi ve her ikisi de ortak payda ve amaçları olarak yüzlerini İsa Mesih'e çevirmişlerdi. Tanrı'nın vaadini İbrahim'e, Yakup'a ve diğerlerine ulaştıran Musa ve onun kehanetleri; bir de Eyüp: *Kim sağlayacak* vs. *Benim için bir Kurtarıcı'nın var olduğunu biliyorum* vs.³

3 *Quis mihi det ut, etc. Scio enim quod Redemptor meus vivit, etc.* Eyüp, 19:23-25.

742

İncil, Meryem'in bakireliğinden sadece İsa'nın doğuşuna kadar bahseder. Her şey İsa'ya göredir.

743

İsa Mesih'in delilleri.

Rut'un kitabı niçin muhafaza edilmiştir?

Tamar'ın öyküsü neden?

744

Ayartılmaya maruz kalmamak için dua edin.⁴ Ayartılmak tehlikelidir. Ve ayartılanlar da dua etmediklerinden ayartılmışlardır.

Dine döndüğün zaman kardeşlerini kuvvetlendir. Ama daha önce İsa arkasını dönüp Petrus'a bakmıştı.⁵

Aziz Petrus, Malkus'a vurmak için izin ister. Ve cevabı beklemeden vurur. İsa Mesih sonra cevap verir.⁶

Yığınla Yahudi'nin Pilatus'un önünde İsa Mesih'i suçlamak için tesadüfen telaffuz ettiği Galile sözü, Pilatus'un onu Hirodes'e göndermesi için vesile olur.⁷ Böylece İsa'nın hem Yahudiler hem de Yahudi olmayanlar tarafından yargılana-acağı haberi gerçekleşmiş olur. Görünüştaki tesadüf, bir gizemin tamamına ermesine sebep olmuştur.

4 Luka, 22:40.

5 *Et tu conversus confirma fratres tuos (...) conversus Jesus respexit Petrum.* agb., 22:32,61.

6 agb., 22:48-51; Yuhanna, 18:10-11.

7 Hirodes o sırada Yeruşalim'in yöneticisidir. Luka, 23:1-12.

745

İnanmakta zorlananlar, Yahudilerin inanmayışında mazeret arıyorlar: “Eğer bu kadar açık idiyse,” diyorlar, “onlar neden inanmadı?” ve inkârlarıyla kendi inkârlarını gölgelemesinler diye, neredeyse Yahudilerin inanmış olmasını istediler. Fakat bizim inancımızın temeli tam da onların bu inkârdır. Bizim tarafımızda olsalardı inanmaya daha az eğilimli olurduk ve bu durumda inanmamak için çok daha geçerli bir mazeretimiz olurdu.

Yahudilerin vaat edilenlerin büyük tutkunu, gerçekleşen vaatlerin ise büyük düşmanları yapılması ne kadar hayranlık uyandırıcıdır.

746

Yahudiler büyük ve muhteşem mucizelere alışmışlardı, Kızıldeniz’deki büyük olaya nail oldular ve Mesih tarafından yapılacak büyük işlerin bir misali olarak Kenan topraklarına sahip oldular. Bu nedenle, Musa’nın mucizelerinin yanında basit kalacağı, daha büyük mucizeler bekliyorlardı.

747

Ehlidünya Yahudilerin ve putperestlerin sefaleti kendilerine göre, Hristiyanların da öyle. Putperestler için kurtarıcı yoktur, çünkü bir kurtarıcıyı umut dahi etmez onlar. Yahudiler için de artık bir kurtarıcı yoktur ama kurtarıcıdan yana boş umutlar içindedirler. Kurtarıcı sadece Hristiyanlar içindir.

Süreklilik bölümüne bakın.

747bis

Her dinde iki çeşit insan vardır.
*Süreklilik*⁸ bölümüne bakın.
Bağnazlık, şehvet.

748

Mesih'in zamanında halk kısımlara ayrıldı.
Maneviyat sahipleri Mesih'i kucakladılar, bayağı olanlar
geri durarak ona şahitlik etmiş oldular.

749

Eğer bu, Yahudilere bu denli açıkça bildirilmişse nasıl
olup da inanmadılar veya bu kadar açık bir şeye direnmek-
ten neden helak olmadılar?

Şöyle cevap veririm: İlkin, bu kadar açık bir şeye inan-
mayacakları da ve bundan ötürü helak olmayacakları da
önceden bildirilmiştir ve Mesih için bundan daha muhte-
şem bir şey olamaz, çünkü peygamber olması yeterli değildi,
kehanetlerinin şüpheden münezzeh de olması gerekiyordu,
fakat vs.

750

Bütün Yahudiler, İsa tarafından hak dine döndürülseydi
geriye sadece kuşkulu tanıklıklar kalırdı. Yahudiler yok edil-
selerdi, geride hiç tanık kalmazdı.

8 Fragman 613.

751

Peygamberler İsa hakkında ne diyorlar? Onun apaçık Tanrı olacağını mı? Hayır, gerçek anlamda saklı bir Tanrı olduğunu ve tanınmayacağını, kim olduğunun bilinmeyeceğini, pek çok kişinin takılıp düşeceği bir taş olacağını vs.⁹ söylüyorlar.

Öyleyse bizi, açık olmadığımız için kınamayı artık bırak-sınlar, çünkü bunu en başta beyan eden biziz. “Ama,” diyor-lar ki, “kapalı yerler var ve bunlar olmasa asla İsa’ya takılıp sendelemezdik.” Peygamberlerin esas maksatlarından biri de budur: *Köreltin*.¹⁰

752

Musa en önce üçlemeyi, ilk günahı ve Mesih’i öğretir.

Davud, büyük şahit.

İyi yürekli, merhametli kral, zarif bir ruha, güçlü ve çok sağlam bir kafaya sahipti. Haber verir ve mucizesi gerçekleşir. Ve bu sonsuzdur.

Eğer kibirli olsaydı Mesih’in kendisi olduğunu söylemesi yeterdi, zira onunla ilgili kehanetler İsa’yla ilgili olanlardan daha açıktı.

Aynı şey Aziz Yuhanna için de geçerli.

9 Yeşaya, 8:14.

10 *Excaeca*. Metinde Latince geçen bu ifade, Yeşaya, 6:10’da geçen *excaeca cor populi huius* [Bu halkın kalbini körelt] ifadesinden alınmadır.

753

Hirodes'in Mesih olduğuna inanıldı. Yahuda'nın elinden hükümdarlık asasını almıştı, fakat Yahuda soyundan değildi. Bu durum büyük bir hizbe yol açmıştır.

[Ve Bar Kohba ve Yahudiler tarafından kabul gören bir başkası da. Ve o dönemde her tarafa yayılmış söylenti. Suetonius, Tacitus, Josephus.]¹¹

Mesih nasıl biri olmalıydı ki hükümdarlık asası, onunla birlikte sonsuza kadar Yahuda'da kalsın ve onun gelişyle hükümdarlık asası Yahuda'dan alınsın...

Bakıp da görmemeleri, işitip de anlamamaları gerektiğinden,¹² hiçbir şey bundan daha uygun olamazdı.

Mesih'in ne zaman geleceğini hesaplayanları, Yahudilerin lanetlemesi.

754

*Sen insan iken kendini Tanrı yaptın.*¹³

*Yasanızda... "Siz tanrılarsınız dedim," diye yazılı değil mi? Kutsal yazı bozulmaz.*¹⁴

*Bu hastalık yaşam için değildir, ölüm içindir.*¹⁵

11 Bar Kohba ayaklanmasını aktaran tarihçilerin isimleri.

12 agb., 6:9. "Duyacak duyacak ama anlamayacaksınız, bakacak bakacak ama göremeyeceksiniz!"

13 *Homo existens te Deum facis.* Yuhanna, 10:33.

14 *CC. Scriptum est: Dii estis... et non potest solvi Scriptura.* agb., 10:34-35.

15 *Haec infirmitas non est ad mortem.* agb., 11:4.

Lazarus uyudu. O vakit İsa açıkça dedi: Lazarus öldü.¹⁶

755

İncillerin görünürdeki tutarsızlığı.

756

Meydana gelen olayları açıkça önceden haber veren, niyetinin hem aydınlatmak hem de körleştirmek olduğunu ilan eden ve belirsizlikleri, açıkça meydana gelen olaylar arasına serpiştiren birine, hürmetten başka ne duyulabilir?

757

İlk zuhur önceden haber verilmiş, ikincisinin zamanı haber verilmemiştir, çünkü ilkinin saklanması, ikincisinin ise gözalıcı ve bariz olması gerekiyordu; öyle bariz olmalıydı ki düşmanları bile onu tanıyabilsin. Fakat üstü kapalı biçimde gelmesi gerektiğinden ve sadece Kutsal Yazılar'ı çok iyi bilenler tarafından tanınması gerektiğinden...

758

Tanrı'nın Mesih'in gelişini bu şekilde haber vermesi, kötüler tarafından tanınmayıp iyiler tarafından tanınabilmesi içindir. Mesih'in geliş şekli açıkça bildirilmiş olsa, kötüler için bile hiçbir belirsizlik kalmazdı.

¹⁶ *Lazarus dormit, et deinde manifeste dixit: Lazarus mortuus est.* agb., 11:11-14.

Zamanı üstü kapalı bildirilseydi, o zaman iyiler için bile belirsizlik olurdu, [zira onların iyi kalplilikleri] sözgelimi kapalı *mem* harfinin¹⁷ 600 sene manasına geldiğini anlamalarını sağlamazdı. Fakat zaman açıkça, şekil mecazlarla bildirilmiştir.

Bu şekilde vaat edilen iyiliğin maddi olduğunu sanan kötüler, zamanın açıkça bildirilmiş olmasına karşın, yoldan saptı, iyiler ise sapmadı.

Çünkü vaat edilen iyiliğin anlaşılması kalbin işidir, onu seven iyileri çeker; fakat vaat edilen zamanın anlaşılması kalbin işi değildir. Ve bu yüzden zamanın açıkça, iyiliklerin ise belli belirsiz bildirilmesi sadece kötüler hayal kırıklığına uğratar.

759

[Ya Yahudiler ya Hristiyanlar zalimdir.]

760

Yahudiler İsa'yı inkâr ettiler, fakat hepsi değil: Aziz olanlar kabul etti, dünyaya düşkün olanlar değil. Ve bu, İsa'nın ihtişamına gölge düşürmek bir yana, bu ihtişamı kemale erdiren nihai unsurdur. Yahudilerin böyle davranmalarının sebebi, Talmud'da ve Rabilerin yazdıkları arasında, bütün Yahudi metinlerinde bulunabilecek tek sebep, İsa Mesih'in milletlere silah gücüyle boyun eğdirmemiş oluşudur. *Senin kılıcın, ey en kudretli.*¹⁸ "İsa öldürüldü, mağlup oldu, gücüyle paganları dize getiremedi," derler; "bize onların ganimetlerini kazandıramadı, bize hiçbir zenginlik vermedi," sözleri

17 İbranicede "□" simgesiyle gösterilen bir harf.

18 *Gladium tuum potentissime.*

bundan ibaret değil mi? Benim onu sevmemin sebebi tam da budur. Onların hayalindeki kişiyi istemezdim. İnanmalarına sadece zaaflarının engel olduğu açık. Ve bu inkârdan ötürü kusursuz tanıklar olmuşlardır ve üstelik bu şekilde, kehanetleri de gerçek kılmışlardır.

[Yahudi milletinin onu kabul etmemesinin sonucu olarak şu mucize zuhur etti: Devam eden ve gerçekleştirilebilecek olan yegâne mucizeler kehanetlerdir, fakat onlar da inkâra açıktır.]

761

Onu Mesih olarak kabul etmeyen Yahudiler, onu öldürerek Mesihliğin son alametini ona vermiş oldular.

Ve Mesih'i kabul etmemekte ısrar ederek kendilerini şaşmaz şahitler kılmış oldular.

Ve onu öldürerek ve inkâra devam ederek kehanetleri gerçekleştirdiler.

YEŞAYA, 60:15; MEZMURLAR, 70:2.

762

Düşmanı Yahudiler ne yapabilirlerdi ki? Onu kabul etseler bu kabulü onu ispat ederler, çünkü o zaman Mesih'i beklemekle mükellef olanlar onu kabul etmiş olurlar; eğer onu reddedecek olsalar, bu reddedişle yine onu ispat ederler.

763

Yahudiler, onun Tanrı olup olmadığını sınarken, onun insan olduğunu gösterdiler.

764

Kilise, İsa Mesih'i inkâr edenlere onun insan olduğunu gösterirken, Tanrı olduğunu gösterirken çektiği kadar güçlük çekmiştir. Benzerlikler eşit derecede çoktu.

765

Tezatlarmın kaynağı.

Çarmıhta ölecek kadar küçük düşmüş bir Tanrı. Ölümüyle, ölüme galebe çalan bir Mesih. İsa'daki iki doğa. İki zuhur. İnsanın tabiatının iki durumu.

766

Mecazlar.

Beslenmesi ve yol gösterilmesi gereken bir milleti yaratmak ve onu kendi topraklarına getirmek zorunda olan kurtarıcı, baba, kurban sunan, kurban edilen, yemek, kral, bilge, yasa yapıcı, çileci, yoksul.

İsa Mesih. Vazifeleri.

Seçkin, kutlu, seçilmiş ve büyük bir milleti tek başına var etmesi, beslemesi, yönlendirmesi, kutlu ve barış dolu bir yere götürmesi gerekiyordu. O milleti Tanrı için kutlu kılmalı, onu Tanrı'nın tapınağı haline getirmeli, Tanrı'yla barıştırmalı ve Tanrı'nın gazabından korumalıydı. O milleti her yerde insana egemen olduğunu gördüğümüz günahın boyunduruğundan kurtarmalı, ona yasalar bahşetmeli, o yasaları kalplerine kazımalıydı. O millet için kendini Tanrı'ya kurban etmeli, kendini onlar için kurban etmeliydi. Lekesiz bir kurban ve bizzat kurban eden olmalı, bedenini ve kanını bizzat kendisi sunmalıydı. Ve buna rağmen Tanrı'ya ekmek ve şarap sunan olmalıydı.

*Dünyaya gelirken.*¹⁹

*Taş üzerine taş.*²⁰

Ondan önce ve sonra olanlar, hayatta ve yersiz yurtsuz kalan bütün Yahudiler.

767

Dünya üzerindeki her şey arasında sadece ıstıraplardan pay alır, hazzlardan değil. Komşularını sever, fakat iyilik-severliği bu sınırlar içinde kalmaz, düşmanlarına ve hatta Tanrı'nın düşmanlarına da erişecek şekilde genişler.

768

İsa Mesih'in Yusuf'ta haber verilışı.

Babasının en sevgili evladı, kardeşlerini görsün diye babası tarafından yollanan, yirmi gümüş paraya kardeşleri tarafından satılan Yusuf, masumdu; sonra onların efendisi, kurtarıcısı, yabancıların ve dünyanın da kurtarıcısı oldu. Onların Yusuf'u mahvetme, satma ve uzaklaştırma planları olmasaydı bunların hiçbiri de mümkün olmazdı.

Masum Yusuf zindanda iki suçlu arasına düşer. İsa Mesih çarmıhta iki hırsızın arasındadır. Yusuf aynı rüyadan yola çıkarak suçlulardan birinin kurtulacağını, diğerinin öleceğini haber verir. İsa, aynı suçtan ötürü, seçilmiş olanları kurtarır ama kovulmuşları mahkûm eder. Yusuf sadece haber vermiştir, İsa gerçekleştirmiştir. Yusuf, kurtulacak olan suçludan, eski saadetine kavuştuğunda, kendisini hatırlama-

19 *Ingrediens mundum.* İbraniler, 10:5.

20 Markos, 13:2.

sını ister. İsa'nın kurtardığı kişi, krallığına geldiğinde, onun kendisini hatırlamasını ister.

769

Paganların dine girişi sadece ve sadece Mesih'in inayetine bağlanabilirdi. Yahudiler uzun zamandır, onlarla boşuna mücadele ediyordu. Süleyman'ın ve diğer peygamberlerin söyledikleri her şey sonuçsuz kaldı. Platon ve Sokrates gibi bilgeler de onları ikna edemediler.

770

Kendisinden önce gelen pek çok kişiden sonra, İsa Mesih de nihayet şunu söylemek için geldi: "İşte buradayım ve işte vakit geldi. Peygamberlerin, zamanı gelince olacağını söylediklerini, havarilerimin yapacağını söylüyorum. Yahudiler sürülecektir, Yeruşalim yakında yıkılacak ve paganlar Tanrı'nın bilgisine erişecek." Kelsos buna güldü. "Havarilerim bunu, siz bağı mirasçısını öldürdükten sonra yapacak."²¹

Ve sonra havariler Yahudilere şöyle dediler: "Lanetleneceksiniz." Paganlara ise, "Tanrı'nın bilgisine erişeceksiniz," dediler ve ondan sonra olan oldu.

771

İsa açık seçik görenleri kör etmeye, körlere görme kabiliyeti bahşetmeye, hastaları iyileştirmeye ve sağlıklı olanları ölüme terk etmeye gelmiştir; günahkârlara hak verip onları tövbeye

²¹ Matta, 12:6.

çağırmaya, adil olanları günahlarıyla baş başa bırakmaya, açları doyurmaya ve zengini *eli boş çevirmeye*²² gelmiştir.

772

Kutsallık.

*Ruhumu dökeceğim.*²³ Bütün milletler imansızlığın ve şehvetin pençesindeyken, tüm yeryüzü sevgiyle coşar oldu. Hükümdarlar ihtişamı terk etti, genç kızlar şehitlikle tanıştı. Bu gücün kaynağı neydi? Mesih gelmişti. İşte gelişinin alametleri ve neticesi bunlardı.

773

Yahudiler ve paganlar İsa Mesih'in gelişiyle mahvolmuşlardır: *Ulusların bütün soyları O'nun önünde yere kapanacak.*²⁴ *Yeterli değildir, vs.*²⁵ *Dile benden.*²⁶

*Bütün krallar önünde yere kapanacak.*²⁷

*Yalancı şahitlik.*²⁸

*Vurana yanağını döner.*²⁹ *Yiyeceğime zehir kattılar.*³⁰

774

İsa herkes içindir.

Musa bir millet için.

22 Luka, 1:53. "Zenginleri ise elleri boş çevirdi."

23 *Effundam spiritum meum.* Yoel, 2:28.

24 *Omnes gentes venient et adorabunt eum.* Mezmurlar, 22:27

25 *Parum est ut.* Yeşaya, 49:6

26 *Postula a me.* Mezmurlar, 2:8.

27 *Adorabunt eum omnes reges.* agb., 72:11.

28 *Testes inicqui.* agb., 35:11.

29 *Dabit maxillam percutienti.* Ağıtlar, 3:30.

30 *Dederunt fel in escam.* Mezmurlar, 69:21.

Yahudiler İbrahim'i kutsarlar. *Seni kutsayanları kutsayacağım*,³¹ denmiştir ama *soyunun aracılığıyla bütün milletler kutsanacak*,³² da denilmiştir.

Yeterli değildir,³³ vs. YEŞAYA.

Ulusları aydınlatan ışık.³⁴

Davud Yasa'dan bahsederken, *başka hiçbir ulus için yapmadı bunu*,³⁵ diyordu. Fakat İsa Mesih'ten bahsederken şöyle demek gerekir: *Bütün uluslara aynı davrandı. Yeterli değildir*, vs.³⁶

Demek ki evrensel olan İsa Mesih'tir. Kilise'nin sunusu³⁷ bile sadece inananlar içindir. İsa Mesih ise çarmıhı herkes için taşımıştır.

775

Omnes'i herkes olarak yorumlamak zındıklıktır ve onu bazen, herkes olarak yorumlamamak da öyledir: *Hepiniz bundan için*.³⁸ Zındık Huguenotlar *omnes*'i herkes olarak yorumlayarak dalalete düşüyorlar. Çünkü hepsi günah işledi.³⁹ Huguenotlar inananların çocuklarını dışarıda tutarak zındıklığa düşüyorlar. Öyleyse ne zaman nasıl yorumlayacağımızı bilmek için, Kilise babalarını ve geleceği takip etmeliyiz, zira iki şekilde de zındıklığa düşme tehlikesi vardır.

31 Tekvin, 12:3.

32 agb., 22:18.

33 *Parum est ut*. (Metinde Latince.) Yeşaya, 49:6. Söz konusu bölümün devamı şöyle: "Yakup'un oymaklarını canlandırmak, sağ kalan İsrailileri geri getirmek için kulum olman yeterli değil. Seni uluslara ışık yapacağım."

34 *Lumen ad revelationem gentium*. Luka, 2:32.

35 *Non fecit taliter omni nationi*. Mezmurlar, 147:20.

36 *Fecit taliter omni nationi; parum est ut, etc.*

37 Komünyon ayininden bahsediliyor.

38 *Bibite ex hoc omnes*. Matta, 26:27.

39 *In quo omnes peccaverunt*. Romalılar, 5:12.

776

*Korkma ey küçük sürü.⁴⁰ Korku ve titremeyle.⁴¹
Öyleyse niçin? Eğer korkuyorsanız, korkmayın.⁴²
Korkuyorsanız korkmayın, eğer korkmuyorsanız, korkun.*

*Beni kabul eden, beni değil, beni göndereni kabul etmiş
olur.⁴³*

*Ne bir insan ne Oğul bilir.⁴⁴
Parlak bir bulut gölge saldı.⁴⁵*

Vaftizci Yahya'nın görevi babaların kalbini çocuklara döndürmek, İsa Mesih'inki ise onları bölmektir. Burada çelişki yoktur.

777

Külli ve cüzi sonuçlar.

Kısmi Pelagiusçular⁴⁶ sadece cüzi doğruyu külli saydıklarından, yanıılıyorlar ve Kalvinistler ise bence, külli doğruyu cüzi saydıklarından.

778

Bütün Yahudiye halkı ve Yerusâlim'in hepsi onun tarafından vaftiz ediliyor,⁴⁷ oraya her çeşit insanın gelmiş olmasından ötürü.

40 *Ne timeas pusillus grex.* Luka, 12:32.

41 *Timore et tremore.* Filipililer, 2:12.

42 *Quid ergo, ne timeas modo timeas.*

43 *Qui me recipit, non me recipi, sed eum qui me misit.* Markos, 9:37.

44 *Nemo scit neque Filius.* agb., 13:32.

45 *Nubes lucida obumbravi.* Matta, 17:5.

46 *Semi-pélagiens.*

47 *Omnis Judaeae, regio, et Jerosolymatae universi, et baptizabantur.* Markos, 1:5.

Taşlar da İbrahim'e evlat olabilir.⁴⁸

779

Dine dönenlere Tanrı şifa verir ve bağışlar. *Bana dönüp şifa bulsunlar,*⁴⁹ YEŞAYA.

Dönerler bağışlansın, MARKOS 3.⁵⁰

780

İsa asla dinlemeden mahkûm etmedi.

Yehuda'ya: "Arkadaş, ne için geldin?"⁵¹ der. Düğün elbisesini giymeyen için de durum aynıdır.⁵²

781

Kurtuluşun bütününü ifade eden mecazlar, her şeyi aydınlatan güneş gibi, sadece bir bütünlüğe işaret ederler, ama seçilmiş Yahudilerin, Yahudi olmayan milletlerden ayrı tutulması gibi dışlama mecazları, dışlamaya işaret ederler.

"İsa Mesih herkesin kurtarıcısıdır." Evet, çünkü yanına gelmek isteyen herkes için kefareti ödeyen biri gibi davranmıştır. Yolda ölen olursa bu onların bahtsızlığıdır, ama İsa kurtuluşu onlara da sunmuştur.

"Söylediğiniz, bu örnek için geçerli, burada, kefareti ödeyen ve ölüme engel olan iki insandır, fakat İsa Mesih için aynı şey geçerli değildir, o ikisini birden yapar." Hayır, çün-

48 Matta, 3:9.

49 *Ne convertantur et sanem eos.* Yeşaya, 6:10.

50 *Et dimittantur eis peccata.* Markos, 4:12.

51 *Amice ad quid venisti.* Matta, 26:50.

52 agb., 22:12.

kü İsa Mesih kurtarıcı vasfıyla, belki herkesin efendisi değildir ama Tanrı'da olması bakımından herkesin kurtarıcısıdır.

İsa Mesih'in herkes için ölmediği söylendiğinde, istisnayı derhal kendileri için geçerli kılan insanlardaki bir kusuru istismar ediyorsunuz ve onları çaresizlikten ümide yöneltmek yerine ümitsizliği teşvik ediyorsunuz.

Çünkü böylece, bu zahirî alışkanlıklarla kendimizi deruni erdemlere alıştırmış oluruz.

782

Ölüme karşı zafer.

İnsan ruhunu kaybettikten sonra bütün dünyayı kazansa neye yarar?

*Ruhunu sakınmak isteyen onu kaybedecektir.*⁵³

*Yasa'yı geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim.*⁵⁴

*Kuzular dünyanın günahlarını ortadan kaldırmaz, ama ben, günahları kaldıran kuzuyum.*⁵⁵

*Gökten ekmeği size Musa vermedi.*⁵⁶

Musa sizi esirlikten kurtarmadı ve sizi sahidan özgür de kılmadı.

783

Vakti geldiğinde İsa Mesih, insanlara tek düşmanlarının kendileri olduğunu, Tanrı'dan onları ayıran tek şeyin ihtirasları olduğunu söylemek için gelir. Bütün bunları ortadan kaldırmak ve insanlara tanrı sevgisini vererek hepsinden tek bir Kutsal Kilise meydana getirmek için gelmiştir.

⁵³ Luka, 9:24.

⁵⁴ Matta, 5:17.

⁵⁵ Yuhanna, 1:29.

⁵⁶ agb., 6:32.

Paganları ve Yahudileri bu Kilise’de toplamak için, paganların putlarını, Yahudilerin hurafelerini yok etmek için gelir. Buna herkes direnir, sadece doğal olan heves ve şehvetin muhalefetiyle de değil; hepsinde de öte, tıpkı önceden haber verildiği gibi, doğmakta olan bu dini öldürmek için yeryüzünün kralları bir araya gelir.

Kehanette söylendiği gibi: *Nedir uluslar arasındaki bu kargaşa... dünyanın kralları saf tutuyor... Mesih’e karşı.*⁵⁷

Yeryüzünde büyük olan ne varsa birleşir: âlimler, bilgeler, krallar. Kimi yazı yazar, kimi mahkûm eder, kimi de öldürür. Bütün bu karşı koymalara rağmen, iktidardan yoksun, sıradan insanlar, bütün bu güçlere direnir ve kralları, âlimleri, bilgeleri dahi hizaya getirerek putperestliği dünya üzerinden silerler. Ve bütün bunlar, onu önceden bildiren güç tarafından yapılır.

784

İsa Mesih kendisine şahit olarak şeytanları ve çağırıcı al-mamış olanları değil, Tanrı’yı ve Vaftizci Yahya’yı istedi.

785

İsa Mesih’i bütün şahıslarda ve kendimizde düşünüyorum: İsa Mesih babasında baba, kardeşlerinde kardeş, fakirlerde fakir, zenginlerde zengin, ruhbanlarda bilgin ve ruhban, hükümdarlarda egemen vs. Çünkü Tanrı olması bakımından, ihtişamıyla yüce olan ve fani hayatıyla zayıf ve düşkün olan her şeydedir. Bu zavallı insanlık haline bundan ötürü girmiştir, her insanda var olabilmek ve insanın her haline örnek olabilmek için.

57 *Quare fremuerunt gentes... reges terrae... adversus Christum.* Mezmurlar, 2:1-2.

786

Bir kişi olarak İsa o kadar karanlıktadır ki (tabii karanlıktan bütün dünyanın anladığı anlamda) devleti ilgilendiren önemli şeyleri kaydeden tarihçiler onun farkına bile varmamışlardır.

787

Josephus'un, Tacitus'un ya da diğer tarihçilerin İsa Mesih'ten söz etmemesi hakkında.

Bu alehte olmaktan çok lehtedir. Çünkü İsa Mesih'in yaşadığı, dininin büyük ses getirdiği ve bu insanların ondan habersiz olmadıkları kesindir. Bu durumda şu kadarı açıktır: Ya kasten İsa'yı gizlemişler ya da ondan söz etmişler fakat bu sözleri yok edilmiş veya değiştirilmiştir.

788

*7000 kişiyi kendime ayırdım.*⁵⁸ Dünya ve hatta peygamberler tarafından dahi tanınmayan bu gizli müminleri seviyorum.

789

İsa'nın insanlar arasında meçhul biri olarak kalması gibi, getirdiği hakikat de dışarıdan hiç göze çarpmaksızın, harcıâlem görüşler arasında meçhul kalmıştır. Komünyon [ekmeğinin de] sıradan ekmekler arasındaki durumu aynıdır.

⁵⁸ I. Krallar, 19:18.

790

İsa Mesih hukuki işlemler olmadan öldürölmek istemedi, çünkü hukukun elinden ölmek haksız bir fitne ayaklanma- sıyla öldürölmekten daha fecidir.

791

Pilatus'un sahte adaleti, İsa Mesih'e çile çekirtmekten başka bir şeye yaramadı; sahte adaletiyle onu önce kamçı- lattı ve sonra da öldürttü. Derhal öldürtmesi daha iyi olur- du. Sahte hâkimlerin işleri böyledir. İyi işleri de kötü işleri de insanların hoşuna gitmek için yaparlar ve İsa Mesih'le hiçbir ilgilerinin olmadığını gösterirler. Çünkü İsa'dan utanır ve sonunda, büyük telkinler ve gerekçelerle onu öldürürler.

792

Hangi insan daha ünlüdür?

Bütün Yahudi milleti, gelmeden önce onu haber verir. Ya- hudi olmayanlar gelişinden sonra ona boyun eğler.

Yahudi olan ve olmayan, her iki millet de onu başlangıç olarak görür.

Ama buna rağmen, hangi insan, ününden bu kadar az yararlanmıştır?

Otuz üç yaşının otuzunu göze çarpmadan geçirdi. Üç yıl sahtekâr sayıldı. Din adamları ve devlet adamları tarafından reddedildi. Dostları ve en yakınları tarafından hor göröldü, içlerinden birinin ihaneti sonucu öldü; öbürleri tarafından inkâr edilmiş, herkes tarafından terk edilmiş olarak.

Şu halde bu ünden aldığı pay nedir? Hiçbir insan bu den- li ünlü olmamıştır, hiçbir insan bu denli rezil edilmemiştir.

Onun ünü sadece bize yaramış, onu tanımamızı mümkün kılmıştır, kendisi bundan hiç nasiplenmemiştir.

793

Cisimler ile zihinler arasındaki sonsuz mesafe, zihinlerle Tanrı sevgisi arasında var olan ve öncekini sonsuz aşan sonsuz mesafenin mecazıdır, çünkü Tanrı sevgisi doğaüstüdür.

Hayatlarını zihinsel araştırmaya adanmış kişiler için, yüceliklerin ihtişamı parıltıdan yoksundur.

Akıllı insanların büyüklüğü krallara, zenginlere, liderlere ve beşerî dünyanın büyük insanlarına görünmez.

Bilgeliğin yüceliği, ki Tanrı'dan değilse hiçtir, zihin insanlarına veya dünya ehli kişilere görünmez. Bunlar üç farklı türden, üç farklı düzendendir.

Büyük dehaların kendi imparatorlukları, kendi görkemleri, kendi büyüklükleri, zaferleri ve pırıltıları vardır; cismani büyüklüğe ihtiyaç duymazlar, bunun onlar için hiç önemi yoktur. Gözlerle değil, zihinle görürler. Ve bu onlara yeter.

Azizlerin kendi imparatorlukları, kendi görkemleri, zaferleri ve pırıltıları vardır; cismani veya zihinsel büyüklüğe ihtiyaç duymazlar; onlar için bunların hiç önemi yoktur, çünkü ne bir şey ekler ne bir şey eksiltirler. Onlar Tanrı'yla ve meleklerle görürler, cisimle veya meraklı zihinle değil. Tanrı onlara yeter.

Arşimet de hiç hilafsız aynı övgüyü hak eder. Verdiği savaş gözle görülür türden değildi, fakat keşiflerini herkese, bütün zihinlere sundu. Ve o zihinleri nasıl da kamaştırdı!

İsa Mesih mülkten ve sergileyecek malumattan yoksundu, onun kutsallığının kendi düzeni vardı. Hiçbir keşif yapmadı. Hükmetmedi. Fakat mütevazı, sabırlı, kutlu, Tanrı'nın gözünde kutlu, şeytanlara karşı korkutucu, günahsızdı. Bilgeliği gören gönül gözünden bakanlar için ne müthiş bir ihtişamla ve ne büyük bir azametle geldi.

Yazdığı matematik kitaplarında bir kral gibi davranmanın Arşimet'e hiç yararı olmazdı, bu alanda gerçekten de bir kral olmasına rağmen.

Kutsallığının saltanatıyla parlamak için kral olarak dünyaya gelmenin, efendimiz İsa Mesih'e hiç yararı olmazdı. O kendi düzeninin ihtişamıyla gelmişti.

İsa Mesih'in aşağı tabakadan oluşuna, sanki bu aşağılık, onun açığa çıkarmak için geldiği yücelikle aynı düzene aitmiş gibi, şaşırmak saçmadır.

Bu yüceliği onun hayatında, çilesinde, adsız sansızlığında, ölümünde, havarilerini seçişinde, onları terk edişinde, gizli dirilişinde ve diğer şeylerde bulalım. Bu yüceliğin ne denli büyük olduğunu göreceğiz, öyle ki onunla hiç ilişkisi olmayan bir aşağı konuma şaşırmak için hiçbir gerekçe bulamayacağız.

Ama sanki zihinsel bir büyüklük söz konusu olmazmış gibi sadece dünyevi büyüklüğe hayran olabilen kişiler vardır. Öte yandan, sanki bilgelikte sonsuz ölçüde daha büyük bir yücelik yokmuş gibi sadece zihinsel büyüklüğe hayran olabilenler de vardır.

Bütün cisimler, gökyüzü, yıldızlar, dünya ve dünyadaki krallıklar bir dirhem akla denk olamazlar. Çünkü akıl bütün bunları ve kendini tanıyıp bilendir, ama cisim hiçbir şey bilmez.

Bütün cisimler ve bütün zihinler ve bunların bütün ürettikleri bir dirhem iyilik hareketine denk olamazlar. Çünkü iyilik sonsuzca yüksek başka bir düzene aittir.

Tüm cisimleri bir araya getirsek, tek bir dirhem düşünce elde etmeyi başaramayız. Bu imkânsızdır, çünkü düşünce başka bir düzene aittir. Bütün cisimler ve zihinleri bir araya getirsek, onlardan gerçek bir iyilik hareketi çıkaramayız. Bu imkânsızdır, çünkü iyilik başka, doğaüstü bir düzene aittir.

794

İsa Mesih, delili önceki kehanetlere bağlı olmak yerine, niçin aşikâr biçimde gelmemiştir?

Niçin mecazlarla haber verilmiştir?

795

İsa sadece kutsamak için gelseydi, bütün Kutsal Yazılar ve her şey ona meyleder ve inanmayanları ikna etmek kolay olurdu. İsa sadece körleştirmek için gelseydi davranışları anlaşılmasın olur ve inanmayanları ikna etme imkânımız olmazdı. Fakat İsa, Yeşaya'nın söylediği gibi, *hem tapmak hem tökezleme taşı*⁵⁹ olarak geldiğinden, inanmayanları ikna edemeyiz, onlar da bizi ikna edemezler. Fakat tam da böylelikle onları ikna ederiz, çünkü onun hiçbir davranışında, şöyle ya da böyle ikna edecek bir şey yoktur.

59 Metinde Latince. *In sanctificationem et in scandalum*. Yeşaya, 8:14. "Tapınak O olacak, sürçme taşı ve tökezleme kayası."

796

İsa Mesih ne Nasıralı olduğunu ne de Yusuf'un oğlu olduğunu inkâr etmiş, böylece günahkârları karanlıkta bırakmıştır.

797

İsa Mesih'in delilleri.

İsa Mesih yüce şeyleri o kadar sadelikle söyler ki onlar üzerinde hiç düşünmemiş gibidir. Buna rağmen onları o kadar açık biçimde söyler ki üzerinde düşünmüş olduğu rahatlıkla anlaşılır. Açıklığa eklenen bu sadelik hayranlık vericidir.

798

İncil'in üslubu pek çok bakımdan hayranlık vericidir ve bunlardan biri de, İsa Mesih'in düşmanları ve cellatlarına karşı tek bir küfrün dahi geçmemesidir. Nitekim ne Yehuda'ya ve Pilatos'a karşı olan tarihçilerde ne de Yahudiler arasında bunun izine rastlanır.

İncil tarihçileri, bu itidali ve de çok güzel bir karakter sergileyen diğer özellikleri gösterişli biçimde göstermiş olsalardı –ki her ne kadar dikkati bizzat bu noktaya çekmemiş olsalar da böyle bir tavrı sadece ilgi çekmek için takınabilirlerdi– arkadaşlarının can güvenliğini temin etmeyi, kendi çıkarları için görüşler ileri sürmeyi başarabilirlerdi. Fakat bu itidalli tavrı, gösterişten uzak ve tamamen hasbi saiklerle takındıklarından, buna kimsenin dikkatini çekmemişlerdir. Ve inanıyorum ki bugüne kadar parmak basılmamış buna benzer pek çok husus vardır, ki görevin nasıl bir soğukkanlılıkla gerçekleştirildiğinin kanıtıdır.

Esnaflar zenginlikten söz eder, hukukçu savaştan, krallıklardan vs. Ama zengin zenginlik hakkında iyi konuşur, kral az önce yaptığı büyük bağıştan vakarla bahseder. Tanrı hakkında en doğru konuşacak olan ise Tanrı'dır.

İncil'in yazarlarına mükemmel bir ruhun niteliklerini kim öğretmiş olabilir ki onu eksiksiz biçimde İsa'nın şahsında tasvir edebilmişlerdir? Son nefesini verirken onu niçin zayıf gösterdiler? Metanetli bir ölümün nasıl tasvir edileceğini bilmiyorlar mıydı? Biliyorlardı tabii ki, zira aynı Aziz Luka Aziz İstefanos'un ölümünü İsa'nın ölümünden daha metin tasvir etmiştir.⁶⁰

Şu halde yazarlar İsa'yı ölmek mecburiyeti hasıl olmadan önce korkuya kapılabilecek biri olarak tasvir ettiler, sonrasında ise her şeye rağmen güçlü.

Fakat onu sıkıntı içinde gösterdiklerinde sıkıntısının kaynağı kendisiydi ve insanlar ona sıkıntı verdiğinde ise her şeye rağmen güçlüydü.

İsa Mesih'in delilleri.

Havarilerin sahtekâr olduğu hipotezi oldukça saçmadır. Gelin bu hipotezi takip edelim ve bu on iki adamın İsa'nın ölümünden sonra kafa kafaya verip onun dirildiğini söylemek üzere bir tertipte bulunduklarını düşünelim. Böyle yaparak var olan bütün güçlere karşı çıkmış oluyorlardı.

⁶⁰ Elçilerin İşleri, 7:54-60.

İnsan kalbi dönecliğe, değişime, vaatlere ve kazanca tuhaf biçimde meyillidir. Havarilerden biri bu cazibeye kapılıp veya hapis, işkence ve ölüm korkusuyla bu hikâyeyi yalanlayacak olsa, hepsi birden mahvolurdu. Bu düşünce daha da geliştirilebilir.

802

Havariler ya aldatılmıştır ya da aldatıcıdırlar. İki ihtimalin de zorlukları vardır. Çünkü bir insanı ölüp de dirilmiş biriyle karıştırmak mümkün değildir.

İsa Mesih havarilerle birlikteyken, destekçileri olabiliyordu. Fakat sonrasında, onlara görünmemişse, onları harekete geçiren neydi?

XIII. Fasil

803

Başlangıç.

Mucizeler öğretiyi öğretiyeye dâhil olmayandan, öğretiyeye ise mucizeleri, mucizelere dâhil olmayandan ayırt eder.

Mucizelerin sahtesi de vardır gerçeği de. Bunları ayırmak için bir işaret lazımdır, aksi takdirde boşuna olurlardı.

Oysa mucizeler boşuna değildir, tersine, temeldirler.

Bu nedenle, mucizeyi ayırt etmemizi sağlayacak kural öyle olmalıdır ki gerçek mucizelerin hakikate dair ifşa ettiği delili yok etmesin, zira mucizelerin temel amacı bu hakikati ifşa etmektir.

Musa iki kural belirlemişti: kehanetlerin vuku bulması (TESNİYE, 18) ve putperestliğe asla yöneltmemesi (TESNİYE, 13). İsa Mesih ise bir tane verdi.

Öğreti mucizeleri belirliyorsa, mucizelerin öğretiyeye açısından bir anlamı yok demektir.

Mucizeler öğretiyeye belirliyorsa...

Kurala itiraz.

Zamanların ayırt edilmesi: Musa zamanında bir kural, şimdi bir başka kural.

804

Mucize.

Kullandığımız araçların doğal kapasitesini aşan bir sonuştır. Ve mucize olmayan şey de, kullandığımız araçların doğal kapasitesini aşmayan bir sonuştır. Bu itibarla, şeytanın adını anarak iyileştirenler mucize göstermezler. Çünkü elde ettikleri sonuç şeytanın doğal gücünü aşıyor değildir, ama...¹

805

İki temel: biri içerde, diğeri dışarıda: inayet ve mucizeler. Her ikisi de doğaüstü.

806

Mucizeler ve hakikat şarttır, çünkü insanın bütünü, yani hem bedenini hem de ruhunu ikna etmek gerekir.

807

Her zaman olan şudur: İnsanlar ya gerçek Tanrı'dan konuştular ya da gerçek Tanrı insanlara [mucizeleriyle] konuştu.

808

İsa, Mesih olduğunu, öğretisini Kutsal Yazılar veya kehanetlerde doğrularak değil, hep mucizeleri sayesinde ispat etmiştir.

¹ Bkz. Fragmanlar S419/L830.

Yeryüzünde günahları bağışladığını, bir mucizeyle ispatlar.²

“Kerametlerinize sevinmeyin,” der İsa Mesih, “adınızın göklere yazılmış olmasına sevinin.”³

*Musa’ya inanmıyorlarsa, ölünün diriltildiğine de inanmazlar.*⁴

Nikodim, onun mucizelerini görünce, onun öğretisinin Tanrı’dan geldiğini anladı. “Senin Tanrı’dan gelmiş bir öğretmen olduğunu biliyoruz. Çünkü Tanrı yanında olmadıkça kimse senin yaptığın bu mucizeleri yapamaz.”⁵ Mucizeleri öğretiye bakarak değil, öğretiyi mucizelere bakarak değerlendirir.

Bizim nasıl İsa Mesih’le ilgili bir öğretimiz varsa, Yahudilerin de Tanrı’yla ilgili bir öğretileri vardı. Mucizelerle tasdik edilmişti. Yahudilerin her mucize gösterene inanmaları yasaktı ve onlara, başkâhinlere başvurmaları ve onları takip etmeleri de emredilmişti. Ve böylece, mucize gösterenlere inanmayı reddederken başvurduğumuz bütün sebeplere, onlar da peygamberleri karşısında sahiptiler. Ancak, mucizeleri sebebiyle, peygamberlerini ve İsa Mesih’i reddetmekten ötürü yine de fazlasıyla suçluydular. Ve eğer mucizeleri görmemiş olsalar, suçlu olmazlardı. *Ben yapmamış olsaydım, günahları olmazdı.*⁶

Demek ki her inanış mucizelere yaslanır.

2 Markos, 2:10-11.

3 Luka, 10:20.

4 agb.,16:31.

5 *Scimus quid venisti a Deo magister, nemo enim potest haec signa facere quae tu facis nisi Deus fuerit cum illo.* Yuhanna, 3:2

6 *Nisi fecissem peccatum non haberent.* Yuhanna, 15:24.

Kehanetlere mucize denmez. Aziz Yuhanna'nın, Kana'daki ilk mucizeden⁷ ve sonrasında, İsa Mesih'in gizli hayatını ifşa ettiği Samiriyeli kadına söylediklerinden⁸ ve nihayet, bir komutanın oğlunu nasıl iyileştirdiğinden bahsederken⁹ yaptığı gibi. Ve Aziz Yuhanna bunu "ikinci alamet" olarak adlandırır.

809

Mucizelerin bağdaşması.

810

İkinci mucize ilk mucizenin varlığını destek alabilir, ilki ikincisini değil.

811

İsa Mesih'e mucizeler olmadan inanmamış olsak, günah işlemiş sayılmazdık.

812

"Mucizeler olmasaydı Hristiyan olmazdım," diyor Aziz Augustinus.

7 Yuhanna, 2:11.

8 agb., 4:17-19.

9 agb., 4:54.

813

Mucizeler.

Mucizelerden şüphe etmeyi teşvik edenlerden nefret ediyorum.

Montaigne mucizelerden iki yerde, gerektiği gibi söz eder.¹⁰ İlkinde ne kadar temkinli olduğu görülür, ama diğerinde mucizelere inanır ve inanmayanları alaya alır.

Her halükârda onlar haklıysa Kilise'nin elinde hiç delil yok demektir.

814

Mucizelerin aleyhinde Montaigne.

Mucizelerin lehinde Montaigne.

815

Mucizelere karşı olup da makul bir şekilde inanca sahip olmak mümkün değildir.

816

İnanmayanlar en kolay kananlardır. Musa'nın mucizelerine inanmamak için Vespasian'ın mucizelerine inanırlar.¹¹

¹⁰ Montaigne, *Denemeler*, III. Kitap, 11. Bölüm ve I. Kitap, 27. Bölüm.

¹¹ Vespasian: MS 69-79 yılları arasında Roma imparatoru. Montaigne *Denemeler*'inde Vespasian'ın İskenderiye'de çolak bir adamı ve kör bir kadını, sırasıyla ayaklarını ve salyasını kullanarak iyileştirdiğini nakleden Tacitus'u anar.

İnsanı ölümsüz veya yeniden genç kılacak sırları bildiklerini söyleyenlerin hiçbirine inanmazken nasıl oldu da mucizeler gördüklerini söyleyen onca yalancıya inanır hale geldik?

Devanın kendilerinde olduğunu söyleyen düzenbazlara nasıl –çoğu zaman hayatımızı ellerine teslim edecek kadar– itimat ettiğimizi düşündükten sonra, bu durum, bu insanlardan bazılarının sahici olmasından kaynaklanabilir gibi geldi bana. Çünkü hepsinin sahtekekâr olması mümkün olamazdı ve hiçbirisi sahici olmasa, onlara bunca güven duyulmazdı. Eğer ellerinde hiçbir rahatsızlığa deva olmasaydı ve bütün rahatsızlıklar dermansız olsaydı, insanların derman bulduklarını düşünmeleri, hele hele devaya sahip olmakla övünenlere bunca itimat etmeleri mümkün olamazdı. Benzer şekilde, ölüme derman bulmakla övünen birine kimse inanmaz, çünkü bunun örneği yoktur. Fakat sahici olduğu düşünülen ve önemli insanlar tarafından da bilinen çok sayıda deva olduğundan, bu durum insanların inanmasına yol açmıştır. Böyle bir şeyin mümkün olduğu bilgisinden, gerçek olduğu sonucu çıkartılmıştır. Çünkü sıradan insanlar genellikle böyle akıl yürütürler: Bir şey mümkün ise vardır. Bir şeyin varlığı genel olarak çürütülemiyorsa, bazı etkileri sahiden de varsa, bu tikel etkilerden hangilerinin gerçek olduğunu ayırt edemeyen insanlar bütün etkilerin gerçek olduğuna inanırlar. Aynı şekilde, bizi ayın pek çok sözde etkisine inanmaya teşvik eden şey bu etkilerinden bazılarının, örneğin gelgitle rin gerçek olmasıdır. Aynı şey kehanetler, mucizeler, rüyada gelen vahiy, büyü vs. için de geçerlidir. Nitekim bütün bunlarda hiç gerçek payı olmasa, kimse bunlara asla inanmazdı. Pek çok sahte mucize olduğu için gerçek mucize diye bir şeyin olmadığı sonucuna varmaktansa, tersine tam da çok sayıda sahte mucize olduğu için gerçek mucizelerin mutlaka

var olduğunu ve aslında bazı mucizeler gerçek olduğu için ortada bu kadar sahte mucize olduğunu söylemeliyiz. Din ile ilgili olarak da, aynı şekilde akıl yürütmek gerekir, nitekim insanların bu kadar çok sayıda sahte din üretmeleri, sahici bir din var olmasa mümkün olamazdı. Buna getirilecek itiraz, vahşilerin de bir dini olduğu şeklindedir. Ancak Tufan, sünnet, Aziz Andreas'ın çarmıhı vb. hususlarda görülebileceği üzere, vahşilerin gerçek dini, kulaktan dolma bildiklerini söyleyerek bu itiraza cevap verebiliriz.¹²

818

Bunca sahte mucizenin, sahte vahyin, büyüünün vs. nasıl var olduğunu düşündükten sonra, bunun asıl sebebi, bana, bazılarının gerçek olmasıymış gibi göründü, zira gerçek mucizeler var olmasa bunca sahte mucize de olamaz, gerçek vahiy olmasa bunca sahte vahiy var olamaz, gerçek bir din olmasa bunca sahte din olamazdı. Çünkü bunların hiçbirisi olmasa, insanların bunları kafalarından üretmesi imkânsız gibidir ve bu kadar çok sayıda insanın bunlara inanması daha da imkânsızdır. Fakat gerçekleşmiş pek çok olağanüstü şey olduğundan ve pek çok büyük insan tarafından bunlara inanıldığından, bu durum insanların çoğunda batıl olanlara da inanılabileceği izlenimine yol açmıştır. Bu yüzden, pek çok sahte mucize olduğu için, gerçek mucizelerin olmadığı sonucuna varmak yerine, tersine, bunca sahte mucize olduğu için gerçek mucizelerin var olduğunu, sahtelerinin de ancak ve ancak gerçek mucizeler sebebiyle var olduklarını söylememiz gerekir. Aynı şey sahte dinler ve gerçek din için de geçerlidir. Buna getirilecek itiraz, vahşilerin de bir dini olduğu şeklindedir. Ancak bu dinler Aziz Andreas'ın çarmıhı, Tufan, sünnet vb. hususlarda da görülebileceği üzere, gerçek

12 Bkz. Montaigne, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm.

dinin kulaktan dolma bilinmesidir. Bunun sebebi, hakikatte doğru meyleden insan zihninin, böylece hakiki olanların sahtelerine de yatkın hale gelmesidir...

819

YEREMYA, 23:32. Sahte peygamberlerin kerametleri. İbranicede ve Vatable'da bunlar aldatmacadır.

Mucize her zaman mucize anlamına gelmez. I. KRALLAR, 14:15'te, mucize "korku" anlamına gelir ve İbranicede de böyledir. Aynı şekilde EYÜP'te, özellikle EYÜP, 33 ve 7'de; keza YEŞAYA, 21:4 ve YEREMYA, 44:22'de de öyle.

Portentum demek *simulacrum* demektir. YEREMYA, 50:38. Ve İbranicede ve Vatable'de de aynı şekildedir.

YEŞAYA, 8:18. İsa Mesih, kendisinin ve öğrencilerinin mucizelerde var olacaklarını söyler.

820

Şeytan kendisini mahveden öğretiyi kollarsa İsa Mesih'in söylediği gibi kendi içinde bölünmüş olacaktır. Ve Tanrı, Kilise'yi mahveden öğretiyi kollarsa kendi içinde bölünmüş olacaktır.

Her krallık bölünür,¹³ zira İsa Mesih şeytana karşı hareket etti ve Tanrı'nın krallığını tesis etmek için şeytanın kalp üzerindeki hâkimiyetini yok etti. Şeytan kovma bunun mecazıdır. Ve şu şekilde ekler: *Tanrı adınaysa [şeytanların kovulması], Tanrı krallığı [sende yaşıyordu]*.¹⁴

13 *Omne regnum divisum*. Luka, 11:17.

14 *Si in digito Dei, regnum Dei ad vos*. Luka, 11:20.

821

Hataya ayartmakla hataya sevk etmek arasında büyük fark vardır. Tanrı hataya ayartır fakat hataya sevk etmez. Ayartmak, asla zorunluluk getirmeyen vesileler sunmakla olur, eğer Tanrı sevgisi yoksa belli şekilde davranılır. Hataya sevk etmek ise, insanı belli bir yanılsa karar vermek ve o yolda devam etmek zorunda bırakmaktır.

822

İbrahim ve Gideon: vahyin üzerindeki alametler.

Mucizeleri Kutsal Yazılar'a göre değerlendiren Yahudiler kendi kendilerini körleştirdiler.

Tanrı kendisine samimiyetle kulluk edenleri asla terk etmedi.

Başka birindense İsa Mesih'i takip etmeyi tercih ediyorum, çünkü mucizelere, kehanetlere, öğretiyeye ve bir sürekliliğe vs. sahiptir.

Donatusçular.¹⁵ Şeytandan geldiğini söylemek zorunda bırakan bir mucize yoktur.

823

Hiç sahte mucize olmasaydı, kesinlik olacaktı.

Sahteyi gerçeğinden ayıracak kural olmasaydı, bu sefer mucizeler faydasız olurdu ve inanmak için hiçbir gerekçe kalmazdı.

Oysa insani ölçülerde konuşursak, insani bir kesinlik yoktur, sadece gerekçeler vardır.

15 Aziz Augustinus'a karşı mücadele eden hizipçiler.

824

Tanrı sahte mucizeleri ya bozmuş ya da önceden haber vermiştir. Her iki şekilde de, bize göre doğaüstü olanın ötesine geçmiş ve bizi de o mevkiye çıkarmıştır.

825

Mucizeler din değiştirmeye değil, mahkûm etmeye yarar. Bölüm I, Soru 113, Bent 110.¹⁶

825bis

Mucizeler.

Aziz Thomas, 3. Cilt, 8. Kitap, 20. Bölüm.

826

İnanılmamasının gerekçesi.

YUHANNA, 12:37.

*Gözleri önünde bunca mucizeler göstermesine rağmen ona inanmadılar ki Peygamber Yeşaya'nın söyledikleri gayesine erebilsin. (...) Tanrı onların gözlerini kör etti vs.*¹⁷

Bunları söyleyen Yeşaya, İsa'nın yüceliğini görmüş ve onun hakkında konuşmuştu.¹⁸

Çünkü Yahudiler bir alamet ister, Grekler ise bilgelik arar.¹⁹

¹⁶ Tommaso d'Aquino, *Summa Theologica*.

¹⁷ *Cum autem tanta signa fecisset non credebant in eum. Ut sermo Isaiae impleretur. Excaecavit, etc.*

¹⁸ *Haec dixit Isaias quando vidit gloriam ejus et locutus est de eo.* Yeşaya, 12:41.

¹⁹ *Judaei signa petunt et graeci sapientiam quaerunt.* I. Korintliler, 1:22.

Ama biz çarmıha gerilmiş Mesih'i anlatıyoruz.

Alametlerle ve hikmetle dolu.

Siz ise çarmıha gerilmemiş bir Mesih'i, mucizelerden ve hikmetten yoksun bir dini anlatıyorsunuz.²⁰

Sahici mucizelere inanmayışımız, Tanrı sevgisinin eksikliğindendir.

Ama siz iman etmiyorsunuz, çünkü benim koyunlarımdan değilsiniz.²¹

Sahte mucizelere inanmamız, Tanrı sevgisinin eksikliğindendir. II. SELANİKLİLER, 2.

Dinin temeli.

Temel, mucizelerdir. Öyleyse? Tanrı mucizelere, ona iman edişimizin temellerine karşı konuşur mu?

Bir Tanrı varsa, Tanrı'ya iman yeryüzünde var olmalıdır. İsa Mesih'in mucizeleri Deccal tarafından haber verilmiş değildir, fakat Deccal'in kerametleri İsa Mesih tarafından önceden haber verilmiştir. Ve bu yüzden İsa, eğer Mesih olmasaydı, gerçekten de insanları hataya sevk etmiş olurdu, fakat Deccal insanları hataya kesinlikle sevk edemez.

İsa Mesih Deccal'in kerametlerini haber verdiğinde kendi mucizelerine duyulan inancı yok ettiğini düşünmüş müdür?

Musa, İsa Mesih'i haber vermiş ve ona uyulmasını emretmiştir. İsa Mesih, Deccal'i haber vermiş ve ona uymayı yasaklamıştır.

Musa'nın zamanında insanların, bilmedikleri Deccal'e karşı, inançlarında tedbir almaları mümkün değildi. Fakat

20 *Sed plenum signis, sed plenum sapientia; vos autem Christum non crucifixum et religionem sine miraculis et sine sapientia.*

21 *Sed vos non creditis quia non estis ex ovibus.* Yuhanna, 10:26.

Deccal'in zamanında İsa Mesih'e iman etmek pekâlâ mümkündür, çünkü kim olduğu çoktan bilinmektedir.

Deccal'e inanmayı gerektirip de İsa Mesih'e inanmayı gerektirmeyecek hiçbir sebep yoktur. Fakat İsa Mesih'e inanmayı gerektirip ötekine inanmayı gerektirmeyecek sebepler vardır.

827

HÂKİMLER, 13:23. *Rab bizi öldürmek isteseydi bütün bunları göstermezdi.*

Hizkiya, Sanherib.

YEREMYA. Sahte peygamber Hananya o yılın yedinci ayında ölür.²²

II. MAKKABİLER, 3. Yağmalanmanın eşiğindeki tapınağın mucizevi kurtarılışı.

II. MAKKABİLER, 15.

I. KRALLAR, 17. Dul kadının, oğlunu diriltten İlyas'a söyledikleri. *Sözlerinin gerçek olduğunu şimdi anladım.*

I. KRALLAR, 18. İlyas, Baal'in peygamberleriyle birlikte.

Gerçek Tanrı ve dinin hakikatiyle ilgili bir ihtilafta, hakkın karşısında, batılı destekleyecek hiçbir mucize asla gerçekleşmemiştir.

22 Yeremya, 28:14-17.

828

İhtilaflar.

Habil, Kabil.²³

Musa, büyücüler.²⁴

İlyas, sahte peygamberler.²⁵

Yeremya, Hananya²⁶

Mika, sahte peygamberler.²⁷

İsa Mesih, Ferisiler.²⁸

Aziz Pavlus, Baryeşu.²⁹

Havariler, şeytan çıkartanlar.³⁰

Hristiyanlar ve kâfirler.

Katolikler ve zındıklar.

İlyas, Hanok, Deccal.

Hakikat her zaman mucizelerle galip gelmiştir. İki haç.

829

İsa Mesih Kutsal Yazılar'ın kendisine tanıklık ettiğini söylüyor, fakat bunun hangi hususta olduğuna işaret etmiyor.³¹

Kehanetler bile, İsa Mesih'e yaşarken kanıt olmaya yetmedi. Bu yüzdendir ki mucizeler öğreti olmadan da kifayet etmeydi, ölümünden önce ona inanmayanlar suçlu sayılamazlardı. Oysa bizzat kendisinin söylediği gibi, henüz hayattayken ona inanmayanlar günahkârdırlar ve mazeretleri de yoktur.

23 Tekvin, 4.

24 Mısır'dan Çıkış, 8.

25 I. Krallar, 18.

26 Yeremya, 28.

27 I. Krallar, 22.

28 Luka, 5; Yuhanna, 9.

29 Elçilerin İşleri, 13.

30 agb., 19.

31 Yuhanna, 5:39.

Dolayısıyla inkâr etmelerine sebep gösterecek bir kanıta sahip olmuş olmalıdırlar. Elleri ise Kutsal Yazılar değil, sadece mucizeler vardı. Demek ki öğretiyeye karşı olmayan bir durumda mucizeler yeterlidir ve mucizelere inanmak gerekir.

YUHANNA, 7:40. Yahudiler arasında, bugün Hristiyanların arasında olanlara benzer ihtilaflar vardı.

Bazıları İsa Mesih'e iman ettiler, bazıları ise onun Beytüllahim'de doğması gerektiğini söyleyen kehanetler yüzünden ona iman etmedi.

İsa'nın oradan olmayışını daha dikkatli değerlendirmeleri gerekirdi, nitekim mucizeleri inandırıcı olduğundan, öğretisi ile Kutsal Yazılar arasındaki bu sözüm, ona çelişkilere karşı uyanık olmalıydılar. Bu müphemlik onları temize çıkarmadı, körleştirdi.

Dolayısıyla günümüzdeki kerametlere, sözde yüzeysel çelişkiler sebebiyle inanmayı reddedenlerin de mazereti olamaz.

Mucizeleri karşısında ona iman eden insanlara Ferisiler şöyle der: "Bunlar Yasa'yı bilmeyen lanetlenmiş bir millettir. Fakat ona inanan bir Ferisi veya bir kral olmuş mudur ve Galile'den hiçbir peygamberin çıkmadığını bilmez değil miyiz?" Nikodim cevap verdi: "Yasamız bir insanı dinlemeden yargılar mı hiç? [Hele de böyle mucizeler ortaya koyarken.]"

830

Kehanetler müphemdi, artık değil.

831

Beş önerme müphemdi, artık değil.

832

Mucizeler artık şart değil, çünkü onlara zaten sahibiz. Ancak biz artık geleneğe kulak vermiyorken, önümüze sürülen sadece Papa iken ve o da yönlendiriliyorken ve hakikatin gerçek kaynağı demek olan gelenek gözardı edilmişken, geleneğin bekçisi olan Papa taraflı hale gelmişken, artık hakikat tecelli etmekte serbest değildir. Öyleyse insanlar hakikatten konuşamıyorsa, hakikatin bizzat kendisi insanlara konuşmalıdır. Arius³² zamanında olan buydu.

Diocletianus devrinde mucizeler.
Ve Arius zamanındakiler.

833

Mucizeler.

Halk kendiliğinden bu sonuca varmıştır, ama ille de bir açıklama getirmek gerekirse...

Kuralda istisna olması sinir bozucudur. Hatta katı olmalı ve istisnalara karşı çıkmalıyız. Ama yine kuralın istisnası illa ki olacağından, bu istisnaları katı, fakat adaletli biçimde değerlendirmeliyiz.

834

YUHANNA, 6:26. *Mucizeler gördüğünüz için değil, doyduğunuz için.*³³

32 Arius (256-336) özellikle teslis inancına muhalefeti sebebiyle dördüncü yüzyılda Kilise içindeki bir çekişmenin merkezi haline gelmiştir.

33 *Non quia vidistis signa, sed quia saturati estis.*

İsa Mesih'i mucizeleri için izleyenler, gösterdiği her mucizde onun gücüne hürmet ederler, fakat mucizeleri yüzünden İsa'ya inanılmasını öğütleyenler onu aslında sadece kendilerini teselli ettiği ve dünyevi sözlerle onları onurlandırdığı için takip ederler. Bu yüzden mucizeleri kendi rahatlarını tehdit ettiğinde onları hakir görürler.

YUHANNA, 9. *Bu adam Tanrı'dan gelmiyor, çünkü Sebt gününe riayet etmiyor. Başkaları da şöyle dedi: "Günahkâr biri nasıl bu mucizeleri gösterebilir?"*³⁴ Hangisi daha açıktır?

Bu ev Tanrı'nındır çünkü orada tuhaf mucizeler gerçekleştiriyor.

Diğerleri, "Bu ev Tanrı'nın değildir, çünkü orada olanlar Jansenius'taki beş önermeye inanmıyorlar," diyor. Hangisi daha açık? "Onun hakkında ne diyorsun?" Dedi ki, "O bir peygamberdir. Tanrı'dan olmasaydı hiçbir şey yapamazdı."³⁵

835

Eski Ahit'te: Tanrı'dan yüz çevrildiği zaman. Yeni Ahit'te: İsa Mesih'ten yüz çevrildiği zaman.

Bazı mucizelere inanmayı meşru kılacak istisnalar bunlardır. Kendimiz bunlara başka istisnalar ilave etmemeliyiz.

Bundan, kendilerine gelen bütün peygamberlere inanma hakları olduğu sonucu çıkar mı? Hayır. Tanrı'yı inkâr edenleri reddetmeyerek de, Tanrı'yı inkâr etmeyenleri reddederek de günaha girmiş olurlardı.

34 *Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?*

35 *Tu quid dicis? Dico quia propheta est. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.* Yuhanna, 9:17,33.

Demek ki bir keramet gördüğümüzde, ya onu tasdik etmeli ya da karşıt yönde kulak tırmalayıcı işaretlere sahip olmalıyız. Bir Tanrı'yı ya da İsa Mesih'i veya Kilise'yi inkâr edip etmediğini görmeliyiz.

836

İsa Mesih'ten yana olmayıp bunu söylemek ile İsa Mesih'ten yana olmayıp öyleymiş gibi yapmak arasında büyük fark vardır. Birinciler keramet gösterebilirler, diğerleri gösteremezler. Çünkü ilk değil ikinci gruptakilerin hakikatin karşısında oldukları açıktır ve böylece kerametler de daha açık hale gelir.

837

Tek bir Tanrı'yı sevmek gerektiği ve onu ispat için mucizelerin gerekli olmadığı aşikâr bir şeydir.

838

İsa Mesih, ardından havariler ve ilk azizlerden pek çoğu mucizeler gösterdiler. Kehanetler henüz tam gerçekleşmediğinden ve onlar tarafından gerçekleştirilmekte olduğundan tanıklık edebilecek tek şey mucizelerdi. Mesih'in milletleri hak dine çevireceği haber verilmişti. Bu kehanet milletlerin dine dönüşü olmadan, nasıl gerçekleşebilirdi? Ve milletler Mesih'in varlığına delalet eden bu son kehaneti görmeden nasıl onun dinine dönebilirdi? Bu yüzden, ölüp tekrar dirilmesinden ve milletleri hak dine çevirmesinden önce hiçbir şey tamama ermiş değildi ve bu süre içinde mucizelere gerek

vardı. Şimdi ise Yahudilere karşı mucizeler gerekmiyor, çünkü gerçekleşmiş kehanetler sürmekte olan mucizelerdir.

839

*Bana iman etmiyorsanız, en azından mucizelere iman edin.*³⁶ Mucizelerden sanki en güçlü delillermiş gibi bahseder.

Hristiyanlara olduğu gibi Yahudilere de peygamberlere her zaman inanmamaları gerektiği söylenmiştir. Ama Ferisiler ve kâtipler onun mucizeleri üzerinde fazla durdular ve onları sahte ya da şeytan işi gibi göstermeye çalıştılar, çünkü onların Tanrı'dan geldiğini kabul etseler iman etmeleri gerekecekti.

Bugün biz bu ayrımı yapma zahmetine katlanma durumunda değiliz. Ama aslında ayrım yapmak kolaydır. Tanrı'yı ve İsa Mesih'i inkâr etmeyenler kesin olmayan tek bir keramet gerçekleştirmezler.

*Benim adıma keramet gösterip de ardından beni kötüleyecek kimse yoktur.*³⁷

Fakat bizim bu ayrımı yapmamıza gerek de yoktur. İşte kutsal bir yadigâr. İşte dünyanın Kurtarıcı'sının tacındaki bir diken, ki dünyadaki hükümdarların bu taç üzerinde hiçbir gücü yoktur. İşte bizim için döktüğü kanın gücüyle gerçekleşen mucizeler. İşte Tanrı bizzat kendi evini seçiyor ki orada kudretini sergileyebilsin.

Söz konusu olan, insanların, ne olduğu meçhul, şüpheli bir yetenekle, bizi eğriyi doğruyu ayırmada zora sokacak kerametler göstermesi değildir. Bunu yapan Tanrı'nın bizzat

36 Yuhanna, 10:38.

37 *Nemo facit virtutem in nomine meo et cito possit de me male loqui.* Mar-
kos, 9:39.

kendisidir; zayıflıkları için mucizevi bir teselliye kavuşsunlar diye insanları dünyanın dört bir yanından kendisine çeken Oğul'un Çilesi için bir araçtır.

840

Kilise'nin üç tür düşmanı vardır: Kilise'nin asla bir parçası olmamış Yahudiler, Kilise'den çekilmiş zındıklar ve Kilise'yi içeriden parçalayan kötü Hristiyanlar. Bu üç farklı düşman Kilise'yle genellikle farklı biçimlerde mücadele ederler, fakat bu konuda aynı şekilde savaşırlar.

Ellerinde kerametler olmadığından ve Kilise onlara karşı daima kerametlerle karşı koyduğundan, bunlara burun kıvrırmak hepsinin ortak çıkarınadır. Ve hepsi de şu mazereti kullanırlar: Öğreti mucizelerle değil, mucizeler öğretiyeye göre değerlendirilmelidir. İsa Mesih'i dinlemiş olanlar iki kısımdır: Mucizelerinden ötürü öğretisini benimseyenler ve diğerleri... Calvin zamanında da iki kısım vardı. Şimdi Cizvitler var vs.

841

Yahudi milleti ile paganlar, Yahudiler ile Hristiyanlar, Katolikler ile zındıklar, iftiraya uğramışlar ile iftira atanlar ve iki haç arasında, şüpheli olanı mucizeler ayırır.

Ama kerametler zındıklar için bir işe yaramaz, çünkü otoritesini insanların inandıkları kerametlerden alan Kilise, bize zındıkların gerçek imandan yoksun olduklarını söylüyor. Buna şüphe yoktur, zira Kilise'nin ilk kerametleri onların kerametlerine duyulan inancı geçersiz kılıyor. Yani bir kerametın karşısında öbürü bulunuyor ve en büyükleri olan ilk kerametler Kilise'nin tarafında.

Rahibeler, kendilerinin mahvolma yolunda olduğu, günah çıkartıcılarının onları Cenevre'ye yönelttiği ve İsa Mesih'in

Komünyon ayininde ya da Baba'nın sağ elinin onun üzerinde olmadığını telkin edenlerin söylediklerini duyunca şaşkına döndüler. Bütün bunların yanlış olduğunu biliyorlar. O yüzden şu hal üzere kendilerini Tanrı'ya sunuyorlar: *Bende haksızlık yolu var mı? Bir bak.*³⁸ Bunun üzerine ne oluyor? Şeytanın tapınağı denilen yeri Tanrı kendi tapınağı yapıyor. Çocukların oradan uzaklaştırılması gerektiği söyleniyor, ama Tanrı orada çocuklara şifa veriyor. Cehennemin deposu denen yeri Tanrı lütuf mabedi kılıyor. Son olarak rahibeler göğün gazabı ve intikamıyla tehdit ediliyor, ama Tanrı, lütfunu üzerlerine yağıdırıyor. Dolayısıyla rahibelerin mahvoluş yolunda olduğunu söylemek için izanını yitirmiş olmak gerekir.

(Kuşkusuz biz de, Aziz Athanasius'un alametlerinin ayınasına sahibiz.)

842

*Mesih isen söyle bize.*³⁹

*Babamın adıyla yaptıklarım.*⁴⁰

*Bana şahitlik ediyor.*⁴¹

*Ama siz iman etmiyorsunuz, çünkü benim koyunum değilsiniz.*⁴²

*Koyunlarım sesimi işitir.*⁴³

YUHANNA, 6:30. Öyleyse görüp sana iman etmemiz için hangi alameti göstereceksin? "Hangi öğretiyi vaaz ediyorsun," demiyorlar.⁴⁴

38 *Vide si via iniquitatis in me est.* Mezmurlar, 139:24.

39 *Si tu es Christus dic nobis.* Luka, 22:67.

40 *Opera quæ ego facio in nomine patris mei.* Yuhanna, 10:25

41 *Hæc testimonium perhibent de me.* agb., 10:25

42 *Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.* agb., 10:26.

43 *Oves meæ, vocem meam, audiunt.* agb., 10:27

44 *Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi; non dicunt: Quam doctrinam prædicas.*

*Tanrı kendisiyle olmadıkça hiçbir adam bu mucizeleri gösteremez.*⁴⁵

II. MAKKABİLER, 14:15.

*Mevcudiyetini belli ederek yanında olanları destekleyen Tanrı.*⁴⁶

*Ve diğerleri İsa'yı smayarak, gökten bir alamet getirmesini istediler.*⁴⁷ LUKA, 11:16.

*Alamet peşinde koşan kötü bir nesildir, ama ona alamet verilmez.*⁴⁸

İsa içten bir ah çekerek, şöyle dedi: "Niçin bu nesil bir alamet peşine düşmüş?"⁴⁹ MARKOS, 8:12. Kötü niyetle alamet istiyorlardı. *Ve orada büyük bir mucize yapamadı.*⁵⁰ Yine de onlara Yunus'un alametini, dirilişinin büyük ve benzersiz alametini vaat eder.

*Görmedikçe iman etmeyeceksiniz.*⁵¹ Mucizeler olmadan inanmadıkları için değil, kendi gözleriyle görmedikçe inanmadıkları için ayıplıyor.

Deccal. *Yalancı keramet ve alametlerle,*⁵² gelecek der Aziz Pavlus. II. SELANİKLİLER, 2.

Yasa tanımaz adam, her türlü mucizede, yanıltıcı belirtilerle harikalarda ve mahvolanları aldatan her türlü kötülükte sergilenen Şeytan'ın etkinliğiyle gelecek. Mahvolanlar, gerçeği sevmeye ve böylece kurtulmaya yanaşmadıklarından mahvoluyorlar. İşte bu nedenle Tanrı, yalana kanmaları için

45 *Nemo potest facere signa, quæ tu facis nisi Deus fuerit cum illo.* agb., 3:2.

46 *Deus qui signis evidentibus suam portionem protegit.*

47 *Volumus signum videre de cælo tentantes eum.*

48 *Generatio prava signum quærit, et non dabitur.* Matta, 12:39.

49 *Et ingemiscens ait, quid generatio ista signum quærit.* Markos, 8:12.

50 *Et non poterat facere.* agb., 6:5.

51 *Nisi videritis signa non creditis.* Yuhanna, 4:48.

52 *In signis mendacibus.*

onların üzerine yanıltıcı bir güç gönderiyor.⁵³ Musa'yla ilgili bölümde olduğu gibi: *Tanrı sizi, onu sevip sevmediğinizi görmek için sımar.*⁵⁴

*İşte size önceden söylemiştim. O halde kendinizi görün.*⁵⁵

843

Hakikatin yurdu burası değil. Hakikat insanlar arasında meçhul biçimde dolanıp durur. Tanrı onu bir örtüyle gizlemiş, sesini duymayanların görmesine izin vermiyor. Mekân küfre de en açık hakikatlere de açık. İncil'in hakikatleri beyan edilmişse, bunların tersi de beyan edilmiştir ve sorular karanlıktadır ki insanlar ayırt edemesin. Ve şöyle sorarlar: "Elinizde başkalarından farklı olarak inanmanızı sağlayacak ne var? Hangi alamete sahipsiniz? Elinizde sadece sözler var, ki onlardan bizde de var. Mucizeleriniz varsa, ne âlâ." Öğretinin mucizeler tarafından desteklenmesi gerektiği hakikattir, fakat öğretiye küfretmek için istismar ediliyorlar. Ve eğer mucizeler gerçekleşirse bu sefer öğreti olmadan mucizelerin yeterli olmadığı söyleniyor ve bu da mucizelere küfretmek için istismar edilen bir başka hakikattir.

İsa Mesih kör doğmuş adamı iyileştirdi ve Sebt günü bir dizi mucize gösterdi. Böylece mucizelerin öğretiye göre değerlendirilmesini söyleyen Ferisileri kör etti.

*Bizim Musamız var, fakat bu adamın nereden geldiğini bilmiyoruz.*⁵⁶

53 *Secundum operationem Satanæ. In seductione iis qui pereunt eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationes erroris ut credant mendacio.* II. Selanikliler, 2:9-11.

54 *Tentat enim vos Deus utrum diligatis eum.* Tesniye, 13:3.

55 *Ecce prædixi vobis vos ergo videte.* Matta, 24:25-26.

56 Yuhanna, 9:29.

Hayranlık verici olan da bu ya, nereden geldiğini bilmiyorsunuz ama böyle mucizeler gösteriyor.

İsa Mesih ne Tanrı'nın ne Musa'nın aleyhinde konuştu.

Hem Yeni hem Eski Ahit'te haber verilmiş Deccal de sahte peygamberler de, Tanrı'nın ve İsa Mesih'in aleyhinde açıkça konuşacaklar.

Saklı düşmanların açıktan keramet göstermesine Tanrı izin vermeyecektir.

Tanrı'nın, İsa Mesih'in, Kilise'nin yanında olduğunu bildiren iki grup arasında genel bir ihtilaf olduğunda, kerametlerin sahte Hristiyanların tarafında zuhur ettiği, diğer tarafta ise kerametın ortaya çıkmadığı hiçbir vaka yoktur.

Şeytan girmiş (YUHANNA, 10:21). Ve öbürleri, “Şeytan körlerin gözünü açabilir mi?” diyordu.

İsa Mesih'in ve havarilerin Kutsal Yazılar'dan getirdikleri delillerin ispat kabiliyeti yoktur, çünkü Musa'nın bir peygamberin geleceğini haber verdiğini söylerler sadece. Fakat böylece onun İsa olduğunu ispatlamış olmazlar, ki bütün mesele budur. Dolayısıyla söz konusu pasajlar Kutsal Yazılar'da bunun aleyhinde bir şey olmadığını göstermeye yarar sadece: Ortada bir tutarsızlık yoktur ama bir uyuşma da yoktur. Gelgelelim, hiçbir tutarsızlığın olmayışı mucizelerle birlikte yeterli olmalıdır.

Tanrı ile insanlar arasındaki borç karşılıklıdır. “Daha ne yapabildim?”⁵⁷ “Hesap sorun bana,”⁵⁸ der Tanrı YEŞAYA'da.

Tanrı vaatlerini yerine getirmek vs. zorundadır.

Gönderdiği dini kabul etmek ise insanların Tanrı'ya borcudur.

Hataya sevk etmemek Tanrı'nın insanlara borcudur.

57 *Quod debui.* Yeşaya, 5:4. *Quis est quod debui ultra facere vineae meae, et non faci ei?* [Bağım için yapabilecek olup da yapmadığım ne kaldı?]

58 Yeşaya, 1:18.

Fakat mucize gösterenler, sağduyunun ışığında açıkça batıl görünmeyen bir öğretiyi savunsaydılar ve en büyük mucizeleri gösteren, onlara inanmamak konusunda çoktan insanları uyarmamış olsaydı, insanlar hataya sevk edilebilirlerdi.

Bu yüzden Kilise içinde bir ayrılık olsaydı ve Katolikler gibi kendilerini Kutsal Yazılar'a dayandıran Ariusçular gibiler kerametler gösterseydi de Katolikler göstermeseydi, insanlar hataya sevk edilmiş olurlardı.

Çünkü bir insana, Tanrı'nın gizlerini açıklayan bir insana, onun şahsi otoritesine bakılarak inanılması gerekmez ve bu yüzden de dinsizler ondan şüphe ederler. Hal böyleyken, bir adam Tanrı'yla arasındaki bağa istinaden, ölüleri diriltiyor, geleceği haber veriyor, denizleri ayırıyor, hastaları tedavi ediyorsa, onun önünde boyun eğmeyecek dinsiz olamaz, Firavun'un ve Ferisilerin inanmazlığı doğaüstü bir inatçılığın sonucudur.

Öyleyse mucizeleri ve şüpheden uzak olan öğretiyi bir bütün olarak gördüğümüzde herhangi bir sorun yoktur. Ama mucizeleri görüp de aynı anda şüpheli bir öğretiyle karşılaşıyorsak, o durumda hangisinin daha kesin olduğuna bakılmalıdır. İsa Mesih bu açıdan şüpheliydi.

Baryeşu kör oldu.⁵⁹ Tanrı'nın gücü düşmanlarının gücüne galip gelir.

Şeytan çıkaran Yahudiler onlara güç yetiremeyince şeytanlar şöyle der: "İsa'yı ve Pavlus'u bilirim, fakat siz kimsiniz?"⁶⁰

Mucizeler öğreti içindir, öğreti mucizeler için değil.

⁵⁹ Elçilerin İşleri, 13:11.

⁶⁰ agb., 19:13-16.

Mucizeler gerçekse herhangi bir doktrine ikna olunabilir mi? Hayır, çünkü böyle bir şey vuku bulmayacaktır.

*Eğer bir melek.*⁶¹

Kural.

Öğretiyi mucizelerle değerlendirmek gerekir, mucizeleri de öğretiyile.

Bütün bunlar doğrudur ve bunda bir çelişki yoktur.

Çünkü zamanları ayırt etmek lazımdır.

Genel kurallara ne kadar da hakimsiniz siz öyle, böylece ihtilafı önlediğinizi sanıyorsunuz ve her şeyi kullanışsız kılıyorsunuz! Buna engel olunacaktır Peder,⁶² hakikat birdir ve muhkemdir.

Tanrı'nın insanlara borcudur: Batıl öğretisini saklayan, hakmış gibi gösteren ve böylece sadece Tanrı'ya ve Kilise'ye uyduğunu söyleyen kişinin bu kurnazca ve yanlış öğretisini hissettirmeden aşlamak amacıyla keramet göstermesi mümkün değildir. Böyle bir şey olamaz.

Hele kalpleri bilen Tanrı'nın böyle bir insan lehine keramete izin vermesi asla mümkün değildir.

844

Dinin üç işareti: süreklilik, doğru yaşam, mucizeler.

Cizvitler olasılık öğretileriyle sürekliliği ortadan kaldırıyorlar, ahlâk öğretileriyle de doğru yaşamı, mucizeleri ise ya hakikatini ya da önemini mahvederek ortadan kaldırıyorlar.

⁶¹ *Si angelus.* Galatyalılar, 1:8.

⁶² Pascal'ın burada hitap ettiği kişi, XIV. Louis'nin günah çıkardığı, Janse-nizm karşıtı Cizvit peder François Annat'tır.

Onlara inanacak olursak, Kilise'nin ne süreklilikle ne doğrulukla ne de mucizelerle ilgisi kalır.

Zındıklar ya mucizeleri ya da mucizelerin önemini inkâr ederler. Cizvitler de öyle. Fakat onları inkâr etmek için samimiyeti yitirmiş olmak, önemlerini inkâr etmek için de sağduyuyu yitirmiş olmak gerekir.

Kimse gördüğünü iddia ettiği [sahte] mucizeler için kendini feda edip şehit düşmemiştir. Türklerin geleneksel inanışlarına gelince, belki o durumda insanın çılgınlığı şehitliğe kadar gider, fakat gördükleri yüzünden değil.

844bis

Molina.⁶³
Yenilik.

845

Zındıklar asla sahip olmadıkları bu üç işarete daima saldırmışlardır.

846

*İlk itiraz: Göğün meleği.*⁶⁴ Hakikati mucizelerle değil, mucizeyi hakikatle değerlendirmek gerekir. Öyleyse mucizeler faydasızdır.

63 Luis de Molina (1536-1600), özgür irade üzerine *De Concordia* (1588) isimli eseri kaleme almış Cizvit yazar.

64 Galatyalılar, 1:8. Bkz. Fragmanlar S419/L830.

Oysa bir faydaya hizmet ederler ve hakikate karşı çıkmamak gerekir. Öyleyse Peder Lingedes'in, "Tanrı bir mucizenin hataya sevk etmesine izin vermez," demesi...

Aynı Kilise içinde ihtilaf çıkarsa, mucize tayin edici olur. İkinci itiraz.

Ama Deccal alametler gösterecek.⁶⁵

Firavun'un büyücüleri kimi hataya sürüklememişti ki.

Dolayısıyla Deccal'le ilgili olarak, İsa Mesih'e şunu söyleyemeyiz: "Beni hataya sevk ettin." Çünkü Deccal bu alametleri İsa Mesih'e karşı sergileyecektir ve bu yüzden hataya sevk edemezler.

Tanrı sahte mucizelere ya izin vermeyecektir ya da onlardan daha büyüklerini gösterecektir.

[İsa Mesih dünyanın başından beri vardır, bu tek başına Deccal'in bütün mucizelerinden daha güçlüdür.]

Aynı Kilise içinde kerametler hatalı tarafta görünmeye başlarsa, insanlar hataya sevk olunabilir.

Kilise'deki ayrılık görünürdür, kerametler de görünürdür, fakat ayrılığın hataya işareti kerametlerin hakikate işaretinden güçlüdür. Dolayısıyla keramet hataya sevk etmez.

Fakat ayrılık haricinde hata, keramet kadar görünür değildir, dolayısıyla burada kerametler hataya sevk edebilir.

*Nerede senin Tanrı'n?*⁶⁶

Mucizeler gösteriyor onu ve bu mucizeler bir aydınlanmadır.

65 II. Selanikliler, 2:9. Bkz. Fragmanlar S432/L851.

66 *Ubi est deus tuus.* Mezmurlar, 42:3.

847

Noel günü akşam ayinleri için ilahilerden biri: *Karanlıkta ışık doğar doğrular için.*⁶⁷

848

Kendini saklarken bile, bizi kurtaracak şekilde bilgilendiren Tanrı'nın merhameti bu kadar büyük ise, kendini açık ettiğinde ışığımız kimbilir ne büyük olacaktır?

849

–*dir ve –değildir,*⁶⁸ eylemde bu denli ayrılmaz iken, mucizelerde olduğu gibi imanda da kabul edilecek midir?

Aziz Xaverius kerametler gösterdiğinde.

[Aziz Hilarius: Bizi mucizelerden bahsetmek zorunda bırakan zavallılar!]

Adaletsiz yargıçlar, anlık olaylara göre yasa yapmayın. Çoktan tesis olunmuş, kendi tesis ettiğiniz yasalara göre hüküm verin: *Adil olmayan yasalar çıkaranların vay haline.*⁶⁹

Sürekli mucizeler, yanlış.

Düşmanlarınızı zayıflatmak adına bütün Kilise'yi zayıflatıyorsunuz.

“Kurtuluşumuz Tanrı'nın elindedir,” diyorlarsa, zındıktırlar.

Papa'ya tabi olduklarını söylüyorlarsa, bu riyakârlıktır.

Bütün sözleşmelere imza atmaya hazır olduklarını söylüyorlarsa, bu yeterli değildir.

“Bir elma uğruna öldürmemeliyiz,” diyorlarsa, Katoliklerin ahlâkına saldırıyorlar demektir.

⁶⁷ *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Mezmurlar, 112:4.

⁶⁸ *Est et non est.*

⁶⁹ *Væ qui conditis leges iniquas.* Yeşaya, 10:1.

Aralarında kerametler gerçekleşiyorsa bu kutsiyetin işareti değildir, tersine, zındıklığa alamettir.

Kilise'nin varlığını sürdürme tarzında hakikate muhalefet edilmemiştir; edildiğinde ise söz Papa'nın olmuştur, Papa yoksa Kilise'nin.

850

Beş önerme telkin edildi, fakat hiç mucize gerçekleşmedi. Çünkü hakikate saldırılmamıştır. Ama Sorbonne ve Papalık fetvaları...

Tanrı'yı bütün kalpleriyle sevenlerin, bu denli aşikar olan Kilise'yi tanımaması mümkün değildir.

Tanrı'yı sevmeyenlerin Kilise'den emin olmaları mümkün değildir.

Mucizeler öyle büyük bir güce sahiptir ki, bunların kendi aleyhinde düşünülmemesi için, Tanrı'nın insanları uyarması gerekmiştir, nitekim bir Tanrı'nın var olduğu aşikârdır.

Aksi takdirde mucizeler insanların başına bela olabilirdi.

Ve bu yüzden TESNİYE, 13 gibi pasajlar, mucizelerin otoritesine karşı olmak bir yana, onların gücünü en iyi şekilde anlatır.

Deccal için de aynısı geçerlidir. *Elinden gelse seçilmişleri bile baştan çıkarır...*⁷⁰

851

Doğuştan körün hikâyesi.⁷¹

⁷⁰ Matta, 24:24.

⁷¹ Yuhanna, 9.

Aziz Pavlus ne söylüyor? Durmadan kehanetlerin bugünle bağlantısından mı bahsediyor? Hayır, gösterdiği kerametten söz ediyor.

İsa Mesih ne söylüyor? Durmadan kehanetlerin bugünle bağlantısından mı bahsediyor? Hayır, onun ölümü kehanetleri tamamına erdirmemiştir. O, *yapmamış olsaydım*,⁷² der, yaptığım işlere iman edin.⁷³

Tümüyle doğaüstü olan dinimizin, biri görünür, diğeri görünmez olan iki doğaüstü temeli.

İnayetle birlikte mucizeler, inayetsiz mucizeler.

Kilise'nin mecazı olduğu için muhabbetle ve sadece bir mecaz olduğu için de nefretle muamele edilmiş Sinagog, yıkmaya yüz tutmuşken ayağa kaldırıldı; mecaz olarak da aynı şekilde.

Mucizeler Tanrı'nın cisimler üzerindeki gücü yoluyla, kalpler üzerindeki gücünü ispatlar.

Kilise zındıkların hiçbir kerametini asla tasdik etmemiştir.

Mucizeler, dinin dayanağı. Yahudileri ayırt etti, Hristiyanları, azizleri, masumları, gerçekten iman edenleri ayırt etti.

Ayrılıkçılar arasında ortaya çıkan bir keramet o kadar da korkulacak bir şey değildir. Çünkü kerametten daha açık olan ayrılıkçılık onların hatalarına ışık tutar. Ama ayrılıkçılık yoksa ve hata, üzerinde tartışılan bir hataysa, o zaman keramet tayin edicidir.

⁷² *Si non fecissem.* agb., 15:24.

⁷³ agb., 10:38.

*Hiçbir insanın yapmadığını yapmamış olsaydım.*⁷⁴

Bizi mucizelerden söz etmek zorunda bırakan zavallılar.

İbrahim, Gideon.

İmanı mucizelerle tasdik etmek.

Yudith: Tanrı son zulümler sırasında nihayet konuşur.

Yüreklerdeki Tanrı sevgisinin soğuması, Kilise'yi gerçek müminlerden neredeyse yoksun bırakma raddesine gelirse, kerametler kalpleri ateşleyecektir. Bunlar inayetin son etkilerinden biridir.

Cizvitler arasında keramet gerçekleşirse!

Bir mucize, önünde gerçekleştiği kişilerin beklentilerini boşa çıkartırsa ve bu kişilerin iman durumu ile mucize araçları arasında bir nispetsizlik varsa, bu durumda mucize onları değiştirmeye sevk etmelidir, ancak vs. Aksi halde, Komünyon ölü bir adamı dirilttiğine göre, bir insanın Katolik kalmak yerine Calvinist olması gerektiğini söylemenin de geçerli sebepleri ortaya çıkardı. Fakat keramet beklentileri doruğa çıkardığında ve Tanrı'nın bir ilacı kutsamasını uman kişiler ilaçsız iyileştiklerini gördüklerinde...

Dinsizler.

Tanrı tarafından daha büyük bir alamet olmadan, şeytan tarafından bir alamet gelmez, en azından Tanrı onun olacağını önceden bildirmiş olur.

⁷⁴ *Si non fecissem quæ alius non fecit.* agb., 15:24.

852

Tanrı'nın açıkça koruduklarına haksız yere zulmedenler, aşırılıklarınızdan ötürü sizi ayıplayanlar, "zındık gibi konuşuyorlardır."

İsa Mesih'in inayetinin aramızda fark gözettiğini söylüyorlarsa zındıktırlar.

Kerametler görülüyorsa, "zındıklıklarının alametidir."

HEZEKİEL.

"Bu konuşan, Tanrı'nın milleti," diyorlar.

"Kilise'ye inanın," denir ama, "Mucizelere inanın," denmez. Çünkü ikincisi doğalken birincisi doğal değildir. Birinin kurallara ihtiyacı vardır, diğerinin yoktur.

Sinagog mecazdı ve bu yüzden yok olmamıştır; ama aynı zamanda sadece bir mecazdı ve bu yüzden yok olmuştur. Hakikati barındıran bir mecazdı ve bu yüzden hakikati barındıramaz oluncaya kadar baki kaldı.

Saygıdeğer Peder, bütün bunlar mecaz olarak vuku bulmuştur.⁷⁵ Diğer dinler zayi olmuştur, fakat bizimki zayi olmayacaktır.

Mucizeler sandığınızdan çok daha önemlidir. Dinin temeline harç oldular ve Deccal gelinceye, son vaki oluncaya kadar Kilise'nin devamını sağlayacaklardır.

İki şahit.

Eski ve Yeni Ahit'teki mucizeler, mecazlarla bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. Kurtuluş ya da gereksiz bir şey dir bu, Kutsal Yazılar'a boyun eğmek gerekmediği sürece: sakramentlerdeki mecaz.

75 I. Korintliler, 10:11.

853

[İlahi hükümleri salim kafayla değerlendirmeliyiz. Malta Adası'nda Aziz Pavlus.] ⁷⁶

855⁷⁷

Mucizelere inanıldığını varsayıyorum: Ya dostlarınızın hayrına ya da düşmanlarınıza karşı dini yozlaştırıyorsunuz. Keyfiniz nasıl istiyorsa öyle yorumluyorsunuz.

856

Mucize hakkında.

Mademki Tanrı hiçbir aileyi bu denli mutlu etmemiştir, aynı şekilde, umalım ki hiçbir aileyi bu denli müteşekkir bulamayacak olsun.⁷⁸

⁷⁶ Elçilerin İşleri, 28:1-10.

⁷⁷ 854 numaralı fragman daha sonrasında Burschvicg tarafından edisyondan çıkarılmıştır.

⁷⁸ Kuzeni Marguerite Périer'nin kızının 24 Mart 1656'daki bir dini ayin sırasında, devasız bir göz hastalığından mucizevi şekilde kurtulmasının, Pascal'ın bu eseri yazma konusundaki en önemli saiklerinden biri olduğu nakledilir. Kaynak: *God Owes Us Nothing*, Leszek Kolakowski, The University of Chicago Press, 1995, s. 228.

XIV. Fasil

857

Açıklık, kapalılık.

Hakikate dair görülür işaretler olmasaydı fazla kapalılık, fazla karanlık olurdu. Hakikatin daima, bir Kilise ve somut bir cemaat gibi görünen bir yerde barınması muhteşem işaretlerden biridir. Bu Kilise içinde tek bir kanaat olsaydı çok fazla açıklık olurdu. Ama hakikatin ne olduğunu bilmeye gelince, Kilise’de daima var olmuş olana bakmak yeterlidir, çünkü hakikat hep oradaydı ve batıl hiçbir şey orada sürekli var olamamıştır.

858

Kilise’nin tarihi, dosdoğru hakikatin tarihi olarak adlandırılmalıdır.

859

Batmayacağından eminsek fırtınanın dövdüğü bir gemide bulunmak hoşumuza gider; Kilise’yi hedef alan zulümler de aynı yapıdadır.

860

Onca dindarlık alameti taşımalarına rağmen yine de zulme uğruyorlar, ki bu, dindarlığın en açık alametidir.

861

Tanrı'dan başka dayanağı olmadığında Kilise artık mü-kemmel bir durumdadır.

862

Kilise tezat hatalarla daima mücadele etti. Ama belki hiçbir zaman bugün olduğu gibi değil. Ve hataların çokluğundan daha büyük zarar görmesine karşın, Kilise'nin avantajına olan bir şey var: Bu hatalar birbirlerini yok ediyor.

Kilise iki taraftan da şikâyetçi, ama bölünmeden ötürü en çok da Kalvinistlerden.

İki zıt taraftaki insanların çoğunun hatalı olduğu kesin. Gözlerini açmak gerekiyor.

İman görünürde tezat olan pek çok hakikati ihtiva eder. *Ağlamanın zamanı, gülmenin zamanı*¹ vs. *Cevap ver, cevap verme*² vs.

Bütün bunların kaynağı, iki doğanın İsa Mesih'teki birliğidir. Ve aynı zamanda iki dünyanın (yeni bir göğün ve yeni bir yerin yaratılışı; yeni hayat, yeni ölüm. Her şey çift hale gelir ve isimler aynı kalır). Ve son olarak doğrudan duran iki insanın. (Çünkü bunlar iki dünyadırlar, her biri İsa Mesih'in

1 Vaiz, 3:4

2 *Responde ne respondeas*. Süleyman'ın Özdeyişleri, 26:4,5.

bir parçası ve suretidir. Ve aynı şekilde, bütün isimler yakışır onlara: doğrular, günahkârlar; ölü, canlı; diri, ölü; seçilmiş, sürülmüş vs.)

Kimi imana kimi ahlâka dair öyle çok hakikat vardır ki birbiriyle uyuşmaz görünürler, ama buna rağmen hep birlikte mükemmel bir düzen içinde sürüp giderler.

Zındıkların pek çoğunun kaynağı, bu hakikatlerden bazılarının reddedilmesidir. Ve zındıkların bize itirazlarının kaynağı da bizim hakikatlerimizden bazılarını bilmemeleridir.

Ve genelde olan şudur: Zıt iki hakikatin bağlantısını kavrayamayarak ve birini kabul etmenin diğerini dışarıda bırakmayı gerektirdiğini sanarak, bir hakikate bağlanırken diğerini reddederler ve bizim de bunun tersini yaptığımızı düşünürler. Oysa bu dışarıda bırakma, zındıklıklarına sebeptir ve diğer hakikati de kabul ettiğimizi bilmemeleri itirazlarına sebeptir.

İlk örnek: İsa Mesih Tanrı'dır ve insandır. Ariusçular uzlaşmaz olduğuna inandıkları bu iki şeyi bağdaştıramadıklarından, İsa Mesih'in insan olduğunu söylerler ve bu bakımdan Katolik'tirler. Fakat onun Tanrı olduğunu inkâr ederler, bu bakımdan zındıktırlar. Bir de onlara göre, biz İsa'nın insanlığını yok sayıyoruz, ki bu bakımdan cahildirler.

İkinci örnek: Komünyon ayini söz konusu olduğunda biz ekmeğin cevherinin değişerek efendimiz İsa Mesih'in bedenine dönüştüğüne inanırız, Mesih onda gerçek anlamda mevcuttur. Bu hakikatlerden bir tanesidir. Diğer ise, bu ayinin aynı zamanda hem çarmıhın hem İsa'nın ihtişamının bir mecazı ve her ikisinin de bir hatırlatması oluşudur. İşte tezat gibi görünen iki hakikati birden barındıran Katolik inancıdır bu.

Günümüz zındıkları bu ayinin hem İsa Mesih'in varlığını hem mecazını ihtiva ettiğini ve hem bir sunu hem de

bir sununun hatırlanması olduğunu kavrayamadıklarından, bunlardan birini reddetmeden diğerinin kabul edilemeyeceğine inanırlar.

Üzerinde durdukları tek şey bu ayının mecazi olmasıdır ki bu açıdan zındık değildirler. Bu hakikati dışarıda bıraktığımızı zannederler, bu yüzden de Kilise Babalarının yazılarında bu gerçeği ileri süren bölümleri kullanarak, bize bir sürü itirazla gelirler. Son olarak, İsa Mesih'in ayindeki mevcudiyetini inkâr ederler ve bu bakımdan zındıktırlar.

Üçüncü örnek: endüljanslar.

Bu yüzden zındıklıkları engellemenin en kestirme yolu tüm hakikati öğretmektir. Zındıklıkları çürütmenin en emin yolu da bütün hakikatleri beyan etmektir.

Zındıklar buna ne diyecekler?

Bir kanaatin Kilise Babalarından birine ait olup olmadığını bilmek için...

863

Ayrı bir hakikat peşinde koştukça her biri daha çok yoldan sapıyor. Kabahatleri, hatalı bir yolu takip etmek değil, bir başka hakikati takip etmemek.

864

Bu devirde hakikat o kadar örtülmüş ve yalan o kadar yerleşmiş durumdadır ki, hakikati sevmeden onu tanımak artık mümkün değil.

865

Ne zaman iki tezatı bir arada savunmak durumunda kal-sak, birini ihmal etmekle itham ediliriz. Cizvitler ve Janse-nistler bunu gizlemekle yanlış yapmışlardır. Fakat en çok da Jansenistler hatalıdır, çünkü Cizvitler ikisini birden savun-makta daha başarılı oldular.

866

İki tür insan vardır ki, çalışma günlerini tatil günleriyle, Hristiyanları rahiplerle, bütün günahları bir tutar, her şeyi aynı kefeye koyarlar. Ve bu sebeple bazıları, rahipler için kötü olan şeylerin, bütün Hristiyanlar için de kötü olduğu sonucuna varırken başkaları da Hristiyanlar için kötü olan şeylerin, rahipler için caiz olduğu sonucuna varırlar.

867

Kadim Kilise yanıldıysa Kilise batmış demektir. Bugün Kilise yanılıyorsa aynı şey geçerli değildir, çünkü Kadim Kilise, geleneğin en yüksek ilkesine daima sahiptir. Böylece Kadim Kilise'ye bu tabiiyet ve riayet üstün gelir ve her hatayı düzeltir. Ama Kadim Kilise, gelecekteki Kilise'yi temel kabul etmiyor ve dikkate almıyordu, bizim Kadim Kilise'yle ilişki-miz için aynısı geçerli değildir.

868

Kilise'de bir zamanlar olup bitenler ile onun günümüz-deki halini kıyaslamak bizde gevşeklğe yol açıyor: Aziz

Athanasius'u, Azize Theresa'yı ve diğerlerini ihtişamla taçlanmış kişiler olarak görüyoruz ve eskiden yaşamış tanrısal kişilikler sayıyoruz. Onca zaman geçtikten sonra, şimdi gördüğümüz resim net olduğu için bize böyle görünüyor. Fakat vaktiyle, zulme uğradığı sırada o büyük aziz, kendisine Athanasius denen bir adamdı; Azize Theresa'ya ise çılgın kadın deniyordu. "İlyas bizim gibi bir insandı ve aynı ihtiraslardan mustarıptı," diyor Aziz Petrus³ ve bunu, Hristiyanları yanlış bir fikirden arındırmak için, azizleri insanlık durumunun ötesinde kişiler sayarak sundukları örnekten yüz çevirmemiz için söylemiştir. "Onlar azizdi," diyoruz, "bizim gibi değillerdi." O devirde gerçekte ne olmuştu? Aziz Athanasius, Athanasius adında, pek çok suçla itham edilmiş, falanca konsül tarafından filanca suçtan mahkûm edilmiş bir adamdı. Bütün piskoposlar ve nihayet Papa kararı onadı. Karara karşı çıkanlara ne dediler? Barışı bozduklarını, fitne çıkardıklarını vs. söylediler.

Gayret, ışıık.

Dört çeşit insan: ilimsiz gayret, gayretsiz ilim, ne gayret ne ilim, hem gayret hem ilim.

İlk üçü onu mahkûm etti, sonuncular onu beraat ettirdi ve Kilise'den aforoz edildi, ama böylece Kilise'yi kurtarmış oldular.

869

Aziz Augustinus bugün dünyaya gelse ve bugün kendisini savunanlar kadar az bir otoriteye sahip olsa, hiçbir şey başaramazdı. Tanrı onu otoriteyle ve daha erken bir tarihte göndererek Kilise'sine iyilik yapmıştır.

3 Yakup, 5:17.

870

Tanrı Kilise olmadan bağışlamak istemedi: Tanrı suç konusunda rolü olan Kilise'nin bağışlama konusunda da bir rolü olsun ister. Tıpkı kralların meclislerine yaptığı gibi, Tanrı da Kilise'ye bu gücü atfeder. Fakat Kilise, eğer Tanrı olmadan bağlar ve çözerse artık Kilise olmaktan çıkar. Tıpkı meclisler için geçerli olduğu gibi, nitekim kral bir kişiyi bağışlasa da bu meclis tarafından tasdik edilmelidir ve eğer meclis kralın izni olmadan tasdik ederse veya kralın emrine rağmen tasdiki reddederse, o artık kralın meclisi olmaz, isyankâr bir kurum olur.

871

Kilise, Papa.

Birlik/Çokluk: Kilise'yi bir birlik olarak düşünürsek, Kilise'nin başı olan Papa bir bütüne benzer; Kilise'yi çokluk olarak düşünürsek Papa onun sadece bir parçasıdır. Kilise Babaları Kilise'yi kâh birlik kâh çokluk olarak düşünürler. Ve Papa'dan farklı şekillerde bahsederler.

Aziz Cyprianus, *Tanrı'nın rahibi*.⁴

Ancak bu iki hakikatten birini yerleştirirken diğerini dışlamamışlardır.

Birliğe erişmemiş çokluk karmaşadır. Çokluğa bağlı olmayan birlik ise despotluktur.

Neredeyse sadece Fransa'da konsülün, Papa'nın üzerinde olduğunu söylemeye izin vardır.

872

Papa baştır. Başka kim, herkes tarafından tanınmakta, herkes tarafından bilinmektedir ve efendilik dalını elinde bu-

4 *Sacerdos dei.*

lundurduğu için tüm vücuda nüfuz etme gücü başka kimde vardır?

Bu gücün bozulup istibdada dönüşmesi kolaydı. Bu yüzden İsa Mesih onlara şunu emretti: *Ama siz böyle olmayacaksınız.*⁵

873

Papa kendisine biat etmemiş âlimlerden korkar ve nefret eder.

874

Papalık'ı, Kilise Babalarının birkaç sözüyle (Yunanların bir konsilde söylediği gibi, "Önemli Kaideler"le) değil, Kilise'nin işleriyle, hem babalarla hem de kanonlarla birlikte değerlendirmek gerekir.

Birlik ve çokluk, *iki ya da üç, oradayım.*⁶ Birlik ve çokluktan birini dışlamak (Papacıların çokluğu, Huguenotların birliği dışlamaları gibi) hatadır.

875

Işığını Tanrı'dan ve gelenekten aldı diye Papa itibar kaybedebilir mi? Ve onu kutsal birlikten ayırmak itibarını zedelemek değil midir?

⁵ *Vos autem non sic.* Luka, 22:26.

⁶ *Duo aut tres in unum.* Matta, 18:20.

876

Tanrı Kilise'nin olağan idaresi dâhilinde mucize göstermez. Hatasızlık tek bir kişide olsa, bu tuhaf bir mucize olurdu. Fakat bunun çoğunlukta yatması doğal görünür, çünkü Tanrı'nın idaresi diğer bütün işlerinde olduğu gibi doğanın örtüsü altında gizlidir.

877

Kralların elinde imparatorlukları var, ama papalar kendilerinininkine sahip olamazlar.

878

*Yasa ne kadar katrysa, adaletsizlik de o kadar büyük olur.*⁷

Çoğunluğun oyu en iyi yoldur, çünkü göze çarpan bir şeydir ve kendine itaat ettirme gücüne sahiptir. Ancak buna rağmen, ehil olmayanların kanısıdır.

Eğer yapılabilecek bir şey olsaydı gücü adaletin eline teslim ederdik. Fakat ele avuca gelen bir nitelik olmayan güç, kontrol edilmeye elverişli olmadığından, adalet ise istediğimiz gibi kullanabileceğimiz manevi bir nitelik olduğundan, adaleti gücün ellerine teslim ederiz. Ve itaat etmek zorunda olduğumuz şeye de adildir deriz.

Kılıç hakkı buradan kaynaklanır, çünkü kılıç gerçek bir hak bahşeder.

Aksi halde, bir tarafta şiddeti, karşı tarafta da adaleti bulmamız gerekirdi.

⁷ *Summum jus, summa injuria.* Terentius, *Heauton Timorumenus*, IV, 5. 47; Cicero, *De officiis*, I., 10.

On ikinci taşra mektubunun sonu.

Sözde adaletini güce karşı kullanan Fronde'un⁸ adaletsizliği de buradan kaynaklanır.

Kilise için aynısı geçerli değildir, çünkü orada şiddetsiz, gerçek adalet vardır.

879

Adaletsizlik.

İlmî içtihat, yasa koyan için değil, yasanın muhatapları içindir. Halka bunu söylemek tehlikelidir. Fakat halk size⁹ inıyor; bunun onlara bir zararı dokunmaz ve bu size hizmet edebilir. Dolayısıyla bunun bildirilmesi gerekir. *Benim koyunlarımı besle, kendininkileri değil.*¹⁰ Bana otlak borçlusunuz.

880

Kesinlikten hoşlanırsız, Papa'nın itikat konularında, kelli-felli âlimlerin ahlâk konusunda yanılmaz olmalarını isteriz, ki emniyet edebilelim.

881

Kilise öğretir, Tanrı ilhamını verir ve her ikisi de hatasızdır. Kilise'nin icraatı sadece ya inayete ya lanete hazırlıktır. Kilise'nin yaptıkları ilham için değil, ama mahkûm etmek için yeterlidir.

8 1648-1653 arasında Fransa'da gerçekleşmiş iç savaşların adıdır.

9 Papa kastediliyor.

10 *Pasce oves meas, non tuas* [Benim koyunlarımı besle, seninkileri değil] Yuhanna, 21:17'ye göndermedir. İsa'nın Kilise'nin kurulmasını bu sözlerle istediğine inanılır.

882

Cizvitler Papa'yı her hazırlıksız yakaladıklarında, Hristiyanlık yalana bulaşacaktır.

Papa'yı hazırlıksız yakalamak kolaydır, çünkü görevleri ağır ve Cizvitlere gereğinden çok güveniyor. Ve Cizvitler de karalamalar yüzünden Papa'yı hazırlıksız yakalamakta pek zorluk çekmezler.

883

Beni dinin temelinden söz etmek zorunda bırakan zavallı insanlar.

884

Tövbe etmeden arınan günahkârlar, iyilik sevgisi olmadan haklı ilan edilen doğrular, İsa Mesih'in inayetine sahip olmayan bütün Hristiyanlar, insanların iradesi üzerinde gücü olmayan bir Tanrı, muammasız kader, kesinliği olmayan bir kurtarılışı!

884bis

Pişmanlığı olmayan günahkârlar, iyiliksever olmayan adiller, insanların iradesi üzerinde gücü olmayan bir Tanrı, muammasız bir kader.

885

Yarovam döneminde olduğu gibi,¹¹ her isteyen rahip olarak atanıyor.

Ne fecidir ki günümüz Kilise'sinin disiplini, düzeltmeye çalışmak suç sayılacak denli mükemmel kabul ediliyor. Eskiden kusursuz bir mükemmellikteydi, ama yine de günah sayılmadan değiştirilebiliyordu. Gelgelelim, bugünkü haliyle onu değiştirmeyi gönlümüzden bile geçiremiyoruz.

Neredeyse rahipliğe layık insan bulunamamasına varacak kadar ihtiyatlı bir rahip atama geleneğinin değişmesine izin verilmiştir verilmesine, ama şimdi de, bunca liyakatsizin ortaya çıkmasına sebep olan bir gelenekten şikâyet etmeye izin yok.

886

Zındıklar.

HEZEKİEL.

Paganların hepsi İsrail hakkında kötü konuştu, peygamber de öyle. Fakat İsrailîlilerin ona, “Paganlar gibi konuşuyorsun,” deme hakları yoktur, çünkü paganların onun gibi konuşması onun en büyük gücüdür.

887

Jansenistler âdetlerin reformu konusunda zındıklara benziyor, fakat siz yaptığınız kötülükler konusunda benziyorsunuz.

¹¹ I. Krallar, 12:31.

888

Bütün bunların gerçekleşmesi gerektiğini bilmiyorsan kehanetlerden de habersizsin demektir: Prensler, peygamberler, Papa ve hatta rahipler ve yine de Kilise baki kalmalıdır.

Tanrı'nın inayetiyle buraya varamadık. Şu ruhbanlara yazık! Fakat biz, Tanrı'nın merhametiyle o insanlar arasında yer almayacağımızı umuyoruz.

I. PETRUS, 2. Geçmişteki sahte peygamberler, müstakbel sahte peygamberlerin sureti.

889

Bir yanda, kimi gevşek din adamlarının ve hiyerarşinin bir parçası olmayan bazı yozlaşmış kazuistlerin bu yozlaşmanın içine iyice gömüldükleri doğruysa, diğer yanda Kutsal Kelam'ın gerçek koruyucuları olan Kilise'nin gerçek pastörlerinin, kelamı, onu yok etmeye çalışanların girişimlerine karşı değişmeden muhafaza ettikleri de kesindir.

Ve bu sebeple, iman edenlerin, kendi pastörlerinin sunduğu sağlam doktrin yerine, sadece kazuistler tarafından teklif edilen bu tür bir gevşekliğe uymak için hiçbir mazeretleri yoktur. Ayrıca, dinsiz ve zındıkların da bu fesadı, Tanrı'nın inayetinin Kilise'siyle ilgili bir kusuruna delilmiş gibi sunması da temelsizdir. Çünkü Kilise olması gerektiği gibi hiyerarşik bir bünye teşkil etmektedir ve bugünkü koşullarda Tanrı'nın Kilise'yi yozlaşmaya terk ettiği sonucuna varmak bir yana, tersine Tanrı'nın bizi yozlaşmaktan açıkça koruduğu hiçbir vakit bu denli aşikâr olmamıştır.

Nitekim bu insanlar arasında, olağanüstü bir istidatla dünya hayatından el etek çeken ve sıradan Hristiyanlardan daha mükemmel bir hayat sürmek için güya dindar bir tavır takınan bazıları, sıradan Hristiyanları dehşete sürükleyen bir

dalalet içine düşmüş ve bizim için, Yahudiler arasındaki sahte peygamberlerin konumuna gelmişse, bu ancak, gerçekten de esef duyulması gereken kişisel ve özel bir felaketten ibarettir. Fakat buradan kalkarak, Tanrı'nın Kilise'ye gösterdiği ihtimamla ilgili bir sonuca varılamaz, çünkü bütün bunlar gayet açık bir şekilde önceden haber verilmiş ve bu ayartmaların bu tür insanlardan çıkacağı o kadar uzun zaman önce açıklanmıştır ki, bu konuda bilgi sahibi olanlarımız bunda Tanrı'nın bize karşı unutkanlığından ziyade ihtimamının bir delilini görürler.

890

Tertullianus: "Kilise asla reform görmeyecektir."¹²

891

Cizvitlerin doktrininden nemalanan zındıklara şunu bildirmeliyiz ki, bu Kilise'nin doktrini değildir ve farklılıklarımız bizi mihrapta ayrı düşürmez.

892

Ayrışarak mahkûm etseydik, haklı olabilirdiniz. Çeşitlilik olmadan tekbiçimlilik başkalarına faydasızdır, tekbiçimlilik olmadan çeşitlilik bizim için yıkıcıdır. Birinin zararı içeriye, diğerininki dışarıyadır.

¹² *Nunquam Ecclesia reformabitur.*

893

Hakikati göstererek ona inanılmasını sağlarız, fakat yöneticilerin haksızlığını göstererek onları düzeltmiş olmayız; hatayı göstererek vicdanımızı koruruz, fakat haksızlığı göstererek cebimizi korumuş olmayız.

894

Les Provinciales.

Kilise'yi sevenler geleneklerin yozlaşmasından şikâyet ederler, fakat hiç değilse yasalar hâlâ ayaktadır. Fakat bazıları var ki yasaları yozlaştırıyorlar. Bu durumda model bozulur.

895

Kötülük hiçbir zaman adalet duygusuyla yapıldığı zamanki kadar eksiksiz biçimde ve sevinçle yapılamaz.

896

Kilise aforoz, zındıklık vb. kelimeleri boşuna kurumsallaştırdı, hepsi de kendisine karşı kullanılıyor.

897

*Kul efendisinin ne yaptığını bilmez,*¹³ çünkü efendi ona sadece yapacağı şeyi söylemiştir, amacı değil. Bu yüzdendir

¹³ Yuhanna, 15:15.

ki kul efendisine kölece ram olmuştur ve çoğu zaman amaca karşı günah işler. Gelgelelim, İsa Mesih bize amacı bildirmiştir. Ve siz bu amacı boşa çıkarıyorsunuz.

898

Süreklilikten yoksunlar ama buna rağmen evrenselliğin peşindeler. Ve bunun için tüm Kilise'yi yozlaştırdılar ki kendileri aziz olabilsinler.

899

Kutsal Yazılar'daki bölümleri istismar edenlere ve kendi kusurlarını hoş gösterecek olan kısımları bulmakla gururlananlara karşı.

Akşam duasında, Paskalya'dan önceki ikinci pazarda okunan bölümler,¹⁴ kral için dua.

Şu sözlerin açıklanması: "Benden yana olmayan bana karşıdır." Ve diğerleri: "Size karşı olmayan sizden yanadır."¹⁵ Ve, "Ne karşıyım ne yanayım," diyen birine cevap vermeliyiz...

900

Her kim ki Kutsal Yazılar'ı, ondan almadığı bir manayla yorumlamaya kalkarsa, Kutsal Yazılar'ın düşmanıdır. Aziz Agustinus.¹⁶

14 Bkz. Matta İncili'nin 26. ve 27. bölümleri.

15 Bkz. Matta 12:30 ve Markos 9:40.

16 *De doctrina christiana*. III, 28, No: 39.

901

Tanrı inayeti alçakgönüllülere verir.¹⁷ Onlara verdiği alçakgönüllülük değil midir?¹⁸

Kendi halkı onu kabul etmedi.¹⁹ Pek çokları onu kabul etmemiş olsa da, onlar da halkından değil miydi?²⁰

902

Feuillant'ın dediğine göre, gerçekten de bunun o kadar da kesin olmaması gerekir, çünkü ihtilaf kesin olmayışın göstergesidir.

Aziz Athanasius, Aziz Chrysostom.

Ahlâk. İnanmayanlar.

Cizvitler hakikati kuşkulu kılmadılar, dinsizliklerini kuşkusuz hale getirdiler.

Çelişkiler, kötülerı körleştirmek için her daim mevcuttu, çünkü iyilik sevgisine ve hakikate saldıran her şey kötüdür. İşte gerçek ilke budur.

902bis

Feuillantlarla ilgili dedikoduları duyunca onu görmeye gittim, diyor eski bir dost. Dindarlıktan bahisle, bu gruba sempati duyduğumu ve kolayca bir Feuillant olabileceğimi düşünmüş. Ve özellikle de bugünlerde, bidatçılara karşı etkili bir şeyler yazabileceğimi düşünmüş.

17 *Humilibus dat gratiam.* I. Petrus, 5:5.

18 *An ideo non dedit humilitatem?*

19 *Sui eum non receperunt.* Yuhanna, 1:11-12.

20 *Quotquot autem non receperunt, an non erant sui?*

Umumi papaz meclisine bir süredir karşı çıkıyoruz, çünkü Papalık fetvasının imzalanmasından yana tutum benimsedi.

Aynı dost, Tanrı'nın bana ilham vermesini diledi. Söyleyin Peder, imzalamak gerekir mi?

903

Dünyadaki bütün dinler ve hizipler doğal aklı rehber edindiler. Sadece Hristiyanlar kendi kurallarını kendileri dışındaki bir merciden almaya ve İsa Mesih'in, sadıklara iletilmesi için eskilere vasiyet ettiği kuralları öğrenmeye mecburdurlar. Bu mecburiyet bu din adamlarını yoruyor. Onlar da diğer milletler gibi kendi tahayyüllerine göre hareket etme özgürlüğüne sahip olmak istiyorlar. Bir zamanlar peygamberlerin Yahudilere söylediği gibi bizim de onlara şöyle seslenmemiz boşuna olacaktır: "Kilise'nin ortasına gidin, eskilerin yollarını öğrenin ve o yolları takip edin." Onlar da Yahudiler gibi cevap vermişlerdir: "O yolda yürümeyeceğiz, kendi gönlümüzden geçen düşünceleri takip edeceğiz." Ve şöyle dediler: "Biz de diğer milletler gibi olacağız."²¹

904

İstisnayı kural haline getiriyorlar. Eskilerde af tövbeden önce mi geliyordu? Bunu bir istisna mantığıyla yapın. Fakat siz bu istisnadan, istisnası olmayan bir kural yaptınız, böylece artık kuralın istisnai olmasını istemiyorsunuz.

905

Pişmanlık emaresi taşımayan itiraflar ve bağışlanmalar hakkında.

21 I. Krallar, 8:18-20.

Tanrı deruna bakar, Kilise ise haricî işlere göre hüküm verebilir ancak. Tanrı kalpte pişmanlık görür görmez affeder, Kilise pişmanlığı amellerde görünce. Tanrı içi saf bir Kilise yapacak, kendi içindeki katıksız tinsel kutsallık ile yine kendi içindeki kibirlilerin ve Ferisilerin dinsizliklerinin bir arada bulunduğu bir Kilise. Ve böylece Kilise, görünür gelenekleri paganların gelenekleriyle karışacak denli saf olan insanların toplanma yeri haline gelecek. Eğer içlerinden, zehri anlaşılmayacak kadar iyi gizlenmiş riyakârlar çıkacak olursa, bu kişilere tahammül edecek. Çünkü onlar aldatamayacakları Tanrı'nın gözündeki makbul olmasalar da, aldattıkları insanlar için makbuldürler. Ve böylece Kilise onların davranışlarıyla alçalmış olmaz...

906

Çoğunluğa göre en rahatı olan yaşam koşulları, Tanrı rızasına uygun yaşam açısından en güç koşullardır. Bunun aksine, çoğunluğun gözündeki hiçbir şey dindar bir yaşam kadar güç değilken, Tanrı nazarında hiçbir şey bu denli kolay değildir. Büyük bir mevkiye ve büyük bir mülke sahip olmak kadar rahatı yoktur insanların gözündeki. Ancak bu koşullarda, bir kâr elde etmeden ya da düşkünlük geliştirmeden yaşamak kadar zoru yoktur Tanrı'nın gözündeki.

907

Kazuistler kararı yozlaşmış akla, karar tercihini de yozlaşmış iradeye havale ederler; böylece insan doğasında yozlaşmış ne varsa, davranışlarında bir payı olur.

908

Olasılığın kesinlik getirmesi *olası* mıdır?

Vicdani huzur ile vicdani kesinlik arasındaki fark. Sadece hakikat kesinlik getirir. Sadece hakikati samimiyetle aramak huzur getirir.

909

Kazuistlerden oluşan bütün bir topluluk, hata içerisindeki bir vicdanı bile rahatlatamıyor, doğru rehberler seçmek işte bu yüzden önemlidir.

Böylece iki defa suçlu olacaklar, hem izlememeleri gereken yolları izledikleri için hem de dinlememeleri gereken öğretmenleri dinledikleri için.

910

Olayları makul görmemenizin, dünyadan razı olmanızdan başka bir sebebi olabilir mi? Düello hiç moda olmasaydı bile sadece meselenin kendisine bakarak insanların dövüşmesini makul bulacağınıza ve bunun doğru olduğuna mı inandıracaksınız bizi?

911

Kötü insan kalmaması için öldürmeli miyiz? Ama o zaman kötülük bir değil iki olur. “İyilikle üstesinden gel kötülüğün.”²² Aziz Augustinus.

22 *Vince in bono malum.*

912

Evrensel.

Ahlâk ve dil, tikel ama evrensel ilimlerdir.

913

Olasılık.

Herkes öne sürebilir, kimse kaldıramaz.

914

Dünya heveslerinin serpilmesine izin verip, endişelerini dizginliyorlar, oysa tersini yapmaları gerekirdi.

915

*Montalte.*²³

Gevşek görüşler insanların o kadar hoşuna gider ki, onların görüşlerinin hoşla gitmemesi tuhaf kaçır. Bu, her türlü sınırı aştıkları içindir. Üstelik şu da var: Hakikati gören ama ona erişemeyen pek çok insan vardır. Ancak dinin saflığıyla bizim yozlaşmışlığımızın zıt olduğunu bilmeyen pek az kişi vardır. Escobar²⁴ ahlâkına ebedî mükâfatın verileceğini iddia etmek gülünçtür.

23 Louis de Montalte, Pascal'ın *Les Provinciales*'ı yazarken kullandığı mahlastır.

24 Antonio Escobar y Mendoza, İspanyol (1589-1669), *Liber theologiae moralis* adlı kitabın yazarı.

916

Olasılık.

Cizvitlerin bazı doğru ilkeleri var, fakat onları istismar ediyorlar. Oysa hakikatin istismarı batılı savunmak kadar ciddi, cezalandırılması gereken bir şeydir.

Biri Tanrı sevgisine, diğeri adalete karşı günah işleyenler için olmak üzere, sanki iki cehennem varmış gibi!

917

Olasılık.

Eğer olasılık kesinse, azizlerin doğruyu ararken sergiledikleri azim boşunaydı demektir.

Hep en emin yolu takip eden azizlerin duydukları korku. Daima günah çıkartıcısını takip eden Azize Theresa.

918

Olasılığı ortadan kaldırın, insanları hoşnut etmenin yolu kalmaz. Olasılığı ortaya koyun, artık onları hoşnutsuz edemezsiniz.

919

Bunlar milletlerin ve Cizvitlerin günahlarının sonuçlarıdır: Muktedirler pohpohlanmak istediler ve Cizvitler muktedirler tarafından sevilme istediler.

Hepsi bir yalan halinde terk edilmeye layık davrandılar; biri aldattığı, diğeri aldandığı için. Onlar doyumsuz, hırslı, azgındırlar. *Etraflarına öğretmenleri toplayacaklar.*²⁵

25 *Coacervabunt sibi magistros.* II.Timoteos, 4:3.

Böyle öğrencilere böyle öğretmenler yaraşır. *Müstehak-tır.*²⁶ Dalkavuk arıyorlardı ve aradıklarını buldular.

920

Olasılık kuramından vazgeçmezlerse, onların sağlam düsturları da çarpık düsturları seviyesine iner, daha kutsal olmaz. Çünkü onlar da insan otoritesine dayanıyor. Daha adil olurlarsa daha makul de olabilirler, ama daha kutsal değil: Aşılandıkları yabani dala benzerler.

Söylediklerim sizin aydınlanmanıza yardım etmese de halka yardım edecektir.

Onlar susarsa, taşlar konuşacak.

Sessizlik en büyük zulümdür. Azizler asla sessiz kalmamıştı. Bir çağrının gerektiği doğrudur, ama çağrı alıp almadığımızı Konsül'ün kararlarından değil, konuşma zorunluluğu sayesinde anlayabiliriz. Roma sözünü söyledikten sonra –ki biz hakikati mahkûm ettiğini düşünüyoruz– bunu yazdılar ve tersini söyleyen kitaplar sansürlendi. Onlar bizi haksızca ne kadar sansürlerse, sesimizi şiddetle ne kadar boğmaya çalışırsa, biz daha büyük bir kuvvetle haykırmalıyız, ta ki Papa gelsin ve her iki tarafı dinledikten sonra eski kaidelere danışıp adaleti tesis etsin. İyi papalar da Kilise'yi yine kargaşa içinde bulacaklar.

Engizisyon ve Tarikat, hakikate musallat olmuş iki musibet.

Onları niçin Arianusçulukla suçlamıyorsunuz? İsa Mesih Tanrı'dır demiş olsalar da, belki bununla kastettikleri

26 *Digni sunt.* Romalılar, 1:32.

ilk akla gelen anlam değil, *Siz tanrılarsınız*,²⁷ sözündeki anlamdır.

Mektuplarım Roma tarafından kınansa bile, orada kınadıklarım Tanrı katında kınanmıştır.

*Efendim İsa, başvurduğum serin mahkemendir.*²⁸

Bizzat siz yozlaşmışsınız.

Eleştirildiğimi görünce kötü yazmış olmak korkusu kapladı içimi, fakat pek çok dinî yazı beni bunun tersine inandırıyor. Artık iyi yazmaya da müsaade yok. Engizisyon o kadar çürümüş ve cahil ki!

*İnsanlardansa Tanrı'ya itaat etmek yeğdir.*²⁹

Hiçbir şeyden korkmuyor, hiçbir şey ummuyorum. Piskoposlar böyle değil. Port-Royal korkuyor ve onları ayırmak kötü bir politikadır. Çünkü böylece artık korkmayacak ve daha fazla korkutacaklar.

Geleneğe dayanmadıktan sonra sansürlerinizden korkmuyorum.

Her şeyi sansürleyecek misiniz? Yoksa duyduğum hürmeti de mi? Hayır, bunu yapmazsınız, öyleyse bana neyin yanlış ve niçin yanlış olduğunu göstermedikçe hiçbir şey yapmış olmayacaksınız. Asıl zorluk da zaten burada ortaya çıkıyor, bunu yapmakta zorlanıyorlar.

Olasılık.

27 *Dii estis*. Mezmurlar, 82:6.

28 *Ad tuum Domine Jesu tribunal appello*.

29 *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Elçilerin İşleri, 5:29.

Emniyete dair komik bir açıklama getirdiler; bütün yöntemlerinin emin olduğunu ortaya koyduktan sonra, cennete götüren ve oraya varmama tehlikesini barındırmayanı değil, insanların ayrılma tehlikesinin bulunmadığı yolu emin kabul ettiler.

921

Zındık değilim, beş önermeyi hiç desteklemedim. Savunduğumu söylüyor ama ispat etmiyorsunuz. Bense sizin bunu söylediğinizi söylüyor, ispat da ediyorum.

Beni tehdit ediyorsunuz.

Bana sahtekâr mı diyorsunuz?

Ben sizin sahtekâr olduğunuzu söylüyorum. Bunu size ispat ediyorum ve utanmazca bunu saklamadığınızı da: D'Alby, Brisacier, Meynier. Ve buna izin de verdiğiniz: *İptal*.³⁰

Bay Puys'nin Tarikat'ın düşmanı olduğuna inandığınızda, Kilise'sinde liyakatsiz bir pastördü; cahil, zındık, samimiyetsiz ve ahlâksız biriydi. O günden bu yana liyakatli bir pastör, samimi ve ahlâklıdır.

Sadece buna değinmeniz, geri kalan her şeyi de onayladığınız anlamına gelir.

İftira atmak: *Kalbin büyük bir körlüğüdür*.³¹ Onu kötü olarak görmemek: *Büyük bir körlüktür*.³² Bir günah olarak görüp itiraf etmek yerine onu savunmak: *Böylece kötülüğün derinliği insanı kuşatır*,³³ vs., 230. Talihli.³⁴

İptal. Caramuel.³⁵

30 *Elidere*.

31 *Haec est magna caecitas cordis*.

32 *Haec est major caecitas cordis*.

33 *Tunc homines concludit profunditas iniquitatis*

34 *Prosper*.

35 Juan Caramuel y Lobkowitz (1606-1682), Sistersiyen tarikatına bağlı bir İspanyol.

Önde gelen lordlar iç savaşlarda bölünürler.

Aynı şekilde, insanlar arasındaki iç savaşta siz de bölünüyorsunuz.

Azizler kendilerini suçlu çıkarmak ve en hayırlı amellerine kusur bulmak için kılı kırk yararlandı; bunlarsa en fena işlerini mazur görmek için kılı kırk yarıyorlar.

Bir tartışmada bunlar olabilir mazeretine sığınmayın.

Bütün eserlerinizi bastırdık, üstelik Fransızcada. Bütün dünyayı hakem tutacağız.

Kendilerini artık sözlerine göre değerlendirmediyim için insanların bana hak vermelerini rica ediyorum.

Dış güzel ama temeli çürük bir bina var ki, onu bilge paganlar inşa etmiştir. Ve şeytan, bambaşka temellere dayanan bu görünür benzerlikle insanları kandırıyor.

Kimsenin asla benimki kadar güzel bir davası olmamıştır ve kimse sizin kadar güzel bir vesile sunmamıştır.

İnsanların doğru yolda olduklarına inançları kalmamış.

Şahsımın zaaflarına vurgu yaptıkça, davama destek vermiş oluyorlar.

Zındık olduğumu söylüyorsunuz. Bu mübah mıdır? İnsanların adil davranmasından korkmuyorsanız, Tanrı'nın bana adil davranmasından da mı korkmuyorsunuz?

Hakikatin gücünü hissedecek ve ona boyun eğeceksiniz.

Ölümcül günahı bir yana bırakarak insanları size inandırmamız gerekecekti. *İptal.*

İftiralara gözü kapalı inanmak günahtır. *Bir iftiracıya kolay kolay güvenmezdi.*³⁶ Aziz Augustinus.

*İftiracıların düsturuna uygun biçimde. Düşmesiyle, beni de aşağıya çekti.*³⁷

Böylesi bir körleşmede doğaüstü bir yan var. *Hak ettikleri kader.*³⁸

Otuz bin kişinin karşısında tek miyim? Hiç de değil. Siz sarayı, sahtekârlığı koruyun, ben hakikati koruyayım. Tüm gücüm buradadır. Eğer kaybedersem, kaybolurum. Beni suçlayanlar, bana zulmedenler eksik olmayacaktır. Ama hakikatin tarafındayım ve kimin galip geleceğini göreceğiz.

Dini savunmaya layık değilim, ama siz de yanlış ve adaletsizliği savunmaya layık değilsiniz. Tanrı'nın, merhametiyle, bende ki kötülüğe bakmadan ve sizdeki iyiliği dikkate alarak hakikatin benim elimde zayi olmaması ve yanlışın sizin yüzünüzden galip gelmemesi için, bize inayet bahşedeceğini umuyorum.

En arsız yalancılar.³⁹

230. Bunu savunmak büyük bir günahtır. *İptal.*

340, 23. Kötülerin talihi.

İnsan hikmetine göre övülür.⁴⁰

36 *Non crederetur temere calumniatori.*

37 *Fecitque cadendo undique me cadere.*

38 *Digna necessitas.* Süleyman'ın Özdeyişleri, 19:4.

39 *Mentiris impudentissime.*

40 *Doctrina sua noscitur vir.*

66.Yalan söyleyen yapıt.⁴¹

80. Sadaka.⁴²

Sahte dindarlık, çifte günah.

922

Olası.

Kıymet verdiğimiz şeyleri kıyaslayarak Tanrı'yı samimi-
yetle araştırıp araştıramadığımıza bakalım.

Olasılıkla, bu yiyecek beni zehirlemeyecek. *Olasılıkla*,
davayı takip etmesem bile kaybetmeyeceğim...

Ciddi yazarların ve sundukları gerekçelerin yeteceği doğ-
ru olsa bile, ben onların ne ciddi ne de makul olduklarını
söyleyeceğim. Nasıl! Molina'ya göre, bir koca, karısından
yararlanabilir miymiş! Öne sürdüğü gerekçe makul mü?
Lessius'un buna karşı öne sürdüğü gerekçe de mi makul?

Kralın buyruklarını hafife almaya cüret edebilir misiniz?
Araziye çıkıp bir adamı beklerken bunun düello olmadığını
söyleyebilir misiniz örneğin?

Kilise elbette düelloyu yasakladı, ama kırdı gezmeyi değil.

Ve faizi yasakladı, ama...

Ve dinsel görevleri satın almayı, ama...

Ve intikamı, ama...

Ve oğlancılığı, ama...

Ve *quam primum*,⁴³ ama...

923

Günah çıkartma töreniyle günahlardan kurtaran, tek ba-
şına bağışlama değildir, bunu sağlayan pişmanlıktır ve o da
eğer günah çıkarma törenini talep etmezse sahici değildir.

⁴¹ *Labor mendacii.*

⁴² *Dii iniqui.*

⁴³ Mümkün olduğunca çabuk. Günah işledikten sonra ilk fırsatta günah çı-
karma zorunluluğu.

Aynı şekilde, çoğalmada günaha engel olan düğün törenindeki kutsama değil, Tanrı için çocuk yapma arzusudur, ki o da ancak evlilikte sahibidir.

Ve pişman olunmadan bir günah çıkartmadansa, törensiz bir pişmanlık, affedilmeye daha yakındır; aynı şekilde, sadece çocuk sahibi olmayı arzu eden Lut'un kızları evlenmeseler de, çocuk arzusu duymadan evlenen kişilerden daha saftılar.

924

[Sözsüz, inançsız, onursuz, hakikatsiz, kalpleri aldatan, dili aldatan insanlar; tıpkı masaldaki amfibi hayvan gibi ne balık ne kuş olan, arada kalmış varlıklar.]

Port-Royal, Voltigerod kadar değerlidir.

Kullandığınız usul bu açıdan ne kadar adilse, Hristiyan dindarlığı açısından o kadar adaletsizdir.

Dindarlıklarıyla hürmet görmek, krallar ve prensler için önemlidir. Ve bunun için size itirafta bulunurlar.

925

Verilen kınamanın saiklerini olaylar üzerinden araştırmak. Hepsi için uygun bir hipotez üretmek.

Doktrini üreten alışkanlıktır.

[Günah çıkarttıklarınız arasında, yılda sadece bir kere günah çıkaran o kadar çok kişi var ki...]

[Her kanaatin karşısında bir başka kanaat olduğuna inanıyordum.]

[Hiç pişmanlık duymayacak kadar kötü olduğunuzda, kimseyi gücendiremezsiniz. Bu yüzden Arnauld'yu hiç pişmanlık duymadan mahkûm ettiniz.]

Bu doktrine güvenmiyorum, çünkü bende olduğu iddia edilen kötülüğe göre onu çok gevşek buluyorum.

Aralarındaki özel anlaşmazlıklarına bakınca, bu iki tarafın birliğine güvenmiyorum.

Taraf tutmadan önce uzlaşmalarını bekleyeceğim. Bir dost namına, çok sayıda düşman edinmiş olabilirim. Onlara cevap verecek kadar bilgili değilim.

1647 yılında inayet herkes içindir, 1650'de daha nadir olmuştur vs.

Luther – hakikat dışı her şey.

Sanki daha önce de Kilise'de benzer olaylar olmamış gibi, ama ben rahibimin bu konuda söylediklerine inanıyorum.

Sadece biri doğruyu söylüyor.

Ne kadar uygunsuz da olsa bir tanrısal inayet uyduruyorlar, sanki kendi mülkleri gibi istifade ediyorlar.

[Her durum, her kişi için Tanrı'dan ayrı bir inayeti: yüceler için, adiler için...]

M. Chamillard bu görüşe o kadar yakın duruyor ki, eğer hiçliğe doğru inen dereceler varsa, bu kâfi derecedeki inayet şimdi sifıra en yakın noktasında demektir.

[Bu kadarcık şey için zındık olmak da tuhaf!]

Herkes şaşkın, çünkü ne Kutsal Yazılar'da ne de Babalar'ın düşünceleri arasında böyle bir şeye rastlanmıştır vs.

Bu, ne zamandan beri itikadın maddeleri arasında yer alıyor Peder? Olsa olsa *yakın kuvvet* lafının ortaya çıkmasından

beri. Ve ben onun, ortaya çıkmasıyla birlikte bu zındıklığı doğurduğuna ve sadece bu amaçla doğduğuna inanıyorum.

[Sansür sadece Aziz Pierre'den bu şekilde konuşulmasını yasaklıyor, daha fazlasını değil.]

[Minnet borcum var onlara. Zeki insanlar vesselam; taşrada yazılmış mektuplardan çekiniyorlar...]

Bir söz için değmez oysa.

Onların büyücü olduklarını düşünüyorum. Gerçek dışındada her şeyi söylüyorlar. Üye – Sapkın. *Unam sanctam*.⁴⁴

Tezhipler⁴⁵ bana zarar verdi.

Aynı önerme bir yazarın yazısında hayırken bir başka yazarın yazısında şer.

Evet, ama demek ki başka kötü önermeler de var.

Bazı insanlar Kilise'nin sansürüne, bazıları gerekçelere boyun eğer, ama hepsi gerekçeye. O yüzden hususi bir yol yerine umumi bir yol tercih etmemenize veya hiç değilse bu yolla temas etmediğinize şaşıyorum.

Ne kadar rahatladım! Fransızlar arasında tek bir iyi Katolik yokmuş.

Ayinler. VIII. Clemens. V. Paulus. Sansür. Tanrı açıkça koruyor bizi.

“İnsan hakikaten çıldırmış. Bir bit bile yaratamıyor.”⁴⁶

44 Papa VIII. Bonifacius zamanında çıkarılan ve papanın yetkilerini hiç olmadığı kadar genişleten ferman.

45 *Enluminures*.

46 Bkz. Montaigne, *Denemeler*, II. Kitap, 12. Bölüm. “Epey çılgın bir yaratık bu insanoğlu. Bir bit yaratmasını bilmez ama tanrı yaratmaya gelince düzinelerce tanrı yaratır.”

Ona varmak için inayeti arzulamak yerine. İnayetlerin çokluğu.

Jansenist çeviriler.

En çok haklı olan Aziz Augustinus'tu, zira onun düşmanları fazlasıyla bölünmüştü.

Üzerinde düşünülmesi gereken bir başka şey de papalar, konsüller vs.'den oluşan on iki yüzyıllık kesintisiz bir gelecektir.

Kendisine yakın duranları bozduğuna göre M. Arnauld'nun gerçekten de feci görüşleri olsa gerek.

Sansürün onlara şöyle bir yararı var: Sansürlenince, bu durumla Jansenistleri taklit ettiklerini söyleyerek mücadele edecekler.

926

İki tarafı da dinlemek gerekir; benim de yapmaya özen gösterdiğim şey bu.

Sadece tek bir tarafı dinlediğimizde daima o tarafın lehine etki altında kalırız. Fakat karşı taraf görüşümüzü değiştirir. Bu durumda ise tersine, Cizvitler görüşümüzü doğruluyor.

*Yaptıklarımı değil söylediklerini.*⁴⁷

Yaygaranın hedefinde sadece ben varım. Bunu ben istedim. Kime hesap vermem gerektiğini biliyorum.

47 Bkz. Matta, 23:3. "Söylediklerini yapın, yaptıklarını yapmayın, çünkü kendi söylediklerini yapmazlar."

İsa Mesih bir tökezleme taşıydı.⁴⁸

Suçlanabilir, suçlu.

Siyaset.

İnsanlar için kolaylaştırmanın önünde iki engel gördük: Biri İncil'in dâhili yasaları, diğeri devletin ve dinin harici yasaları.

İlkinin ustasıyız, diğeriyle ise şöyle başa çıktık: *Genişlet, kısıtla, çoktan aza.*⁴⁹

*Daha yeni.*⁵⁰

Olasılık.

Bu tür kötü gerekçeler olasıysa, her şey olası olabilir.

İlk gerekçe: *izdivaç filinin efendisi.*⁵¹ Molina.

İkinci gerekçe: *Ondan tazmin edilemez.*⁵² Lessius.

Kutsal saiklerle değil, iğrenç olanlarıyla muhalefet etmek.

Öğle vakti gece olduğunu ispatlayanlar gibi akıl yürütüyorlar. Bauny, ahır kundakçısı.⁵³

Mascarenhas, Otuzlar Konsili, ölümcül günah halindeki ruhbanlarla ilgili, *ivedilikle.*⁵⁴

Tarikatınızın⁵⁵ önemi konusunda sahip olduğunuz çılgınca fikirler, bu korkunç yöntemleri benimsemenize neden

48 Yeşaya, 8:14.

49 *Amplianda, restringenda, a majori ad minus.*

50 *Junior.*

51 *Dominus actuum conjugaliū.*

52 *Non potest compensari.* Bkz. *Les Provinciales*, 8. Mektup.

53 Cizvit Bauny'ye göre emirle komşusunun ahırını kundaklayan bir asker cezai sorumluluğa sahip değildir, çünkü ahırı kendiliğinden yakmamıştır.

54 *Quam primum.*

55 Cizvit tarikatından bahsediliyor.

oldu. Karalama yöntemine başvurmanıza yol açanın bu olduğu apaçık, çünkü benim en küçük yanlışımı dehşetengiz bulurken kendi yanlışlarınızı mazur görüyorsunuz. Çünkü beni bir birey, kendinizi ise *Imago*⁵⁶ sayıyorsunuz.

Pekâlâ anlaşılıyor ki methiniz çılgınlar tarafından düzülmüş çılgınlıklardan ibaret, tıpkı *lanetlenmeme* ayrıcalığınız gibi.⁵⁷

Tarikatın çocuklarını, Kilise'ye hizmet edenleri lanetlemeye teşvik etmiş oluyorsunuz böylece.

Bu insanların⁵⁸ zındıklıkla mücadele etmekte kullandıkları silahlarını başka bir tarafa yönelten şeytanın bir aldatmacasıdır bu.

Beter politikacılarırsınız.

928

*Diana*⁵⁹ 11.

[Bunun bize faydası çoktur.] Temel yozlaşma.

11. “Cemaate karşı manevi sorumlulukla mükellef kılınmaksızın maaşlı papazlık görevlerinin verilmesi uygulamasına uymamak caizdir.” Otuzlar Konsili bunun tersini söylüyor gibidir, fakat Diana şu delili getiriyor: “Böyle olsaydı her piskoposluk cehennemlik olurdu, çünkü hepsi bunu uygulamaktadır.”

11. “Kral ve Papa liyakatlıları seçmekle yükümlü değildirler. Yükümlü olsalardı Papa ve krallar müthiş ağır bir sorumluluk yüklenmiş olurlardı.”

56 Tarikatın ilk yüzyılındaki faaliyetleri övmek için yazılmış *Imago primi saeculi Societatis Jesu* (1640) adlı eseri kastediyor.

57 *Imago* hiçbir Cizvitin sonsuza kadar cehennemde kalmayacağını ileri sürer.

58 Port-Royallı ilahiyatçılar kastediliyor.

59 Antonio Diana (1585-1663) Palermolu bir ilahiyatçı.

21. Ve başka bir yerde şöyle diyor: “Bu görüş doğru olmasaydı, itirafta bulunanlar ve nedamet getirenlerin üzerine pek çok yük binerdi. Bu yüzden de bunun uygulamada takip edilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

22. Ve başka bir yerde, bir günahı ölümcül hale getirebilecek şartları ortaya koyarken, o kadar çok koşul sayar ki, ölümcül bir günah işlemek neredeyse imkânsız hale gelir. Bu noktayı belirttikten sonra şöyle der: *Rabb’in boyunduruğunu taşımak kolay, yükü hafiftir.*⁶⁰

11. Bir başka yerde: İhtiyaçtan fazlasını fakirlerin gündelik gereksinimleri için sadaka olarak vermekle mükellef değiliz. Tersini doğru olsaydı zenginlerin pek çoğunu ve onların manevi rehberlerini mahkûm etmek gerekirdi.

Bu argümanlar sabrımı taşırdı. Pedere “Bizi bunu söylemekten kim alıkoyuyor,” dedim.

Buna hazırlıklı olduğu için söz konusu pasajda şöyle cevap veriyor: “Bu doğruysa zenginlerin mahkûm edilmeleri gerekirdi. Buna Arragonius zenginlerin bu durumda olduğun söyleyerek karşılık verir. Ve bir Cizvit olan Bany, manevi rehberlerini de onlara katar. Fakat ben, bir başka Cizvit olan Valentia’yla ve başka yazarlarla birlikte, zenginleri ve manevi rehberlerini mazur görmek için bazı sebepler olduğunu söylerim.”

Bu argümanla büyülenmişim ki şunu ilave ederek bitirdi:

“Hak iadesiyle ilgili bu görüşler doğruysa, daha iade edilecek ne çok hak var!”

“Ah Peder,” dedim, “ne müthiş bir muhakeme!” Peder, “İşte tam olması gerektiği gibi bir adam,” dedi. Ben de, “Ah Peder, kazuistleriniz olmasa herkes cehennemlik olmuştu,” diye cevap verdim. “Cennete giden yolu nasıl da genişlettiniz! Ne çok insan bulacak yolu!”

60 Matta, 11:30.

[Bunu kabul etmeyenleri Kilise'den kovma eğilimi var.]

Herkes beş önermenin zındıklık olduğunu ilan ediyor.

M. Arnauld, arkadaşlarıyla birlikte, bu önermeleri hem kendi içlerinde hem de dile getirildikleri her yerde mahkûm ettiğini söylüyor. Jansenistler tarafından dile getirildiklerinde bunu o çevrede de yaptığını ilan ediyor. O çevrede sözü geçmese bile, bu önermelerin Papa tarafından mahkûm edilen din karşıtı mealine, Jansenistler arasında rastlasa da yine aynı şeyi yapıyor.

Ancak bu beyanlar sizin için yeterli değil. Siz M. Arnauld'dan, bu önermelerin Jansenistler arasında kelimesi kelimesine tekrar edildiğini ilan etmesini istiyorsunuz. Oysa o bunu yapamayacağını, çünkü durumun böyle olup olmadığını bilmediğini söyledi. Bu önermeleri ve daha nicelerini Jansenistler arasında araştırdığını fakat bulamadığını söyledi. Sizden ve bütün çalışma arkadaşlarınızdan bunların hangi eserde, hangi sayfada geçtiğini açıklamanızı rica ettiler. Kimse bunu yapmadı. Ama buna rağmen, bu tutumundan ötürü onu, Kilise'nin mahkûm ettiği her şeyi mahkûm ettiği halde, kitapta arayıp da bulamadığı ve kimsenin de kendisine bulup gösteremediği belli bazı sözleri veya belli bir anlamı beyan etmediği için, Kilise'den uzaklaştırmak istiyorsunuz. Aslında Peder, bu o kadar boş bir mazeret ki, Kilise belki de bu kadar tuhaf, haksız ve müstebit bir usulle daha önce karşılaşmamış olabilir.

Kilise mecbur tutabilir.

Bu insanların zındıklıklarının sadece size muhalefet etmekten ibaret olduğunu görebilmek için ilahiyatçı olmaya gerek yok. Bunu kendimde de tecrübe ediyorum ve size hücum eden herkeste bunun yarattığı genel sıkıntıyı da görüyoruz: Rouen rahipleri, Jansenistler, Caen yemini.

Niyetlerinizin saygınlığına o derece inanıyorsunuz ki onları bir yemine konu ettiniz.

İki sene önce zındıklıkları fermandan kaynaklanıyordu. Geçen sene bu zındıklık maneviyattaydı. Altı ay önce *keli-mesi kelimesineydi*.⁶¹ Şimdi ise mealde.

Tek istediğinizin onları zındık ilan etmek olduğunu görmüyor muyum? *Saint-Sacrement*. Önsöz. Villeloin.⁶²

Jansenius, Aurelius,⁶³ Arnauld, *Les Provinciales*.

Sizinle başkaları namına tartıştım.

Önergelerle ilgili bu kadar gürültü çıkarmanız oldukça saçma. Hiç önemi yok; bunun anlaşılması gerekir.

Yazarların ismi olmadan, ama niyetiniz bilindiği için yetmişi itiraz etti.

Fermanı tarihlendirmek.

Kendi sözlerinden yola çıkarak zındık ilan edemediğiniz o kişi için vs.

[En korkunç olanlarına kadar bütün bunların sizin yazarlarınızdan kaynaklandığını ispatladım.] Çünkü her şey biliniyor.

[Cevap vereceğiniz bir bu mu kaldı, sadece böyle mi ispat edebiliyorsunuz?]

Ya biliyor ya bilmiyor, ya şüpheli ya günahkâr veya zındık. Sadece paganları dikkate alırsak...

Doğüstü hakikatleri açığa vuran bu aynı ışık, onları hatasız biçimde açığa vuruyor, oysa bir başka ışık var ki, o vs.

61 *Totidem*.

62 Villeloin Papazı Michel de Marolles, Port-Royal lehine Jansenist davayı savunan bir yazıyı İncil tercümesinin önsözü olarak yayımlar.

63 Jansenizmi Fransa'ya sokan Jean du Vergier de Hauranne'ın müstear ismi.

Gerekçeniz nedir? Benim Jansenist olduğumu, Port-Royal'ın beş önermeyi desteklediğini ve o yüzden benim de desteklediğimi söylüyorsunuz: üç ayrı yalan.

Rica ediyorum, gelip de, "Bütün bunları yapan biz değildik," demeyin bana. Cevap vermeye zahmet etmeyin. Ne sizin ne bir başkasının hoşuna gidecek şeylere cevap verirdim.

Papa iki ayrı şeyi mahkûm etmedi, tek mahkûm ettiği önermelerin anlamıdır.

Böyle olmadığını mı söyleyeceksiniz? Ama Papa, Jansenius'un maksadının önermelerin içinde saklı olduğunu söylemedi mi? Sizin *kelimesi kelimesineniz* dolayısıyla Papa'nın bu şekilde düşündüğünü anlıyorum, fakat bunu aforoz cezasıyla ilgili olarak söylemedi. Papa ve Fransa'nın piskoposları buna neden inanmamıştır? Onlara *kelimesi kelimesine* dediniz ve durum bu olmadığı halde bu şekilde konuşabileceğinizi bilmiyorlardı. Sahtekârlar! On beşinci mektubum görülmedi.

Jansenius'un kastı kendisine ait olmayan beş önermede nasıl ortaya çıkmış olabilir?

Jansenius'ta ya vardır ya yoktur. Varsa, bundan dolayı mahkûm edilir. Yoksa onu neden mahkûm etmek istiyorsunuz?

Peder Escobar hakkındaki önermelerinizden tek biri mahkûm edilse, bir yanıma sansürü bir yanıma Escobar'ı alıp bunu formel bir argüman haline getirirdim.

Hakikat sevgisiyle iyilik yapma ödevi arasında orta yolu bulmak adına, onlara elden geldiğince insanca muamele et-

miş olmamız. Takvanın kardeşlerimize asla karşı çıkmamak anlamına gelmeyişi, yoksa her şey kolay olurdu vs.

Hakikat hilafına barışı muhafaza etmenin sahte bir dindarlık olması.

İyilik sevgisi hilafına hakikati muhafaza etmenin de sahte bir dindarlık olması. O yüzden bundan şikâyet etmiyorlar.

Düsturlarının da bir zamanı ve yeri var.

Boş gururları aslında hatalarından kaynaklanıyor.

Hatalarıyla paganlara, müstehak oldukları cezayla da şehitlere benziyorlar.

Yine de bunların hiçbirini inkâr etmiyorlar.

Yapmaları gereken tek şey özeti alıp onu inkâr etmek.

*Hatta ona karşı savaş açıyorlar!*⁶⁴

M. Bourzeis: Onun hiç değilse lanetlenmeye karşı çıktığını inkâr edemezler.⁶⁵

931

Kazuistler.

Kaydadeğer bir sadaka, makul bir nedamet. Adil olanın ne olduğunu tanımlayamasak da, neyin adil olmadığını kolayca görebiliriz. Kazuistlerin adaleti kendi yaptıkları gibi yorumlayabileceklerini düşünmeleri komiktir.

⁶⁴ *Sanctificant proelium.* Mika, 3:5.

⁶⁵ Augustinusçu bir ilahiyatçı olan Papaz Bourzeis 1653 tarihli Papalık fermanından sonra inayet konusunda yazmayı bırakmış, Jansenizm karşıtı 1661 tarihli belgeyi de imzalamıştır.

Kötü düşünmeye ve konuşmaya alışmış insanlar.

Kalabalık olmaları mükemmelliklerini göstermek bir yana, tersini gösteriyor.

Bir kişinin alçakgönüllülüğü pek çok kişinin gururudur.

932

Escobar'ın mahkûm ettiği her insan iyi yargılanacak.

933

Bunu Latince yazanlar Fransızca konuşuyorlar.

Bunları Fransızcaya dökmekle zarar verildiğine göre, kınamak bu zararı telafiye yarıyor olmalı.

Aslında zındıklık tektir; sadece, okullarda ve okul dışında farklı şekillerde açıklanır.

934

*Generaller.*⁶⁶

Mabetlerimize bu çeşit davranışları, *mabetlere kendi âdetlerini*⁶⁷ sokmuş olmaları onlar için yeterli değildir. Kilise'nin kendilerine müsamaha göstermesini istemekle kalmazlar, en güçlü hizip haline geldikçe kendilerinden olmayanları oradan kovmayı isterler...

*Mohatra:*⁶⁸ *Buna şaşmak için insanın ilahiyatçı olması gerekmez.*

66 Cizvit tarikatının liderlerine general sanı verilir.

67 *Templis inducere mores.*

68 Bkz. Pascal'ın 8. taşra mektubu. Mohatra faize karşı yasaları delmek için yapılan bir kontrat şeklidir. Faiz farkı bir bedel karşılığında değersiz bir mal el değiştirir.

Bu âdetleri evrensel Kilise'ye sokacakları ve düzensiz/tarikatsız hayatı reddetmeyi, bir savaş ilanı sayacakları zamanın pek yakın olduğunu generallerinize kim söyleyebilirdi? *Barış dedikleri ne büyük illettir.*⁶⁹

935

Cizvitler. Tanrı'yı dünyaya katmak istediler; tek elde ettikleri hem Tanrı'nın hem de dünyanın hor görüsü oldu. Zira işin vicdan boyutunda bu açıktır; işin dünya kısmına gelince, iyi Kabalistler değildirler. Sık sık söylediğim gibi, güce sahipler fakat bu güç diğer din adamlarına nispetledir. Bir şapelin yapımı veya bir ellinci yıl vaazı vermek gibi konularda itibarlarını kullanıyorlar ama aynı şeyi bir piskoposluk veya yöneticilik atamasında yapamıyorlar. Kendi ağızlarıyla (Peder Brisacier'in, Benediktenlerin) kabul ettikleri gibi, bu keşişler aptalca bir konumda tutuluyorlar. Ama el altından sizden daha kuvvetli olanlara yol veriyor ve sahip olduğunuz küçük itibarı, dindışı sahada sizden daha az örgütlü olanlara baskı uygulamak için kullanıyorsunuz.

936

Yeter ki Molinacıların adil davrandığı izlenimi doğsun, haksızlık yapmalarında bir sakınca kalmaz. Ve bu yüzden onları hatadan uzak kabul etmemeliyiz, haksızlık yapmaya hakları vardır.

⁶⁹ *Tot et tanta mala pacem.*

937

Size inandıklarına bakılırsa, insanlar, gerçekten de kör olmaları gerek.

938

O günden sonra onları yeniden okudum çünkü... [yeterince okumamıştım].

939

Beni Escobar'la ilgili yanılmakla suçlayamazsınız, çünkü ne olduğu bilinir.

940

Üçlemede üç ya da dört kişinin olduğuna inanmak insan kalbi açısından farksızdır, ama başka bir konu vardır ki... vs. Bu yüzdendir ki, birini değil ama öbürünü savunurken sinirlenirler.

Birini yapmak doğrudur, ama öbürü de ihmal edilmemelidir. Tanrı bize diyor ki... vs.

Böylece sadece birine inanıp diğerine inanmayan biri, Tanrı öyle söylediği için değil, temayülü gereği inkâr etmediği için inanır, zira bunu onaylamak kolaydır ve dolayısıyla sıkıntıya düşmeden, vicdanının şahadetiyle... Fakat bu yalancı bir şahitliktir.

941

Sonuç.

Emniyet içinde miyiz? Bu ilke emin mi? İnceleyelim.
Kendi şahitliğimiz hükümsüzdür. Aziz Thomas.

942

Gelgelelim, olasılık başka bazı saikler için zorunludur:
Lamy'nin veya itirafçının saikleri örneğin.

*Meyveleriyle.*⁷⁰ İmanlarını ahlâklarıyla yargılayın.

Yozlaşmış araçlar olmadan olasılığın hemen hiç anlamı
yoktur ve olasılık olmadan da araçlar bir hiçtir.

Bir işi iyi yapabilmenin, iyi yapmayı bilmenin emniyetin-
de haz vardır. İnayet: “Bilmek ve yapabilmek.”⁷¹ Olasılık
bu hazzı veriyor, çünkü [olasılık doktrininin –ç.n.] yazarları-
na dayanarak Tanrı'ya hesap verebiliyoruz.

943

Condren,⁷² azizlerin birliği ile Kutsal Üçleme'nin birliği
arasında benzerlik olamayacağını söylüyor. İsa Mesih bu-
nun tersini söyler.⁷³

944

P.P.⁷⁴ Papa.

⁷⁰ *A fructibus eorum.* Matta, 7:20.

⁷¹ *Scire et posse.*

⁷² Charles de Condren (1588-1641) Oratoryenlerin başıydı.

⁷³ Yuhanna, 17:21-23.

⁷⁴ P.P., *Papa Pontifex* ibaresinin kısaltmasıdır.

Bir çelişki söz konusu: Çünkü bir yandan geleneğe riayet etmek gerektiğini, gelenekleri reddetmeye cüret edemeyeceklerini söylüyorlar, diğer yandan da, canlarının istediği şeyleri söylüyorlar. Bunlardan daima ilkinе inanacağız, çünkü buna inanmamak da onlara zıt düşmek olur.

945

Hüküm günü.

İşte Peder, Jansenius'un kastı dediğiniz şey: Hem Papa'ya hem psikoposlara anlatmaya çalıştığınız da bu.

Cizvitler yoldan çıkmışsa ve yalnız kaldığımız doğruysa, bu sağlam durmamız için ayrıca bir gerekçedir.

*Savaşın hâkim kıldığını sahte barışın ortadan kaldırmasına izin vermeyin.*⁷⁵

*Ne kutsamadan ne lanetlemeden etkilenen Rabb'in me-
leği gibi.*⁷⁶

Hristiyan erdemlerinin en büyüğüne, yani hakikat aşkına hücum ediyorlar.

Eğer imzalamak bu anlama geliyorsa, o zaman açıklamamıza izin verin ki yanlış anlaşılmaya mahal kalmasın: Çünkü pek çokları imzalamanın onaylamak anlamına geldiğini düşünüyor.

Eğer ilgili görevliler imzalamasaydı ferman geçersiz olurdu. Papalık fermanı imzalanmasa da geçerli olacaktı. Öyleyse...

"Ama yanılıyor olabilir misiniz?" Yanılıyor olabileceğime inanıyorum, buna yemin edebilirim. Ama yanıldığımı yemin edemem.

Ona inanmamaktan ötürü suçlu olamayız, ama inanmadan yemin edersek suçlu oluruz.

⁷⁵ *Quod bellum firmavit, pax ficta non auferat.*

⁷⁶ *Neque benedictione, neque maledictione movetur, sicut angelus Domini.*
II. Samuel, 14:17.

...güzel sorular...

Size her şeyi söylediğim için üzgünüm... Tek yaptığım bir açıklama vermek.

Escobar'la birlikte bu onların elini güçlendiriyor. Fakat bu şekilde algılamıyorlar ve bu da kendilerini Tanrı ile Papa arasında görmekten hoşlanmadıklarını gösteriyor.

946

Sahip olduğunu zannettiği değer ile kimsenin ihtimal vermediği aptallığı arasında öyle büyük bir nispetsizlik var ki, kendi hakkında feci halde yanılıyor.

946bis

*Annat.*⁷⁷ Cahil olmadan öğrencilik, kendine önem vermeden öğretmenlik yapabiliyor.

947

İnsanların Kilise'ye olan inancını istismar ediyor ve yollarını şaşırmalarına sebep oluyorsunuz.

948

Cizvitler.

Piskoposları ve Sorbonne'u yozlaştırarak kendi hükümlerini haklı hale getirmeyi başaramadılar, ama kendi hâkimlerinin verdikleri hükümleri adaletsiz kılmayı ba-

77 François Annat (1590-1670) Cizvit eğitmen.

şardılar. Ve bu sebeple, gelecekte hüküm giydiklerinde, *mantıksal bir safsatayla*⁷⁸ hâkimlerin adaletsiz olduğunu söyleyecekler ve verdikleri hükümleri reddedecekler. Fakat bu boşunadır. Çünkü nasıl ki şimdi, bizzat kendilerinin mahkûm edilmelerinden ötürü, Jansenistlerin layıkıyla yargılandıklarını iddia edemiyorlarsa, o zaman da yozlaşmış hâkimler tarafından yargılanacakları için kendilerinin haksız biçimde mahkûm edildiklerini iddia edemeyecekler. Çünkü mahkûm edilmeleri haklı olacak; bu hüküm öteden beri adil olagelen hâkimler tarafından verildiği için değil, bu hükmü verdikleri sırada adaletle davranan hâkimler tarafından verildiği için. Ve bu başka delillerle de ispatlanabilecek.

949

Devletler için barışın tek gayesi nasıl ki insanların mülkünü korumaksa, Kilise’de barışın tek gayesi de Kilise’nin mülkünün, kalbindeki hazine olan hakikatin korunmasıdır. Mülkü elini kolunu sallayarak yağmaya gelen yabancıların devlet sınırları içine girmesine izin vermek, barışın gayesine terstir ve bunun barışa zarar vereceğinden korkulur. Zira barış ancak mülkün muhafazası söz konusuysa haklı ve yararlıdır, bu kaybolduğunda ise barış haksız ve zararlı hale gelir ve bu durumda mülkü korumak üzere savaş hem adil olur hem farz haline gelir. Aynı şekilde Kilise’de de hakikat, iman düşmanları tarafından saldırıya uğradığında, iman edenlerin kalbinden sökülme ve batıl hâkim kılınmak istendiğinde barışı muhafaza etmek, Kilise’ye hizmet etmek mi olacaktır yoksa ihanet etmek mi? Ve hak hâkim iken barışı bozmak nasıl ki bir suç ise, hak ayaklar altındayken barışı muhafaza etmenin de aynı şekilde suç olduğu açık

78 *Ad hominem.*

değil midir? Dolayısıyla barışın haklı olduğu zaman vardır, haksız olduğu zaman vardır. Barışın zamanının ayrı, savaşın zamanının ayrı olduğu yazılmıştır⁷⁹ ve bunların birbirinden ayrılması hakikatin lehinedir. Fakat hakikatin bir zamanı, batılın bir zamanı vardır denilemez, çünkü aksine, *Rabb'in hakikati ebedîdir*,⁸⁰ diye yazılmıştır ve bu sebeptendir ki, barış getirmeye geldiğini söyleyen İsa Mesih aynı zamanda savaş getirmek için geldiğini de söyler.⁸¹ Ama hem hakkı hem batılı getirmeye geldiğini söylememiştir.

Dolayısıyla hakikat ilk kural ve eşyanın nihai gayesidir.

950

[Size epey bir işkence ettikten sonra sizi evinize göndereceğiz.

Temyiz mahkemelerindeki kadar etkisiz bir teselli bu, çünkü büyük bir istismar vesilesi ortadan kalktı kalkmasına –pek çok kişinin şikâyetinde bulunmak için Périgord ve Anjou'nun ücra köşelerinden Paris meclisine kadar gelecek imkâna sahip olmaması bir yana– ama bir de bu temyiz kararlarını müdafaa için, bu defa konsey kararlarına ihtiyaç duyulacak.

Çünkü talep ettikleri şeye yine de kavuşmuş olmuyorlar; bu talep, elde edemeyecekleri apaçık, adaletsiz bir şeyi isteyebilecek kadar büyük olan güçlerini açığa vurmaya yaramıyor.

Dolayısıyla, bu da ancak onların niyetlerini ve bu yeni kurum temelinde istifade etmek istedikleri Papalık fermanının tescilinin tasdik edilmemesi gerektiğini ortaya koymaya yaradı.

⁷⁹ Vaiz, 3:8.

⁸⁰ Mezmurlar, 116:2.

⁸¹ Matta, 10:34 ve Yuhanna, 14:27.

Bu vakada ferman basit bir ferman değil, bir temeldir. Sarayın çıkışında.]

121. Papa, krala çocuklarını, izni olmadan evlendirmeyi yasak ediyor. 1294.

*Bilmenizi isterdik.*⁸² 124, 1302.

951

IV. Paulus'un 1558'de yayımlanmış, *Cum ex apostolatus officio* başlıklı fetvası.

"Mehzebi ayrılıkçılığa ya da zındıklığa düşmüş, yoldan çıkmış kişilerin her birinin, laik, Kilise görevlisi, rahip, piskopos, başpiskopos, patrik, kardinal, kont, marki, dük, kral ve imparator, mevkisi ve sosyal statüsü ne olursa olsun, daha önceden bildirilen hüküm ve cezalara ilaveten sadece işbu belgeyle, tamamen ve bütünüyle ve de sürekli olarak tarikatlarından, piskoposluklarından, makamlarından, görevlerinden, krallık ve imparatorluklarından bir daha bu mevkileri işgal etmelerine asla izin olmayacak şekilde azledildiklerini ilan ve irade ederiz.

Bunların cezalarını laik erkin basiretine bırakıyor, Kutsal Papalık'ın merhamet ve hoşgörüsüyle bir manastıra gönderilmesi ve orada ekmek ve suyla sonsuza dek kefaret etmeleri uygun görülenler hariç, gerçek bir pişmanlık duygusuyla hatalı yollarından dönenler için, herhangi bir endüljans tahsis edilmeyeceğini bildiriyoruz. Ancak bunlar bilumum haysiyetten, rütbeden, piskoposluktan, kontluktan, düklükten ve krallıktan sonsuza dek mahrum kalacaklardır. Ve bu kişileri saklayıp müdafaa edenlerin de işbu fermanla rezil ve aforoz edilmeleri, bilumum krallıktan, düklükten, mal ve mülkten

82 *Scire te volumus.*

mahrum kılınmaları, mülkiyet haklarının en önce kim el koyarsa onlara geçeceği hükme bağlanmıştır.”

Papa II. Urbanus, 23 q. 5: “Aforoz edilmiş biri katledildiği takdirde, katledenleri cinayetten suçlu görmeyeceğimizi...”⁸³

952

Kilisenin belli başlı iki işi vardır: Biri iman edenlerin imanını korumak, diğeri zındıkları hidayete kavuşturmak. Bu yüzden, zındıkların cemaatimize karışmalarına kapıyı ebediyen kapatmaya ve cemaatimizde kalan Katolik ve imanlı insanları yozlaştırmaya yönelik hataları uygulamak adına, bugün teşekkül eden hizipleri gördükçe büyük teessüre kapılıyoruz. Bugün açıkça, dinin hakikatlerine yönelmiş olan bu girişimler bizi sadece hoşnutsuzluğa değil, korku ve dehşete de gark ediyor, çünkü bu türden bir nizamsızlığa karşı her Hristiyan'ın hissettiği duygular bir yana, bizim ayrıca bir yükümlülüğümüz daha vardır, ki o da bu duruma çareler sunmak ve Tanrı'nın bize verdiği yetkiyi yine bize emanet ettiği inananları kurtarmak için... vs.

953

Cizvitlerin her yerde nasıl hızla kurumsallaştığına dair mektup.

Doğaüstü bir körleşme.

Çarmıha gerilmiş bir Tanrı'nın başını çektiği bir ahlâk.

83 Papa II. Urbanus'un Lucanus piskoposluğuna yazdığı bir mektuptan alıntı: *Si hominem excommunicatum interfecerunt, non eos homicidas reputamus, quod adversus excommunicatos zelo catholicae matris ardentes aliquem eorum trucidasse contigerit.*

İşte *tamquam Christo*'ya⁸⁴ uymaya yemin etmiş olanlar.

Cizvitlerin dekadansı.

Tamamen uhrevi olan dinimiz.

Bir kazuist, ayna!

Biz ki...

Bunu güzel buluyorsanız, bu iyiye işaret.

Onlara din fikrini aşılamanın mümkün olmaması tuhaftır.

Çarmıha gerilmiş bir Tanrı.

Ceza gerektiren bu hizip meselesinin peşine düştükleri için cezalandırılacaklar.

Fakat nasıl bir tersyüz oluş! Çocuklar yozlaşmayı kucaklıyor, onu seviyorlar.

Düşmanları ise öğreniyorlar.

Kazuist yığını için bu konu Kilise'ye karşı bir dava konusu olmak bir yana, tersine, Kilise için bir sızlanma konusudur.

Yeter ki şüpheli olmayalım. Kitapları taşıyan Yahudilerin Yahudi olmayanlar için şüpheli olmayışı gibi, onlar da bize tüzüklerini getiriyorlar.

84 İsa'yla birliktymiş gibi.

85 Cizvitler 1606 yılında Venedik'ten sürüldüler ve ancak 1657'de geri dönebildiler.

Halkın korkusu ve hükümdarların ihtiyaçları olmasa bu işten nasıl bir fayda elde edecektiniz? Sizden bunu talep etmiş ve onu elde etmek için Hristiyan hükümdarların yardımını rica etmiş olsalar bu girişimi meşrulaştırabilirdiniz. Fakat elli yıldır bütün hükümdarlar sonuçsuzca elde etmeye çabaladı ve elde edilmesi için de acil bir ihtiyacın hasıl olması gerekti.

955

Bir kapüşon parçası 25.000 keşişe silah olur. 751.⁸⁶

956

“Tarikatımızla ilgili doğru fikre sahip misiniz?”

Kilise bu gibi sorular olmadan da uzun süre ayakta kalmayı başardı.

Başkaları bu soruları soruyor, fakat aynı şey değildir.

Ayrı düşmüş 20.000 kişi ile birbiri için ölmeye hazır birleşmiş 200 milyon arasında nasıl bir karşılaştırma yapabileceğinizi düşünüyorsunuz? Ölümsüz bir beden.

Birbirimizi ölümüne destekleyeceğiz. Lamy.

⁸⁶ 751 Montaigne'in *Denemeler*'inin 1652 baskısındaki sayfa numarasıdır. Bu sayfada Montaigne insan işlerinin beyhudeliği konusunda yazarken 13. yüzyılda kapüşonların şeklinin nasıl olacağıyla ilgili olarak Benedikten keşişler arasında gerçekleşen Kapüşon Savaşı vakasına başvurur. Port-Royalçiler için kapüşon tartışması Jansenius'un önermeleriyle doğrudan bağlantılıdır, çünkü her ikisi de önemsiz şeyler için çok ciddi çatışmaların yaşandığı vakalardır.

Düşmanlarımızı püskürtüyoruz. M. Puys.

Kral, Papa. Üçüncü rica. 246.⁸⁷

Her şey olasılığa bağlı.

İnsanlar doğal olarak bir dine ihtiyaç duyuyor, fakat yumuşak bir dine. Bu ilkeyi teslim ederseniz size şunu ispatlayabilirim: Gerçek şudur ki, Tarikat ve Kilise'ye aynı kader yön veriyor.

Bu ilke olmadan hiçbir şey ispatlanamaz.

İnsanlar ne apaçık bir dinsizlik içinde ne de ciddi bir perhizle uzun süre yaşamışlardır.

Yumuşak bir din, sürmeye elverişlidir. Hovardaca bunu ararlar.

Bunu size sıradışı bir varsayım ile göstermek istiyorum. Şöyle diyeceğim: "Tanrı bizi tanrısal inayetin hususi bir dahiliyle desteklememiş de olsa, Kilise'nin selameti açısından size şunu göstermek istiyorum ki, beşerî açıdan konuşacak olsak bile, yok olmamız imkânsızdır."

Silahların gücüyle tahakküm etmek istemeyen şahıslar, bundan daha iyisini yapabilirler miydi bilmiyorum.

6. Dindarlığa doğru samimi ve doğru bir iman.

6, 452. Besleyen krallar.

4. Liyakatlerinden ötürü nefret edilenler.

Üniversite Müdafaası. 159. Sorbonne Kararnamesi.

Kralları [öldürmek]. 241, 228.

Asılmış Cizvitler. 112.

87 Bu ve bunu izleyen sayılar, Rodolphe Hospinianus'un *l'Historia jesuitica* (1619) isimli eserine göndermedir. (e.n.)

Din ve bilim.

Bir Cizvit her türden insandır.⁸⁸

Seçmece çocuklar, dostlar, akrabalar, kolejler.

Tüzükler.⁸⁹

253. Fakirlik, ihtiras.

257. Esas itibarıyla prensler, zarar veya hizmet verebilecek büyük soylular.

12. Faydasız bulunanlar, reddedilenler.

İyi görünüm.

27. Zenginlik, soyluluk vs. Nasıl yani?! Sizi daha erken kabul etmeyecek olmalarından mı korktunuz?

Dünyaya yayılmış ölümsüz bir beden. Büyük ve endişelerini geride bırakmış bir topluluğun tasdik edilmesi. Tehlikeli.

47. Tanrı'nın şanı için mülkünü Tarikat'a bağışlamak. *Deklarasyonlar.*

51, 52. Hissiyat birliği. *Deklarasyonlar.* Tarikat'a itaat etmek ve böylece tekbiçimliliği muhafaza etmek. Oysa bugün bu tekbiçimlilik çeşitliliktedir, zira bunu Tarikat istiyor.

117. Tüzük: İncil ve Aziz Thomas. *Deklarasyonlar.* Uyumlu herhangi bir teoloji.

65. Dindar bilginler nadir ama bugün fikirler değişiyor.

23, 74. Dilenmek.

79. Akrabalara vermemek ve amirin verdiği danışmanlara dayanmak.

1. Murakabede bulunmamak. *Deklarasyonlar.*

2. Tam bir fukaralık. *Ayin* yok, vaaz yok, sadaka yok.

⁸⁸ *Jesuita omnis homo.*

⁸⁹ Cizvit tarikatının 1558'de benimsediği ve 1615'te yayımlanan *Constitutiones Societatis Jesu* kastediliyor.

4. *Deklarasyonlar*, tüzüklerle aynı otorite. Sonuç, her ay tüzükleri okumak.

143. *Deklarasyonlar* her şeyi mahvediyor.

154. Sürekli sadaka faaliyetleri düzenlenmesini teşvik etmemek, ne yargıdan bunu beklemek ne de sadaka kutuları.

*Deklarasyonlar. Sadaka olarak değil (daha ziyade tazminat olarak).*⁹⁰

200, 4. Bize her konuda tembihte bulunun.

190. Tüzükler: Yanıtlamak istemiyor. *Deklarasyonlar*: Yanıtlıyor, yorumlanmış.

Tüzüklerimiz olmasa din hepimizi zengin ederdi. O yüzden fakiriz.

Gerçek dinle beraber ve tüzükler olmadan, güçlüyüz.

Clemens Placentinus.

Generallerimiz haricî işlerle iştigalin güveni sarsmasından korkuyorlar: 208, 152, 150; sarayla ilgili işler: 209, 203, 216, 218; en emin ve saygın görüşlerin, Aziz Thomas vs., takip edilmeyişi: 215, 218.

*Tüzüklere aykırı ödemeler.*⁹¹ 218.

Kadınlar: 224, 225, 228.

Prensler ve siyaset. 227, 168, 177.

Olasılık ve bidat. 279, 156. Bidat, hakikat.

Ruhlara yardım etmektense oyun ve eğlenceyle vakit geçirmek: 158.

Gevşek görüşler: 160. Küçük günahlar içindeki ölümcül günah.

Nedamet: 162, 64.

Siyaset: 162, 64.

Nezaket: [164] ya da 162.⁹²

Cizvitler için hayatın lezzeti artıyor: 166.

Onları aldatan göz boyayıcı sahte nimetler: 192 vs.

⁹⁰ *Non tanquam eleemosyna (sed tanquam compensatio).*

⁹¹ *Stipendium contra Constitutiones.*

⁹² *Aulicismus.*

Generallerin şikâyetleri. Hiçbiri Aziz Ignatius'tan, Laynez'den gelmiyor, birkaçı Borgia ve Acquaviva'dan, pek çoğu da Mutius'tan vs.⁹³

Peder Le Moine, kendi vilayeti dışına 10.000 ekü.

İnsanların basiretinin ne kadar zayıf olduğunu görün. İlk generallerimizin Tarikat'ın son bulmasıyla sonuçlanacağından korktuğu her şey onun neşvünema bulmasına yaradı: Devlet adamları, tüzüklerimizle ters düşmek, dinlerin çokluğu, görüşlerin yeniliği ve çeşitliliği vs. 182, 157.

Siyaset: 181.

Tarikat'ın başlangıç ruhu söndü: 170, 171-174, 183-187. *Artık eskisi gibi değil.*⁹⁴ Vittelescus. 183.

957

Biz Cizvitler de herhangi bir genel düstura sahip olmadık. Yasalarımıza bakıp bizi tanıyamazsınız: Bizi dilenci haline getirdiler, saraydan dışladılar ama yine de vs. Ama bu yasaları çiğnemek değildir, çünkü Tanrı'nın ihtişamı her yerdedir.

Ona ulaşmanın farklı yolları vardır. Aziz Ignatius bazılarını seçti, biz başkalarını seçiyoruz. Fakirlik ve inzivayı tavsiye etmek başlangıç için hayırlıydı. Diğer yolları seçmek sonrası için hayırlı oldu. Çünkü en üst seviyeden başlamak korkutucu olabilirdi. Bu, doğaya aykırıdır.

Genel kuralda *kurumlara* bağlı olmak: Dışlandığından değil, istismar edilebileceğindendir bu. Boş gurura kapılmadan rütbe kazanabilen bizim gibi pek az insan bulabilirsiniz.

İki engel: İncil, devletin yasaları. *Büyükten küçüğe doğru. Daha yeni olan.*⁹⁵

93 Ignatius of Loyola, Diego Laynez, Francisco Borgia, Claudio Acquaviva, Mutius Vitelleschi, hepsi de Cizvit generalidir.

94 *Non e piu quella.*

95 *A majori ad minus. Junior.*

*Unam sanctam.*⁹⁶

Cezayı Jansenistler çekecekler.

Düşüncesiz yargılara ve tereddütlere karşı, Tanrı bizi açıkça koruyor.

Sahte bir cürümle.⁹⁷

Tüm hakikat bir tarafta, onu iki yana yayan biziz.

Peder Saint-Jure. – Escobar.

Ne mühim adam.

Acquaviva,⁹⁸ Aralık 14, 1621. –Tanner, q.2, dub.5, n.86.

Clemens ve V. Paulus.

Aziz Theresa 474.

Roman, Rose vs.

Şahsi kusurlardan söz etmek.

Acquaviva'nın güzel mektubu, 18 Haziran 1611.

Olası görüşlere karşı.

Aziz Augustinus. 282.

Ve özellikle bu meselelerle ilgilendiği kısımlarda Aziz Thomas.

Clemens Placentinus⁹⁹ 277.

Ve bidatlar.

Amirler için bilmemek bir özür değildir, çünkü bilmeleri gerekirdi: 194, 197, 279.

Ahlâk için. 283, 288.

Acquaviva: Kadınların itirafları: 360.

İyilikte ve kötülükte (156) Tarikat Kilise için önemlidir: 236.156.

96 Papa'nın sadece manevi hususlarda değil, dünya işlerinde de lider olduğunu ileri süren Papa VIII. Bonifacius'un 1302 tarihli *Unam Sanctam* fermasına referans.

97 *Falso crimine*. Bkz. Pascal'ın 15. taşra mektubu.

98 *Universa theologia*'nın yazarı A. Tanner (1578-1632). Claudio Acquaviva 1581-1615 yılları arasında Cizvit lideri.

99 Clemens Placentitis, *De potestate pontificia* isimli Cizvit karşıtı bir makale kaleme alan eski Cizvit Giulio Scoti'nin müstear ismidir.

958¹⁰⁰

Ep. 16. Acquaviva'nın *De Formandis Concionatoribus*'u
[Vaizlerin Yetiştirilmesi
Üzerine]
s. 373. Yönlendirmede ...
büyük ölçüde yanılıyorlar.

Düşüncelerini Babalar'ın
düşüncelerine göre
şekillendirmek yerine
Babalarını kendi hayalgücüne
uyduracak şekilde okumak.

1. Mutius Vitelescus'un
s. 389. Ne kadar layıkıyla
öğrenirsem... o kadar kesin.
s. 390. ... Alçakgönüllü olduğu
için acı çekiyor ve yas tutuyor.
s. 392. ... Hâlâ geçerli olan
yasa meneder.

Tevazu.

Ayin. Ne dediğini bilmiyorum.

s. 408. Bu suretle o vahşi
hayvana... hatta saldırıyor.

Siyaset.

s. 409. Aşırı derecede
isterdim... dolaşır durur.

Tarikat'ın kötü şansından,
daha doğrusu kendisine
mahsus iyi talihinden ötürü,
birinin yaptığı herkese
atfediliyor.

s. 410. Yakınmaya... şahit
olacaksınız.

Piskoposlara harfi harfine
uyun; Aziz Xavier misali,
kendimizi onlarla kıyaslamaya
çalışıyormuşuz gibi
görünmesin.

s. 412. İhtirasa dayanan
tartışmalardan buralara...

Ahitler. Davalar.

100 Latince alıntıların Arnauld'ya ait olduğu sanılmaktadır. Söz konusu alıntılar ve sayfa numaraları *Epistolae praepositorum Generalium ad Patres et Fratres Societatis Jesu* isimli eserdendir. Sağ kolondaki notlar ise Pascal'a aittir. Latince'den çevrilmesi konusunda yardımını esirgemeyen C. Cengiz Çevik'e teşekkür ederiz. (e.n.)

s. 413. Borgia Baba'nın...
geleceğini...

s. 415. Bu suretle yerel
meseleleri... Şimdi
bırakıyorsun vb.

Ep.2 Mutius Vitelescus'un.

s. 432. Dördüncü kez... teşvik
edebildiğim...

s. 433. Zira konuşma
özgürlüğü üzerine... veya
cezalandırılır.

Ep.3. Mutius Vitelescus'un

s. 437. Gerçekten de herhangi
bir kuşku yok ki... hiçbir zarar
görmedi.

s. 440. Tanrı'ya yürekten
yakaralım... zahmet çekmek
bizim için yük değildir ve sen
insan oğlu, vb. HEZEKİEL, 37.

s. 441. kafaya göre... büyük
amel.

s. 442. Kuşkusuz sadece o
gözden kaybolursa... yine o
gayret sarfeder vb.

s. 443. Zira bu kusurdan
ötürü... uygunsuz bir şeyi
önersin.

Abartıyorlar, hatta hikâye
uyduruyorlar.

Olasılık: Dindar biri gözetir,
takdire layık olan budur. O,
yaradandan sakınır.
İftiracıları cezalandırma zaafı.

Toplum yozlaşmasın diye.

İtibar peşinde koştukları için,
itaatte zaaf göstermek.

Devlet adamlarından destek
almak adına itaatte zaaf.

Tarikat'ın yetki alanı dışında
uygunsuz işler yapıyorlar
ve lordların bunun için
kendilerini sıkboğaz ettiklerini
söylüyorlar. Fakat bunu onlara
yapan kendileridir. Sonuç
olarak ya onları reddedip
düşman kabul etmek ya da
onlara uyup Tarikat'ı elden
çıkarmak zorunda kalacağız.

s. 443. Üçüncü kafa
gözlemleyecek... en iyi renge
dönüştü.

İffet.

s. 445. Yoksulluk üzerine...
hakikate karşı çıkmazlar.

Yoksulluk. Hakikate aykırı
görüşlerin önemsizleştirilmesi.

s. 445. Roma'daki soylu
birisi... tertipleyecek.

s. 446. Tanrı yapar... onlar
dikkate almazlarsa.

Üzüm asmaları vs.

Yalnızca Seliers Edisyonunda Yer Alan Fragmanlar

S772

Tanrı inayetiyle içsel bir yenilenme yaşamış insanları, kendi kabiliyetleri nispetinde takva ve nedamet işlerine teşvik etmek iyidir, çünkü bu iki amel türü de, amellerin iyiliği ile gerçekleştirildikleri ruh arasında nispet varsa sağlamdır. Henüz içsel bir yenilenme yaşamamış biri, olağanüstü takva ve nedamet gerektiren bir amele zorlandığında, iki şey birden mahvolur: kötülüğü ile bu amelleri yozlaştıran kişi ve kişinin, zayıflığı sebebiyle güç yetiremeyip altında kaldığı amelin kendisi. Hidayete erdiği andan itibaren, kendi dışında ameller içinde olan birini görmek kötüye işarettir. İyilik sevgisi, tabiatı gereği, dışarıda iyi ameller üretmeden önce kalbin derinliklerine kök salar.

S773

Canlılığın ve kararlılığın biz büyüdükçe zayıfladığını yazan Montaigne'in bu sözlerine¹ katılmaktan alıkoyan bir kötülük seziyorum içimde. Durumun böyle olmasını kabul-

¹ Bkz. Montaigne, *Denemeler*, I. Kitap, 57. Bölüm.

lenemiyorum. Kendi kendime haset ediyorum. O yirmi yaşındaki insan artık ben değilim diye.

S774

Uykunun ölümün sureti olduğunu söylüyorsunuz. Ben ise hayatın sureti olduğunu söylüyorum.

S775

Ruh üzerine bir inceleme kaleme alan Aristoteles, Montaigne'e göre,² sadece ruhun, herkesin malumu olan sonuçlarından bahsediyor, ama ruhun mahiyeti, kaynağı, tabiatı gibi, ruh hakkında herkesin bilmek istediği şeylerden hiç söz etmiyor.

S776

İnsanlar sekiz ay boyunca taşraya çekilip saklanıyorlar; kalan dört ay boyunca sarayda göz alabilmek için.

S777

“Paylaşacak biri olmadıktan sonra, kıymeti, harbiyesi yok hiçbir hazzın,” diyor Montaigne:³ insanın insana hürmetinin bir işareti.

2 age., II. Kitap, 12. Bölüm.

3 age., III. Kitap, 9. Bölüm.

S778

Kutsal Yazılar insanı karıncalara bakmaya davet ediyor:⁴ İnsan doğasının yozlaşmışlığına açık bir işaret. Dünyanın efendisinin, bilgeliğin efendileriymiş gibi hayvanlara gönderildiğini görmek ne hoş!

S779

Aptalca bir şey söylediğini veya yaptığını fark eden biri bunun son olacağını düşünür hep. Daha pek çok aptalca şey yapacağına hükmetmek yerine, son yaptığının buna engel olacağına hükmeder.⁵

S780

Skolastik filozoflar erdemlerden, retorikçiler de belagatten hiçbir şey anlamadıkları halde bunlardan söz ediyorlar. Skolastiklerin karşısına gerçekten de erdemli fakat gösterişsiz birini, retorikçilerin karşısına güzelliklerle süslü fakat maksatsız bir söylemi çıkartın, neyin ne olduğunu anlamazlar.

S783

Bütün bunlara bir kurguymuş gibi bakmaktan kolay bir şey olamayacağını düşünüyorum. Ama bunlara cevap vermekten zor bir şey de göremiyorum.

⁴ Süleyman'ın Özdeyişleri, 6:6-8.

⁵ Bkz. Montaigne, *Denemeler*, III. Kitap, 13. Bölüm.

S784

Tanrı neden göstermez kendini? Buna layık mısınız?

— Evet.

— Pek kibirlisiniz, bu yüzden layık olamazsınız.

— Hayır.

— Layık olmadığınızdan demek ki.

S785

Tanrı saklıdır. Fakat arayanların kendisini bulmasına izin verir.

Çağlar boyu, görünür işaretleri daima var olmuştur. Bizim işaretlerimiz kehanetlerdir. Başka çağlarda da başka işaretler vardı.

Bütün bu deliller birbirlerini destekliyor. Biri doğruysa, diğeri de doğrudur. Böylece, kendine özgü delillere sahip olan her çağ bunlar üzerinden diğerk delilleri tanımıştır.

Tufan'ı görenler Tekvin'e ve Mesih'in geleceğine inandılar. Musa'yı görenler Tufan'a ve Musa'nın kehanetlerinin gerçekleşeceğine inandılar.

Kehanetlerin gerçekleştiğini gören bizler de Tufan'a ve Tekvin'e inanmalıyız.

S786/977

İnsanın kurlsızlığı sebebiyle, dünyadaki en akıldışı şeyler en akılcı şeyler haline geliyor. Devlete hükmetmesi için bir kraliçenin en büyük oğlunun seçilmesinden daha az akılcı bir şey olabilir mi? Gemiye idare etmesi için yolcular arasında en iyi aileden gelenini seçmiyoruz. Bu tür bir yasa

saçma ve haksız olabilirdi, fakat insanlar kuralsız olduğundan ve daima da öyle olacaklarından bu kural akılcı ve haklı hale geliyor. Çünkü kim seçilecektir? En erdemli ve becerikli olan mı? Herkes en erdemli ve beceriklinin kendisi olduğunu iddia edeceğinden bu bizi derhal kavgaya sürükler. Öyleyse bu ölçütü, inkâr edilemez olan bir şeye bağlayalım. Kralın en büyük oğlu filancadır. Bu açıktır, tartışma götürmez. Akıl bundan iyisini yapamaz, çünkü iç savaş kötülüklerin en beteriştir.

S813

Böylelikle Cizvitler, ya insanları hataları benimsemeye ya da buna yemin etmeye sürüklüyorlar; insanları ya hataya ya da yalan yemine itiyorlar; ya zihni ya kalbi ifsat ediyorlar.

*Lafuma-Brunschvicg Edisyonları
Karşılaştırma Tablosu*

Laf.	Br.	Laf.	Br.
1	466	26	496
2	465	27	569
2	632	28	517
2	467	29	620
3	472	30	500
4	667	31	500
5	465	31	500
6	641	32	547
7	594	33	517
8	627	34	183
9	640	35	623
10	497	36	641
11	542	37	479
12	551	38	659
13	499	39	542
14	-	40	-
15	610	41	565
16	628	42	564
17	757	43	478
18	577	44	468
19	578	45	465
20	590	46	654
21	654	47	702
22	603	48	702
23	562	49	496
24	495	50	489
25	480	51	707

52	499	79	183
53	469	80	459
54	646	81	652
55	543	82	397
56	4	83	458
56	476	84	559
57	588	85	116
58	653	86	117
59	574	87	537
60	583	88	546
61	549	89	627
62	68	90	541
63	21	91	182
64	652	91	473
65	615	92	758
66	468	93	655
67	35	93	472
68	185	94	645
69	56	95	728
70	387	96	469
71	744	97	662
72	-	98	475
73	702	99	627
74	77	100	543
75	91	101	69
76	559	102	51
76	41	103	50
77	41	104	15
77	475	105	479
78	471	106	61

107	120	136	527
108	32	137	662
109	608	138	111
110	592	139	29
111	473	140	534
112	559	141	59
113	663	142	72
114	567	143	535
115	566	144	47
116	115	144	517
117	73	145	27
118	22	146	114
119	74	147	34
120	544	148	544
121	394	149	657
122	529	150	14
123	45	151	393
124	11	152	42
124	37	153	33
125	647	154	702
126	40	155	128
127	443	156	8
128	699	157	124
129	126	158	124
130	468	159	123
131	36	160	393
132	127	161	43
133	129	162	482
134	581	163	382
135	468	164	602

165	632	193	39
166	58	194	183
167	301	195	342
168	633	196	154
169	598	197	141
170	52	198	636
171	544	199	142
172	155	200	532
173	2	201	609
174	161	202	760
175	504	203	673
176	10	204	153
177	563	205	519
178	151	206	388
179	145	208	702
180	655	209	212
181	691	210	157
182	666	211	146
183	398	211	140
183	399	213	238
183	623	214	400
183	363	215	665
183	508	216	397
184	539	217	576
185	403	218	397
187	411	219	494
189	365	220	192
190	148	221	147
191	64	222	144
192	187	223	143

Düşünceler

224	631	252	156
225	669	253	163
226	366	254	76
227	653	255	171
227	431	256	162
228	2	258	756
229	664	259	759
230	9	260	397
231	3	261	397
232	5	263	501
233	345	263	357
234	732	264	144
235	205	265	101
236	671	266	280
237	172	267	360
238	176	268	705
239	170	269	361
240	168	270	362
241	149	271	373
242	635	272	447
242	668	273	381
243	457	274	7
244	165	275	18
245	707	276	56
246	491	277	60
247	731	278	55
248	174	279	79
249	654	280	94
250	177	281	76
251	159	282	698

283	604	312	472
284	81	313	54
285	477	314	550
286	677	315	90
287	46	316	85
290	23	317	84
291	57	318	83
292	659	319	12
293	561	320	102
294	545	321	627
294	87	322	627
295	658	323	96
296	82	324	98
297	88	325	103
298	75	326	643
299	17	327	638
300	-	328	186
301	28	329	104
302	432	330	106
303	95	331	136
304	582	332	677
305	93	333	616
306	469	334	575
307	150	335	25
307	62	336	646
308	77	337	467
309	86	338	654
310	89	339	572
311	24	340	568
312	2	341	134

342	137	366	468
343	745	367	48
344	460	368	71
357	470	369	705
288	642	370	557
289	80	371	100
53	469	372	656
186	152	373	526
346	636	374	385
347	44	375	119
348	20	376	105
349	580	377	107
349	551	378	408
350	473	379	390
351	478	380	579
352	555	381	109
353	472	382	97
354	31	383	435
355	468	384	67
356	31	185	442
357	554	386	473
358	468	387	469
359	53	388	108
360	473	389	13
361	19	390	540
362	592	391	528
363	591	392	389
363	166	393	391
364	707	394	118
365	662	395	113

396	536	417	662
397	112	418	544
397	432	419	433
397	121	420	507
397	384	421	196
397	538	422	556
397	110	423	197
397	383	424	70
397	138	424	509
397	376	425	632
398	379	425	562
399	432	426	474
400	49	427	716
401	139	428	725
402	401	429	135
403	585	430	533
404	201	431	132
405	122	432	133
406	194	432	386
407	26	432	130
408	380	433	92
409	378	434	206
410	454	434	125
410	512	435	358
411	436	436	375
412	372	437	343
413	520	438	351
414	214	439	349
415	589	440	354
416	261	441	353

442	397	460	595
443	374	461	698
444	525	465	131
445	350	465	224
446	340	465	216
447	341	466	743
448	352	467	723
449	356	467	753
450	485	468	474
451	654	468	596
452	680	468	188
452	764	468	719
453	191	468	663
454	726	468	720
454	200	468	559
454	524	468	674
454	202	468	211
454	420	468	335
454	530	469	377
454	346	469	333
454	648	469	181
454	514	469	198
454	722	469	334
455	438	470	605
455	634	471	473
456	515	472	661
456	355	472	705
457	733	472	483
457	722	472	397
459	584	473	91

473	332	487	493
473	339	487	639
473	337	487	294
473	714	488	209
473	338	488	456
473	397	489	425
473	179	490	704
474	428	491	437
474	254	492	486
474	395	493	507
474	178	494	434
474	396	495	221
474	180	496	473
475	655	496	726
475	199	497	219
475	481	498	721
476	717	499	627
477	732	499	429
478	732	500	227
478	419	500	416
479	414	500	274
479	415	501	686
480	418	502	630
481	402	503	445
482	670	504	485
413	434	505	190
484	164	506	672
485	682	507	446
485	410	507	189
486	217	508	1

509	193	534	654
510	204	535	407
511	195	536	277
512	302	537	454
513	227	538	422
515	6	539	710
515	-	540	709
516	397	541	708
517	267	542	260
517	397	542	744
518	270	543	323
518	272	543	287
518	269	543	295
517	423	544	293
517	349	544	454
519	660	544	257
520	264	544	258
521	263	544	371
522	669	545	223
523	265	546	490
524	369	547	229
525	425	548	236
526	424	549	238
527	421	550	203
528	406	551	492
529	439	551	330
530	331	552	232
531	275	553	752
532	278	554	266
533	273	555	503

556	230	581	255
557	728	582	441
558	455	583	271
559	523	584	262
559	732	585	259
559	240	586	252
559	522	587	184
560	521	588	307
561	688	589	324
562	662	590	160
562	234	591	294
562	734	592	727
563	498	592	300
564	253	593	455
565	683	594	298
566	348	595	279
567	676	596	276
568	331	597	502
569	456	598	669
570	440	599	316
571	248	600	364
572	243	601	314
573	237	602	317
574	250	603	313
575	233	604	449
576	451	605	670
577	251	606	453
578	241	607	454
579	242	608	454
580	246	609	315

610	424	630	208
611	329	631	312
612	249	632	370
613	321	632	505
613	454	632	213
614	450	632	296
615	322	633	318
616	319	634	622
617	311	635	299
618	448	636	325
619	452	636	244
620	242	637	239
621	327	638	93
622	305	639	506
623	531	639	452
623	309	639	245
624	306	639	288
625	310	640	289
626	328	641	226
627	518	641	518
627	655	642	336
627	320	643	488
627	430	644	417
627	367	645	308
627	667	646	220
627	281	646	283
627	286	647	304
628	475	648	207
628	256	649	488
629	247	650	654

651	654	663	697
652	474	664	687
652	474	665	284
653	474	666	679
653	707	667	173
654	670	667	158
654	404	667	698
654	474	667	697
654	733	668	487
654	282	669	210
654	629	669	625
654	612	670	626
654	211	670	695
654	730	670	698
654	717	671	639
655	454	672	703
655	290	673	683
656	368	674	698
657	222	675	359
658	218	676	681
659	291	676	683
659	667	677	694
660	285	677	685
661	297	678	611
662	292	679	700
662	303	680	697
662	680	680	548
662	702	681	693
662	697	682	691
662	688	682	686

683	686	698	268
683	169	698	510
683	692	698	468
684	695	698	599
685	706	698	516
686	690	698	487
686	684	698	571
686	705	698	487
686	698	698	698
687	699	698	618
688	651	699	601
688	409	699	78
688	699	699	63
689	701	700	468
690	707	701	698
691	696	702	712
691	468	702	697
692	-	702	697
693	682	702	515
694	514	702	484
695	637	702	705
695	650	702	746
696	627	702	749
697	702	702	698
697	686	702	762
697	624	703	763
697	413	704	688
697	627	705	573
697	654	705	667
698	632	705	751

705	729	722	707
705	600	722	742
705	649	722	741
705	235	723	736
706	675	655	621
706	747	655	562
707	644	725	705
707	619	726	593
707	514	726	765
707	587	727	702
707	513	728	570
707	511	728	473
707	769	729	553
707	544	730	748
707	558	731	731
707	613	731	761
711	552	732	654
712	344	732	607
713	586	732	715
714	707	733	702
714	613	733	175
716	735	734	766
717	425 ^{bis}	709	755
718	714	736	737
719	745	737	737
514	614	737	767
514	606	710	748
514	707	738	597
720	740	739	16
721	750	740	738

Düşünceler

741	718	763	-
742	739	764	-
743	-	765	-
744	-	766	-
744	-	767	-
745	-	768	-
746	-	769	-
747	-		
748	-		
748	-		
749	-		
708	-		
750	-		
751	-		
752	-		
753	-		
425 ^{bis}	-		
755	-		
756	-		
757	-		
-	-		
758	-		
715	-		
724	-		
735	-		
735	-		
759	-		
760	-		
761	-		
762	-		

Genel Yayın: 3910

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyuluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Blaise Pascal (1623-1662): Fransız matematikçi, fizikçi, filozof ve yazar. Yazmaya başladığında on bir yaşındaydı. Kendi kendine geometri öğrendi ve on altı yaşında Essai sur Les Coniques'i [Koniler Üzerine Deneme] yazdı. Maliyede çalışan babasına yardım etmek için, bugün ilk hesap makinesi kabul edilen, bir aritmetik makinesi tasarladı. Bugün "integral" olarak adlandırdığımız yöntemi kullanarak sikloid problemini çözdü. "Boşluk" meselesi üzerinde çalıştı, bu konuda deneme ve incelemeler yazdı. Paris'te ilk omnibüs hattının kurulması gibi pratik meselelerle de ilgilendi. 1652'de Port-Royal Manastırı'na girdi ve kendini bilime adadı. Lettres Provinciales'ı [Taşra Mektupları] ve 1664'te kendisini bütünüyle Tanrı'ya adama kararının neticesi olan Apologie de la Religion Chrétienne'i [Hristiyan Dininin Savunması] yazdı. En büyük eseri Düşünceler, ölümünden sonra yakınlarının çabasıyla 1670'te ilk kez kitaplaştırıldı. Modern aklı tatmin etmesi zor görünen tezlerine rağmen, yazarını bugüne taşımış bir içgörü, ilham ve şaşırtıcı gözlemlerle dolu olan Düşünceler Türkçede ilk kez tam metniyle Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde.

Devrim Çetinkasap (1975): Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden 2004'te mezun oldu. Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Fransızca ve İngilizceden tarih, siyaset bilimi ve felsefe alanlarında çeviriler yapıyor.

KDV dahil fiyatı
30 TL